Lumină Lină

Revistă de spiritualitate şi cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ŞI PAVEL

AN XXXI / NR. 4
OCTOMBRIE –DECEMBRIE 2026
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ŞI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ
INCORPORATED IN AUGUST 1993
Revista *Lumină Lină* poate fi accesată în format electronic la
http://romanian-institute-ny.org/
luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html

Preşedinte:
Pr. Prof. Dr. Theodor Damian
30-18 50th Street
Woodside, New York 11377
Tel./Fax: (718) 626-6013
E-mail: DamianTh@aol.com

Revista *Lumină Lină* apare sub egida UZPR (Uniunea Ziariştilor Profesionişti din România). Este membră a Asociaţiei Revistelor, Publicaţiilor şi Editorilor (ARPE). *Lumină Lină. Gracious Light,* a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Archive.

Colegiul de redacţie: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com
Redactor şef (România): MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com
Secretar de redacţie, tehnoredactare şi paginare: CLAUDIA DAMIAN
Redactor: SORIN PAVĂL
Consilieri editoriali: FLORENTIN POPESCU, DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GÂF-DEAC, AUREL ŞTEFANACHI, MUGURAŞ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuţiile pentru susţinerea şi publicarea revistei sunt binevenite şi se scad la taxe. Cecurile pot fi făcute pe numele Institutului şi trimise la adresa redacţiei: Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie şi Spiritualitate Ortodoxă şi publică articole de teologie şi spiritualitate, istorie, literatură şi cultură, poezie şi proză în limbile română şi engleză.

Redacţia revistei nu împărtăşeşte neapărat ideile conţinute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere româneşti, şi expediate prin e-mail (ca attachment). Textele nepublicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franţa, Elveţia, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate şi cultură românească

An XXXI/ Nr. 4 Octombrie - Decembrie 2026

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN
Taina Nașterii Domnului 7

NICOLAE PETRESCU-REDI, *Pruncul* 9

COLINDE, *Cerul şi Pământul, Nouă azi ne-a răsărit, Mare Minune*..... 10

ESEU

DR. DAN ANGHELESCU
Arta sunetelor – ca fiinţare în spaţialitatea spirituală a ecleziei 11

DOINA GURIȚĂ, *Dumnezeu îmi zâmbește* 14

AL. FLORIN ȚENE
Subtilitățile drepturilor omului în poezia lui Radu Gyr 15

TRAIAN VASILCĂU, *Ajung Taină Divină, Drept la nimb* 17
Nemerit, Neadormit, Cum să nu mori în veci 18

HORIA ION GROZA, *Taină de veacuri, Rugă 42* 19
Poetul de pe stradă 20

EMINESCIANA

DR. NICOLAE MAREȘ, Receptarea lui Eminescu în Polonia 21

NICOLAE MAREŞ, *Mirarea* 29

THEODOR DAMIAN, *Eu unde sunt* 30

BRÂNCUȘIANA

PROF. DR. ZENOVIE CÂRLUGEA
De la Alexandru Macedonski la Constantin Brâncuși
în Cetatea Băniei
De la Alexandru Macedonski, prin V.G. Paleolog, la Constantin Brâncuşi de Tudor Nedelcea 31

LUCIAN GRUIA, *Catedrala cu o mie de turle* 37

DUMITRU AUGUSTIN DOMAN, *Bătrânul şi ziua lui de Crăciun, Tu, nu!*... 43
Oameni şi vise 44

RADU BOTIŞ, *Clopotul serii, Pe prispa veşniciei* 46
Cămătarul de suflete 47

PROZA

SORIN PAVĂL, Bunicii din Săvineşti 49

MARIANA AL-SALEH, Treceri 53

LINA CODREANU, *Mirabila mea piatră aurie* 56
Cineva, Ceva 57
Joc de oglinzi 58

CRISTINA ONOFRE, *Animale greoaie, Fiinţa ciudată şi mare, Morile* . 59
Crucea ferestrei, O zână a locului, Un duh sau o inimă 60

TICU LEONTESCU, *Talita cumi, Inima mea (I)* 61

CĂRŢI ÎN AGORA

TUDOR NEDELCEA, Macedonski vs. Eminescu
Un X... pretins poet. Epopeea unei epigrame de Nicolae Georgescu . 63

IULIAN BITOLEANU, Busuioceanu, un mare cărturar al exilului
Poezie şi cunoaştere de Alexandru Busuioceanu 68

DANA DAD, Între două suflări...
Noapte bună, rândunică! de Dumitru Ichim 69

DUMITRU ICHIM, *Noapte bună, rândunică!* 73

ANA DOBRE
Pledoarie pentru recuperarea literaturii exilului românesc
Exilul versus Utopia (Reflecţii în siajul unei „Est/Etici" a neuitării)
de Dan Anghelescu 74

FLORENTIN POPESCU, Gheorghe Glodeanu, cercetătorul
care ne aduce fantasticul mai aproape
Fantasticologie şi imaginar de Gheorghe Glodeanu 76

Flacăra – o revistă care a făcut istorie
Nestinsă Flacăra lui Adrian Păunescu. Un recurs la memorie
de Nicolaie Arsenie 78

IONEL BOTA, „Deschid palmele pentru a aspira în căușul lor / energia divină**”.** O antologie de poezie română contemporană *Ecouri din pădurea întunecată: evadări în Twin Peaks* (coordonator Andrei Mocuța) 81

ANA DOBRE, Sufletul – Pasărea care „iscălește cerul” *Cartea Sufletului* de Passionaria Stoicescu 91

IOAN N. ROȘCA, Theodor Damian, *Jurnal de seminarist* – un bildungsroman sui generis 94

STELIAN GOMBOȘ
Vitraliile Preasfinţitului Părinte Episcop Ignatie *Prezentul văzut prin vitralii* de Episcopul Ignatie (Trif) 97

ANGELA SIMIONCA
Între tăcere și revelație – despre arhitectura spirituală a volumului *Taina poruncilor* de Radu Botiș 101

DAN D. GÎRJOABĂ
Între ape și cer. Geografia unei conștiințe poetice *Între ape și cer* de Veronica Balaj 105

TICU LEONTESCU, Credința, iubirea și dialogul socratic *Bonanza* de Mirela-Ioana Dorcescu 113

ANASTASIA DUMITRU, Poezia ca portal transcendental *Portaluri* de Vasile Burlui 114

IOAN ȘT. LAZĂR, „Mirabilele iubiri” ale lui Dumitru Găleșanu *Mirabile iubiri – antologie de gânduri și amintiri* de D. Găleșanu ... 120

ALEXANDRU LAZĂR
Poetica iubirii și memoria paradisului în lirica lui Sandu Frunză *Iubirea ca un vis infinit dăruit unei clipe* de Sandu Frunză 122

VICTOR CONSTANTIN MĂRUȚOIU
Despre Poezie și Ființare întru cele mai frumoase *Întâlniri lirice* *Întâlniri lirice* de Iosefina Schirger 126

NICOLAE NISTOR, *Perestroika postmodernismului, Dialog fără timp* . 128
Înainte de ecou, Călăreți cu ochii de diamant 129

MIHAI MERTICARU, *Sonetul Nașterii Domnului,*
Sonetul unui miracol, Sonetul mării, Sonetul sublimei contopiri 130

VICTORIA MILESCU, *Cu cine să te asemăn, Altruism, Capriciosa* 131
Cuibul poemelor, Sacrificiul inutil 132

EMIL DINGA, *(Rugăciune) – ancotrib, (Rugăciune) – sonet* 133

UNIVERSALIA

COSTAS HADSHIGEORGIOU
Challenges and Discoveries in Translating a Theatrical Text
The Hard Way Out or *The Man and the Satyr*
by Jean Bodin (Heinz-Uwe Haus) 135

DOREL COSMA
Bavarian traditions. The Pole of Joy and Friendship 138

FOTOALBUM 140

ANIVERSĂRI

Marcel Miron – 75 155

MARCEL MIRON, *De ziua mea* 157

HORIA ION GROZA
Drumul liric spre Emaus
Semne contemporane, Contemporany Signs de Marcel Miron ..158

HEINZ-UWE HAUS
"The psalms / answer my knocking / like a xylophone /
in the tones of a star-symphony" (Marcel Miron) – a commentary
Semne Contemporare / Gegenwärtige Zeichen de Marcel Miron 163

MEDALION

DORIN NĂDRĂU
Arhimandritul Iustin Pârvu, personalitate marcantă
a spiritualității ortodoxe românești 165

VASILICA GRIGORAȘ
Neuitarea limbii române și neamului românesc
în diaspora americană 167

SAPIENȚIA

NICOLAE PETRESCU-REDI, Religie 169

IN MEMORIAM

HORIA ION GROZA
Cuvânt de despărţire de părintele și poetul Dumitru Ichim 170

MARIN MOSCU, *La Deva, Credință desenată, Iubire* 172

INTERVIU

DORINA MĂGĂRIN
Muzica, hrana iubirii: Dialog cu Spyros Koliavasilis 173

ŞTEFAN POPA, *Noapte de cerneală, Suflet de crin* 178

DUMITRU TUHUŢ, *Mărturisire, Împlinire* 179

PUNCTUL PE I

THEODOR DAMIAN
Creaţia literară şi problema imposturii în epoca inteligenţei artificiale (IA) 181

O problemă în dezbatere: Publicarea unui articol în mai multe reviste 184

DANA OPRIȚĂ
„Ina ini" sau despre viața și moartea cuvintelor 187

MIHAI BATOG-BUJENIȚĂ
O poveste sau un avertisment? 191

REPORTAJE

THEODOR DAMIAN, Bucuriile întâlnirii 197

GALERIA SPIRITUS

THEODOR DAMIAN
Apofazele Luminiţei Țăranu 203

IOAN N. ROȘCA
Andrei Damian, un artist vizual al luminii 207

RETROSPECTIVĂ TRIMESTRIALĂ 210

Cu ocazia Sf. Sărbători a Naşterii Domnului
şi a Noului An 2027
Institutul Român de Teologie şi Spiritualitate Ortodoxă din New York
urează tuturor participanţilor la activităţile sale spirituale şi culturale, suporterilor, întregii comunităţi româneşti
şi tuturor cititorilor revistei noastre,
noi realizări în viaţa de zi cu zi, sănătate, bucurie şi binecuvântarea lui Dumnezeu
înmulţită în Noul An 2027 şi în anii care vin.

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Taina Nașterii Domnului

În Psalmul 76 (v. 13) inspiratul autor pune, desigur retoric, întrebarea: „Cine este Dumnezeu, mare ca Dumnezeul nostru?" În contextul religiilor idolatre ale altor neamuri pe care israeliții le întâlneau în pelerinajul lor spre Ţara Făgăduinţei, sau la vecini, când erau deja așezați, întrebarea ar avea sensul acestei reformulări: „Care Dumnezeu mai este așa de mare ca Dumnezeul nostru?" Și apoi răspunsul direct, tot parafrazat: „Tu, Doamne, ești singurul Dumnezeu care faci minuni." S-ar putea spune: și pentru că faci minuni, sau, care Îți arăți măreția și dumnezeirea prin minuni.

Aceasta este istoria poporului ales până la venirea în lume a Domnului Hristos în ceea ce privește relația lui cu Dumnezeu. Însă cea mai mare minune a lui Dumnezeu, proorocită în Vechiul Testament, s-a împlinit în întruparea Fiului Său „pentru noi și pentru a noastră mântuire", întrupare care include viața, moartea și învierea Sa.

Privind la toate aceste minuni, toate în favoarea omului, desigur, omul nu poate decât să fie cuprins de mirare, copleșit în uimirea sa, de unde, întrebarea formulată altfel, într-un alt context, într-un poem al scriitorului Mihail Crama: „Ce fel de Dumnezeu este acesta..." (în *Împărăția de seară / The Realm of Dusk*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1984, p. 158) sau în cuvintele Sf. Atanasie cel Mare: „Pentru ce Dumnezeu s-a făcut om?"

Răspunsul la această întrebare, indiferent de formularea ei, este legat de dragostea sacrificială, paradoxală a lui Dumnezeu față de om, exprimată clar și concis de Sf. Ioan Teologul: *„Atât de mult* (subl. mea), a iubit Dumnezeu lumea, încât pe unicul Său Fiu L-a dat pentru ca oricine crede în El să nu moară, ci să aibă viața veșnică" (Ioan 3, 16).

Iată singurul motiv al înomenirii Logosului divin. Ce taină este aceasta? Un Dumnezeu întrupat! Nu! „Întrupat" nu e destul căci întruparea poate fi în orice fel de trup: animal, plantă, mineral. Ci „întrupat" în sensul precis și neechivoc de înomenit! Este potrivit și cuvântul „devenit" om, dar nu „făcut" om, cum învăţa ereticul Arie, de aici precizarea din Crez: „născut, iar nu făcut", căci Dumnezeu nu se face și se desface pe Sine. Devenirea este însă altceva. Ea nu exclude revenirea sau, mai exact, devenirea în ceva/altceva, nu implică ieșirea completă și definitivă din starea inițială a plecării, exact așa cum Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a devenit om, dar rămânând în același timp Fiu al lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat.

Dar paradoxul înomenirii lui Dumnezeu duce cu gândul la alt paradox, la ideea de compatibilitate între om și Dumnezeu, ca dar și har divin, nu prin merit omenesc; căci chiar şi după căderea omului sau ruperea relației divino-umane, rupere care însă tot prin harul și dragostea lui

Dumnezeu nu a fost totală și definitivă, întrucât, prin cădere, chipul lui Dumnezeu în om a fost întunecat, dar nu distrus, un anumit grad de rămânere în relație s-a păstrat.

Aici se ridică din nou întrebarea: Cine este Acesta, Dumnezeul nostru? Ce fel de Dumnezeu este Acesta? (Sau „cine este Acesta, Fiul omului?", cum L-au întrebat oamenii pe Iisus - Ioan 12, 34).

La întrebarea „Cine este Acesta, Dumnezeul nostru?", Vechiul Testament, în afară de referința la minuni, nu răspunde. Aici se află una dintre marile neîmpliniri, insuficiențe ale Vechiului Testament, marele semn de întrebare cu privire la valabilitatea lui totală, continuă și universală. De aceea Sfinții Părinți arată că revelația Vechiului Testament a fost circumstanțială în sensul unei pregătiri divine pedagogice și mistagogice a poporului ales în vederea unui eveniment capital ce urma să vină: Iisus Hristos.

Deci ceea ce lipsește în Vechiul Testament, ceea ce este neclar sau insuficient, va fi oferit în Noul Testament, în și prin Iisus Hristos. De aceea El a spus: „Nu am venit să stric legea, ci să o plinesc" (Matei 5, 17).

Întruparea, înomenirea Fiului lui Dumnezeu realizează cea mai strânsă, cea mai intimă legătură între Dumnezeu și om. Acum omul poate ceea ce fusese imposibil până la Iisus Hristos. Dacă în Vechiul Testament omul nu putea vedea fața lui Dumnezeu și să rămână viu (Ieșire 33, 20), după întrupare, Iisus spune clar: „Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl" (Ioan 14, 9). Și de asemenea: „Eu și Tatăl, una suntem" (Ioan 10, 30).

Cât privește vederea în această maximă apropiere a omului de Dumnezeu realizată prin întruparea Fiului Său în istorie, Dumnezeu, fără nicio constrângere, S-a pus pe Sine în situația omului la nivel psihologic: a vedea pentru a crede. Adică nu doar să vezi minuni, să înțelegi că universul se conduce după legi perfecte sau a avea intuiții despre divinitate. Acest lucru nu îi era / nu îi este omului de ajuns. El vrea să vadă. Și Dumnezeu știe asta. Omul vrea să-L vadă pe făcătorul minunilor, pe Dumnezeu. Și în bunăvoința Sa inestimabilă, în iubirea Sa totală și inexplicabilă față de om, Dumnezeu se coboară prin întruparea Fiului Său la nivelul capacității umane de percepție, de gândire, de judecată, de evaluare, de înțelegere, pentru a-i oferi omului șansa de redresare ontologică, adică de revenire la starea dintâi, pe care, așa cum zice o rugăciune din Molitfelnic, la toată litia și la toată neputința, „am pierdut-o prin slăbiciunea minții și prin sfatul vrăjmașului".

Taina stării dintâi implică ascultarea de Dumnezeu. Atunci omul nu a ascultat de porunca divină. Acum Fiul lui Dumnezeu vine ca model de ascultare față de Tatăl. Căci ca și El și noi suntem fii și fiice ale Tatălui. Desigur, nu prin fire, ci prin har. Așadar, ascultarea de Dumnezeu pe care Iisus Hristos ne-o exemplifică în mod desăvârșit, inclusiv în răstignire și moarte, este - prin Iisus - cale de mântuire.

În Vechiul Testament spre ascultare s-au dat cele zece porunci. Când acestea au fost tălmăcite și răstălmăcite, degenerând în legalism cultic,

Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său să strige, ca proorocul de demult, „milă voiesc, iar nu jertfă” (Osea 6, 6).

De aici motivul Întrupării căci mântuirea, implicând ascultarea de Dumnezeu, cere în mod necesar reevaluarea relației omului cu aproapelui său, potrivit poruncii: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți” (Matei 22, 39).

De aceea, predica și activitatea Mântuitorului Hristos se centrează exclusiv pe mila și iubirea față de semeni, așa cum Dumnezeu arată milă și iubire față de noi, potrivit cuvintelor Domnului: „Fiți milostivi precum Tatăl vostru cel din ceruri este milostiv” (Luca 6, 36).

Așadar, venirea în trup omenesc a Fiului lui Dumnezeu a produs o transformare profundă în planul existenței umane și cosmice. Asumând firea omenească Fiul lui Dumnezeu a vindecat-o din interior făcând-o capabilă de veșnicie și de comuniunea totală a omului cu Dumnezeu.

De aceea, mulţumitori fiind, întâmpinăm Nașterea Domnului cu uimirea păstorilor și cu bucuria îngerilor, lăudând pe Dumnezeu și cântând

„O, ce veste minunată
la Betleem ni se-arată”.

NICOLAE PETRESCU-REDI

Pruncul

Romanii-și cată zeii,
frumos afară ninge,
în staul zburdă mieii
și joaca nu se stinge .

Ținându-le isonul,
micuțul lor stăpân,
din nou și-ascunde nimbu-n
miresmele de fân.

Cu Pruncul, ieslea pare
o ramă de icoană,
cu Iosif și Maria,
podeaua pare strană.

Tămâie, aur, smirnă,
trei magi aduc în dar,
se gată cerul clipei
cu înstelări de har.

Din iesle, Pruncul sfânt
le-ntinde-ncet o mână
și magii pleacă, pleacă ,
în Biblii să rămână…

La Betleem, zâmbind,
ieri s-a născut un Făt.
O stea vestit-a faptul
până departe-hăt.

„Balaurul” Irod
pândea cu-o ură-adâncă,
iar, Doamne, Sfântul Gheorghe
nu se născuse, încă!...

Cerul şi Pământul

Cerul şi pământul, în cântări răsună
Îngeri şi oameni cântă împreună.
Hristos se naşte, Domnul coboară
Îngerii cântă, Magii Îl adoră
Păstorii-aleargă, ieslea o-nconjoară
Mari minuni se întâmplară.

Din răsărit vin, magi cu bucurie
Cu dar de smirnă, aur şi tămâie
Hristos se naşte, Domnul coboară
Îngerii cântă, Magii Îl adoră
Păstorii-aleargă, ieslea o-nconjoară
Mari minuni se întâmplară.

Din cer Cuvântul în trup se arată
Noaptea din lume zi se face iară
Hristos se naşte, Domnul coboară
Îngerii cântă, Magii Îl adoră
Păstorii-aleargă, ieslea o-nconjoară
Mari minuni se întâmplară.

Hristos se naşte, veniţi la închinare
Cu vesel suflet, cu veselă cântare
Hristos se naşte, Domnul coboară
Îngerii cântă, Magii Îl adoră
Păstorii-aleargă, ieslea o-nconjoară
Mari minuni se întâmplară.

Nouă azi ne-a răsărit

Nouă azi ne-a răsărit
Domnul Iisus Hristos
Mesia cel mult dorit
Domnul Iisus Hristos

Din Fecioară s-a născut
Domnul Iisus Hristos
Şi cu lapte s-a crescut
Domnul Iisus Hristos

Cu scutece s-a-nfăşat
Domnul Iisus Hristos
Şi în braţe s-a purtat
Domnul Iisus Hristos

Cum e robul s-a smerit
Domnul Iisus Hristos
Şi pe noi ne-a mântuit
Domnul Iisus Hristos

Mare Minune

Mare minune s-arată
La Vitleem astă dată
De îngeri şi de păstori
Ciobănaşii de la oi.

Aduce-se laudă multă
Lângă peştera cea sfântă
Strigau păstorii cântare
Laudă Domnului prea mare

DR. DAN ANGHELESCU

Arta sunetelor – ca fiinţare în spaţialitatea spirituală a ecleziei

Dedicat poetului Theodor Damian

Natura mistic-inefabilă a muzicii a pătruns în înţelegerea umanului încă din timpurile imemoriale ale celor antici. Pithagora, Parmenide sau Platon o gândeau ca pe un tărâm al miracolului fundamental, un *analogon* al paradigmei cosmice, survenire din regiunile ideale ale Logosului. Mutatis mutandis, gândirea ecleziastică de mai târziu prelua esenţa – raţionalul, dar şi iraţionalul – acestei viziuni, astfel că Boetius (Anicius Manlius Torquatus Severinus 475-525), unul dintre primii *doctori ai Bisericii* (v. *De trinitate, De fide catholica),* va emite o multitudine cumva luxuriantă de aserţiuni pe tema *frumuseţii muzicale a lumii.* Pentru Honorius din Autun chiar *Universul,* aşa cum avea să fie gândit, căpătase o *formă de liră (quod universitas in modo cythaerae sit disposita).*

Şi în *mistica Sfintei Hildegard* se va vorbi mult despre *anima simphonisans,* iar *Hucbald de Saint-Amand* aducea vorbea despre *Musica Enchiriadis* (o învăţare, o lecţie a muzicii). Dar *tema naturii mistice* a artei sunetelor o vom regăsi, *reformulată*, mult mai târziu, atunci când *cel care regândea* sub iradiaţiile modernităţii, *formele unei biserici* (în sensul celei mai directe şi concrete apariţii), *arhitectul Le Corbusier, gândea/ vedea ideea* (sic!) de muzică în *spaţiile ecleziei* ca un topos unic, cu totul aparte în care *géometrie et dieux siègent ensemble.*

Serafica putere a acestei arte (total non iconice), *de a cuprinde şi totuşi de a exprima lumea*, adică acel *tot ce se petrece şi de asemenea tot ce nu se petrece* (Wittgenstein) rămâne, desigur, o misterioasă complementaritate neclarificată. Desigur, în toate persistă o *obsesie a unei noime,* aceea pe care Albert Beguin o înţelegea ca pe o aventură la capătul căreia, dacă există răspuns, acesta, totuşi, nu ajunge la înţelegerile noastre, *nu e transmisibil*. Iată de ce ne putem mulţumi şi cu gândurile unui alt om al Bisericii, Benedictus Pererius (v. *Tratatul despre visuri),* cel ce întrezăreşte în muzică sensul de *Donum Spiritus Sancti, căci nimeni nu cunoaşte ceea ce aparţine lui Dumnezeu decât Spiritul Dumnezeiesc (Nemo enim novit que Dei nisi Spiritus Dei).*

Şi astfel apare – cât se poate de firesc şi previzibilă – situaţia că *lumile mizicale* şi-au aflat un adăpost privilegiat sub cupola bisericii. În ritualurile ei supleţea şi expresivitatea discursului sonor şi-au găsit nu numai limpezitoarele desăvârşiri, dar au devenit şi obiect al unor *savante, erudite* şi, deseori, *inflamate dispute*. În inepuizabilele speculaţii ecleziastic-

muzicale îi întâlnim pe Ambrozius din Milan, Grigore cel Mare, Hucbald, Guido d`Arezzo şi pe maeştrii Şcolii de la Notre–Dame, Leoninus şi Perotinus. Universul artei sunetelor devenea – încă din acele, destul de îndepărtate timpuri – luxuriant şi pentru că, în lumea credinţei, muzica îşi cucerise deja un rol primordial. Guy Bernard (v. *L'art de la musique,* Ed. Seghers, Paris, 1961), este în această privinţă foarte explicit: „Le ciel descend dans l'âme de chaqun, illuminé par la musique. Desormais, il n'est plus tellement question de Dieu, mais d'une part surnaturelle de l'homme, que la musique est susceptible de sensibiliser".

Însă, dezamăgitul Guy Bernard avea să deplângă tocmai faptul că, în consideraţiile sale, în prezentul lui, „la musique sacrée s'est eteint". Ceea ce nu diminua esenţialul afirmaţiei cum că: „la musique n'en reste pas moins liée au surnaturel". Evident, această artă îşi reclama unicitatea şi pentru că, prin intermediul ei, se realiza acea misterioasă şi, deloc explicabilă, unire a sufletului cu Divinul, cu acea „formă a arhetipului, cea care nu a fost copiată după niciun model, cea despre care se va spune mereu că este la originea originii, cea care este fără limite" *(Corpus Hermeticum,* Lib. I-W. Scott, Hermetica I).

Desigur, în discursul cotidian actul înţelegerii, precum şi cel al credinţei sunt separate. Ceea ce nu se întâmplă şi pe tărâmul artei sunetelor, tărâm care, nu explică *cum şi de ce*, dar toată lumea simte că el aparţine sacrului. Iar faptul devine evident, tocmai pentru că în el, înţelegerea devine şi mai profundă, prin aceea că ea survine simultan cu o participare la – altfel inaccesibila – realitate a unui *dincolo.*

În esenţă vorbim despre un mod mai deosebit a ceea ce numim *comunicare,* devenită şi *cuminecare pentru fenomenul de întâlnire mistică,* acolo şi atunci unde limbajul a devenit deja incapabil să se mai măsoare cu infinitul, adică: „…Acela ce nu poate fi spus prin vorbire, / Prin care vorbirea însăşi e rostită, /…/ Acela care gândeşte cu mintea, / Prin care, spun ei, mintea e gând, /…/ Acela care vede nu cu ochiul, / prin care ochiul are văz" *(Kena Upanishad).*

Într-o lume dominată de *gândirea calculatoare (das rechnende Denken)* incriminată de Nietzsche şi Martin Heidegger, obişnuinţa gândirilor noastre e orientată mereu către *reprezentări*. Immanuel Kant considera că porunca din *Exod* (2,4) „Să nu-ţi faci chip cioplit" este cel mai sublim pasaj din *Biblie* deoarece ne este mereu interzisă orice *reprezentare a Absolutului.* Se înţelege că atunci când ne lansăm în căutarea unor reprezentări precum aceea a *infinitului* ne situăm *în sfera abstracţiei goale,* în sfera a ceea ce el numeşte *inform* şi unde orice *figurare* e imposibilă. Similar se vor petrece lucrurile şi atunci când am încerca să înţelegem fenomenul muzicii, dezvăluit ca ascează a imaginii, şi, în ultimă instanţă, ca *artă eminamente sublimă*. În oglinzile oarbe ale mentalului *(res cogitans* – Cartesius), arta sunetelor pune în mişcare misterioasa *forţă calmă a putinţei îndrăgitoare (des mögenden Vermögens)* despre care a vorbit uneori – dar totuşi destul de des –

Heidegger. Sufletul, inoculat de reliefurile ei dinamic-tensionale descoperă în sine răvășitoare și *ne-mai-cunoscute evenimente*. *Ființa* dialoghează cu sine, suficientă sieși, fără întrebări și fără... cuvinte. Se petrece *o vrăjire* a mentalului. Incompatibilitatea cu imagismul determină, prin recul, o imperioasă sete de imagine. Ne reamintim că Paul Valéry aspira *să vadă(!) în cerul pur monumentul unei melodii*. Ceea ce situează arta sunetelor într-un și mai *inaccesibil teritoriu* al înțelegerii. Însă – nu mai puțin – și cu o specială vocație a unor experiențe de adevăr la care nu vom reuși să avem acces pe nicio altă cale.

Schleiermacher a fost cel ce a avansat ideea existenței unei zone a *ființării de-ne-atins* pentru gândire, existând o *universalitate a neînțelegerii (Nichtverstehen).* Cu alte cuvinte vorbea despre acele *lumi spirituale ce ne sunt și ne rămân mereu inaccesibile.* Prin urmare orice artă, cu atât mai mult muzica, posedă o latură de incomprehensibil, adică acel misterios *lucru în sine* al lui Kant. Iată de ce rămân inexplicabile mutațiile esențiale pe care muzica le operează ca fenomen al timpului, deși tot ea îl investește pe acesta din urmă cu sens, aducându-l sub puterea noastră, aceea prin care *îl putem locui, îl umanizăm, reușim să-l deschidem și să-l surprindem* când este *inoculat de vibrația sacralității*. Prin urmare, tocmai mulțumită unui astfel de *character indelebilis* ajungem să explicăm, într-o manieră cu totul aparte, legăturile profunde ale muzicii cu eclezia. Se cunoaște de altfel că, vreme de peste 1300 de ani, clericii au fost aceia care au modelat *ființa și chipul* acestei arte, aducându-o la ceea ce este azi. Adevărul și valorile ei reprezentă – nu mai e nevoie și de alte argumente – *un descensus Spiritus Sancti extra eclesiam. Vere et realiter,* este chiar singura artă prin intermediul căreia, umanitatea și-a regăsit o vocație *misterios teandrică.* Ceea ce se susține și chiar se consolidează și prin ideea, formulată cândva de dr. Carl Gustav Jung, privind *existența unei imagini arhetipale a divinității în om (Menschenbild und Gottesbild),* ca și prin ideea că o *situare a divinității în afara omului e o prejudecată, dacă nu o înșelătorie diabolică (diabolica fraus!).*

Timpurile de acum au devenit – potrivit lui – acelea în care *imaginea omului în absența imaginii lui Dumnezeu, nici nu mai poate, nici nu mai trebuie, gândită.* Natura mistică a muzicii se decriptează și din aceea că *spulberă și timpurile și spațiile* deschizând *uriașul miracol al intercesiunii dintre om și Dumnezeu*.

Dumnezeu îmi zâmbește

Dumnezeu îmi zâmbește
dintr-o clipă sfărâmată,
o rază rătăcită în abisul amurgului,
unde timpul se-nclină, obosit,
ca un arbore îmbrățișat de vânt,
iar sufletele cântă simfonii de tăceri.

Pe fruntea Lui, stelele curg
ca lacrimi desprinse din veșnicie,
iar ochii adânci ascund oceane de milenii,
unde valuri nesfârșite scriu poeme
pe care nimeni nu le va citi vreodată.
Cerurile tremură sub pleoapele Lui,
un freamăt al infinitului, o șoaptă fără sfârșit.

Pe buzele Sale, cuvintele tac,
iar taina rostirii
arde precum un surâs de lumină
ce-nfloreşte umbrele și le preface-n zori.
E chemarea lutului spre focul din înalturi,
unde fiecare dor se sparge în aripi,
bătând spre necunoscut.
Îmi vorbește în culori nemeșterite,
un curcubeu risipit în silabe divine,
pictând ceruri care ard
până devin rugăciuni nerostite.

Mâinile Lui sunt ramuri de migdal în floare,
atingând răni pe care tăcerea le-a ascuns.
Palma Sa poartă liniștea întregului univers,
o pecete de lumină
peste tumultul din mine.

Dumnezeu îmi zâmbește,
iar în zâmbetul Lui mă pierd și mă regăsesc,
un fir de nisip mângâiat de valurile eternității,
un suspin topit în lumină,
o notă abia auzită
în melodia nesfârșită a cerului.

AL. FLORIN ȚENE

Subtilitățile drepturilor omului în poezia lui Radu Gyr

În literatura română a secolului al XX-lea există puțini poeți care au transformat experiența limită a detenției politice într-o reflecție atât de profundă asupra condiției umane precum Radu Gyr (1905–1975). Dincolo de controversele biografice și de opțiunile sale politice din tinerețe, opera sa carcerală reprezintă una dintre cele mai impresionante mărturii lirice despre libertate, demnitate și rezistența spiritului în fața opresiunii. Analiza poeziei sale prin perspectiva drepturilor omului nu urmărește o judecată morală asupra autorului, ci identificarea valorilor universale exprimate artistic: dreptul la viață, libertatea conștiinței, libertatea credinței, demnitatea persoanei și rezistența împotriva dezumanizării.

Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) afirmă că orice ființă umană are dreptul la libertate, securitate și demnitate. Poezia lui Radu Gyr surprinde tocmai absența acestor drepturi într-un univers concentraționar.

În poemele scrise în detenție nu întâlnim discursuri juridice sau revendicări politice explicite, ci experiența existențială a omului redus la limita supraviețuirii. Drepturile omului apar indirect, prin ceea ce lipsește: libertatea de mișcare, libertatea cuvântului, dreptul la credință și chiar dreptul la identitate.

Subtilitatea poetică constă în faptul că poetul nu transformă versul într-un manifest ideologic, ci într-o meditație asupra ființei umane supuse suferinței.

Una dintre cele mai importante idei ale poeziei lui Radu Gyr este aceea că demnitatea nu poate fi confiscată.

În universul carceral omul pierde aproape totul: libertatea; familia; sănătatea; identitatea socială. Rămâne însă libertatea interioară.

Această idee apropie lirica lui Gyr de reflecțiile lui Viktor Frankl, pentru care ultima libertate a omului este aceea de a-și alege atitudinea în fața suferinței.

Demnitatea apare în poezie nu prin revoltă violentă, ci prin refuzul degradării morale.

În numeroase poeme, închisoarea devine simbolul tuturor regimurilor totalitare. Zidurile nu limitează spiritul. Libertatea autentică este prezentată ca o categorie spirituală.

Această concepție apropie lirica lui Gyr de filosofia existențialistă și de spiritualitatea creștină.

Omul poate fi închis fizic fără a fi înfrânt moral. Această diferență reprezintă una dintre cele mai subtile forme de afirmare a drepturilor omului.

În poemul devenit emblematic *Azi-noapte Iisus mi-a intrat în celulă,* experiența religioasă nu este doar una confesională.

Ea exprimă libertatea conștiinței. Într-un regim care urmărea controlul total asupra individului, credința devine ultimul spațiu al libertății. Iisus nu apare ca simbol triumfalist, ci ca prezență solidară cu omul suferind. Astfel, dreptul la credință este exprimat poetic, nu doctrinar.

O altă dimensiune subtilă este solidaritatea dintre deținuți.

În poeme precum *A mai murit încă unul*, moartea unui camarad nu reprezintă doar dispariția unei persoane, ci diminuarea întregii comunități umane. Poetul surprinde degradarea provocată de universul concentrațional și transformă compasiunea într-o formă de rezistență morală.

Această solidaritate constituie fundamentul drepturilor omului. Fără recunoașterea celuilalt nu poate exista nici libertate.

Radu Gyr înțelege că totalitarismul urmărește nu doar distrugerea oamenilor, ci și ștergerea memoriei lor. Poezia devine astfel act de recuperare. Versurile conservă nume, suferințe și destine. Memoria devine o formă de drept fundamental. Prin poezie, victimele continuă să existe în conștiința colectivă.

Spre deosebire de literatura absurdului, unde omul rămâne captiv disperării, poezia lui Gyr păstrează întotdeauna o perspectivă transcendentă.

Speranța nu este optimism facil. Ea reprezintă victoria spiritului asupra violenței.

Această dimensiune explică de ce multe dintre poemele sale au circulat oral în închisori, fiind memorate de deținuți și transmise din generație în generație.

Analiza critică impune și recunoașterea unei tensiuni esențiale.

Biografia lui Radu Gyr include implicarea sa în Mișcarea Legionară, fapt care a generat controverse persistente. Din perspectivă academică, această realitate istorică nu trebuie ignorată, dar nici confundată automat cu întreaga sa creație poetică. O lectură critică presupune distingerea între contextul biografic și analiza estetică a operei, fără a eluda complexitatea morală a autorului.

Astăzi poezia lui Radu Gyr poate fi citită în contextul universal al literaturii concentraționare, alături de autori care au transformat experiența detenției într-o reflecție asupra libertății și demnității.

Mesajul său depășește contextul istoric românesc. El vorbește despre: fragilitatea libertății; rezistența conștiinței; puterea credinței; responsabilitatea memoriei. Aceste teme aparțin patrimoniului universal al culturii.

Subtilitățile drepturilor omului în poezia lui Radu Gyr nu sunt formulate prin limbaj juridic, ci prin simbol, metaforă și experiență existențială. Poetul demonstrează că drepturile fundamentale nu încep în constituții, ci în conștiința umană. Libertatea, demnitatea, credința, memoria și solidaritatea devin valori estetice și morale care transcend timpul istoric. Tocmai această transformare a suferinței într-o meditație asupra condiției umane explică permanența operei sale în cultura română, chiar și în contextul controverselor legate de biografia autorului.

Ajung Taină Divină

Ai fost și tu, în viața ta,
Ce ți s-a dat pe-o vreme,
Atins de boala ce îți ia
Cuvintele supreme.

Și în delir nemaivăzut
Strigai fără rușine
Cât ești de viu și nenăscut,
Și câte-apar prin tine!

Tămăduit acuma zici
Că te-a salvat de tină
Secția 5, salonul 5,
Spitalul de Lumină.

Aici murind, ai înviat
Ca Dumnezeu de Paște
Și cine ieri te-a ascultat
Azi nu te recunoaște.

Cădeai și-o mână-a nu știu cui
Te ridica din groapă
Să știi că gura Domnului
Te-a sărutat pe pleoapă.

Tămăduit acuma zici
Că te-a salvat de tină
Secția 5, salonul 5,
Spitalul de Lumină,

În care sufletele mici
Ajung Taină divină!

Drept la nimb

Mi-a ieșit cu plinul
Dumnezeu din ceruri
Și i-am spus: „Mai lasă-mi
Pentru lacrimi timp.
Încă-o zi sau oră!
Ultima secundă!
Curățit de rele,
Să am drept la nimb!”.

Pentru pocăință
Mi-i destulă clipa,
Numai să nu fie
Ca la teatru, nu!
Curățit de rele,
Să merg după Tine
Și să strig că Viața
Este numai Tu!
Ea-mi întinde cana
Cu apa cea rece,
Cu apa cea Vie,
Pe care-o doream.
Plinul și răsplinul
Numai Tu-mi ești, Doamne!
Însetat de Tine,
Mă topesc la geam.

Iar când vii, deschise
Zările mi-s toate,
Ca atunci când Ștefan
I-a iertat pe răi.
Fă-mă și pe mine
Tot așa, Iisuse,
Ca să-mi iert vrăjmașii,
Cum îi ierți pe-ai Tăi!

Nemerit

Nici bogat și nici sărac,
Îmi duc veacul dat de Sus.
Dulce colăcel cu mac
Îmi întinde, blând, Iisus.

Și-i spun, fie ierni sau toamne:
„Mulțumesc. Nu-l merit, Doamne!”.

Neadormit

Pustie-i casa, dar eu singur nu-s.
Așteaptă-n odăița mea Iisus,
Din rătăciri să mă întorc să-i spun
Că nu doar Tatăl, ci și El e Bun!

Citește-n foile de lângă geam.
Vede tot greșul meu, din neam în neam,
Și-atunci când vin din rătăciri, grăbit,
Rugându-se-L găsesc, neadormit!

Cum să nu mori în veci

Lepădarea lumii s-o ai scrisă-n sânge!
Lepădarea lumii din inima ta.
Pacea, nu mărirea! Orice-ar fi , Iubirea!
Și Blândețea care-n cer te va urca.

Pălmuit de unii, ocărât de alții,
Să te rogi să fie binecuvântați.
Ca Iisus pe cruce, suferind Calvarul!
Ca toți mucenicii neîngenuncheați!

Asta e Trăirea cea adevărată!
Restul sunt doar fală și victorii seci.
Lumea lepădând-o, ca pe-o haină veche,
Să te-mbraci în Domnul, să nu mori în veci!

Taină de veacuri

Întru început
când fost-a-ntemeiat minutul
pământul era gol
sfios şi feciorelnic
zidit, învăluit în ceruri.
Şi sufletu-i de ape
oglindea întinderea deasupra –
tăria ce-l ferea de geruri.

Era pe-atunci sămânţă doar
urzită din lumine
de sine şi înspre sine
din azururi sparte
şi îndepărtate ceruri.

Apoi,
după-ndelung
cuminecătura Sa,
la un soroc de veacuri
Domnul a prins a Se-ntrupa –
pământul ca să-l calce
măduva să i-o sfinţească
şi iscúsul lui de taină
să îl plămădească,
floare ca să crească.

Zidit în făptura Sa,
lumea L-a găsit
pentru a-L căuta.

Rugă 42

O baltă mâloasă, stătută,
cu faţă coriacee,
mi-e sufletu-n afunduri,
cu miros de putred
şi forfotă de crustacee.
Limpezeşte-mă Doamne
păzeşte-mă de rele,
deprinde-mă a-ţi asculta
tăcerea Ta mântuitoare
între bătăile inimii mele.

Ştiu Doamne că m-ai miruit
de când eram un punct
în pântecele maicii mele
şi fiecare mădular l-ai chibzuit.
Ne-ai adunat apoi dintre pelinci
şi ne-ai botezat cu sărutul morţii
ca să ne desprindem
şi să-nvăţăm a învia
pe urma călcăturii Tale
când creştetele ni le-atingi.

S-au adunat în mine
urâte, istovitoare toamne,
şi drumu-i lung.
Nu mă lăsa,
auzi-mă Doamne,
ajută-mă să Te ajung.

Poetul de pe stradă

L-am cunoscut pe cel
care ţinea un fir cu plumb
şi-mpărţea trecătorilor
fără să le răstoarne
poeme perpendiculare
dependente de un bumb.

Din ele coborau,
legănându-se,
goluri magice
umplute făr'de ştire
cu mâluri roditoare.

Azi, bătrân,
îi mulţumesc
căci aşa Noaptea
din ceru-nalt şi drept
pornea a-şi împlânta gândul
adânc la mine-n piept,

spălând meniscul Zilei
de ciondăneli şi ciude,
de porniri scălâmbe,
de izvodiri pribege,
de tristele comânde,

făcându-mi căutarea
să poată porni iarăşi
prin miezuri de lumine,
prin moliciuni de ape,
prin nemărginiri de Sine,

ca apoi îngreunată
de atâta sud,
de atâta nord,
şi de-atât Aproape,
să se-ntoarcă grea de rod
şi cu rost în mine.

DR. NICOLAE MAREȘ

Receptarea lui Eminescu în Polonia

Și în alte studii pe care le-am semnat de-a lungul anilor am aminit că în iulie 1960, la Institutul de Stat Editorial (PIW) din Varşovia, una dintre cele mai de seamă Case editoriale ale vremii, a apărut, într-un tiraj de 3250 de exemplare, florilegiul *Eminescu – Poezii*. Volumul a fost tipărit în seria care se impusese deja: *Biblioteca Poeţilor.*

Până atunci, editorul Andrzej Wasilewski, fost diplomat la Roma, reuşise să popularizeze nume reprezentative din lirica universală, printre care: Guillaume Apollinaire, Charles Baudelaire, Bounarroti, Robert Burns, Dante Alighieri, Paul Eluard, Serghei Esenin, Alfred de Musset, Frederico Garcia Lorca, Francesco Petrarca, Edgar Allan Poe, Rainer Maria Rilke, Artur Rimbaud, Pierre de Ronsard, Paul Valery, inclusiv câţiva poeţi polonezi de seamă: Jan Kochanowski, Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Norwid, Leopold Staff, Stanisław Wyspiański, Jarosław Iwaszkiewicz etc.

Culegerea şi prefaţa la noul volum de poeme eminesciene a fost semnată de Stanisław Ryszard Dobrowolski, un poet în vogă în acei ani în literatura poloneză, care îşi trăgea seva din poezia revoluţionară practicată în perioada interbelică (alături de Władysław Broniewski, care mai trăia, ca şi fostul prieten, Lucjan Szenwald).

Poetul şi traducătorul Stanisław Ryszard Dobrowolski

Stanisław Ryszard Dobrowolski s-a născut la Varşovia în 1907. A studiat filologia polonă şi dreptul la Universitatea din capitala Poloniei. A debutat în anul 1926 în paginile ziarului *Robotnik (Muncitorul).* Tot el a înfiinţat gruparea poetică „Kwadryga”, iar în 1937 av tipărit revista *Nowa Kwadryga.* A participat la insurecţia armată de la Varşovia (1944) an în care este luat prizonier de nemţi şi întemniţat la Lamsdorf.

După 1945 a fost corespondent de război, director în Ministerul Culturii şi Artei, redactor şef în presa literară etc. În anii 1949-1968 a funcţionat ca preşedinte al Asociaţiei Autorilor şi Compozitorilor Polonezi (ZAIKS), o funcţie respectabilă pentru cultura polonă din acei ani. Ani îndelungaţi a fost în conducerea Uniunii Scriitorilor Polonezi, alături de Iwaszkiewicz şi Putrament.

Pentru creaţia beletristică a obţinut premii din partea Municipiului Varşovia, Ministrului Apărării Naţionale şi a Ministrului Culturii şi Artei. Din română a tradus în principal din Eminescu, iar după reuşita de mai sus a

publicat tot la PIW, șase ani mai târziu, şi placheta *Ex libris* cu poezii din creaţia arghezianã.

În anul 1966, când l-am întâlnit la Cluj, invitat de Uniunea Scriitorilor din România pentru a participa la manifestările consacrate centenarului consacrat lui George Coşbuc, mi-a mărturisit de intenţia de a publica şi din poeziile bardului transilvănean, lucru care nu s-a mai întâmplat.

Dintre volumele sale de versuri, apărute după război, amintim: *Fulg în vânt* (1946), *Versuri şi poeme* (1951), *Activitatea noastră* (1953), *Casa şi alte versuri* (1964), *Cât trăiesc* (1967), *Poezii alese* (1977).

Antologatorul a semnat, în afara introducerii menţionate, şi patru poeme, în traducerea sa, şi anume: *Se bate miezul nopţii…*, *Lasă-ţi lumea…, Ce te legeni? …* şi *La steaua.* Mai mult ca sigur Dobrowolski a cunoscut în amănunt transpunerile realizate de Zegadłowicz, imediat după apariţia lor, deoarece a semnat în decembrie 1934 recenzia – *Eminescu în polonă*.

Eminescu în Panteonul de poezie universală

Întregul volum pe care Dobrowolski l-a publicat în 1960 din Eminescu grupa 35 de poeme faţă de 26 realizate de predecesorul său. A preluat caracterizarea romanticului român existentă în introducerea pe care i-a făcut-o poetul din Wadowice, text asupra căruia vom reveni. La rândul lui, noul traducător afirmă încă de la început, în prefaţă, că Eminescu a fost: „Cel mai de seamă dintre poeţii poporului român, foarte puţin cunoscut în Polonia”. Şi avea perfectă dreptate în ceea ce afirma traducătorul, omul nou, Ryszard Dobrowolski – un fel de Dan Deşliu al anilor ’50 – pe Vistula şi Odra. Lipsită de argumente şi de o minimă acoperire va rămâne comparaţia creaţiei autorului *Împărat şi Proletar* cu lirica pozitivistei poloneze Maria Konopnicka – aserţiune care se va perpetua vreme îndelungată printre exegeţii polonezi - cu regret, o comparaţie totalmente nefericită.

Se poate uşor constata că două generaţii de scriitori şi de cititori polonezi au fost parţial vitregite în a lectura creaţia ultimului dintre cei mai mari romantici europeni, într-o perioadă în care societatea poloneză era avidă de cunoaştere şi de cultură. Dacă mai adăugăm şi faptul că în timpul celui de al Doilea Război Mondial bibliotecile poloneze au fost arse şi devastate de hitlerişti, aşadar, şi ceea ce realizase Zegadlowicz la propunerea lui Aron Cotruş, din Eminescu, ca şi din alţi creatori români din perioada interbelică, inclusiv Emil Bedrzycki, Lewik şi Hollender, pierderile au devenit nu numai incomensurabile, dar în parte chiar irecuperabile; nu numai pentru cultura poloneză, dar şi pentru cea românească.

Spre bucuria mea, o parte dintre vastele colecţii ale Bibliotecii Universitare din Krakowskie Przedmieście 40 se mai păstrase, *ca dar* oferit Universităţii din Varşovia de Nicolae Iorga, în timpul vizitei făcute în 1924 în capitala Poloniei - şi , nu numai aici, dar în mai toate centrele universitare

poloneze, în periplul făcut în drum spre Cracovia, unde i s-a decernat cu mare fast titlul de *membru al Academiei de Ştiinţe,* şi unde printre cele trei conferinţe ţinute una îi va fi consacrată lui Eminescu.

Faptul că Eminescu a fost repus – prin volumul amintit – în pleiada poeţilor universali, alături de Petrarca, Mickiewicz şi Norwid, a constituit un veritabil eveniment pentru literele româneşti, mai ales că până atunci la Varşovia, printre traducerile efectuate în polonă, tronau doar lucrările promovate insidios de Bucureşti, în spiritul perioadei proletcultiste a anilor ’50.

Noua culegere, tipărită cu prilejul celei de-a 110-a aniversări de la naşterea poetului naţional român, se producea şi datorită „dezgheţului” petrecut în Polonia după evenimentele din iunie 1956 de la Poznan, după care prioritate aveau veritabilele valori naţionale şi universale. Dobrowolski a motivat întârzierea apariţiei nu ideologic, ştiut fiind că nici în România, patria natală a lui Eminescu nu se înfăptuise mare lucru în popularizarea poetului nepereche; handicapul era cauzat, potrivit acestuia, de *hiatusul* datorat „barierei lingvistice”, cea care îi *desparte* pe polonezi de români, inclusiv „de multe încă alte comori inestimabile ale poeziei lor”.

În anii care au urmat, s-a dovedit că poeţii români pot fi traduşi în polonă cu succes, dacă există voinţă artistică, sprijinită de cea politică.

Totodată, în prefaţa la culegerea realizată, Dobrowolski evocă faptul că Zegdłowicz a fost un mare entuziast al liricii eminesciene, şi prezintă un mic fragment din prefaţa de care aminteam, întocmită de primul tălmăcitor, la apariţia plachetei din 1933, şi în care poetul din Wadowice împărtăşea cititorilor săi polonezi cele ce urmează: „Fie ca această poezie (a lui Eminescu), care atinge cu una din aripile sale viaţa şi complexitatea ei, iar cu cealaltă - veşnicia şi măreţia omului; fie, aşadar, ca lirica acestuia să devină şi pentru voi la fel de apropiată cum mi-a fost mie. Pentru mine, fericirea de-a pătrunde în intimitatea lui a fost una din cele mai frumoase şi cele mai nobile convorbiri ale vieţii mele; ea a avut loc cu făuritorul creaţiei celui de care m-am apropiat şi de care - cu mare regret - mi-a fost dat să mă despart în momentul în care cele întreprinse au luat sfârşit. Oare regretul încercat nu-i sincera dovadă a înaltei şi perenei valori a poeziei sale? Cu siguranţă – aşa este!”.

Kazimiera Iłłakowiczówna şi Anna Kamieńska

Conştient că nici prin noua culegere nu se va reuşi să se umple golul creat în cunoaşterea poeziei lui Eminescu, Dobrowolski apelează la unele din tălmăcirile lui Zegadłowicz, dar adaugă acestora transpuneri noi, realizate de traducătorii şi poeţii de seamă contemporani ai săi, printre care: Kazimiera Iłłakowiczówna, Anna Kamieńska, Arnold Słucki, Włodzimierz Słobodnik, Adam Kozłowski, Włodzimierz Lewik, Leopold Lewin, incluse fiind şi patru traduceri ale antologatorului însuşi. Aşadar, Dobrowolski a semnat

traducerea următoarelor poeme: *Se bate miezul nopţii…, Lasă-ţi lumea…, Ce te legeni? …* şi *La steaua.*

Cum se prezintă traducerile efectuate de Stanisław Ryszard Dobrowolski incluse în această nouă culegere? – În mod cert volumul său se ridică pe o treaptă superioară atât prin contribuţiile celorlalţi poeţi, pe care le vom analiza pe larg în studiul nostru, cât şi prin cele realizate de traducător şi antologator totodată.

Astfel, dacă începem cu poezia – *Se bate miezul nopţii*…, constatăm că traducătorul reproduce destul de fidel din punct de vedere prozodic conţinutul poemului, chiar dacă îi schimbă titlul în *Clopotul de-aramă.* I-a dat poemului tradus un alt titlu, deoarece primul vers din versiunea poloneză suna: „Clopotul de-aramă deja vesteşte în jur miezul nopţii." Cum titlul poeziei la Eminescu este constituit din primele cuvinte ale poeziei, respectiv: „Se bate miezul nopţii", traducătorul procedează la fel pentru a asigura în acelaşi timp şi rima cu versul al doilea [a-a] . În limba polonă muzicalitatea este gravă, cumva medievală, destoinică am zice: *Spiżowy dzwon już wokół wieści północ światu, Sen, celnik życia, tylko nie chce brać oplaty.* Definiţa somnului ca – vameş al vieţii – *celnik życia* – este cât se poate de inspirată. Tot pentru a asigura rima, în loc de luarea vămii, în polonă, în traducere sună – asigurarea plăţii care se cuvine, fiind cât se poate de clar că este vorba de serviciul ce se oferă vameşului. Se exprimă, totodată, faptul că între viaţă şi moarte limba clopotului stă neclintită. Astfel mesajul de neodihnă şi de veghe continuă a se degaja potrivit originalului şi la fel de exact transpare în tălmăcirea lui Dobrowolski.

În cel de al doilea poem tradus – *Lasă-ţi lumea*… – în polonă *Porzuć świat,* Dobrowolski îşi demonstrează întreaga sa capacitate de traducător, urmare a înţelegerii şi redării cu aleasă măiestrie a versului eminescian. Păstrează în întregime sensurile din limba română, multe din subtilităţile şi muzicalitatea originalului rămânând intacte. Este concentrată în poem toată lirica de dragoste poloneză şi care nici în opera proprie nu străluceşte cu atâta măestrie ca în tălmăcirea dată poemului eminescian. Iată câteva corespondenţe dintre cele mai reuşite transpuse în contextul dat.

Dulce dragoste bălaie – *O milość moja jasna*

După chipul tău frumos – *Wiadomo, żeś urodziwa*

Stele-n ceruri, stele-n valuri – *W niebie gwiazdy, śród fal gwiazdy.*

Iar cuvintele – „cărări strâmte" sunt redate prin: *zaczarowane ścieżki* – păstrat fiind cu prisosinţă farmecul originalului, inclusiv întreaga rigurozitate a construcţiei eminesciene. Cel de al patrulea rând din fiecare vers – concluzia fiecărui gând în parte din original – este asigurată aproape mot à mot.

La fel, în *Ce te legeni codrule – Czemu się kolyszesz* – poezie care ne arată în planul concret liric multe din aspectele demonstrate de eminenţi cercetărtori din cele două ţări şi care au dovedit apropieri incredibile între folclorul românesc şi cel polonez. Acest lucru fusese demonstrat cu strălucire

încă din 1933 de Petru Caraman, într-o lucrare de doctorat, susţinută la Universitatea din Cracovia şi publicată de Academia de Ştiinţe, intitulată *Obiceiurile de colindat la Slavi şi la Români*, prin care cărturarul român a demonstrat că obârşia folclorică a colindelor este comună la popoarele român şi polonez. Comună încă din secolul al XIV-lea şi al XV-lea, când păstorii români în transhumanţa lor pe meleagurile poloneze le-au inoculat băştinaşilor pentru totdeauna obiceiurile respective pe care le întâlnim şi azi în manifestarea lor. După al doilea război mondial multă vreme nu s-a vorbit de aceste aspecte. Şi nu doar în folclor, dar şi despre toponomastică, de habitat, de modul de viaţă şi de manifestare ale românilor şi polonezilor.

Îndeobşte era cunoscut faptul că românii au adus cu ei cultură pe meleagurile poloneze în care s-au aşezat, organizându-se în peste 500 de sate în spaţiul polonez.[1] Aceste similitudini au fost hotărâtoare în rândul multor creatori polonezi, care au efectuat de-a lungul timpului numeroase traduceri. Doar spre exemplificare amintesc de poeme ca *Meşterul Manole* (într-o traducere măiastră semnată de Włodzimierz Lewik) sau *Blesteme* şi *Cântece de nuntă* ori *Cântece de înmormântare* etc.

Nu îmi explic faptul cum Zegadłowicz, care personal a cules şi publicat încă din tinereţe folclor polonez din Munţii Beschizi şi cu care s-a mândrit oferindu-i-l lui Iorga - în 1931 la Universitatea de vară de la Vălenii de Munte la care a participat - nu a cuprins în florilegiul său din 1933 texte în formă populară realizate de Eminescu. Ar fi fost poate mai îndreptăţit să o facă decât urmaşul său – Proletarul Dobrowolski.

Dobrowolski asigură muzicalitatea originalului

Melancolia pe care poemul o degajă – ca urmare a scurgerii implacabile a timpului – este fără nicio greşală transpusă şi frumos redată în versiunea poloneză. Textul eminescian nu ridică nici o greutate prozodică venerabilului poet contemporan în a-l transpune. Cu stratul muzical al originalului, varşovianul (fost ani buni secretar literar al renumitului Ansamblu de cântece şi dansuri „Mazowsze") se descurcă foarte bine. În versiunea lui Dobrowolski se respectă ritmul trohaic cu versuri scurte de 7-8 silabe, cât şi rimele împerecheate, chiar dacă nu întotdeauna le respectă cu stricteţe împerecherea. Muzicalitatea este însă asigurată din plin.

Dobrowolski reuşeşte să asigure în traducerea acestui poem o redare aproape onomatopeică a versurilor pe care originalul i le-a pus la dispoziţie.

Astfel versurile: *Ziua scade, noaptea creşte / Şi frunzişul mi-l răreşte*
au în polonă corespondenţe normale, familiare:
Dzień maleje, a noc wrasta / I czuprina moja rzadsza.

[1] Cf. Nicolae Mareş, *Raporturi româno-polone de-a lungul secolelor*, Editura Fundaţia România de Mâine, Bucureşti, 2013.

Pentru a ţine pasul cu rima, traducătorul foloseşte pentru „frunziş” termenul de *czuprina* – ceea ce înseamnă „păr”, „freză” – şi pe care o văd destul de fericit amplasată în contextul respectiv, în fapt o încercare de a umaniza codrul, personificându-l în om.

Ultima din poeziile traduse de Ryszard Dobrowolski, inclusă şi în florilegiul la care ne referim, a fost – *La steaua…*

Din toate punctele de vedere aceasta a fost o strălucită alegere, cunoscut fiind că problema destinului a fost larg dezbătută şi în literatura polonă, acesta căpătând la Eminescu o abordare pe cât de gravă pe atât de simplă şi de apropiată.

Poetul polonez surprinde şi redă întru totul analogia dintre *steaua,* atât de îndepărtată în timp şi spaţiu şi care „Era pe când nu s-a zărit, / Azi o vedem, şi nu e” şi *dorul* de iubită. Cu alte cuvinte, suntem martorii înfiripării unei idile dintre doi îndrăgostiţi. Aceasta este surprinsă pe un fundal celest din care nu îi scapă traducătorului dialogul dintre eul poetic şi iubită. În polonă: *Zyła, gdy jej nie wiedział nikt / Dziś widzim ją, a jej już nie ma.* În ceea ce priveşte finalul, acesta este concentrat în chip dureros la Eminescu în cunoscutele versuri: „Tot astfel când al nostru dor / Pieri în noapte-adâncă, / Lumina stinsului amor / Ne urmăreşte încă”. Dobrowolski le îmbracă într-o formă puţin mai diluată, tocmai pentru a păstra nealterată muzicalitatea. El a apelat la introducerea unor transformări prozodice neînsemnate: dorul devine jar – *żar;* iar noaptea adâncă – *mroku nocnej otchłani,* lumina – *blask*. Totul pentru a păstra încleştarea din textul eminescian în care ultima strofă sună: *Tak samo, gdy nasz żar już zgasł.*

De remarcat că în contextul respectiv fonemele (consoanele caracteristice limbii polone) se transformă într-un şuierat continuu.

Wśród mroku nocnej otchłani, / Dawno zgasłej miłości blask / Jeszcze podąża za nami.

Un nou florilegiu

În final, pentru istoria României şi a literaturii române, aş aminti faptul că în 1977, în vederea marcării evenimentului de la 1877 – *Centenarul cuceririi independenţei de stat a României* – personal am propus unor directori de edituri din întreaga Polonie editarea sau reeditarea celor mai importante lucrări privind istoria şi cultura poporului român, ca un fel de bilanţ al anilor ’60 şi ’70.

Astfel, directorului general al Editurii Ossolinem din Wrocław, i-am sugerat retipărirea *Istoriei României,* scrisă de profesorul Juliusz Demel, şi apărută în anii ’70. El ştia bine ce mari eforturi s-au depus pentru a nu deranja filomaghiarismul evident al istoricului cracovian, care editase *Istoria Ungariei* (W. Felczak), şi care se împotrivise, la data respectivă cu o vehemenţă demnă de o cauză mai nobilă, la tipărirea în seria respectivă şi a

Istoriei României a colegului său, prin care îi înlătura alegaţiile, datorită faptului că Juliusz Demel, mult mai bine şi la zi informat trata „Transilvania ca pământ românesc”. Fostul refugiat în România în timpul războiului, cu studii universitare începute la Bucureşti cu P.P. Panaitescu şi terminate la Cracovia, la Universitatea Jagiellonă, se baza pe izvoare româneşti, nu pe poveşti revizioniste. A fost nevoie să demonstreze Demel veridicitatea fiecărei fraze, să fie „autorizat” de istorici de la Academia Română ca lucrarea să vadă lumina tiparului, în 1970 (ediţia I-a) şi retipărită în 1977 şi 1986, ultima dată într-un tiraj de 30.000 de exemplare.

Am propus, de asemenea, directorului Editurii Czytelnik din Varşovia, Stanisław Bębęnek, includerea în planurile editoriale a monografiei lui *George Călinescu* despre Mihai Eminescu.

Sugestia a fost acceptată de acesta, tradusă fiind de Danuta Bieńkowska (versurile de Anna Kamieńska), iar lui Andrzej Wasilewski, reeditarea florilegiului de poezii eminesciene (volumul alcătuit şi publicat în 1960 de Stanisław Ryszard Dobrowolski). Pentru activitatea mea diplomatică a fost nu doar o reuşită, ci un succes.

Am reuşit să îl conving şi pe directorul general al Operei din Varşovia, T. Sliwiński, să asigure montarea operei *Oedip* de Enescu, în regie românească, iar Opera din Bucureşti, ca reciprocitate, a montat *Conacul fermecat* de Moniuszko, în regia cunoscutei artiste Maria Foltyn. Mărturiile acestor demersuri se găsesc în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, cât şi în diferite recenzii sau note apărute în presa din cele două ţări.

Cele mai importante publicaţii literare şi culturale poloneze au înserat din belşug lirică şi cultură românească, iar directorul Teatrului Municipal, amplasat atunci în Oraşul Vechi, cunoscutul actor Wojciech Siemion a montat un spectacol de lirică românească cu versuri cântate de renumita cântăreaţă Sława Przybylska. A fost un regal de poezie şi de muzică românească. Au tronat multe poeme eminesciene în transpunerea Kazimierei Iłłakowiczówna.

Manifestările respective şi nu numai acestea au bătătorit calea Danutei Bieńkowska pentru a publica în anul 1983 culegerea: *Poezii alese* din lirica marelui poet român Mihai Eminescu. Aceasta la Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. A fost cel mai mare tiraj asigurat pentru lirica eminesciană în polonă: 10.000 exemplare, culegerea fiind răspândită printre profesori de literatură şi în toate bibliotecile şcolilor medii din întreaga ţară.

Amintesc că de-a lungul anilor, editura respectivă tipărise seria: „cei mai mari poeţi din literatura universală”! Eminescu lipsea din colecţie. A fost un bun prilej pentru mine de a interveni la conducerea editurii în vederea includerii în seria deja existentă şi a autorului *Luceafărului.* Am scris şi s-a scris în presă noastră tot atunci că s-a realizat şi traducerea uneia dintre cele mai reuşite exegeze aparţinând lui George Călinescu, având fericitul titlu în ediţia poloneză: *Mihai Eminescu – Poetul iubirii*. Aceasta pentru a atrage tineri la lectura textului călinescian.

Tirajul a fost tot de 10.000 de exemplare. Întemeiat consideram atunci, dar și azi că aceasta a fost cel mai vizibil s a l t realizat vreodată în cunoașterea lui Eminescu în Polonia, aspect pe care l-am relevat în monografia *Eminescu – Polonia. Polonezii – Eminescu. Studiu și antologie Eminescu bilingvă română-polonă*. La acesta s-a adăugat o prezentare cu articole corecte înserate în numeroasele enciclopedii şi dicţionare literare apărute în acele decenii, inclusiv în *Dicţionarul scriitorilor români*, realizat de românista, dr. Mirska Lasota, lector de limbă română de la Facultatea de limbi romanice a Universităţii din Varşovia, redactor principal la Agenţia Poloneză de Presă PAP, asupra activităţii căruia voi reveni. Acelor demersuri impecabile pentru acei ani, acum le ţine locul cu brio articolele din Wikipedia, în care sunt incluși până în prezent însă *numai* 38 de scriitori români. Dacă la Bucureşti Institutul Cultural Polonez a iniţiat o seamă de concursuri pentru a asigura o prezenţă cât mai mare istorică şi culturală poloneză în spaţiul virtual, sinecurișii români (citiți securiștii români) de la Varşovia, apăsaţi şi de stelele de ofiţeri, încă nu s-au trezit la capitolul mediatizare a României și a scriitorilor români în acel spaţiu binecuvântat de Dumnezeu.

Eminescu în străinătate, azi neglijat de autorităţile româneşti

În ceea ce priveşte creaţia eminesciană azi în Polonia, la peste trei decenii de la prăbuşirea comunismului, în ţara atât de receptivă pentru cunoașterea și răspândirea creației eminesciene în trecut, nu s-a mai făcut nimic de luat în seamă. Totul a încremenit odată cu trecerea la cele veşnice a ambasadoarelor culturii noastre: Danuta Bieńkowska şi Kazimiera Iłłakowiczówna și Anna Kamienska. Nimic articulat timp de peste treizeci de ani nu mai poate fi consemnat. Are loc un adevărat sacrilegiu în relațiile culturale bilaterale pe care nimeni nu-l vede.

Nu se ştie că în Polonia, ca și în alte ţări, dacă nu funcționează o persoană interesată sau destul de influentă în cercuri de lucru la nivel mediu și cu o capacitate suficient de mare pentru a asigura convingerea și persuasiunea necesare nu se face nimic. Doar neaveniții cred că o idee se naște și se promovează la întâmplare sau în spatele uşilor capitonate. România are în continuare ce promova în Polonia, dar nu are cu cine. În ceea ce privește nemunca (termen din publicistica eminesciană) și nepromovarea în „cazul Eminescu”, aceasta se datorează și faptului că la conducerea Institutului Cultural Român din Aleea Alexandru s-au perindat persoane care au dovedit, inclusiv prin declaraţii publice că au o alergie ieşită din comun la persoana lui Eminescu şi la ceea ce înseamnă eminescian. Chiar și numai la auzul numelui marelui poet unii din ei aveau frisoane, la fel şi atunci când se pomenea despre opera sa. Încât, azi, Eminescu este doar istorie la Varşovia. Și nu doar el. La fel și Iorga și alți creatori români.

Mirarea

Scriitoarei Passionaria Stoicescu

Mirarea s-a născut
Odată cu slova
Tare curajoasă la începutul începutului
Niciodată mută.
Mirarea s-a născut
O dată cu lacrima
Întruchipată într-o floare albă
Și foarte curioasă.
Din ale mirării petale
Iubirea a tresărit și ea zglobie
Și dornică de viață
Mirarea a devenit cu timpul Zeiță
De înțelepți proslăvită
Și de oamenii de rând doinită
Fără mirare
Lumea n-ar fi mers înainte.
Mirarea n-ar fi devenit niciodată Stea
Ea doar o lacrimă rămânea...

THEODOR DAMIAN

Eu unde sunt

Filosofului Ioan N. Roşca

Cuvântul
ne învaţă
cunoaşterea lumii
căci lumea se trage
din Cuvânt
dar cum treci dincolo
în Tăcerea dintâi
ca să ţi se spună
şi ţie
„Eu sunt Cel ce sunt”

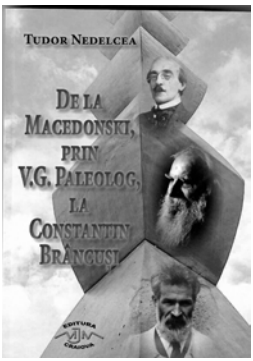
Eu trec prin lume
dar lumea trece prin mine
sau invers
lumea trece prin mine
şi eu trec prin lume
un joc
de-a v-aţi ascunselea
şi de-a prinselea
oare pot şi eu
ca Adam
să dau fapturilor nume
cu acel cuvânt care arde
şi căruia nu poţi să-i dai foc

Prietene
tu ce crezi
căci şi prin tine lumea
a trecut
precum o corabie cosmică
lăsând în urmă
valuri cărţi
şi un siaj
căruia nu o să-i vezi
lungimea lăţimea
şi adâncimea
aşa cu nu vezi strălucirea
din ochiul şoimului
aflat în picaj

Tu ce crezi
dacă integralitatea
sună a perihoreză
şi dacă scandalul pământului
cu cerul
s-ar putea să existe
dintr-o criză
de anamneză

Cuvântul
ne învaţă
cunoaşterea lumii
căci lumea se trage
din Cuvânt
aşadar
între Cuvânt lume
şi cunoaştere
eu unde sunt?

PROF. DR. ZENOVIE CÂRLUGEA

De la Alexandru Macedonski la Constantin Brâncuși în Cetatea Băniei

În recenta culegere de studii, eseuri și articole, criticul, istoricul literar și publicistul Tudor Nedelcea realizează un „axamentum" interesant, începând cu evocarea unui pionier în brâncușiologie, V. G. Paleolog, prieten al sculptorului pe parcursul multor decenii („un om fabulos în sensul real al cuvântului: prin înfățișarea fizică, prin vorbele de duh rostite în împrejurări delicate, prin glumele rămase în memoria contemporanilor săi"), ajungând până în contemporaneitate la felul în care opera și amintirea marelui artist sunt prețuite și cinstite, mai ales în acest an, *Anul Brâncuși,* când se împlinesc 150 de ani de la nașterea titanului din Hobița Gorjului.

Și cum, în tinerețea sa, V. G. Paleolog (1891-1976), – primul monograf, în studii succesive (1937, 1947, 1967), – scrisese „un studiu interesant despre mentorul său, *Visiunea şi audiţia colorată sinestesică la Al. Macedonski* (1944), cu analiza musicografică a strofei „Pe balta clară" și raportări la Paul Verlaine și Stéphane Mallarmé, Tudor Nedelcea înmănunchează mai întâi câteva articole în care se ocupă de *Eminescu și Macedonski,* mai exact de raporturile dintre aceștia și unele aspecte elucidate cu onestitate de istoricul literar craiovean. Sunt articole publicate, de fapt, în presa culturală, al căror titlu spune totul, lucrurile de amănunt fiind însă deliciul cercetătorului filolog, riguros, prob și imparțial: *Eminescu şi Macedonski sau drama unei polemici inutile, Un veac fără Alexandru Macedonski, Al. Grama și Macedonski – detractorii lui Eminescu?, Alexandru Macedonski, reactualizat și augmentat, Caragiale și Macedonski sau „Cănuță, om sucit", Macedonski, scriitor antimonarhic?, Actualitatea lui Alexandru Macedonski...*

Se cuvine amintit atașamentul eminescologului Tudor Nedelcea, încă din anul 1985 (anul apariției vol. IX din *OPERE. Publicistică*, într-un context plin de contrarietăți/atitudini politice), față de viața și opera lui Mihai Eminescu. Declarând, în interviul-carte realizat de scriitorul craiovean Ion Munteanu (2025), că Eminescu ocupă un loc central / esențial în viața sa, Tudor Nedelcea se crede „contaminat" pasional de *eminescianită* (lexem lansat de filosoful C. Noica, pe care l-a cunoscut și căruia i se datorează ideea xerografierii manuscriselor eminesciene, dusă la final de Eugen Simion). În acest sens, d-sa a studiat „sistematic și repetat, zi de zi", cele aproape 15.000

de pagini, întocmind fișe pe domenii de activitate, publicate în ediția din 1997 intitulată *M. Eminescu. Texte esențiale* (reeditare anastatică recent, în 2025, despre care am scris deja). „De atunci, din 1985, preocuparea mea centrală a fost studierea și publicarea unor exegeze despre autorul *Luceafărului",* mărturisește autorul a nu mai puțin de 11 volume, în care se ocupă de aspecte diferite din gândirea și ideologia poetului „nepereche". *Pentru mine, Eminescu* (2005), *Eminescu împotriva socialismului* (1991), *Eminescu și cugetarea sacră* (ed. I, 1994; ed. II, 2002), *Eminescu, apărătorul românilor de pretutindeni* (1995), *Eminescu, istoricul* (1998), *„Doina" lui Eminescu* (în colab. cu Victor Crăciun, 2008), *Eminescu și realsemitismul* (2010), *Shakespeare în viziunea lui Eminescu* (2012, în colab. cu Diana Cotescu), *Eminescu* (2013), *Eminescu și China* (2018, coautor Diana Cotescu, ediție în română, engleză, și chineză), *EMINESCU* (2020, apărut la Editura Academiei Române și Tracus Arte), *Eminescu. Studii despre viața și opera poetului* (Editura Academiei Române, predoslovie de Ioan-Aurel Pop, postfață de M. Cimpoi). Se adaugă, la acestea, prefețe, studii și colaborări la diferite ediții *din* și *despre* opera eminesciană, participarea în țară și dincolo de hotare la simpozioane, congrese, aniversări, deplasări răsplătite cu diferite premii și medalii.

După acest prim grupaj de șapte articole, urmează, într-o coerență firească, o substanțială evocare a faptelor de cultură privitoare la *Constantin Brâncuși*, mai exact cincisprezece materiale (studii, eseuri, cronici, articole, evocări, interviuri etc.). Amintind că, începând cu anul 2015, prin Legea promulgată la 27 noiembrie 2025, s-a instituit oficial *Ziua Națională „Constantin Brâncuși",* anual, la 19 februarie, ziua nașterii celebrului sculptor, așa cum anterior, din 2010, s-a instituit Ziua Culturii Naționale, în ziua nașterii lui M. Eminescu, Tudor Nedelcea evocă împrejurarea în care, prin grija bătrânului V. G. Paleolog, au fost aduse de la Paris, ca urme din atelierul demolat al sculptorului, câteva „bârne", expuse mai întâi în curtea Școlii de Arte și Meserii (azi Colegiul Național de Arte și Meserii din Craiova), constatând cu indignare că autoritățile municipale au rămas îndatorate în privința cinstirii pe măsură a geniului brâncușian...

Nu putea fi eludată legătura cu Brâncuși a artistei Milița Petrașcu, fosta ucenică a sculptorului (1919-1923), care i-a făcut mentorului său un bust în ghips, a cărui copie, ca moștenitor universal al Miliței Petrașcu, regretatul Victor Crăciun l-a donat Muzeului de Artă din Craiova, cu prilejul *Zilelor Marin Sorescu,* în prezența academicienilor Eugen Simion, Maya Simionescu, Serge Faucherau, Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Vasile Tărâțeanu, Mircia Dumitrescu, Adam Puslojici, Viorel Mărginean etc. Același Victor Crăciun va oferi Băniei și acest *Portret-Autoportret Brâncuși*, turnat în bronz spre a fi amplasat în Piața C. Brâncuși (fosta Piață a Gării), acolo unde copilul Brâncuși trudea în cârciuma fraților Spirtaru.

Bustul lui Constantin Brâncuşi realizat de Miliţa Petraşcu

„Din păcate," scrie autorul, „soarta acestui celebru bust este nedorită. A fost turnat în bronz la Iași în doar trei exemplare: un exemplar a fost amplasat și dezvelit în *Piața Dorobanți,* ulterior *C. Brâncuși,* din București, la 25 aprilie 2001, în prezența primului ministru, Adrian Năstase, a ministrului Culturii, Răzvan Theodorescu (cel care a vorbit audienței despre importanța acestui bust); al doilea bust a fost amplasat la Chișinău, lângă Academia de Științe a R. Moldova; pentru al treilea bust, am apelat, pentru finanțarea turnării în bronz, la generozitatea prietenului meu, om de afaceri, și de cultură, Tomiță Țuțuianu din Craiova, astfel că bustul a fost expediat de la Iași la Craiova pe numele meu, intrând ulterior în posesia finanțatorului." „Vreau să fiu corect," a declarat Victor Crăciun, „Ideea amplasării bustului aparține lui Tudor Nedelcea, iar eu am oferit gratuit lucrarea pe care o dețin de la Miliția Petrașcu" [conaționala sa, în casa căreia din București a rămas - n.n.]. Proiectul soclului (12 variante) a fost conceput de arhitectul craiovean Viorel Vuia și urma să fie amplasat în Piața Gării (cu acordul doamnei primar, Lia Olguța Vasilescu). Asta se întâmpla în 2011,

Craiova urmând să fie al treilea oraș european care să dețină o astfel de capodoperă, operă a sculptoriței Milița Petrașcu, cea care a lucrat în atelierul maestrului gorjan între 1919-1923. Particularitatea acestui bust a sesizat-o Victor Crăciun care a scris și o monografie despre Brâncuși și eleva sa. Autorul Ansamblului de la Tg. Jiu a admis să i se facă bustul, chiar și-a permis să modeleze unele expresii ale figurii sale. „Când Milița Petrașcu a creat bustul lui Brâncuși, acesta a venit în atelierul ei și personal a lucrat la păr și la barbă, scurtându-și puțin barba față de aceea ce lucrase Milița, aranjându-și puțintel și frizura. Lucrarea Miliței Petrașcu este, așadar, o încercare de a se vedea pe el ca un autoportret" (Victor Crăciun, *Portretul – autoportret Brâncuși de la Milița Petrașcu și Brâncuși* (versiunea 1938), București, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, Editura Semne, 2011, pp. 7-8; vezi și Tudor Nedelcea, *Printre cărți și oameni*, Tipo Moldova, Iași, 2014, pp. 101-104).

Bustul lui C. Brâncuși a fost „găzduit" de firma lui Tomiță Țuțuianu (S.C. „Cimoret" SA, Işalnița) până la decesul acestuia, iar cu sprijinul vicepreședintelui Consiliului Județean Dolj, Antonie Solomon, a fost transferat la Muzeul de Artă din Craiova, așteptând, din 2011, „așezarea sa pe un soclu spre bucuria craiovenilor și a turiștilor străini".

Într-un alt articol intitulat *Bustul „C. Brâncuși" realizat de Milița Petrașcu, istorie și controverse inutile,* autorul revine cu precizarea necesară: „În atelierul Miliței Petrașcu din București s-a păstrat al doilea exemplar în ipsos (donat de V. Crăciun, n.n.), identic cu cel de la Muzeul din Tg. Jiu, conform certificatului de moștenitor nr. 136/28 aprilie 1976."

În unele documentare separate autorul evocă personalități cultural-artistice care l-au cunoscut pe Brâncuși *(I. D. Sîrbu despre „șlefuirea" Coloanei Infinitului, C. Brâncuşi şi eleva sa, Milița Petraşcu),* pentru ca în altele să trateze documentar *prezența* lui Brâncuși la Craiova, felul în care câțiva „scriitori români" au reflectat personalitatea genialului sculptor, cu referințe la unele opere precum *Cumințenia pământului* sau la aspecte mai intime, precum „prezența" unor femei în viața sculptorului, de la apariții meteorice, itinerante, la anumite legături mai îndelungate, lăsând urme în viața și opera artistului...

În contextul unei bibliografii tumultuoase din ultimii ani, Tudor Nedelcea se oprește cu deplină îndreptățire asupra istoricului și criticului de artă craiovean, cercetător științific Paul Rezeanu (1937-2021), „expert în arta modernă românească, în special în Brâncuși", director al Muzeului de Artă din Craiova din 1970 până la pensionare, în 2004, cu precizarea expresă, de luare-aminte: „A fost perioada când aceste autorităţi au numit directori la instituţiile de cultură doljene (Muzeul Olteniei, Biblioteca judeţeană, Şcoala populară de artă, teatre etc.) numai specialişti în domeniu."

Autor al tezei de doctorat *Artele plastice în Oltenia.1821-1944*, devenită *Istoria artelor plastice în Oltenia* (vol. I - 2010, II - 2013), și al altor numeroase studii de cercetare fundamentală (peste 30 de lucrări documentare),

Paul Rezeanu este și autorul unei trilogii monografice dedicate marelui sculptor: *Brâncuși la Craiova* (2001), *Brâncuși. Tatăl nostru* (2012), *Brâncuși. Ultimul dac* (2014), despre care am scris și noi, remarcând rigoarea documentației și acea seriozitate a cercetătorului care tinde la exhaustivitate, atât în identificarea mijloacelor de informare cât și în cadrul exegezei propriu-zise. Prezent în mai multe rânduri la „simpozioanele Brâncuși" de la Tg.-Jiu, cercetătorul Paul Rezeanu se dovedea nu numai pe deplin cunoscător al vieții și operei brâncușiene, ci și un spirit avizat în materie de artă modernă, sugerând soluții în domeniul păstrării și restaurării patrimoniului brâncușian, dincolo de orice simulacre de „restaurare și punere în valoare" a patrimoniului sculptural din capitala Gorjului, din ultimele trei decenii...

Lucrarea la care se referă Tudor Nedelcea, *Nemuritorii. Portrete şi busturi. Colecţii de artă şi colecţionari* poate suplini „o enciclopedie în domeniu, prin vastitatea, acribia ştiinţifică şi căldura cu care a fost scrisă, atestând un mare adevăr: pensionarea nu constituie un obstacol pentru un cercetător cu vocaţie autentică" (vezi Tudor Nedelcea, *Vocaţia cercetării:* „Nemuritorii" lui Paul Rezeanu).

Scriind despre „redeschiderea" Muzeului de Artă din Craiova, autorul reamintește că „cele mai valoroase lucrări din Muzeul de Artă din Craiova aparţin lui Constantin Brâncuși, șase la număr: *Vittelius, Cap de fată (Orgoliu), Cap de băiat, Coapsa, Domnişoara Pogany şi Sărutul* (fiind socotită prima sculptură modernă din lume). Este firesc ca instituţia craioveană să se mândrească cu aceste capodopere brâncușiene din cel puţin trei motive: la Craiova și-a făcut studiile la Școala de Meserii (care, azi, îi poartă numele), aici a expus pentru prima oară şi tot aici a declarat că s-a născut a doua oară."

Cu aceeași fervoare documentar-gazetărească, Tudor Nedelcea scrie fie despre *Popasuri craiovene în creaţia lui Liviu Rebreanu,* fie, revenind la Brâncuși, despre *Tabăra de sculptură. Drumuri brâncuşiene* (inițiată în 2013), grație căreia „Cetatea Băniei este mai bogată artistic cu operele acestor sculptori, omagiindu-i, totodată, pe marii creatori din Craiova, care au dus faima în ţară şi în lume".

Evident, Constantin Brâncuși este „poartă spre eternitate", după cum genialul sculptor reprezintă „moneda noastră națională" *(Convorbire cu Paul Rezeanu*, directorul Muzeului de Artă din Craiova). Mesajul este, așadar, unul limpede, formulat astfel de intervievat:

„Un lucru este cert: trebuie să ieșim în lume, să ne facem cunoscuți. Dacă stăm în Balcani, nimeni nu știe de noi. Moneda noastră forte, convertibilă pe orice piață a lumii, se numește «Brâncuși»".

Project held under the Patronage of the Ministry of Culture - Romania

ROMANIAN GRAPHIC ART EXHIBITION

BRÂNCUȘI 150

EXPOZIȚIE DE GRAFICĂ ROMÂNEASCĂ

Organizer / *Organizator*
The "Inter-Art" Foundation, Aiud, Romania

Co-Organizer / *Co-organizator*
The "Constantin Brâncuși" National Museum, Târgu Jiu, Romania

Muzeul Național "CONSTANTIN BRÂNCUȘI"

Project Director / *Director proiect*
Stefan Balog, President / *Președinte*, the "Inter-Art" Foundation, Aiud, Romania

Associated coordinators:
Robert Lixandru, General Secretary / *Secretar general*, the "Inter-Art" Foundation, Aiud, Romania
Denisa Șuță, Manager, The "Constantin Brâncuși" National Museum, Târgu Jiu, Romania
Assoc. Prof. habil. **Răzvan-Constantin Caratănase**, PhD

www.inter-art.ro/brancusi/

Project held under the Patronage of the Ministry of Culture - Romania

Trienala Internațională de Sculptură
CONSTANTIN BRÂNCUȘI
International Sculpture Triennial
ediția I^{a} ediția
Târgu Jiu, 2018

Organizers / *Organizatori*
The "Constantin Brâncuși" National Museum, Târgu Jiu, Romania

Muzeul Național "CONSTANTIN BRÂNCUȘI"

The "Inter-Art" Foundation, Aiud, Romania

Echipa organizatorică / *Project organizing team*:
Denisa ȘUȚĂ, Manager MNCB (coordonator MNCB)
Stefan BALOG, Președinte, Fundația „Inter-Art" (director de proiect)
Robert LIXANDRU, Secretar General, Fundația „Inter-Art" (coordonator „Inter-Art")
Conf. univ. dr. habil. **Răzvan-Constantin CARATĂNASE** (coordonator artistic)

www.inter-art.ro

Catedrala cu o mie de turle

Din cuvinte grele, de gresie şi ardezie,
şlefuite cu memoria mea abrazivă,
legate cu mortarul rugilor ardente,
văruite cu îndurerată speranţă,
am înălţat de-a lungul întregii mele vieţi,
o catedrală imensă, cu o mie de turle.

Am construit câte o turlă
pentru fiecare membru al familiei mele,
pentru fiecare dintre neamuri/rude,
cunoscuţi ori prieteni, iubite ori prietene platonice
(aşa devin toate relaţiile cu o femeie,
după o anumită vârstă),
ca Dumnezeu să vină în catedrala mea
şi să-i mântuiască.

Am mai ridicat câteva cupole
şi pentru morţii familiei mele
ca Atotputernicul să-i odihnească în pace,
în vecii vecilor, ori până la învierea
care o fi să vie, dacă o să fie.

Pentru fiul meu, Emil, elev la liceu,
am construit un turn mai zvelt şi mai vesel,
ca Mântuitorul să-i lumineze mintea întunecată,
să nu mai mintă, să-şi astâmpere teribilismele neghioabe
şi să se pună cu burta pe carte
că-l ia mama – dracului (Doamne iartă-mă!)

Soţiei mele Maria i-am făcut un turn mai larg,
să aibă linişte sufletească, după muncă epuizantă
de evidenţă contabilă la cincizeci de firme
şi atâtea necazuri năstruşnice provocate
de copilul nostru, de mine şi de toţi cei pe care
i-a ajutat şi care, drept urmare au dezamăgit-o.

Socrilor mei de la ţară, Ilinca şi Constantin,
le-am ridicat un turn uşor, din chirpici,
din pământ frământat cu balegă de vacă,
rugându-mă ca Dumnezeu să le dea sănătate maximă

şi bătrâneţe uşoară, îndelungată, îndestulată, înaripată,
după cum merită.

Mamei mele, Livia, i-am zidit
un turn gros, din bazalt,
ca să ne aştepte mereu în poarta casei,
atunci când venim în concediu
iar tatălui meu decedat, plecat în lumea cealaltă desculţ,
pentru că ne-am trezit cu pantofii în mână
după ce se bătuse deja sicriul în cuie,
unul scund, boltit ogival, pentru odihna veşnică.
Pentru că îi plăceau femeile, i-am pus o floare în mână.

Fratelui meu, Marin, unul spiralat să-i călăuzească
inspiraţia pentru tablourile sale peisagiste
şi Cel de sus să-l ajute să le vândă bine
ca să-şi poată întreţine familia.

Fiicei sale, Ana-Maria, unul crenelat,
ca Dumnezeu să-i aducă un soţ bun
(alungându-i prietenul bătrân)
şi ca să ducă stindardul picturii cât mai sus;
soţiei sale, Monica, cea depresivă,
un turn etanş, pentru linişte sufletească.

Cumnatei mele, sora soţiei (care o-ntoarce
cu vârsta ca la Ploieşti),
un turnuleţ cu 33 de rânduri de trepte
ca să rămână ca la 33 de ani cum îi place să zică
de vreo 10 ani încoace;
cumnatului, unul în formă de litruţă de ţuică,
să-i astâmpere setea, să nu-l mai doară spatele
şi să i se vindece hemoroizii;
iar nepoţilor mei Tiberiu şi Claudia,
câte unul în formă de hard-disk,
ca să înveţe la fel de bine şi mai departe
şi să realizeze multe lucruri frumoase în viaţă.

Naşilor noştri, Laur şi Lucia, un turn pătrat,
să le dea sănătate stabilă şi
să-şi vadă băieţii aranjaţi la casele lor, în Canada,
unde cred că limbă oficială va deveni, în curând
româna, urmată de engleză şi de franceză.

Unchiului Sandi, fratele mamei şi mătuşii Erna,
părinţii noştri spirituali,
un turn în formă de carte,
ca Dumnezeu să le asigure bătrâneţi liniştite,
cu sănătate maximă şi necazuri minime,
iar unchiului în continuare succese literare,
putere de muncă pentru a continua „Biblia familiei”,
ajunsă la volumul al treilea. Aleluia!

Prietenilor mei scriitori:
-.....brâncuşiologilor: Ion Pogorilovschi,
Nina Stănculescu, Sorana Georgescu-Gorjan,
Doina Lemny, Zenovie Cârlugea,
Constantin Zărnescu şi celorlalţi
-..... pe care nu-i mai numesc –
le-am conferit câte un turn în formă de Coloană infinită;
-.....poeţilor: Cezar Ivănescu, George Vulturescu,
Daniel Corbu, Cassian Maria-Spiridon, Rodian Drăgoi, Radu
Cange, George Bocşa, Gabriel Stănescu, Victor Sterom, Florin
Dochia, George Lixandru,
Ioan Vintilă Fintiş, Ion Cristofor, Petre Got,
Adriana Petri, Sabin Bodea şi celorlalţi
- câtă frunză şi iarbă –,
câte un turn în formă de pasăre măiastră;
-.....prozatorilor: Constantin Stan, Mihai Antonescu,
Emanoil Toma, Bogdan Stoicescu
şi altora care nu-mi vin acum în minte,
câte un turn de cetate medievală
cum e construcţia epică fortificată ;
-.....criticilor literari pe care nu risc să-i pomenesc,
dar nu i-am uitat - iartă-le Doamne orgoliile nemăsurate
şi ambiţiile deşarte şi dă-le succese literare
(nu mai mari decât ale mele) –,
câte un turn în formă de suliţă;
-savantului logician şi astrofizician, din Dej, Leon Birnbaum, i-am
edificar un turn în formă de sticlă
pentru coniac Vasconi,
licoare fină cu care ne serveşte
când îl vizităm acasă;
-.....scriitorilor dejeni: Ştefan Mihuţ, Magdalena Vaida,
Ion Poenaru, Gheorghe Maxim, cu care mă întâlnesc
la cofetăria „Lemnul verde”, când vin acasă în concediu –
câte un turn în formă de halbă pentru bere,
cu pai întrânsa (cum bea Poenaru să nu-şi murdărească mustaţa).

Sculptorului Eugen Petri i-am turnat un turn în formă de daltă
ca să modeleze dangăte de clopote în cer;

Stanei Sevianu, care îmi ia un interviu de câte ori mă întâlneşte,
i-am înălţat un turn zvelt
ca antena postului de radio Cluj.

Talentatului autor de povestiri pescăreşti, Mitică Păiuşi,
care mi-a făcut o epigramă pentru care n-am să-l iert niciodată,
i-am copt un turn în formă de sticlă de coniac
Alexandrion (prietenii ştiu de ce);

Pe colegii mei de pescuit din copilărie şi adolescenţă:
Pop Dorin, Nelu Paşca, Oros Doru, etc.,
i-am procopsit cu câte un turn în formă de barcă, aidoma celei
din care pescuiam pe râul Someş;

Foştilor colegi de clasă de la liceu
şi foştilor profesori care ne-au băgat pe toţi la facultate,
le-am confecţionat un turn ca un fagure de miere.

Pe colegii de serviciu, chiar şi pe cei care mă bârfesc,
i-am blagoslovit cu câte un turn în formă de carceră,
cu geamuri zăbrelite (totuşi, mă rog pentru ei
să nu-i lovească restructurările).

Câinelui meu lup, Azor, un turn în formă de os enorm,
iar peştilor prinşi în râuri şi lacuri, unul în formă
de juvelnic din aur.

Brunetei Gabriela, pentru care tremuram până la deznădăjduire,
i-am hărăzit un turn zvelt, alb şi crenelat
ca o rochie de mireasă;
Pentru hrăpăreaţa Mary
– mulţumesc Doamne că m-ai scăpat de ea –
ducă-se cu bicicleta şi cu schiurile mele cu tot! –
un buncăr cu gratii, înconjurat cu sârmă ghimpată.

Pentru Manuela, care m-a drogat cu misterul ei,
am turnat un turn în forma unei flori roşii, de mac,
iar Cameliei, cu sufletul în formă de lebădă şi părul cânepiu
(pe care aş vrea să i-l răscolesc şi reaşez
cu furcile degetelor mele), i-am înălţat un turn
din lespezi de lumină.

Şi, în sfârşit în exteriorul catedralei, am amenajat
o parcare imensă şi două locuri pentru aprins lumânări:
unul pentru morţi, altul pentru vii efemeri.

Când totul a fost gata m-am plimbat
prin catedrala mea imensă de la un turn la altul,
uneori nici nu mai ştiam care al cui era.
Şi am aşteptat patruzeci de zile fără să mănânc;
am băut doar apă minerală Borsec –
„regina apelor minerale”
şi Dumnezeu nu mi s-a arătat.
Tot timpul vremea era mohorâtă,
norii se îmbârligau printre turnurile mele,
ca nişte ştergare printre
mâini spălate de credinţă,
uscându-se la jarul rugăciunilor.

În a patruzecea zi mi-a căzut fisa:
„Prostule! Ce egoist ai fost!”
Am închiriat un buldozer şi am dărâmat catedrala.
Turlele cădeau ca popicele lovite de bila mâniei.
Ştiam ce trebuie să fac. Din fiecare turn am luat
câte o piatră şi am ridicat o bisericuţă modestă,
cu un singur turn, pentru toată lumea.
Am lucrat pe brânci, cu degetele însângerate,
şase zile şi şase nopţi iar într-a şaptea m-am odihnit.
Am lăsat bolta deschisă spre cer,
fără să aşez ultima piatră.
Şi m-am întins pe jos să mă odihnesc, privind cerul, care, după atâtea zile înnorate, s-a înseninat.
Şi s-a făcut lumină în biserica mea mică,
şi încotro se ducea lumina,
biserica se făcea tot mai mare.

Şi au început să vină o mulţime de oameni, nevoiaşi
ori mai bogaţi, de toate naţiile, de toate vârstele
şi biserica se făcea tot mai încăpătoare.
Prin turla deschisă a pătruns, în dimineaţa celei de-a şaptea zi, un porumbel cu un pai pentru cuib în plisc.
Am surâs şi am adormit.

***Symposium*, Nr. 1, 2026**

Theodor Damian, *The Need for Transcendence*

Richard Grallo, *Following your Desire to Know*

Alexandru Lazăr, *Reinterpreting Hell and Salvation: Contemporary Universalism in American Charismatic Theology*

Heinz-Uwe Haus, *The Influence of Sophocles on Contemporary Theatre or Sharing of Responsibility*

Vasile Mărculeț, *Church Organization in the Istro-Pontic Region (End of the 10th Century – 12th Century)*

Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *A Special Orthodox Example of Spiritual Autobiography: The Diary of Fr. Sergius Bulgakov*

Lino Bianco , *"National Unity Through Humanity": Speech Commemorating Victory Day in Malta, 2025*

Heinz-Uwe Haus, Notes on Goethe's *Faust*

Book review:
Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, Paul H. B. Chang, *The Spiritual Person. An Intellectual Biography of Watchman Nee*

https://www.romanian-institute-ny.org/images/Symposium_33_-_2026_online.pdf

Bătrânul și ziua lui de Crăciun

În sfântă zi de Crăciun,
Veniamin cel bătrân, cel singur, cel oropsit,
cel bogat în lipsuri de toate felurile,
e cadorisit (de Domnul, zice el),
de vecinele lui smerite și pioase,
cu piftii, sarmale, friptură, salată,
cozonac și o cană de vin.

Se așează la măsuța lui
cu toate desfăcute pe masă,
se închină la icoana lui Iisus de la răsărit,
dar nu poate înghiți nimic.

Doamne, se roagă el la aceeași icoană,
cum să mănânc eu de unul singur?
Unde e aproapele meu cu care să împart mâncarea aceasta?

Atunci, din lemnul cam scorburos
care era la rând să intre în sobă
au început să iasă alene trei șerpi galbeni,
albine, gâze, viermișori albi și roșietici,
lăcuste, vrăbii mici, gărgărițe, o cârtiță bătrână
un păstrăv purpuriu și o coțofană sfioasă.
Cu toții s-au așezat în jurul mesei bătrânului Veniamin
și s-au ospătat și s-au veselit
- ca-n ziua de Crăciun -
au mâncat pe săturate și a mai și rămas și
pentru
masa de Sfântul Vasile.

Tu, nu!

Zice Moartea, doamna aceea:
Dacă ești cuminte
te voi vizita
într-o noapte senină
când ți-e somnul mai dulce
și inima plină de voioșie.
Pe nesimțite, fără boli, fără chin

vei călători, veșnic tânăr
în țara fărădurerii
în țara fărăsuspinului...

Dar tu, nu!
Vrei bătrânețe, cu dureri, cu chin
cu scrâșnirea dinților,
dar viață...

Pe cerul senin ca o pânză
așteptându-și pictorul
un uriaș nor alb ia forma
lui Dumnezeu voios și blând.
Dar tu, nu!
La picioarele tale
mulțime de floricele pe câmpii...

Oameni și vise

În noaptea de vineri
dinainte de Sâmbăta lui Lazăr,
miliardarul Ion Ț. Ion avu un vis,
un vis de miliardar:
răposata mama lui stătea în fund
pe mormântul ei de granit roz
de la poalele Tâmpei
stătea ea acolo ca la poarta casei
din urmă cu un secol și-l mustra
pe miliardarul ei fiu:
- E foame mare, mamă, pe aici
Ar trebui să-ți fie rușine!...

În dimineața Sâmbetei lui Lazăr,
în mijlocul pieței Obor,
miliardarul Ion Ț. Ion -
însoțit de o armată de subalterni -
împărțea trecătorilor un camion de pâine
albă, intermediară, neagră, lipii și chifle
un butoi uriaș de vin roșu ca sângele lui Iisus
plus un vițel prăjit ca la arderea din Sinai...

În aceeași noapte de vineri
dinainte de Lazăr

omul străzii Vasile V. Vasile,
în dormitorul lui din ruinele
fabricii de zahăr de la Corabia -
printre ciori, corbi, coțofene și porumbei -
avu un vis de om al străzii:
răposata mama lui trona
pe-un bolovan din Cetatea Sucidava
și din gură așa grăia:
- Fiule, fiu,
mama bătrână cu brâul de lână
te căinește, mamă, mamă
dor de mamă!
Trupul și sângele
plâng după mine!

A doua zi, în dimineața lui Lazăr,
Vasile V. Vasile se trezi
pe prelata lui neagră
și-l îmboldi pe colegul lui suferință Ion N. Ion.
Îl trezi din somnul lui din ruina fabricii de zahăr Corabia
și, tulburat, îi dărui
un grăunte de grâu găsit pe jos
plus un strop din sticluța de vin roșu-roșu rămas de seara.

Duminică, în zori,
miliardarul Ion Ț. Ion avu un vis de miliardar:
răposata mama lui – cu fundul pe placa de granit roz -
îi face un semn de lehamite cu mâna stângă
și se prelinge în mormânt
ca o fantomă tristă.

Duminică în zori, omul străzii Vasile V. Vasile
avu un vis de om al străzii:
mama lui strălucea în soarele cetății Sucidava
era albă ca marmura
și-i zicea:
Mamă, mamă, dor de mamă
în nenorocirea ta, ești fericit:
trupul și sângele lui Iisus
le-am cunoscut într-o singură clipă!
Și s-a înălțat spre soarele abia răsărit.

Clopotul serii

Clopotul serii își varsă arama peste munții adormiți,
iar lemnul bătrân al satului tresare până în rădăcini.
Din ceață se ridică umbrele celor fără întoarcere,
purtând în palme tăcerea străbunilor.
Fiecare dangăt deschide în văzduh o poartă nevăzută,
prin care timpul trece desculț către începutul lumii.
Fântânile ascultă adânc, ca niște ochi ai pământului,
iar pietrele drumului par să-și amintească toate plecările.
Sub streașina nopții, sufletele își caută numele dintâi,
cel rostit înainte ca omul să cunoască moartea.
Clopotul leagă pentru o clipă țărâna de nevăzut,
și satul întreg încape într-o singură bătaie de bronz.
Apoi liniștea coboară peste porți ca o taină fără cheie,
iar dincolo de ultima margine a auzului
Dumnezeu aprinde veșnicia în candela nevăzută a lumii.

Pe prispa veșniciei

Stau pe prispa veșniciei cu tâmpla rezemată de tăcere,
iar noaptea își desface încet cămașa de stele.
Sub lemnul bătrân respiră pașii celor plecați,
ca niște rădăcini care încă mai visează lumină.
Din munți coboară o ceață cu miros de început,
și timpul se așază lângă mine fără să-mi spună cine este.
Aud în pământ inimile străbunilor bătând rar,
de parcă lutul ar păstra memoria fiecărui nume.
O poartă nevăzută se deschide între două tăceri,
dar nimeni nu știe dacă dincolo începe ori se sfârșește lumea.
Îmi las umbra pe prag, fiindcă acolo nu-mi mai este de folos,
și intru desculț în lumina care nu vine de nicăieri.
În urmă, satul adoarme sub pleoapa întunecată a cerului,
înaintea mea, veșnicia își ține răsuflarea,
iar Dumnezeu mă așteaptă fără ceas, fără umbră, fără sfârșit.

Cămătarul de suflete

La marginea dintre dorință și abis
stă cămătarul de suflete,
numărând umbrele cu degete de ceață.
Împrumută aripi celor ce se tem de cer
și vinde izvoare
celor care și-au uitat setea.

Dobânda lui este timpul.

Pentru fiecare clipă de lumină
ia o fărâmă din veșnicie,
pentru fiecare vis
mai închide o fereastră în om.

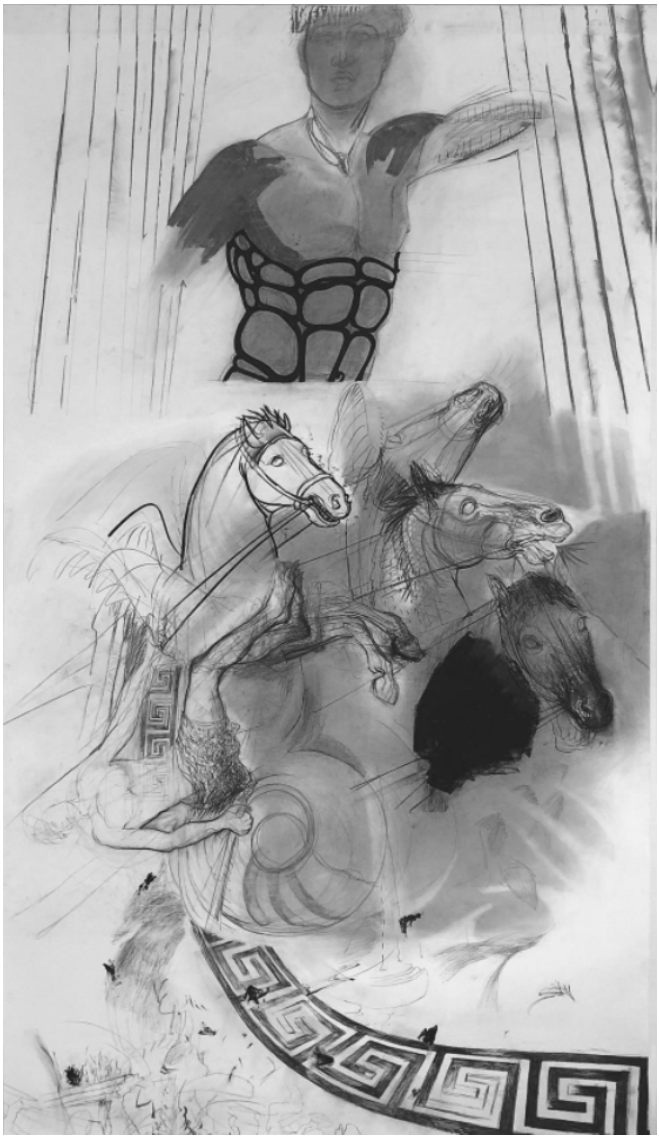
Nu păstrează aur în sipete,
ci drumuri care n-au mai fost urmate,
iubiri rămase fără nume
și ceasuri îngropate în sângele memoriei.

Când vine scadența,
nu cere nimic –

doar așază o oglindă înaintea ta.

Și atunci înțelegi:

toată viața ai împrumutat timp
de la propria moarte,
iar sufletul
a fost singura monedă
care nu putea fi înapoiată.

Luminița Țăranu, *Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi*
(vezi p. 203)

SORIN PAVĂL

Bunicii din Săvinești

Nu mă leagă multe amintiri de puținele perioade în care eram lăsat de părinții mei la Săvinești. Bunicii erau mai severi, în special bunicul Ion Iliescu, mai ocupați și mult mai asceți.

În vara de dinaintea începerii școlii, adică a clasei întâi, am stat vreo două săptămâni la Săvinești. Bunicul Ion tuna și fulgera în fiecare seară când trebuia să „stau țeapăn" ore întregi până asculta Radio Europa Liberă și Vocea Americii. Avea un aparat de radio performant pentru vremurile acelea și un pod plin de sârme de cupru, drept antene, dar pentru mine erau adevărate provocări să nu le rup când scăpam în pod după un capăt de cârnați pus la uscat și fum, legat de grinzi.

Ion Iliescu, bunicul din partea tatălui, era un fost plutaș de Bistrița, înalt, slab, numai fibră, cu palmele ca niște lopeți, pline de bătături. Era recunoscut ca zurbagiu, aprig la mânie și nu prea îi sufla nimeni în ciorbă.

Pus la curent aproape zilnic cu „știrile de afară", cititor de ziare și analize politice, cosaș strașnic, bun gospodar, cu propriile lui teorii filozofice, politice și de viață, era mai puțin iubit și mai mult temut și respectat de săteni și familie.

Mai era recunoscut bunicul pentru o apucătură: nu lovea cu palma sau pumnul pe cineva decât în caz extrem, deoarece în tinerețe aplicase o palmă cuiva și acesta căzuse cu capul de un perete leșinând. Amenințarea lui era „vrei o pereche de întâlnite?", adică o lovitură cu ambele palme simultan.

Mergeam când se putea, mai mult cu forța, la făcut fân în Arșița Rea, unde venea și străbunicul Tănase Petrescu, tatăl bunicii din partea tatălui.

Moșul Tănase Petrescu, străbunicul, era micuț, slăbuț, îmbrăcat în cămeșoaie și itari albi, simpli, încins cu chimir din piele, cu o pălărie pleoștită pe cap, cu părul din cap și barba deasă albite complet. Avea mereu la îndemână o vorbă de duh sau o glumă pentru nepoți și strănepoți și câte o bucățică de zahăr cubic in chimir, invelită in ziar.

Participase combatant la ambele războaie, căzuse prizonier la nemți în primul război, în 1917, și la ruși, în Cotul Donului, în 1943, de unde se întorsese odată cu foametea din '47.

La toți nepoții și strănepoții ne-a pus coasa în mână de mici. Pentru asta avea o coasă mică, făcută special pentru copilași. Ne lua în fața lui, cu mâinile sale bătătorite peste ale noastre, și „dă-i, nepoate". Evident că aceste exerciții nu durau mult, dar ne făceau tare mândri că suntem „în rândul bărbaților", și ne mobiliza extrem.

Îmi aduc aminte că atunci când se cânta imnul la aparatul de radio se ridica în picioare și ducea mâna dreaptă la inimă.

Poveștile spuse de el erau despre vitejie, patriotism, speranță, sărăcia lucie și familia creștină. Deși nu era știutor de carte, având o memorie de excepție, reținuse din diverse surse, în special din cele narative, toate evenimentele istorice, conducătorii și eroii neamului, avea despre fiecare câte o poveste plină de tâlcuri.

Într-o iarnă, cred că eram în prima vacantă din clasa întâi, m-au lăsat ai mei la Săvinești, la bunici. După vreo câteva zile am făcut vărsat de vânt, așa că nu am mai pupat ieșit la sănius la troaca din capătul satului.

Bunicii munceau zilnic. Casa tradițională pentru acea zonă avea două camere, una cu un pat enorm, din scândură, cu saltea de paie și cergă din blăni de oaie căptușită cu molton, pat în care dormea toată familia. În aceeași cameră era o sobă cu plită și rolă, o masă, patru taburete, un dulap cu două uși și o ladă cu haine.

Cealaltă cameră, pentru musafiri, avea pat dublu, cu arcuri, șifonier cu trei uși, scaune tapițate cu spătar, covoare, lăicere, plăpumi, perne și hainele de duminică. Camera era mereu încuiată să nu intre nepoții să spargă bibelourile sau vesela „de bună”.

În partea din spate a casei, sub șarpanta pleoștită, era situată bucătăria, adică locul unde se pregăteau alimentele pe o soba de fontă și se mânca in cursul săptămânii.

Langă această cameră îngustă și lungă se afla o cămară, cu bărbânțe cu brânză, putine cu lapte acru, borcane mari cu carne sleită, lada cu făină și rafturi cu borcane cu murături.

Camera din spate, numita bucătărie, era simplu mobilată, cu polițe, masă și băncuțe, fără mobilier special, dar cu o ieșire afară, în capătul opus camarei, pe prispa care borda casa pe trei laturi.

În capătul opus al acestei ieșiri a casei, pe latura dinspre Bistrița, aproape lipită de casă, era bucătăria de vară, apoi magazia de lemne, ambele din scândură și grajdiul din bârne.

Relațiile cu bunicul erau stricate încă din vara precedentă, când m-a și împachetat bunica Ana rapid și m-a urcat într-o basculă să mă aducă în Mădei, la părinți.

Bunicul, nu era mare iubitor de copii, era excesiv de sever dar nici eu nu eram vreun sfânt. În prezența lui trebuia să stau „smirnă”, ceea ce era deosebit de greu.

Într-una dintre zilele de iarnă, după ce am luat cu toții micul dejun, mămăligă coaptă pe plită cu zahăr presărat și ceai, a plecat bunicul, cu bunica Ana și caii, să aducă două grape cu fân din Arșița.

Eu am rămas în pat, la căldură, strivit de cerga foarte grea, fiind încă în convalescență după vărsatul de vânt.

Plictiseala și foamea au venit împreună, așa că, deși era frig rău în casă, iar eu eram doar în pijama, m-am dus în bucătăria din spate, am luat de după grindă briceagul elvețian al bunicului, o bucată de slănină învelită în ziar și un colțuc de pâine uscată. Am deschis cu efort briceagul, cu plăsele roșii, cu gândul să tai slănină și pâine. Erau experiențe noi pentru mine, că nu aveam voie să pun mâna pe briceag. După primele tăieturi și îmbucături, mi-a trecut prin cap că briceagul nu e bine ascuțit și trebuie să-l ascut eu, să se mire bunicul ce bine taie.

Am luat arcerul și… i-am făcut tăișul… praf… Am pus totul la loc și m-am băgat sub cergă cu inima cât un purice, fiindcă se auzeau deja suduielile bunicului adresate cailor.

Bunicul a tras grapele cu fân lângă prepeleacul pentru noua claie de fân, a strigat la bunica să facă focul și s-a apucat să deshame caii.

Nu mult mai târziu a intrat în bucătărie, s-a spălat pe mâini, a luat briceagul, ziarul cu slănină, mămăligă rece, o bucată de brânză bătută și o ceapă, așezându-se la masă.

Eu, ros de curiozitate, mă poziționasem între ușa de la cameră și cea care dădea afară, să o pot șterge dacă urmează să fur vreo bătaie.

Deschide bunicul briceagul, mă întreabă dacă îmi e foame și încearcă să taie ceapa. Nici vorbă să reușească. Se uită la tăișul cuțitului, la mine, i se umflă venele de la față, se înnegrește și, odată cu clasica injurătură „răscrucea mă-tii”, a sărit în picioare și a luat-o spre mine.

Am țâșnit din papucii largi, desculț, pe ușă afară, și am început să alerg disperat pe ceardac. În capătul acestuia am alunecat pe zăpada topită și am căzut pe sub balustradă, în curte. Pe deasupra mea a vâjâit țăpoiul, care s-a implantat în gard. Nu știu când m-am ridicat, când am ajuns prin zăpada mare la poarta de la ogor și de unde am avut putere să sar gardul la vecini, alergând desculț și în pijama către casa acestora.

Cu coada ochiului am văzut-o pe bunica ieșind pe ușa din față și încercând să-l oprească pe bunicul, care se încălțase cu cizmele de cauciuc și venea după mine.

S-a ales cu o ușoară îmbrâncitură, niște înjurături pentru mine, dar mi-a oferit astfel destul timp să sar gardul la Stăcioaie și să intru în casa acestora. Vecinii m-au primit în casă, desculț, plin de zăpadă și cu pijamaua udă, au încuiat ușa și m-au așezat lângă sobă.

Nu am apucat să-mi trag sufletul că a apărut bunicul la ușă, cu bunica la trei pași în spatele lui. În timp ce bunicul le cerea să mă scoată din casă, să mă ia înapoi, bunica făcea semne disperate să nu mă dea.

Până la urmă au convenit să rămân să mă încălzesc și să mă usuc, iar bunica să-mi aducă haine de iarnă, încălțări, și abia apoi să revin la casa bunicilor.

S-a întors bunica după un timp cu o bocceluță de haine și ghetele în mână, m-a îmbrăcat și, pe lângă Bistrița, am mers la drumul național, de unde cu o ocazie am ajuns la Mădei.

Mai târziu, peste câțiva ani, mergând la fân cu alți foști plutași, foști colegi de suferință cu bunicul Ion, am aflat mai multe povești despre acesta.

Spuneau bătrânii că plecau cu plutele de la haiturile de la Zugreni, pe Bistrița până la Bacău, și uneori, când aveau comenzi de catarge, în continuare pe Siret până la Galați.

Navigau câte trei săptămâni pe cele două râuri, câte patru plutași, oricâte căpatâie avea pluta.

De la Galați se întorceau cu o camionetă Skoda acasă, în Galu, Farcașa sau Borca. Întoarcerea dura o săptămână, timp în care își refăceau puterile bând vin roșu dintr-un butoi legat în mijlocul camionetei, povestind și cântând. O bună parte din bani îi iroseau pe drum.

Ajunși în sat, în Săvinești, prima oprire o făceau la cârciumă, unde veneau prietenii și soțiile cu copii mici. Sărbătoreau întoarcerea lăsând sugarii unii lângă alții, cu „țoașca" înmuiată în vin în gură, iar la plecare către casă, cu aburii alcoolului în cap, lua fiecare copilul care credea că îi aparține.

Uneori abia dimineața realizau că nu au luat sugarul care trebuia și făceau mamele schimb de prunci fără să afle bărbații.

O altă adevărată aventură, de data asta a bunicii Ana, a fost când a plecat pe jos, prin munți, pe cărări, până în Rodna, unde bunicul rămăsese de câteva luni la o „țiitoare".

Nu s-a lăsat bunica, ce avea acasă patru copii mici, până nu l-a determinat pe bunicul, bărbat în plină putere, să se întoarcă acasă la familie. Ce curaj și ambiție a avut bunica Ana să meargă pe potecile și drumurile de căruță prin munți peste 150 de kilometri, de una singură! E greu de înțeles astăzi dacă a fost determinată de dragoste, ambiţie sau disperare. Poate de toate?

Mai târziu, după încă vreo 16 ani de la povestea cu țăpoiul, când bunicul era bolnav de leucemie și ne adunasem toți bărbații neamului să donăm sânge, am rememorat cu toții, cu calm, întâmplările trăite și așa am aflat că nervii lui erau generați de convingerea că îmi bat joc de el, mai ales că, înainte cu două zile de aventura cu țăpoiul, găsise o cizmă de pe ceardac udă înăuntru și mirosind a urină, fiind convins că eu eram autorul și o făcusem cu intenție.

Ne-am iertat reciproc și a fost prima dată, la spital, când am vorbit prietenește, fără ranchiună, vrute și nevrute.

Treceri

Mă trezește șuierul vântului care zgâlțâie acoperișul. Focul arde în sobă și flăcările se luptă să răzbească printre cercurile vechi ale plitei. Cunosc soba asta, chiar dacă n-am văzut-o niciodată.

Mă ridic de sub pătura groasă de lână și-mi caut papucii. Nu-i găsesc și mă îndrept spre ușă desculță. Simt pământul gol sub tălpile mele și mă cuprinde un fior. Ușa se deschide cu greu și un val de aer rece amestecat cu fulgi de zăpadă mă lovește în plin. Marea geme în depărtare și stihiile nopții cutreieră pământul. Îmi trebuie toată forța pe care o am ca să împing ușa.

Mă uit în jurul meu și descopăr lucruri pe care îmi pare că le știu de undeva. Scăunelul de lângă sobă, o blană de oaie întinsă lângă el, puțin mai departe o măsuță de lemn, joasă, cu trei picioare, un dulap vechi, pe care meșterul pictase niște flori albastre, și-un vas de pământ înalt, cu apă, în colțul de lângă ușă. Nu știu unde sunt, dar nu mă doare nimic. Îmi ating fața cu mâinile. Din nou și din nou. Îmi simt pleoapele și obrajii netezi. Clipesc de câteva ori, îmi trec încă o dată degetele peste ochi, le simt conturul simetric, genele lungi și am un sentiment de bine. Pe masă e o ulcică de lut. O umplu și beau. Apa rece îmi taie setea.

Câteva clipe uitasem de furtuna de-afară. Iau unul dintre butucii de lângă sobă și-l pun pe foc. Strălucirea jarului îmi arde fața. Mă întorc în pat și mă bucur să adorm sub pătura aspră de lână, lângă focul care trosnește prietenos în sobă. Mă trezesc niște zgomote care se aud de-afară. Ca și cum ceva ar lovi ușa, s-ar freca de ea... Mi se accelerează bătăile inimii și în locul stării de bine se strecoară teama. Dacă e cineva sau ceva care a venit să-mi facă rău? Dar dacă e cineva care are nevoie de ajutor?

Rămân nemișcată o vreme, apoi îmi adun curajul și mă duc la ușă. Din nou am nevoie de toată forța să deschid ușa asta grea, cu închizătoarea rudimentară. Înainte să disting ceva, o blană udă se strecoară pe lângă picioarele mele. Închid repede ușa și la lumina flăcărilor îl văd. E un câine mare și alb. Lățos. Mă privește ca și cum m-ar ruga să nu-l dau afară. Cum aș putea? În partea de sus a dulapului, pe o poliță, găsesc niște prosoape țesute. Iau unul și îl șterg, apoi mă uit în jurul meu după ceva de mâncare.

În afară de dulapul pictat cu albastru nu mai văd nimic. Într-un sertar din partea de jos, învelite într-un prosop sunt trei lipii subțiri. Rup una și-i pun apă într-un castron de lut. Mănâncă una câte una bucățile de pâine din mâna mea și mă privește recunoscător. Îl mângâi și-i spun: - Știu, tu ești Rex. Ai venit să stai cu mine. Mâine o s-o sun să-i spun că Rex n-a murit, doar a plecat, iar acum a venit la mine. Și ea o să se bucure. Poate e acolo la țară, singură, și a făcut focul în soba care seamănă cu asta...

Îi arăt lui Rex blana de lângă sobă, el înțelege imediat și se face covrig pe ea. Cu câinele lângă mine o să dorm liniștită. În timp ce îmi caut o poziție comodă

în pat, îmi amintesc că m-am gândit s-o sun mâine, să-i povestesc despre Rex. Dar unde-i telefonul? Mă cuprinde somnul înainte să găsesc răspunsul.

Stau pe fotoliul meu vechi, lângă cartea deschisă, și mă uit pe geamul de la terasă. Blocul e spre marginea cartierului, lângă pădure, în partea de sus a pantei, iar de la etajul trei se vede orașul înzăpezit. Sub stratul de zăpadă înghețată, frunzele copacului de la fereastră atârnă ca niște podoabe ofilite, galbene-maronii, câteva verzi... Pare că trandafirul japonez din vasul de lângă fotoliu le privește cu milă.

Ovidiu la Pontul Euxin așteptând primăvara. Întoarcerea la Roma. Apoi vara, toamna, iarna următoare și iar întoarcerea la Roma, care nu mai venea în niciun anotimp. Și ce sălbatice erau anotimpurile la Pontul Euxin. Cred că tot așa așteptase El, la Roma, să se întoarcă-n țară, iar eu îl așteptasem aici, în orașul ăsta de pe colină care fusese orașul nostru, al amândurora. Și nu se mai întorsese, chiar dacă nu-l împiedicase niciun împărat. Se-mpiedicase singur, din motive numai de el și de conștiința lui știute. Și se sfârșise acolo, înainte de vreme. În orașul după care murise tânjind Ovidiu. Dar asta se-ntâmplase demult. Între timp intraserăm într-un alt secol.

Mă odihnește să privesc pe geam în toate momentele zilei și ale nopții. N-am mai ieșit din casă de la începutul toamnei. Atunci nu știam că sfârșitul e atât de aproape, deși ar fi trebuit să-mi dau seama. Ochiul care s-a închis, tumorile care mi-au desfigurat fața, faptul că dintr-odată n-am mai putut să-mi controlez mâinile și picioarele. Căderea. Apoi spitalul, verdictul. Recidiva. Urâtă. Nu se putea mai urâtă de-așa. Și revenirea. Cine știe pentru cât timp. Nu mult. Cât să mă mai uit pe geam la iarna de-afară.

Mă bucur că el nu mă mai poate vedea. Toate lucrurile pe care le-am iubit s-au pierdut. Nu mă mai interesează nimic din bibliotecă. Nici cărțile pe care le-am citit, nici cele pe care le-am tradus. Nici măcar cărțile pe care le-a scris El și mi le-a trimis. Din toată biblioteca, doar cartea asta a rămas lângă mine. Adesea adorm în fotoliu și pierd noțiunea timpului.

E întuneric și lumina lunii cade peste orașul fără nicio lumină. Valurile se sparg de țărm și mirosul ierbii de mare se-mprăștie în aerul rece. Nu-i nimeni pe țărm. În depărtare se vede farul de la capătul digului. Mă întind pe nisipul rece și-mi ating fața cu mâinile. Sunt fericită. Regăsesc fiecare detaliu atât de cunoscut. Am plecat din camera aceea și-am lăsat totul în urmă. Și timpul l-am lăsat. Un timp nefast.

Un galop îndepărtat mă trezește din gânduri. Din nou simt teama strecurându-se în suflet. Galopul se-apropie de oraș. Îmi imaginez în jurul meu un careu de scoici care mă protejează. Și-un foc în care arde iarba de mare alungând spiritele rele. Dar n-am cu ce aprinde focul acela. Se aud strigătele de luptă ale călăreților care vin dinspre câmp. Atunci îl văd lângă mine, apărut din noapte.

Nu te teme, îmi spune, sunt sciții. Vor ataca garnizoana romană a orașului și vor prăda casele locuitorilor fără să-i ucidă, apoi vor pleca. Fac periodic astfel de incursiuni, fiindcă zona unde trăiesc ei e foarte săracă.

Nu mă surprinde prezența lui. Știu cine este și mă bucur că nu mai sunt singură.

Am dormit o noapte în casa ta, îi spun. Era iarnă.

Știu că ai dormit. Aici iernile sunt grele. Sălbatice. Dar au farmecul lor.

Tu unde ai fost în noaptea aceea? A venit un câine și i-am dat drumul în casă. Era câinele tău?

Nu. Era un câine despre care știai tu. A venit să te ocrotească.

Nu mi-ai spus...

Plecasem de aici. Fără-ntoarcere. M-am întors pentru tine acum. Am reușit fiindcă nu trecusem cu totul podul.

Vrei să spui că ai murit în căsuța aceea, singur, așteptând să te cheme la Roma.

Nu mai așteptam de mult să mă cheme nimeni la Roma. Și nu eram singur.

Erai cu femeia care avea grijă de tine, cu Dochia?

Dochia plecase să-și facă o viață departe de aici, cu un bărbat tânăr, din neamul ei. În afară de asta, înainte să plec m-am desprins de toate femeile care au făcut parte din viața mea și pe care le-am cântat în versurile mele. Vorbeam despre Zamolxe. L-am descoperit aici, pe țărmul ăsta barbar, unde trăiesc geții. El mi-a deschis drumul spre lumea aceea.

Vorbești de lumea de dincolo de moarte?

Da.

De ce spui c-ai venit pentru mine? De unde știai că sunt aici?

Când plecăm dincolo știm mai multe lucruri decât atunci când trăim în lumea asta. Știam c-ai fugit din timpul tău din cauza bolii și a morții care urma. După noaptea petrecută-n casa mea, când te-ai dus înapoi și te-ai confruntat din nou cu figura ta desfigurată de boală, cu suferințele și iminența morții, te-ai hotărât să te întorci și să rămâi să trăiești printre geți. Să fii din nou o femeie tânără și frumoasă. Dar viața aici e foarte grea. Nu ești pregătită pentru ea.

Tu nu poți rămâne cu mine?

Nu mai este posibil. Ai vrea să rămân?

Da. Am putea să trăim o viață simplă aici. Să-ți fac mâncare și să-ți traduc versurile. Să ne bucurăm de anotimpuri...

Trebuie să ne acceptăm destinul. Nu putem fugi de el. Eu nu mă mai pot întoarce, dar tu poți veni cu mine. O să te aștept.

Noaptea e pe sfârșite și sunt din nou singură. A plecat așa cum a venit. Fără să-mi dau seama. Ultimele stele sclipesc pe cer. Stele rele. Sau poate că nu. Poate dincolo de ele....cine știe? Am ațipit pe plajă și m-au trezit pescărușii cu țipetele lor sfâșietoare. Pe nisip se văd o mulțime de scoici împrăștiate, dar nu și careul meu magic. Valurile nopții au scos la mal

grămezi de iarbă de mare, iar mirosul lor putred mă trezește la o realitate cruntă.

Nu știu cum ar fi fost viața mea aici, însă mă voi întoarce acasă și-mi voi accepta sfârșitul. Oricum ar fi, undeva mă va aștepta el. Privesc în jur, cu gândul să duc cu mine câteva imagini din această călătorie. În depărtare, pe mare, plutește pânza albă a unei corăbii, iar dincolo de plajă, la baza dealului, se zărește căsuța în care am petrecut cea mai fantastică noapte de iarnă. La fereastra ei, un piersic înflorit. A venit primăvara la Pontul Euxin.

LINA CODREANU

Mirabila mea piatră aurie

Adusă de talaz în zori
pe țărmul cu plajă azurie,
revelație: o piatră aurie!
Ființa mea purpurie,
cu inimă, ochi, picioare,
cu umbră, vise, amintiri,
toate-s împietrite în tine,
picătură de veșnicie.
E tot ce poate fi conservat
din carnea și duhul meu,
până când vreo mașinărie
ultra-modernă
a veacului predestinat
mă va zdrobi cu tine-odat'.
Nu voi pieri în derivă
nici așa, ci, dimpotrivă,
neființa mi-o vor răspândi
prin minuscule granule
desfirate-n pulberi cenușii,
dincolo de hotarele
propriilor mele închipuiri...
Și din neagra adormire,
umbră fără trup și fire
voi păzi cu ochi de cer
caravane cu iubire
unde-ades artiștii pier...
De mâine, prin ceața confuză,
fi-vei propria mea veșnicie.
Și cum să nu te iubesc,
mirabila mea piatră aurie?

Cineva, Ceva

A păşit în cercul meu de lumină Cineva,
i-am zărit lunecarea pe parapetul lunii.
Fâşâitul furişat în preajmă
m-a intrigat.
Eu nu m-ascund de nimeni,
nu aştept şi nu intru în inima nimănui
dacă nu e acasă.
Cineva mi-a şoptit numele
foarte aproape de auz
într-o lunecare melodioasă alternând
cele două consoane şi vocale
– L-i-n-a –
atât de simplu că mi-a răsucit uitarea.
Cum s-or fi gândit ai mei
mi-am zis
să-mi menească în patru sunete
toată melodia vieţii, tot destinul?
Abia acum,
de-abia acum mă bucur de
simplitatea numelui meu
revelat în lumină lină.
Tardiv, am înţeles că
mă tot chema Cineva în mine
într-un fel aparte,
de foarte demult, de foarte departe...
Cred că de-acum trebuie
să-mi strâng uneltele vieţii
în cămara de noapte,
să las cărările-n farmecul lor,
adânc să mă uit în ochii copiilor
şi-ai altor îngeri de pământ,
să mă gătesc singură
pentru gala de moarte.
Mâine, când vor veni în preajma-mi,
doar numele alunecat din cuiul stelei
va mai luci, va mai vibra
în cuibul făcut în palma goală,
până când seminţe de uitare
vor acoperi rana
cu lacrimi de lumânare.

În taină austeră, Ceva din mine,
îmi șoptește numele
destul de rar și de departe,
netezindu-mi drumul de tihnă
prin frunze, sub iarbă,
într-o cupă de țărână
ori... pe-o filă căzută din carte.

Joc de oglinzi

Sunt vinovată, mi-am zis…
Vegheam secunda adormită
la rădăcină de izvor.
Ce straniu joc de ochi!
Vârful cumpenei de aur
sclipea-n inele nestătătoare
în bezna de izvor.
Din oglinda fântânii de visător,
vibrația naiv rotitoare
înflorea sub cerul pleoapei
un joc ciudat:
ochiul meu – oglinda apei,
cercul apei – ochiul meu.
Sunt vinovată, mi-am zis…
Uitat-am poarta dintre lumi
deschisă.

Animale greoaie

Ca o turmă de animale greoaie
ascunsele trupuri ale bătrânilor copaci
stau pe malul râului
aşteptând, parcă, în taină,
să se arunce în apele amurgului
pentru a străbate, târziu, mai în taină,
lunca râului,
păscând înaltele ierburi,
până în zori, când se întorceau,
obosiţi şi cuminţi
în turma de animale greoaie
a bătrânilor copaci
de pe marginea râului.

Fiinţa ciudată şi mare

Printre linguri, străchini şi oale
am descoperit într-o zi,
în bucătăria bunicii,
fiinţa ciudată şi mare
a unui găvan din lemn de plop.
Era iarnă.
În pântecul lui dospea coca.
La aroma ei liniştită
ajungeau chiar privirile înstelate
ale zăpezii de-afară.
Nu ştiu de ce, şi acum, gândul la el
îmi alungă fantasmele toate,
lăsându-mi în loc aroma aceea liniştită
şi privirile înstelate
ale zăpezii de-atunci.

Morile

Adeseori,
lemnul morilor de apă,
lasă în urmă râul,
se-nalţă până la cer,
rostogolind mai întâi norii,
apoi cerurile toate...

Crucea ferestrei

Cruce dreaptă
făceau degetele bunicii,
aceeaşi cruce dreaptă
ca lemnul care unea
ochiurile ferestrei,
sub odihna pădurii din apropiere,
sub odihna vecerniilor de iarnă...

O zână a locului

Străbunicul meu a trăit o vreme
într-un bordei săpat într-un bot de deal.
Mi s-a povestit că, într-o noapte,
l-a trezit din somn
o linişte ce nu putea fi decât a ciobului de lună
coborând în grădina lui.
Oamenii spun că o zână a locului
şi-ar fi înţepat talpa piciorului
în ascuţişul auriu al lunii
şi că ar fi sângerat în urma ei
flori ca nişte bănuţi argintii,
flori care pot fi văzute şi acum,
ducând din grădina străbunicului meu
spre pădurea din apropierea satului.

Un duh sau o inimă

Inima bunicului e acum
inima acelui stejar
sub care a văzut pentru prima dată
cerul legănându-se
pe marginile aurite ale frunzelor.
Inima lui cu râuri cusute pe ii,
se mai aude uneori
cum respiră încet prin ierburi,
pe sub umbra de furtună
a câte unei păsări în zbor,
ca un duh al locurilor.

Talita cumi

Casa sufletului meu poartă doliu-n față
și-un searbăd catafalc susține-o raclă-nchisă.
Zace-ncremenită-n ea dragostea ucisă.
Ura geruie-n ferestre geometrii de gheață.

Cu aripile lăsate, îngerii în jur se miră!
Trec pe-alăturea lăsând lungi bătăi în ușă.
Nicio șoaptă nu tresare, nicio umbră jucăușă.
În cenușa de pe vatră stă-mpăienjenit-o liră!

Dar nimeni nu bocește. Prilejul plânsului s-a dus.
Cortegiul își destramă-ncet funebra lui paradă.
Iar cioclii se retrag în grabă din ogradă,
că-n casa sufletului meu intră acum... Iisus!

Și peste racla rece, sfidând rânjetul humii,
eterna Dragoste se pleacă, strigând: „Talita cumi”.

Inima mea (I)

Doamne,
ce mare ești!
Întregul univers
nu Te poate cuprinde!

Dar, Doamne, nu fi trist.
Nu vei rămânea pe dinafară.
Ai un loc în inima mea.

Căci inima mea
e mai mare decât
universul!

Luminița Țăranu, *Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi*
(vezi p. 203)

TUDOR NEDELCEA

Macedonski vs. Eminescu

Între eminescologii români contemporani, Nicolae Georgescu se impune ca un reper, prin contribuțiile sale pertinente, în care acribia științifică este dominanta sa. După susținerea unui strălucit doctorat în 1997 cu titlul *Eminescu și editorii săi* (vol. I-II, publicat în 2000), a urmat o serie de lucrări dedicate autorului *Luceafărului*: *A doua viață a lui Eminescu* (1994), *Cercul strâmt* (1995), *Cu Veronica prin Infern* (I-II, 2004), *Scenarii de istorie literară* (2004), *Un an din viața lui Eminescu* (2006), *Scrisul ca o taină* (2007), *Cartea trecerii* (2009), *Eminescu. Ultima zi la „Timpul”* (2011), *Boala și moartea lui Eminescu* (2014), *Din misterele literaturii române* (2015), *Eminescu după marea scanare* (2016), *Cuvinte și semne* (2018), *Un înțelept pe corabia trufiei* (2023). Multe dintre aceste titluri au fost reeditate, dovada interesului specialiștilor pentru problematica abordată de exeget; este editorul și îngrijitorul multor ediții din creația eminesciană. Toate aceste lucrări sunt puse sub deviza agreată de N. Iorga: *Nu poți iubi ceea ce nu cunoști*. Or, Nicolae Georgescu l-a iubit și-l iubește pe Eminescu, dovada peremptorie fiind aceste prețioase cărți.

Cea mai recentă carte a sa, *Un X... pretins poet. Epopeea unei epigrame* (Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2024) a fost scrisă sub influența Festivalului „Al. Macedonski” de la Craiova, organizat anual și condus de scriitorul Ion Munteanu. Evident, epigrama cu pricina are o adevărată epopee, interpretată greșit, cu rea voință sau din necunoaștere, de aici și sintagma *Macedonski vs. Eminescu*. În fapt, n-a fost nicio polemică între cei doi mari scriitori, în sensul real al cuvântului; în literatura română și nu numai, polemici există și ele sunt benefice actului creator.

Nicolae Georgescu așează problematica *Epigramei* în contextul istoric și politic al epocii, apelând la dovezi incontestabile, la citarea unor studii și articole din presa vremii, la care puțini cercetători au avut acces (N. Georgescu a fost bibliotecarul Bibliotecii Academiei, a întemeiat revista *Academica* și a profitat din plin de această oportunitate, benefică lui însuși, dar și culturii române). „Este impropriu”, scrie N. Georgescu, „să vorbim despre relația Macedonski – Eminescu în august 1883: epigrama ce se zice că ar defini această relație nu-l atinge în niciun fel pe Eminescu”, pentru că acesta n-a citit-o și n-avea cum să-i răspundă. Cât privește „gelozia poetică” dintre cei doi clasici ai literaturii române, ea nu se justifică decât parțial, Eminescu nu avea, la vremea epigramei, niciun volum de versuri publicat, pe când Macedonski avea două volume, plus revista și cenaclul *Literatorul,* comparabil cu revista *Convorbiri literare*. „Cantitativ, în 1882, Eminescu publicase mai puțin de o cincime față de cantitatea poetică afișată conștient

și insistent de Macedonski". Așadar, sintagma din epigramă „pretins poet" are nuanțe cantitative.

Presupunerea că adversitatea dintre cei doi s-ar datora apartenenței fiecăruia la cele două partide nu se justifică, întrucât Eminescu n-a fost membru al Partidului Conservator; dimpotrivă, se declară liberal: „Credem că destul am vorbit despre liberalismul nostru adevărat și sincer", apreciind liberalismul pentru „sistemul libertăților [care] e sistemul muncii", iar „fără muncă și capitalizarea ei, adică fără economie, nu există nici libertate [...] Suntem deci liberali în toată puterea cuvântului, dar nu înțelegem ca cineva, exploatând idei liberale, amăgind mulțimea, promițându-i munți de aur și râuri de lapte fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulțime chiar și a o conduce din rău în mai rău"[1].

Cu acribia-i științifică binecunoscută, Nicolae Georgescu extrage chiar cea mai mică informație din publicistică, din mărturisirile colegilor lui Eminescu sau din scrisori. De pildă, spre a infirma afirmația cum că Eminescu n-a văzut marea, autorul apelează la noul set de scrisori inedite publicate în 2000 de Christina Zorifopol-Illias, *Dulcea mea doamnă / Eminul meu iubit*. Poetul a fost la mare, la 15 iunie 1882, cu vaporul, pe ruta Giurgiu-Cernavodă, an în care pierde și direcția *Timpului* în favoarea lui M. Paleologu, se acutizează conflictul dintre *Literatorul* și *Convorbiri literare,* an în care Al. Macedonski îl face pe Eminescu „bulgar la origini" doar pentru că, scrie Eminescu, „am fost pe două ceasuri la Rusciuc".

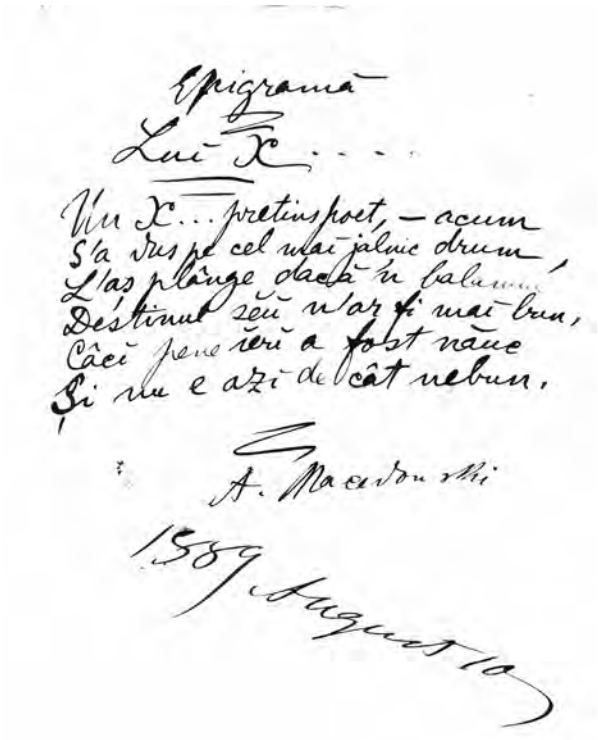
Pe larg, N. Georgescu dezbate polemica N. Xenopol-Eminescu, mai bine zis atacurile grosolane, mârșave asupra autorului *Odei. În metru antic*. Citând poeziile *Impărat și proletar* și *Strigoii*, nuvela *Sărmanul Dionis*, N. Xenopol constată la Eminescu „o necunoștință deplină a limbei române", „nenumărate exemple de aberațiune mentală", recomandând „potențialii trecători să-l ocolească". Tonul scrisului lui N. Xenopol este greu de acceptat, punându-l în rând cu Al. Grama, canonicul de la Blaj. Un motiv de ură al pamfletistului față de Eminescu este, consideră N. Georgescu, apariția antologiei de poezie românească, alcătuită și tradusă de Mite Kremnitz și Carmen Sylva (Regina Elisabeta) în limba germană, *Rumänische Dichtungen* (Leipzig, 1881), în care Eminescu apare cu 21 de poezii, iar Macedonski n-a fost inclus.

[1] *Timpul,* IV, nr. 5, 9 ian. 1879, p. 1. Vezi și Alexandra Olivia Nedelcea, *Eminescu, economistul*, Fundația „Scrisul românesc", Craiova, 2000, pp. 133-134.

Aducând în discuție și reproșul eminescian la adresa Veronicăi Micle întrucât aceasta publicase în *Literatorul,* într-un moment în care relațiile dintre cei doi îndrăgostiți se răciseră pe moment, N. Georgescu afirmă, cu temei, că așa-zisa polemică Macedonski-Eminescu nu este „neapărat personală", ci mai degrabă „polemica culturală", că deși pozițiile protagoniștilor sunt ireconciabile, „în realitate, literatura română se va împrospăta și dinspre direcția *Literatorului,* care este foarte productivă cuprinzând multe nume și exersând formule literare moderne".

Firește, ziua de 28 iunie 1883 stă în centrul atenției lui Nicolae Georgescu, fiind binecunoscute studiile sale anterioare dedicate acestui eveniment: scos din viața publică prin dislocarea de la conducerea ziarului conservator *Timpul,* „biletelul" d-nei Szöke-Slavici trimis lui Titu Maiorescu la 28 iunie 1883 prin care-l anunța că Eminescu a înnebunit, arestarea Poetului la baia Mitrasewschi și internarea în Spitalul Suțu, episodul Capșa.

S-a acreditat ideea că s-a intenționat scoaterea Poetului din viața publică „moartea civilă" fiind cerută, se zice de către cancelarul Bismarck. Ideea logică este completată de raportul ambasadorului Imperiului austro-

Epigramă
Lui X. . . .

Un X... pretins poet, — acum
S'a dus pe cel mai jalnic drum,
L'as plânge dacă n'ar fi rău,
Destinul său n'ar fi mai bun,
Căci pene ieri a fost nănc
Și nu e azi de cât nebun.

A. Macedonski

1889 August 10

maghiar, baronul Ernest von Mayr, care transmite Casei imperiale de la Viena, la 7 iunie 1882, despre activitatea politică, militantă a lui Eminescu în cadrul Societății „Carpații”: „redactorul principal al ziarului *Timpul* a făcut propunerea de a se încredința studenților transilvăneni de naționalitate română, care, pentru instruirea lor frecventează instituțiile de învățământ de aici, sarcina ca pe timpul vacanței lor să contribuie la formarea opiniei publice în favoarea unei „Dacii mari” ”[2].

Cât privește „bilețelul” d-nei Szöke, soția lui Ion Slavici de care a divorțat, despre „nebunia lui Eminescu”, ne vine în sprijin excelentul editor și cărturar Dimitrie Vatamaniuc, care publică *Însemnări cu caracter intim,* scrise în „primăvara și vara anului 1883”(ms. 2299 și 2277)[3], care se referă la cearta dintre această doamnă și chiriașul ei, Eminescu, în seara de 27 iunie 1883, o scenă în care chiriașul a empatizat-o pe slujnică și nu pe proprietăreasă, „escitându-i gelozia”. Acesta a fost adevăratul motiv pentru care d-na Szöke s-a dus cu noaptea-n cap la Maiorescu să-i dea grozava știre a nebuniei Poetului.

În problematica *Epigramei,* rolul nociv l-a avut Grigore Ventura, redactor la ziarul *L'Indépendence Roumaine,* deputat de Galați, tatăl celebrei actrițe Mărioara Ventura, Rică Venturiano din piesa lui I. L. Caragiale, *O noapte furtunoasă*, cum descifrează N. Georgescu. Ventura identifică pe „X pretins poet” cu Eminescu, stârnind un scandal de proporții, dându-se prietenul și apărătorul lui Eminescu. Toate evenimentele legate de ziua de 28 iunie 1883 sunt descrise cu minuțiozitate de autor.

Despre această mult discutată epigramă am scris și eu, sub titlul *Eminescu și Macedonski sau drama unor polemici*, cu un subtitlu semnificativ *Gazetarul vs. Funcționarul*[4] (studiu apreciat de regretatul Eugen Simion).

Cel care atacă primul este gazetarul Eminescu în vizor fiind funcționarul de prefectură, Al. Macedonski pentru comiterea de „escrocherii și falsuri în acte publice”.[5] Eminescu este în postura de ziarist de investigație, iar faptele descrise de gazetar sunt reale, guvernarea liberală fiind nevoită să-l schimbe din funcție pe directorul de prefectură, Macedonski, să-l transfere de la Silistra Nouă la Tulcea. Eminescu avea principii de guvernare europene: Privind Dobrogea, revenită României după

---

[2] *Eminescu în documente de familie*, Ediție de Gh. Ungureanu, Editura Minerva, Bucureşti, 1977, pp. 411-412. Apud Tudor Nedelcea, *Eminescu*, Editura Academiei Române, București, 2020, pp. 252-254.

[3] M. Eminescu. *Opere, XV, Fragmentarium. Addenta ediției*, Editura Academiei Române, București, 1993. Vezi și Tudor Nedelcea, *Eminescu*, Editura Academiei Române, București, 2020, pp. 252-254.

[4] Tudor Nedelcea, *Eminescu*, Ed. Academiei Române, București, 2020, pp. 240-250.

[5] [*Un cenușerar român]*, în *Timpul,* IV, nr. 76, 8 apr. 1879, p. 1. Vezi și Tudor Nedelcea, *Eminescu*, Editura Tracus-Arte, București, 2020, p. 501.

Războiul de Neatârnare din 1877-1878, autoritățile române trebuie să se poarte exemplar cu minoritățile din Dobrogea, ceea ce funcționarul Macedonski n-a făcut.

Alte interferențe dintre cei doi mari scriitori: Eminescu este obiectiv în toate aspectele relative la Macedonski: „Generalul Macedonski n-a luat parte la 11 februarie, n-a scos ‘democrația’ din Ploiești, n-a fost capul mișcării de la 8 august 1870”,[6] Eminescu are aceeași opinie cu cea a autorului *Rondelurilor* privind acordarea premiilor Academiei academicienilor.

La „Junimea”, Macedonski citește în ședința din 5/17 martie 1882, celebrul său poem, *Noapte de noiembrie,* în prezența lui Alecsandri, Slavici, Hasdeu, Negruzzi, Th. Rosetti, Al. Chibici-Revneanu, D. A. Laurian, Simion Florea Marian etc., Eminescu fiind în sală când Macedonski a citit celebrul poem.

Regretabila epigramă ar fi rămas în anonimat dacă nu intervenea acest nebun, cum l-a numit Titu Maiorescu. Macedonski s-a apărat așa cum a crezut el de cuviință. Cu câteva luni înainte de a-și da obștescul sfârșit, Macedonski „se spovedește” public: „Niciodată nu am adresat o epigramă lui Eminescu. Cea cu pricina e scrisă cu doi ani înainte de nenorocirea care l-a izbit. Este o infamie care mi-a fost pusă în cârcă de oameni interesați să-și facă un titlu de glorie din ipocrita și falsa lor milă pentru cel pe care ei singuri l-au împins în prăpastie și care voiau totodată să răstoarne mișcarea sufletească de la *Literatorul”.*[7]

Neînțeleasă pare a fi republicarea olografă a *Epigramei,* datând-o 10 august 1889, adică la 55 de zile de la intrarea în eternitate a Luceafărului poeziei românești. Este una din bizareriile macedonskiene.

Concluzia celui mai competent și pertinent cunoscător al operei macedonskiene, Adrian Marino, este realistă: „Este absurd a opune două fațete, două aspirații complementare ale spiritului uman; în realitate, ele se completează și se întrepătrund în mod organic”[8].

În aceeași direcție converg și ideile lui Nicolae Georgescu, care deslușește epopeea „țesută în jurul acestei epigrame, care, repet, nu-l privește pe Eminescu, ieșit din joc în momentul exhibării ei, ci lumea eminesciană, poate chiar și pe noi”.

Prin această recentă carte, *Un X... pretins poet. Epopeea unei epigrame*, Nicolae Georgescu aduce o contribuție esențială la eminescologia contemporană.

---

[6] Eminescu, *Opere*, XIII, Editura Academiei Române, București, 1985, p. 424.
[7] Apud Adrian Marino, *Viața lui Al. Macedonski,* EPL, București, 1966, p. 197. Vezi și Tudor Nedelcea, *Eminescu, op. cit.,* p. 511.
[8] Adrian Marino, *Studiu introductiv*, la Al. Macedonski, *Opere, I, Poezii,* EPL, București, 1966, p. 247.

IULIAN BITOLEANU

Busuioceanu, un mare cărturar al exilului

Apariția volumului *Poezie și cunoaștere* (Ed. Aius, Craiova, 2021) de Alexandru Busuioceanu a fost posibilă datorită unui dublu efort, cel al fraților George (1918-1993) și Alexandru Ciorănescu (1911-1999), adevărați prieteni, care în epistolele lor au amintit de confratele din străinătate, și mai ales, apoi, prin răbdarea, strădania, tenacitatea Crisulei Ștefănescu, redactor nenumărați ani la Europa Liberă, care a scotocit prin biblioteci date, urme concrete cu privire la tema și subiectul ales, punând în ecuație multele/puținele mostre, dovezi recoltate în timp. În acest fel, din elemente disparate de puzzle, cartea a crescut pas cu pas, căci s-a indus și studiul lui G. Ciorănescu despre amicul comun, precum și *Introducerea* lui Alexandru Ciorănescu la ciclul *liric* busuiocean, *Nenumita lumină*. Părerea unanimă: că cel prezentat a fost un intelectual de vază, cu *distincții europene,* cu domenii forte: poezia, eseul, critica de artă… Nu numai corespondența menționată îl validează pe Alexandru Busuioceanu, ci și un contact direct, nemijlocit, evident, rezultat de întâlniri de un dramatism nefardat, în care mai vârstnicul coleg se plângea că se descurca rău cu banii, se lamenta, chiar schițase o nuanță de grimasă, de invidie profesională că întârzia gloria lui, că nu participa la elevate conferințe. De reținut că fiecare scrisoare – prima datând din 26 nov.1949 –inserează măcar un moment emoțional. Se strecoară detalii spirituale referitoare la doctoratele fraților în Științe politice, Literatură comparată, șansa de titularizare la Universitatea București. Falii de existență girată de ghinion: „La Paris, l-am văzut – scria fratele mai mic – pe Busuioceanu chitrit ca oricând …(în) stare de descompunere, amăreală…(ca) la un proletar, care își vinde cărțile din bibliotecă" (pp. 16-17) ori de reveria deliciilor culinare de la manifestări somptuoase, galante, animând papilele gustative ale exilatului ba spaniol, ba francez.

Privitor la străbunicul său, un boier pașoptist și patriot liberal, Alexandru Busuioceanu (1896-1961), a preluat înclinația spre arte și atașamentul față de patria lui Cervantes. În tinerețea-i vulcanică, în calitate de *ziarist* a colaborat la *Lumina nouă* (București), alături de Crainic, Ralea, apoi, la *Arena* (Iași, redactor-șef), cu multe migrări ideologice de la extrema dreaptă la cea stângă, dintr-o redacție în alta. Alte escale jurnalistice: *Luceafărul* (N. Crainic, director), *Lamura* (sub direcția lui Vlahuță și Al. Brătescu Voinești), Dacia. O pauză motivată: între 1916-1918, când „schimba penița pe pușcă" (p. 34). În 1921, împreună cu Cezar Petrescu, N.

Crainic, L. Blaga, fondează gazeta *Gândirea,* iar vocația scriitoricească se ramifică în eseu, *critica și istoria artei, portrete* de scriitori (Pierre-Jean Jouve, Jean Paulhan în periodicul madridean *Insula*. O coagulare a trudei intelectuale se află în cartea *Etnos,* 1941, București. Doctoratul (în Litere) început la Viena (1920-1922), continuat cu un stagiu la Roma, va fi concretizat la Universitatea din București, 1925, urmând apoi cariera academică. Din postura de *traducător,* l-au atras marii creatori ce au revoluționat limbajul poetic, în special, Walt Whitman (1925), Rainer Maria Rilke, Tagore, dar și *Poemele* lui San Juan de la Cruz. Tip providențial în formarea lui Călinescu, umanistul Vasile Pârvan l-a influențat pe linia dacismului, a răspândirii acestui filon în alte culturi romanice, inclusiv la spanioli, fapt învederat și de cercetătorul Rodrigo Jimenez de Rada, un apologet al regilor daci Decebal și Burebista și al preoților Deceneu și Zamolxis. Pe urmele ctitorului Academiei Romena din Italia, mitul dacic a dăinuit, în ton cu mirajul Sfântului Augustin, sever cu denigratorii strămbunilor noștri, prilej de a-l ,,condamna" pe cuceritorul și distrugătorul statului antic cu capitala la Sarmisegetuza la *uitare,* un mileniu. Circulă și varianta că un împărat roman ar fi căzut prizonier la daci. *Omul de acțiune,* de largă reputație internațională, dincolo de tribulațiile reale sau inventate, a fost adoptat în foruri cvasi inaccesibile precum Academia de Științe și Litere Paris, Academia Regală de Istorie a Artei din Toledo, a fost director la ICR din Spania (1943-1945), prof. univ. la Madrid, a lucrat în Ministerul Afacerilor Străine. Cele trei plachete de versuri în spaniolă (ultima, 1954) confirmă că poetul reprezintă o autoritate în două literaturi, adept al metaforei, al funcției estetice și al frumosului - poartă cognitivă, ,,cu nimic mai prejos decât cunoașterea metafizică, mistică, istorică" (p.50). Opul *Poezie și epifanism* glosează despre idiomul poetic din sec. al XX-lea, unul conotativ, cu reverberații filosofice (pp. 92-97), încât pe drept cuvânt arta poate fi echivalată cu ,,înălțarea spre epifanie" (p. 98).

DANA DAD

Între două suflări...

Situată la intersecția dintre intimitatea laboratorului de creație și fiorul poetic pur, poezia în manuscris *Noapte bună, rândunică!,* semnată de Dumitru Ichim, devine în rândurile de față obiectul unei valorificări critice necesare, menite să descifreze palierele tematice și valențele stilistice ale unei voci de o incontestabilă singularitate în peisajul literar contemporan.

Un text ofertant, cu o plurivalență a semnificațiilor ce deschide porți către o reașezare în firescul valorizant, purtând cititorul prin volutele unei lumi care respiră, deopotrivă, lumină și umbră, unde realul se destramă, în

aparență, în pulberi de basm, iar cuvintele par să-și caute singure drumul spre o taină mai veche decât memoria. O lume în care fiecare imagine se arcuiește ca o aripă de rândunică, atingând aerul cu o grație abia perceptibilă și, totuși, suficientă pentru a ne călăuzi, fără efort, în inima unui vis care nu se sfârșește, ci doar se pre-face. Poetul Dumitru Ichim, așa cum ne-a obișnuit deja, ne strecoară tâlcul în meandrele posibilului pentru ca, mai apoi, să ne putem reprimeni firea primind „botezul" trezviei și al pătrunderii sensurilor.

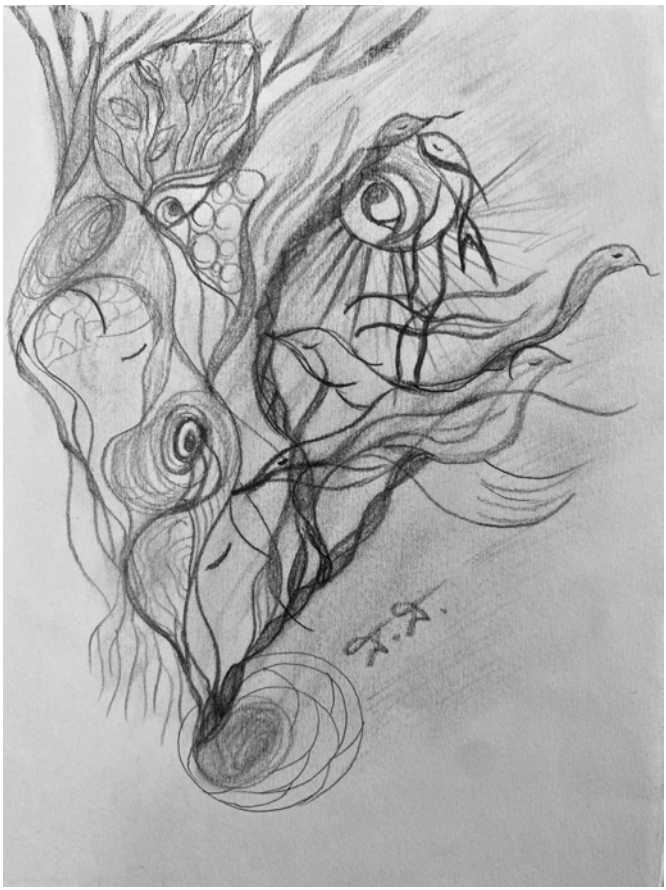
Noapte bună, rândunică! este un text hibrid, modern, în care liricul, miticul și meta-poeticul se împletesc într-un singur discurs ce își plămădește înțelesurile printr-o voalată alchimie a imaginii și a ritmului, revelând o sensibilitate ce transcende registrul cotidian ca o incantație veche, ca un cântec de leagăn care adoarme și veghează în același timp, care mângâie și reînvie o lume apusă. Ludicul străbate poemul printr-o mișcare liberă a tonurilor și a apropierilor, o pulsație ce destinde atmosfera și conduce întregul demers expresiv către o bucurie a descoperirii.

Încă de la primele versuri, textul evocă un tărâm al inocenței, în care prezențele duioase, *lună plină, ocarină, ghiocel, clopoțel,* alcătuiesc o țesătură protectoare, aproape ritualică. Limbajul se transfigurează în gest, iar gestul se preschimbă într-o strajă discretă, răbdătoare. Totul pare rostit pentru a păstra neatinsă fragilitatea unei entități, rândunica, metamorfozată, pe rând, în copil, suflet și poezie. Această vietate, care brăzdează poemul ca o apariție delicată, se conturează simultan drept instanță a universului liric și metaforă a poeziei înseși.

În tradiția europeană, rândunica este o pasăre migratoare, imprevizibilă, greu de prins, dar mereu întoarsă, întocmai ca inspirația poetică. Vine, pleacă, se ascunde, revine, nu poate fi forțată, nu poate fi posedată. În textul-suport, rândunica este adormită, ocrotită, furată, pierdută prinsă și regăsită, asemenea poeziei ce se lasă *prinsă* doar pentru o clipă și, apoi, dispare întru reînnoire. Când conștiința poetică rostește *Noapte bună, rândunică!,* ea nu adoarme doar o înaripată firavă, își adoarme propria poezie. O așează în ritualul unui rămas-bun, o binecuvintează și o lasă să se retragă în vis.

De asemenea, formule precum *din cândva și de-altădată* trădează o nostalgie diafană, o întoarcere într-un orizont al copilăriei care nu mai este accesibil direct, ci doar prin arhiva lăuntrică (memoria) și reverie. Poemul nu evocă o vârstă, ci o stare originară, un timp mitic în care totul era posibil. În acest sens, textul funcționează ca o chemare către un paradis fragil, un paradis ce supraviețuiește doar în imaginație.

Când ninge *străin,* poemul își mută accentul. Ninsoarea devine un voal al uitării, un strat rece care acoperă lumea caldă de la început. Este o ninsoare fără apartenență, un fenomen ce marchează intrarea într-un alt timp, timpul maturității, al distanței, al pierderii. *Salbă de nalbă / ca un suspin* aduce o frumusețe melancolică, iar pelinul, plantă a amărăciunii, introduce o notă de destin: copilăria nu poate fi păstrată, ci doar rememorată. În acest

Apokatástasis, grafică de Dana Dad

punct, creația începe să alunece dinspre real înspre mit, ca și cum visul ar prelua treptat controlul asupra lumii.

Pe măsură ce imaginile se adâncesc, textul intră în zona basmului românesc, într-o manieră ce amintește de structurile arhetipale ale mitului. Fata de împărat, voievodul, neamul de cireș, greierele care își *treieră anii* sunt embleme ale unui timp sacru, ancestral, în care lumea era încă ordonată de povești. Balaurul care *dormea lunii* sub un pod nu este doar un element de basm, ci o figură a inconștientului, o prezență latentă ce stă de strajă la marginea lumii. În această secvență, construcția lirică devine o cosmogonie miniaturală, o reconstituire a lumii prin poveste, în care copilul adoarme nu

în tăcere, ci în mit. Iar dacă rândunica este poezia, atunci basmul este vatra ei naturală, matca în care ea se naște și se revitalizează.

Dormi ca murmurul de apă /tot mai rar prin luminiș marchează climaxul textului. Somnul se convertește în curgere, o diminuare treptată a conștiinței, o trecere dinspre lumină spre umbră. Luminișul sugerează un loc intermediar, al revelației, în care copilul este deja pe jumătate în lumea visului. Filosofic, somnul echivalează cu o suspendare a identității, o întoarcere la starea originară, pre-discursivă. Poemul se derulează astfel ca un ritual de trecere: copilul este condus din lumea diurnă în cea nocturnă printr-o serie de imagini apotropaice, iar somnul devine un act de reîntoarcere la origini, o moarte simbolică, urmată de renaștere. Din perspectivă meta-poetică, acesta este momentul în care poezia adoarme pentru a putea renaște în altă formă.

Apariția *hoțomanului păpuriș* introduce în text figura tricksterului, prezentă în mitologiile lumii sub forme precum Hermes, Loki, Coyote, Puck sau Păcală. Tricksterul tulbură ordinea, fură, joacă feste, dar prin aceasta creează sens. El este forța care ne obligă să acceptăm că nimic nu poate fi păstrat intact. La nivelul unei structuri de adâncime, el este timpul însuși. Mitologic, este agentul transformării; poetic, este scânteia ce rupe vraja pentru ca vraja să poată fi reîncepută. Faptul că el fură rândunica – copilul, visul, poezia – dezvăluie inevitabilitatea pierderii și apartenența ei la ritmul profund al lumii. Poezia nu poate fi ținută în cuib, fiind mereu în pericol, mereu în zbor, mereu în pragul dispariției și al reînvierii.

Poemul își închide cercul prin aceeași vibrație inaugurală *Noapte bună, rândunică!,* însă între cele două rostiri ale urării, realitatea s-a schimbat, făcând posibilă o nouă înțelegere. Copilul/poezia a trecut prin basm, prin ninsoare, prin mit, prin somn, prin furt. A fost pierdut/(ă) și regăsit/(ă). A fost ocrotit/ (ă) și expus/ (ă). Structura circulară amintește de riturile arhaice în care începutul și sfârșitul se ating pentru a crea un spațiu sacru. În termenii lui Mircea Eliade, poemul reface timpul mitic, timpul originilor, în care fiecare noapte este o re-creație a lumii. Dacă rândunica este poezia, atunci această repetiție devine un act de consacrare. Poezia este chemată, adoarme, dispare, revine, iar poetul o salută de fiecare dată cu aceeași blândețe.

Rândunica dobândește, așadar, rolul unui alter ego al copilului, al poetului, și, mai ales, al poeziei, o prezență minusculă, dar încărcată de sens, care trebuie ocrotită chiar și în clipa când somnul o răpește.

Poemul reprezintă o artă poetică velată, o declarație despre însăși natura poeziei – fragilă, peregrină, imprevizibilă, dar întotdeauna vie –, o meditație asupra timpului, o reflecție despre precaritate, memorie și inevitabila pierdere a inocenței, dar și despre puterea poveștii de a salva ceea ce altfel s-ar risipi.

Noapte bună, rândunică!

Parcă-aș vrea
din cândva,
stih de fată
fraga mea,
de-altădată
peste munți
ce-au fost odată,
peste nunți
de niciodată,
să te-alint,
să-ți aduc
noapte
lină,
lună plină,
ocarină,
șoapte nuc -
mângâieri
de argint,
ghiocel,
clopoțel,
fără ieri
doar păreri,
somn curat,
crini pitici
de măgurici,
licurici,
dormi frumos
cu o floare
ursitoare.

Ninge-afară
de aseară,
nins străin
din lin
în lin.
Salbă
de nalbă
ca un suspin
pe coapsa albă
dezvelită-a pelin.

Somn ușor
din fuior,
fir înfiripat
pentr-o fată
de-mpărat,
ce-a trăit
fără greș
leat slăvit
de voievod
peste neamu-i de cireș
ce-a tocmit
de la schit,
greiere
anii să și-i treiere
până unde sub un pod
dormea lunii
un balaur,
cum spun unii
vrând să-nceapă
basmul pletelor de aur.

Dormi ca murmurul de apă
tot mai rar prin luminiș...

***

Cum pliveam din țiteră
literă cu literă,
din descântec și oftat
cum în Carte ceartă Domnul
somnorosul Lui fitil,
a venit tiptil, tiptil,
și-ntr-un vis mi-o duse somnul...
Hoțomanul păpuriș,
mi-a furat-o pe furiș
ca din cuib de păturică:
Noapte bună, rândunică!

ANA DOBRE

Pledoarie pentru recuperarea literaturii exilului românesc

Cu o frumoasă copertă ilustrată cu lucrarea lui Camilian Demetrescu, personalitate a exilului românesc, *Tapiserie. Drumul Damascului,* noua lucrare de aproape 500 de pagini, *Exilul versus Utopia (Reflecții în siajul unei „Est/Etici" a neuitării),* datorată lui Dan Anghelescu (prefață de Daniela Sitar-Tăut, Editura Acteon Books, Colecția Akademos, Baia Mare, 2026), aduce în atenție o problemă stringentă a literaturii actuale: recuperarea exilului (1945-1989) și a generației interbelice, generația tragică, asociată acestui fenomen literar.

În această întreprindere culturală, asemenea Mihaelei Albu, împreună cu care a realizat importante proiecte – revista *Antilethe,* Asociația Culturală *Carmina Balcanica,* proiecte care-i onorează, Dan Anghelescu aduce nu numai ardoarea și pasiunea unui descoperitor de noi teritorii, dar și o uimitoare putere de cuprindere a acelor fragmente semnificative care constituie un tot ce trebuie, cu stringență, cunoscut și recuperat. Patosul cercetătorului, unit cu rigoarea cercetării, se răsfrânge asupra tuturor textelor – studii, eseuri, care se adresează potențialului receptor în dimensiunea plenitudinară a persuasiunii.

Dimensiunea tematică a acestei masive lucrări, cu arhitectura solidă a unei construcții ce se sprijină pe coloane și porticuri, relevabile în cele 14 capitole *(Invazia entropiilor „inumanului", Utopia și derapajele rațiunii în Europa postbelică, Avatarurile Utopiei – freudo-marxismul, Bolșevizarea României – aculturația totalitară, Tânăra generație interbelică – tragica generație a exilului românesc, Poeți fără frontiere, Ștefan Baciu, Exilul și revelațiile unui figurativ magic – Camilian Demetrescu, Exilul de după exil, Seniori ai exilului, Exilurile lui George Enescu, Unde nu e istorie, nu va fi nimic, Eminescu sau lumea ca substanță poetică (Constantin Amăriuței – drumul de la poezie la metafizică, Postscriptum, Addendum, Aproape un „epilogos"?),* fiecare cu subcapitole clarificatoare care aprofundează tematica, rezonează în gândul lui Nicolae Florescu, ales ca motto al pledoariei sale: „Literatura exilului este o parte reprezentativă din conștientizarea ființei istorice a neamului nostru. Scoaterea ei din context, marginalizarea sau eludarea constituie un proces politic cu consecințe irecuperabile în stabilirea valorilor creativității naționale".

Intenția autorului se reliefează pregnant în *Cuvânt înainte: „Exilul versus Utopia* este o carte prin care am încercat să ofer cititorilor imaginea reală a *Exilului românesc,* un fenomen devenit unic în lumea postbelică; unic și prin anvegura lui de cunoaștere tragică, filosofică, artistică, literară, publicistică dar și identitară. Însă, înainte de toate, singular, mai cu seamă prin considerabila lui *forță distopică".*

Sub *teroarea istoriei,* exilul a fost tragedia unei generații care, opunându-se *Utopiei* (comunismul), s-a aflat în situația dramatică de a fi fost

jefuită de propria țară/patrie. Recuperarea exilului este, totodată, și un demers *împotriva uitării.* De aceea, scriitura are, nu de puține ori, o turnură polemică. Dan Anghelescu analizează/studiază fenomenul cultural în contextul larg al realității istorice, transdisciplinar, întrucât creatorul de cultură nu trăiește rupt de societate/istorie, într-o bulă, deasupra timpului și/sau a istoriei, ci în *istorie,* în vălmășagul ei, străduindu-se să-i smulgă propria durată pe care să o amprenteze cu suflul său creator.

Considerațiile critice se dublează cu reflecții asupra vieții/existenței, a destinului care au marcat tragic generația interbelică, determinată, într-o mare parte a ei, să se *desțăreze* (termenul lui Aron Cotruș). Observațiile istoric-critice asupra scriitorului și a operei primesc puternice infuzii eseistice, prin care discursul critic capătă amplitudine.

Capitolul VI, *Poeți fără frontiere,* este semnificativ pentru viziunea și metoda de lucru ale autorului asupra destinului acestor creatori, obligați să-și găsească împlinirea în locuri străine de formarea lor intelectuală, de sufletul lor.

Recuperarea acestor creatori, precum Horia Stamatu, Vintilă Horia, Ștefan Baciu, Gabriel Stănescu, pictorul Camilian Demetrescu, „poeți fără frontiere", se face în numele apartenenței la spiritualitatea românească, la aceeași *matrice identitară,* pe care, cu toții, au purtat-o în toate locurile, acolo unde i-a purtat nu numai soarta, dar, mai ales, consecințele nefaste ale implementării Utopiei în România, după 1944.

Statutul de *desțărat* le-a conferit o *demnitate aparte,* „o anume sorginte nobiliară", crede Dan Anghelescu, o aură, efect strălucit al harului, talentului, credinței, al iubirii de neam și țară, ceea ce-i așază în galeria marilor etern desțărați: Empedocle, Ovidiu, Dante, Spinoza, Victor Hugo, Saint-John Perse, Chagall, Th. Mann, Bukovski, Milan Kundera.

Drama exilului, trăită personal de fiecare, are reflectări complexe pe care Dan Anghelescu le clarifică transdisciplinar, cu legături interesante între topos – *satul,* „depozitar al dimensiunii identitare", *ideea de sat* și semnificația heideggeriană a *locuirii,* concept care răsfrânge *viețuirea* într-un anume loc, însuflețit de orizontul de așteptare – aspirații, căutări, dorința aproprierii propriei durate în pământul și sub cerul pe care destinul, *determinism cosmic,* îl alege pentru fiecare. „Rânduire în spațiu", satul, *matrice identitară,* înseamnă *legătură* metafizică, *esență specială,* care obligă la *construire,* idee ce rezonează în/cu adagiul lui Heidegger: „Omul locuiește în măsura în care construiește".

Fenomenul exilului, „tragică efigie a sec. al XX-lea", în perspectivă transdisciplinară, apropriază conceptele de *spațiu* și *locuire,* perspectivă care, în contextul tragic al *desțărării,* a generat o *literatură a pribegiei,* a cărei dominantă tematică o constituie tragedia umanității lipsite de „dreptul de a mai locui atât în spațiul originilor ei, cât și în spațialitățile sale lingvistice". Privată de toposul ei – *țara,* creația, „construire care face abstracție de spațiu", „formă de locuire în virtual", s-a retras în patria spirituală a limbii române, „singurul spațiu ce mai rămăsese inaccesibil

oricăror ocupații militare", „principalul depozitar al esențelor ce mai atesta românitatea".

Studiile reunite de Dan Anghelescu sub acest titlu, *Exilul versus Utopia*, opune o realitate istorică dramatică într-o confruntare ideatică în care sensurile se clarifică prin reflectare și refractări revelatorii – pas important pe drumul dificil al recuperării literaturii *generației tragice,* generația exilului românesc, care trebuie să-și găsească locul meritat în istoria literaturii române.

FLORENTIN POPESCU

Gheorghe Glodeanu, cercetătorul care ne aduce fantasticul mai aproape

Oricât ar părea de ciudat, în pofida faptului că noi românii avem o bogată literatură populară în care una din dominante o reprezintă fantasticul şi a faptului că de-a lungul vremii n-au fost puţini cei care şi-au consacrat viaţa cercetărilor în acest fascinant domeniu, arealul tematic respectiv este departe de a fi complet, întotdeauna rămânând spaţii şi locuri pentru noi și noi contribuții. Se înţelege aproape de la sine că acestea – atunci când sunt aduse cu pricepere şi profesionalism – pot deveni la fel de interesante şi de valoroase ca şi „obiectul/obiectele" care le-au generat/le generează, respectiv literatura menţionată mai sus.

În plus, fiind cei dintâi conștienți că fantasticul din creaţia populară nu numai că a rămas închis definitiv în istorie, ci, dimpotrivă a avut/mai are înrâuriri asupra creaţiilor aşa-numite culte, cercetătorii fenomenului vin cu idei şi lucrări despre al căror rost şi despre a căror valoare sau oportunităţi nici nu mai este nevoie să vorbim, ele subînţelegându-se din capul locului.

Pe această din urmă traiectorie se înscriu şi cărţile domnului Gheorghe Glodeanu, profesor universitar, doctor în filologie, conducător de doctorate la Facultatea de Litere a Universităţii de Nord din Baia Mare şi decan al facultăţii. Cărţile sale de până acum, în număr de 32, au fost comentate de cei mai cunoscuți critici literari din ţară şi au fost încununate cu mai multe premii naţionale şi internaţionale. Activitatea de cercetător, critic şi istoric literar a dlui Gheorghe Glodeanu s-a derulat ani buni în paralel cu cea de publicist, d-sa fiind fondatorul apreciatei reviste *Nord* din Baia Mare (2003) pe care a şi condus-o timp de şaptesprezece ani.

Încă de la debutul lui editorial (cu vol. *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade*, publicat în anul 1993), dl Gheorghe Glodeanu şi-a dovedit nu numai apetitul, ci şi talentul şi iscusinţa de a descoperi noi piste de cercetare a literaturii fantastice şi a celei de mistere din cultura noastră. Iar operele care

o conţin nu sunt – slavă Domnului! – nici puţine şi nici ivite întâmplător, de la clasicii „cu nume” şi până azi.

Iată doar câteva din multele titluri din veritabila bibliotecă a temei/temelor abordate de dl Gheorghe Glodeanu: *Mircea Eliade. Poetica fantasticului şi morfologia romanului existenţial* (1997), *Poetica romanului românesc interbelic. O posibila tipologie a romanului* (1998), *Avatarurile prozei lui Eminescu* (2000), *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade* (2001), *Poetica misterului în opera lui Mateiu I. Caragiale* (2003), *Narcis şi oglinda fermecată: Metamorfozele jurnalului intim în literatura română* (2012), *Orientări în proza fantastică românească* (2014), *Între real şi imaginar. Incursiuni în proza fantastică franceză din secolul al XIX-lea* (2020), *Rătăcind printre himere. O panoramă a prozei fantastice* (2020), *Istoria prozei fantastice româneşti* (2023), *Fascinaţia lumilor ficţionale. Studii de literatură română şi universală* (2024), *Prolegomene la o istorie a diarismului românesc* (2025).

Toate acestea (şi încă altele, pe alte teme, pe care spaţiul fatalmente redus al acestei cronici nu ne permite să le enumerăm) recomandă un autor serios, bine documentat, temeinic argumentat în afirmaţii şi judecăţi critice, pentru care iubirea faţă de literatură se identifică cu însăşi existenţa omului.

Manifestările începutului (pentru care unii, răutăcioşi, neîncrezători sau cârcotaşi ar fi putut crede că nu sunt altceva decât „călătorii” de autor pe urmele altora), dezvoltate, aprofundate în dificila muncă de orientare şi sinteză de mai apoi l-au impus în mod incontestabil pe dl Gheorghe Glodeanu ca specialist în materie de fantastic literar şi de metamorfoze ori deveniri ale acestuia în operele scriitorilor moderni, de la noi sau de aiurea.

Acest adevăr de domeniul evidenţei chiar şi pentru un simplu cititor fără pretenţii de cunoştinţe speciale în ce priveşte literatura, mi s-a impus încă o dată, dacă mai era nevoie, prin recenta apariţie editorială a d-sale, *Fantasticologie şi imaginar* (Tipo Moldova, Iaşi, 2026), un studiu complex, elaborat după toate normele de mult încetăţenite în cazul unor astfel de cărţi.

Volumul de faţă a fost împărţit în două mari capitole: *Repere teoretice* şi *Lumi imaginare*. Ca procedeu, aşadar, universitarul care este dl Glodeanu nu s-a desminţit nici de această dată.

Este interesant de observat că atenţia cercetătorului se focalizează nu numai asupra aşa-zisei literaturi arhicunoscute a fantasticului, ci şi asupra unor „produse” literare ale epocii moderne. Astfel, cititorul este introdus, între altele, în „Fantasticul aparatelor optice”, în „Imaginarul drogurilor”, în „Bestiarul monştrilor feminini” (în partea întâi a volumului), apoi în universul unor autori de cărţi cu caracter fantastic de la noi şi de la alţii, mergând până la apariţii editoriale recente (partea a doua).

Desigur, fiecare capitol place şi se citeşte cu interes şi câştig, meritând comentarii mai largi. Voi renunţa la ele întrucât mult mai interesantă mi se pare a fi mărturisirea autorului, inserată pe coperta din spate – adevărată profesiune de credinţă care spune, poate, mult mai mult decât aprecierea mea sau a oricărui alt comentator:

„Literatura fantastică a constituit pentru mine o preocupare majoră. Am descoperit-o pe vremea liceului și am continuat să mă întorc la ea pe tot parcursul vieții. Pasiunea pentru fantastic se leagă, în mare măsură, de descoperirea operei lui Mircea Eliade, dar și de scrierile unor mari maeștri ai genului precum E.T.A. Hoffmann, Edgar Allan Poe, Guy de Maupassant, Henry James, H.P. Lovecraft. Hanns, Heinz Ewers, Jorge Luis Borges, Giovanni Papini, Dino Buzzati, Mihail Bulgakov și mulți, mulţi alții. (...)

Termin noul studiu despre fantastic și imaginar cu senzația că paginile cărții au fost neîncăpătoare și subiectul este departe de a fi epuizat. Deoarece au rămas încă multe lucruri de spus, aventura spirituală promite să continue în spaţiul paradisiac al bibliotecii."

„La pachet" ca să zic așa, cu volumul despre care am scris mai sus a venit și cartea *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade,* ediţie revăzută şi adăugită (Editura Galaxia Gutenberg, Tg. Lăpuș, 2026).

Autorul mi-a făcut onoarea şi plăcerea de a mi le trimite pe amândouă şi socot că nu putea să existe o mai potrivită coincidenţă a apariţiilor, cititorul având acum la dispoziţie un remarcabil corpus editorial, cărţile pe care acesta le conţine completându-se în chip fericit una pe alta, evident cu încă un câștig, pe lângă celelalte pentru lector.

Flacăra – o revistă care a făcut istorie

Pentru istoricii presei româneşti, de la începuturile ei şi până azi, un adevăr apare de necontestat şi este în unanimitate recunoscut: Revista *Flacăra* pe care o scotea Constantin Banu în 1911 (şi care a continuat să apară şi după primul război mondial), reprezintă un punct de referinţă în trecutul ziaristicii, publicaţia în a doua ei serie a avut o existenţă tumultuoasă în deceniul opt al veacului trecut. Este vorba de *Flacăra* condusă de poetul Adrian Păunescu, cel care a făcut din această revistă cel mai citit săptămânal din România, periodicul cu cel mai mare tiraj din acea epocă în care toată presa era cenzurată și controlată de partid.

A spune azi că poetul Adrian Păunescu a revoluţionat *Flacăra*, ce până atunci fusese o publicaţie anostă, un fel de copie a uneia ruseşti, nu este o exagerare. Cei care au trăit atunci şi mai trăim şi azi ne amintim de această revistă ca de un factor catalizator al energiilor intelectuale, ca de un loc în care personalităţile vremii îşi puteau afirma nestingherite ideile şi opiniile. Pe de altă parte o mare categorie de cititori aflau în această revistă un sprijin în rezolvarea unor probleme de ordin social, medical, cultural şi nu numai.

Cu o foarte mare întârziere primesc de la dl Nicolaie Arsenie o carte al cărei titlu sugerează multe: *Nestinsă Flacăra lui Adrian Păunescu. Un recurs la memorie* (Editura Semne, Bucureşti, 2019). Este vorba de un volum care întruneşte toate condiţiile pentru a putea fi socotit monografie, dar şi numeroase pagini care îl circumscriu indubitabil şi literaturii memorialistice.

De aici şi sporitul interes cu care poate şi trebuie să fie citit cu atenţie de la prima şi până la ultima lui pagină.

Dl Nicolaie Arsenie, ca ziarist născut şi nu făcut, ca persoană care a lucrat prin mai multe redacţii şi s-a bucurat de frumoase aprecieri peste tot, a ajuns la *Flacăra* la propunerea secţiei de Presă a Comitetului Central al partidului, transferat fiind de la *Scânteia tineretului.* Sub directoratul lui Adrian Păunescu el a îndeplinit funcţia de redactor-şef adjunct. Pentru cei ce nu cunosc modul de funcţionare a unei redacţii ţin să amintesc că respectiva funcţie, după cum sugerează chiar denumirea ei, este cea mai importantă după aceea de director. Ba, aş spune, în anumite împrejurări rolul redactorului-şef este chiar mai important decât al celui situat ierahic deasupra lui. Şi asta pentru că prin mâinile şi pe sub ochii lui trec toate materialele înainte de a pleca la tipar. Cu el e musai ca directorul sau redactorul-şef să colaboreze foarte strâns, răspunderea pentru orice apariţie fiind, până la urmă, în responsabilitatea amândurora.

Dl Nicolaie Arsenie (cu care, în treacăt fie spus, am fost şi eu coleg de redacţie la un ziar important de după 1990) era (şi cred că a rămas aşa până azi) un ins tăcut, de o mare discreţie, atât în ce privea viaţa redacţională cât şi cea personală, lăsându-mi impresia că este prieten cu toată lumea şi în acelaşi timp cu nimeni. Exemplar în munca/muncile de la ziar, multor colegi mai tineri le-a oferit ajutorul şi sprijinul întru afirmarea gazetărească.

Înţelegător, cum s-ar spune „până la Dumnezeu" cu toată lumea, neintrând în conflicte cu nimeni, a fost, poate, singurul lucrător de la *Flacăra*, care a colaborat foarte bine cu Adrian Păunescu în toată perioada în care poetul i-a fost şef.

În vreme ce unii dintre colegi mai aveau oarecare neînţelegeri cu Păunescu (întrucât se ştie că acesta îi incomoda pe mulţi din varii motive), Nicolaie Arsenie a fost ceea ce putem numi la figurat mâna dreaptă a poetului.

Cartea aceasta, prin care Nicolaie Arsenie propune cititorilor lui „un recurs la memorie" este, ca să zicem aşa, o oglindă retrovizoare a revistei în ansamblul ei, dar şi o devoalare a opiniilor autorului, a punctului de vedere din care, la ceasul amintirii (detaşându-se oarecum de impulsurile momentelor de altădată) memorialistul evaluează faptele şi evenimentele cărora le-a fost fie actor, fie martor direct.

> Nu-mi propun – ne avertizează fostul redactor-şef adjunct – să detaliez, dar nu pot, măcar în treacăt să nu spun că ceea ce se impunea la o primă vedere ca specific acestei redacţii era lipsa oricărei reguli. Nu tu secţii, nu tu planuri de muncă, nu şedinţe, nu ierarhii, nu departajare pe domenii a redactorilor, nu rigoarea obişnuită a programului, aici datoria nefăcând distincţie între zi şi noapte, ce mai, haos total, precum cel dinainte de facerea lumii. Era opinia

multora dintre activiştii care, din pricini diverse, între care şi prostia, zic eu, dar în principal din cauza apăsătoarei rutine care le guverna activitatea, nu-l aveau la inimă pe Păunescu.

Câteva pagini mai încolo semnatarul cărţii simte nevoia să dea Cezarului ce era al Cezarului:

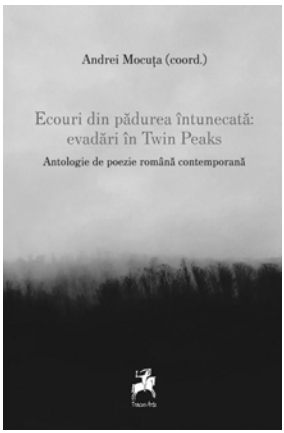
> Ca redactor-şef Adrian Păunescu simţea o ciudată dar reală satisfacţie să găzduiască în revista sa opinii, semnături chiar ale unora dintre cei care, din pricini ştiute sau neştiute, aveau alte păreri decât ale sale şi nu-l vorbeau de bine.
>
> În *Flacăra* lui Păunescu au semnat Dumitru Radu Popescu, Şerban Cioculescu, Gabriel Dimisianu, Aurel Baranga, Aurel Dragoş Munteanu, Pop Simion, Mircea Maliţa, Ioan Alexandru, Fănuş Neagu, Ion Lăncrănjan, Eugen Barbu, Nicolae Breban, Teodor Mazilu, Alexandru Andriţoiu, Marin Sorescu, Eugen Sionion, Mircea Micu, Darie Novăceanu, Geo Dumitrescu, Gheorghe Pituţ, Dinu Săraru, Octavian Paler, Valeriu Râpeanu, Leon Kalustian, Harry Brauner, ultimi doi readuşi în circuitul public după ani grei petrecuţi în temniţele regimului şi mulţi, mulţi alţii, poeţi, prozatori, dramaturgi, critici.
>
> La aceste prestigioase prezenţe se cuvin adăugate numele şi mai multor oameni de ştiinţă, artişti plastici, muzicieni, compozitori sau interpreţi, artişti ai scenei, ai ecranului, medici, profesori şi cercetători renumiţi... care şi-au făcut cunoscute opiniile în cadrul unor rubrici permanente ca „Omul la tribuna socială", „Inteligenţa românească în acţiune", „Să gândim cu capetele noastre".

Încheindu-şi mărturiile adunate în memorie sau notate pe hârtie în decursul celor opt ani (1977-1985), de o mare importanţă pentru cei care vor scrie istoria presei din epocă, Nicolaie Arsenie notează:

> Subiectele tari din paginile revistei proveneau din capacitatea ziaristului Adrian Păunescu de a pătrunde adânc şi rapid înţelesul adevărat al lucrurilor, care nu se arată oricui. Acele subiecte incitante, prin care *Flacăra* şi-a croit statutul de unicitate în peisajul presei româneşti mai veneau din zecile şi zecile de scrisori, care soseau zilnic morman pe biroul redactorului-şef sau care i se înmânau lui Păunescu la spectacolele Cenaclului şi pe care acesta le parcurgea cu cea mai mare atenţie şi înţelegere, pentru ca multe dintre ele să-mi fie încredinţate mie sau nemijlocit unor redactori cu rezoluţii precum „Anchetă!", „Cercetare urgent!", „Vorbiţi la judeţ!", „Să ajutăm!". Comenzi care, duse la îndeplinire, dădeau aripi redacţiei şi revistei. Pe scurt *Flacăra* a fost cu adevărat flacără câtă vreme a beneficiat de inepuizabilul rezervor de combustibil creator păunescian.

Valoroasă şi interesantă din punct de vedere documentar, emoţionantă, mişcătoare şi plină de surprize din punct de vedere sufletesc, cartea lui Nicolaie Arsenie nu este numai „un recurs la memorie", cum cu modestie o numeşte autorul, ci şi o *flacără* imaginară luminând o epocă controversată şi fără termen de comparaţie în toată istoria presei de la noi. De aceea ea trebuie să fie citită şi evaluată ca atare.

IONEL BOTA

„Deschid palmele pentru a aspira în căușul lor/energia divină” O antologie de poezie română contemporană

Ineditul poate apărea și atunci când cauți spinii în strălucirea coroanei. E și aici o doză de manipulare, aceea a manevrării curiozității celorlalți și mutarea atenției de la frunzele copacilor la liziera unei păduri, așteptând să fie traversată. Dar marele spectacol abia de-acum începe, în plin prohod al neliniștilor eului de a și ști de proveniența clipelor primejdiei. Orice cunoaștere nu aduce demolarea misterului iar necunoscutul rămâne în continuare, cum spune orgoliul hermeneutului, un optimism raționalist excesiv. Iar la vremuri când excesul înseamnă putere, inclusiv literatura stilului controlat dă rateuri. Astfel că ne grizonăm și principiile puritane doar-doar, dintr-o retorică a contrastelor, se ivește, brusc, seria defulărilor acestor rabatabile mysterii.

O înfruntare între un topos și o prejudecată, ne scoate din ambiguul soluției existențiale în neîndurătorul zilei-nopții canon. Un zeu tânăr, încă, al poeziei române, cu nume integrându-l într-o dinastie autentic românească, Andrei Mocuța, explică recursul propriu la un asamblaj dialectic-dezinhibant de meliorism tematic în stare să coerentizeze autori și opere spre a defini o stare actuală a lucrurilor. Nimeni, deci, nu caută ecosistemul, toți visează biruința perspectivei lor pentru fapte interferente: „De ce o antologie de poezie având ca temă universul Twin Peaks? Pentru că această idee fierbe în mine de mai mulți ani și pentru că seria cult a lui David Lynch și Mark Frost este poezie în stare pură.” Selecția *Ecouri din pădurea întunecată: evadări în Twin Peaks* (coordonator Andrei Mocuța, Antologie de poezie română contemporană, București, Editura Tracus Arte, 2024, 246 pp.) înseamnă o izbândă categorică, se poate transforma într-un câmp magnetic al criticii de astăzi fiindcă avem aici o viziune optimistă asupra unui important eșantion din poezia contemporană românească, strategia perfectă depășind prejudecata închistării într-un eșantion stringent promoțional, generaționist. Aș putea chiar nota că ne aflăm în plin elan de vizionare aproape inedită a unei așezări caleidoscopice prin care operațiunea de-carnavalizării resorbției realului instituie una sau mai multe atitudini față cu nevoia de aer proaspăt și novator în evaluările literaturii noastre contemporane.

După motto-ul din David Lynch, primul ciclu al antologiei (sezonul 1), intitulat *Garmonbozia* sugerează a fi o reconstituire sarcastică de dialog agresiv al autorului de poezie cu realul obsesiei thanatice.

LUCIA CUCIUREANU se autoprezintă cu acuitate senzorial-himeroidă: „Tot ce am evitat să spun despre mine am spus în textele despre Laura Palmer. Adică aproape tot." Ea scrie o lirică a mișcării interioare, a deconstrucției compulsiunilor sufletului trădat („nu te-am iubit, / ai fost atât de invizibil / încât uneori nici n-am știut / că exiști"), sub presiunea prezentului, dar într-un confort spiritual extremist, de estetizare a nuanțelor, mai cu seamă. Eul este victimă, victima inocentă cât timp eticismul e doar sfâșiatul viziunii post-melioriste. Dar nu de poncife situaționale e vorba aici, ci de estomparea contrastivului, un fel de maniheism optzecist „deșurubând" oportunist motivațiile unui conglomerat vizionar grotesc-tragic: „(...) se făcea că eram înfășurată / în folie de plastic, / goală și nemișcată, / legată cu sfoară groasă, / eșuată pe malul oceanului / și doi pescărușii complet albi / se zgâiau la mine / (să fi fost o premoniție precisă?), / cine m-a scos din apă / nu mai țin minte, / afară apăreau zorii / de ziuă nouă / când am plecat spre casă, / Uriașul mi-a deschis poarta / ʻuite, pleacă dracii mii' / l-am auzit spunând / (deși era surdo-mut din naștere) / și ies îngerii din cochilii" *(Ziua 3)*.

Transgresând *tabu*-uri, GHEORGHE MOCUȚA operează prin degradarea miturilor dar el caută funcțiilor arhetipale premise antimetafizice. Intenția vizibilă era aceea de anihilare a *underground*-ului, eul sugerând mai degrabă umilirile individualității precare. Dumnezeu este o *literă,* un *cuvânt,* energie, absolut („lotusul își desface cele o mie de petale / deschid palmele pentru a aspira în căușul lor / energia divină"), omul – interpretarea athetipală a divinului. Talent nativ, Gheorghe Mocuța întregește seria completă a promoției postbelice care a adus prestigiul poeziei din vestul țării. Poemul dobândește statutul unui convertor de ură și adorație, de apologetică și de instinctual, eul prozelit instaurează adevărul absolut, cu asumarea concordiei tuturor disperărilor, reflex al seismelor ființialului: „limba ta a crescut în vâltoarea disperării / și atât de aproape de peștii mării / și de păsările văzduhului / încât nu se știe / cine învață / și cine este învățat // acolo întrebarea era întotdeaua veche / răspunsul întotdeauna nou / întrebarea-ntotdeauna înțelepciune / răspunsul nebunie. // te răsucești acum în memorie / ca într-o celulă a condamnatului: // o amintire spală pe alta" *(desolation road under the sycamore trees)*.

La aceeași secțiune, „apocrifele" lui ROMULUS BUCUR, echivocul devine tip agresiv de neliniști și arbitrariu, senzorialul induce închideri/deschideri, incursiunile în paradigmatic radical inspiră dezinvoltura spirituală a magiilor imaginarului pervertind vocația dialogantă a scriiturii și o exorcizare a obsesiilor: „de tradus / un bărbat într-o femeie / camaraderia în prietenie / prietenia în dragoste / posibil și în sex / momeala în vânător / poate ieși prost / (totul poate ieși prost) / ceea ce pare în ceea ce este / (cuvintele sunt absolut de prisos) // în final învățătura / (niciodată nu te grăbi cu concluziile) / cuvintele / pot fi de folos // de făcut apoi retroversiunea / iar și iar și iar și iar" *(poem apocrif 4)*.

Pentru SIMONA CONSTANTINOVICI fidelitățile ființialului fixează imagini mentale („pe fundul oceanului ticăie un ceas") în centrii de rezonanță ai adorațiilor. Totul e reflexie, capacitate asociativă activă, memorie constructivă, memorabil. În marmora timpului, realitatea valsează în date ritualice cu miturile destinului: „văd mai bine acum / realitatea e minusculă / fir de păpădie tasat / și vântul printre ruine / energia efectul trăirea / o poveste cu final nefericit / respirația trează / întinsă pe șine / o lumină radioactivă / și totul dispare / se schimbă macazul / unb cintez-dungă albă / ciugulește impactul / scrâșnetul / suflul / povara" *(realitatea)*. În schimb, la COSMIN PERȚA, structurile analogice inspiră un mozaic dinamic de imaginar comunicat de regulă luminescent (un exemplu: „Dragostea e ceva ce inventăm pentru a nu mai fi triști, / Un energizant cu taurină / Care electrocutează cordul cu lumină"), imuabilul bine temperat. Eul auctorial instaurează metoda unei analize a formelor, raționalul și coerentul „întrerup" catharsis-ul. Dar și utopismul echilibru este, controlabil precum controlabil este imaginarul. Iar monotonia nu mai poate reprezenta pericolul potențial: „Îmi țin echilibrul pe sârmă, îmi înclin brațele, capul / Puterile animalului sunt peste puterea mea de-nțelegere. / Afară e noapte, o noapte umedă, proaspătă, / cu miros de cânepă și bumbac. / Îmi țin respirația și înaintez, / puterile animalului sunt peste puterea mea de-nțelegere. / Urmele mariei în noapte, lângă lacul cu miros de cânepă și bumbac, / urmele ei, îmi spun, au consistența pânzei de păianjen lucioasă." *(Seară cu final anunțat)*.

Haosul și degringolada îmbracă în parafraze succesive o atitudine așa-zicând „prospectivă" la LIVIA ȘTEFAN, alonja celebrului film devine aici noocrație, distopie („Laura Palmer s-a apropiat prin mulțimea care dansa / Laura Palmer s-a aplecat să-mi vorbească / Laura Palmer e moartă eu nu sunt Laura Palmer"), nici un ritual de purificare nu mai are sensuri; sensul nu este efect, e doar escamotarea memoriei. Poemele acestei autoare se mișcă în jurul temei decuplării memoriei. E maniheismul fundamental dintr-o lume abjurându-se pe sine în fiecare clipă: „te-ai îmbătat de sute de ori departe de mine m-am făcut praf de sute de ori departe de tine / fața ta un paragraf elaborat fața mea o expresie simplă și tripul / ăsta-i al nostru să îl irosim / să lăsăm vara asta să ne strângă de gât cu lanțuri de aur / suntem atât de singuri și siguri / că / o să uităm toate lucrurile astea / o să uităm totul" *(camera zero. l'appel du vide)*. Diatribele memoriei obsedează și în opera lirică a lui FLORIN HĂLĂLĂU. Nimic nu merge, filtrul rațiunii pare a se fi înfundat, ființele nu mai adoră idoli, idolii s-au fixat în lucruri. Neînsuflețirile seamănă cu ejaculările bărbaților infertili („îmi privesc degetul mare de la piciorul drept / când voi crește / îmi vor agăța acolo un bilet / să nu uit cum mă cheamă"), eul e un seismolog, atent și la cea mai neimportantă adiere. Poemul dă tot mai mult impresia că este un studiu-perifrază, are etapele unei geneze, precum o re-lectură a lumii: „de partea cealaltă a cercului / mai întâi întuneric / ca pe fața nevăzută a lunii / drumul de întoarcere / abia de se zărește / doar lada cu vechituri / din pod" (*cercul,* din volumul *Asigurări de viață,* 2011).

TEODORA COMAN are prioritar gestul funcției-pivot a dispersiei imaginarului într-o lume ultrapozitivistă, sesizând că singurul sistem de relaționare este doar cordul. Misterul e răul „nepotrivirilor" firii („Perdeaua roșie inclusă de Lynch, regizorul matador, / nu fosnește provocator, nu-și îndeplinește funcția de bază, / nu atrage răul care ar fi trebuit să aibă parte / de-o intrare triumfală"), precauțiile eului scriptor transformă într-o lume gotică orice tentative de reificare melioristă a antropogoniei. Fantasticul radical conferă valoare transactuală iadului, iraționalitatea agresivă: „nimeni nu țipă în infern, / doar afară, când revine la casa din vechea viață / în altă ipostază / și defulează. // nimeni nu țipă, doar se chinuie să articuleze / și rânjește / în spațiul obscur, / fără o idee clară. // nu există servicii, școli, locuri / de afișat / bob crane e o pagină inexistentă / pe wikipedia // mă poți momi cu orice / în perplexitate, / dacă nu cumva m-ai luat cu vorba, / m-ai preluat, / din cine știe ce vis sau scenariu/neverificat."

Schema constructivă din poemele lui ALIN IOAN este „călătorirea" inter-imagistică, de la suprapuneri la vizionarea antropocentrică a lumii. Evoluția omului-ființă este a-sincronie („singurele ființe reale pe care le-a observat / fiind câini care defilau / în caravane de nuntă."), relativizarea inițiatică impune frustrări, substratul mitologic supurează deasupra mlaștinilor interogației. Dogmatismul estetic ar trebui reinventat: „materia acestui univers/combină geografii halucinante cu precizia absolută, / o natură divizată / lumină-întuneric / bunăvoință-malefic, amestecându-se, / populându-se. // biografii romanțate, perspective bizare asupra familiarului, / vise, viziuni, / hărți eterogene pentru înțelegere. // unul dorește să vadă cu o egoistă determinare, celălalt să controleze / și să posede cu orice preț. // păduri nesfârșite prin care vântul trece / noapte de noapte compulsiv / și precis ca un pieptene."

Într-un goticism pernicios („și a fost prea târziu când am aflat / că pădurea era un lung coridor / că întunericul era o cale spre ceruri") OVIDIU BARON execută un colaj discreționar vis-real, istoria lumii nu mai este interogativă, în „biblioteca" lui Dumnezeu memoria sângerează și ea: „am visat stafii înotând / în oceane de vomă / am mers cu noaptea aceea în buzunar / o învârteam între degete, o frământam / ca pe un aluat ce refuza forma / am eșuat într-un univers în care gândurile / ți se întrupează altfel / le-am privit din fotoliu / cu detașare mimată / le privesc și acum // sunt un voyeur al propriei memorii // o rază neagră taie lumina în două" *(6).*

Piesa tare (...valoroasă) din secțiunea (sezonul 2), *Blue Rose,* este ROBERT ȘERBAN. „Dar oare s-a terminat sau ce facem noi aici e din film?", se întreabă poetul. El este amicul lui Lynch: „coincidența face să fi fost coleg / cu Laura până în iunie 1989 / v-ați văzut în trecere / la sfârșit de septembrie / apoi n-ai mai știut nimic de ea / ai dispărut între cei 1472 de oameni în verde / ce execută ordine / în UM 01047" *(Executarea).* Poezia lui Robert Șerban susură, țipă, chicotește, feliază, fosnește; are, adică, afinitate metodologică, este auto-emulativă în genul mitologiei lirice cărtăresciene.

Lirismul ei e trecut prin prisma conceptului de imaginar anti-proiectiv. În de-construcție prelungită, rațiunea sublimă nu poate fi îngenuncheată *(o pată).* Iar la RĂZVAN ȚUPA regăsim poeticitatea perversă a simbolisticii de-nudate, așezând parcursul lumii cu susu-n jos, cu josu-n sus doar hermeneutica miturilor „scăpate“ de la carantină participând parșiv la reînnoiri semantice: „Cu mult timp în urmă eram, dar nu / vom înceta niciodată să fim / prezenți toți în acest moment exact / când frica este creierul pentru / că frica folosește toate sim- / țurile perfect uman se face / miere și din lumină, undeva / există un microfon și o gu- / ră, asta face toate dansuri- / le să existe Suntem toată via- / ța acum diferiți între noi toți /” *(2009).* În căutarea tărâmurilor esențiale, eul sugestiilor post-analitice se îmbată cu ifose a căror valoare inițiatică anticipează delirul ordinii cosmice („petic apoteotic îmbobocit în vremea probabilă cât îl privești pe / david cum te uiți la ce reușește să nu însemne nimic deslușești / din aproape în aproape (...)”. În schimb, tocite elevații spirituale și o vidare a spațiului „dimensiunilor dramatice” ale cunoscutului (conștientului) sunt întrerupte de la rețeaua tensiunilor spirituale în poemul lui ANDREI DÓSA. El însuși o experiență a poeziei românești contemporane, mentalitatea poemelor lui e una a-tragică („Între brazi există o cameră cu draperii / în culoarea smogului liliachiu / unde tronează pilaful surâzător / străbătut de irizații nervoase și cute rele / hlizindu-și colții în căruciorul electric / Pilaful absoarbe memoria mișcările fine / acuitatea senzorială și ne hărăzește / ca ultim refugiu / orme umane cu dizabilități / El iubește chinul nostru sufletesc / El adoră neputința de a sfîția draperia / El se topește de dorul prizonieratului nostru”) și într-o nebănuită dihotomie a înțelepciunii. Diseminările survin diferite, estetic, separând contexte și registre, obsesii și rumori, existența e o figură retorică, discursul travestit destramă puterea efectelor, „instigator” fiind triumful materiei: „Portal ultra rar / ceainicul bolborosește / scuipă oase de pește susține că am / un agent de legătură / în Țara Moților / Tulnicul răsună ritmat / în aerul contaminat” *(480551).*

La aceeași secțiune, TEODORA VASILESCU se „mișcă” între „crimă și pedeapsă” („sunt teodora 26 oarecum înaltă iubitoare calmă fericită sedată. / ascendent în scorpion nimic extrem / doar / întunecat / sunt tot eu, ți-a fost dor de mine? Ce mai faci? / aici e doar despre / amânare / așteptare / și uitate”), substituind structuri lirice „modificate” în prozodii dandy. E o viguroasă, altminteri, dar extrem de fecundă când bate cu piciorul la podeaua șubredă fără grija prăbușirii. O intimidează doar spațiul alb care trebuie completat cu înscrisuri lirice prin care măcar poți trece liniștit prin vama florilor și a pisicii moarte. Magnetismul lăuntric al imaginarului ajută poemului, așadar, să facă fețe-fețe: „(...) amânare/telefonul sună rar și nimeni nu / vrea neapărat să-și cearcă / ceva / sunt lucruri care te liniștesc / ești lăsată în pace / nimeni nu știe / doar te-ai îndepărtat / sau îi urăști / nu mai poți / sau ești fericită / inexistența asta ușoară / ca un analgezic luat fără să te doară capul / un porc care nu se zbate când / toți îl țin la pământ / un pisoi într-un

sac legat la cap plutind lângă o doză / de cola zero / îți spui din nou / măcar să treacă / cât mai repede" *(drive with a dead girl).*

Un „coregraf de vise" este SAVU POPA, dezlănțuit în construcții (verbale) arhitectonice, de un ludism încornorat („O lume în care sângele e atât de zgomotos / Încât lacătele se deschid de la sine. / Singurul, creierul tău. / Cel mai potrivit prieten / Când toate rețelele pică."), mort și reînviat în aceiași timpi ai spasmelor infernului de a accede la răsucirile lumii în care copleșesc sentimentele de dezolare. Un cosmos macabru și terifiant e toată realitatea cristalizată în icoana suavă a anti-materiei, precum în *Monologul lui Dale Cooper (IV) înaintea comunicării raportului autopsiei de către dr. Hayward:* „Cineva a sprijinit / De șira spinări / Mele / O scară / Și / Tot urcă. // Nu se oprește o clipă / Nu se poate opri / Nu se mai poate. // Scrisul meu / De la un timp / Nu urmează / Altceva decât ritmul neregulat / Al răsuflării sale / Care-mi incendiază / Ceafa."

Un alt profund este ANDREI ZBÎRNEA, cel care cultivă sintaxa ritmică, versurile indică „stări" egotice de implicare-insinuare („în fiecare dintre noi există o laura / palmer cum în fiecare moment cobori / treptele în rochia neagră desenând corăbii pe / trotuarul din fața teatrului & mai e / ceva nu e totul decis cum nici toate corăbiile nu / ajung la final într-o manieră elegantă"), realitatea poematică este „retezată" uneori prin așa-zise alinieri *sonore.* Cosmogonia nu e doar materie-antimaterie ci ia proporții mitologice, peste efemer, dureroasa dedublare: „(...) Ți-au montat gratii la toate ferestrele. Primele tentative / eșuaseră lamentabil. Te-au legat de mâini și de picioare. Te-au / ținut opt ore la camera de gardă. Ți-au arătat că un deget rupt / nu e în mod necesar o urgență medicală. Și aproape că i-ai / crezut. Ai închis durerea în tine și mi-au spus doar atât: pe / strada noastră nu vor mai aduce niciodată bandă adezivă. Nici măcar la Mega. Ai vrut să afli ce crede Lars Saabye Christensen / despre globalizare. (...)" *(Corolar doi).* Apocalipsa nopții înseamnă voluptatea unui adeziv pe *corpul* textului OANEI CĂTĂLINA NINU, demența dez-umanizării oprimând intenția de sublimare din partea eului disprețuind realul suveran: „un espresso latte în benzinăria de la marginea comunei / și tirurile negre pe drumul național la întoarcere / nimic altceva decât farurile gigantice lărgindu-ți pupilele / și noi / oameni arici cu pielea moale pe burtă / oameni plați cu fețele eviscerate cu carnea întoarsă pe dos / legănați de o tiribombă în sens invers / ascunși în norul de praf ca într-o scorbură / oameni cu aripi de libelule roșii și cu dinți puternici de șoareci / ne întoarcem unii spre alții / ne descleștăm fălcile / ne privim cu neîncredere / ca atunci pe deal la antene când am văzut bostanii cocoțați pe gard / și foarfeca de grădină și blana mistrețului plină de sânge / ca atunci când s-a făcut liniște brusc / și doar o sticlă de pet lovea ritmic scheletul metalic / și am înțeles" *(noaptea).*

Un autor bun, antologat acum, este și IONUȚ CHERAN („Am apărut la întristarea a două umbre necunoscute / Speranța mea e o linie de orizont / Ce-mi separă mintea în două lumi complet opuse / Sunt firesc de nefiresc"),

cu poeme în care citim asprimea senzorialului și tumultul neprevizibilului. O „sminteală" ciudată cuprinde constructorul furibund al poemului, idealul i se revelă eului scriptor ca anxietate a stafiei cuvântului de a numi desperarea, cu o frică paralizantă, fatalistă: „Cadavrul seamănă cu mine / E doar piele și os / Și stă întins pe spate / Umbra sa e așezată deasupra sa / Ca un capac de coșciug / Fața sa e un țipăt mut / În privirea sa se vede lumea de dincolo / Cu ochii săi de smoală / Se uită la mine / Se uită la mine / Se uită la mine // Și uit de mine" *(În mintea mea plutește un cadavru).*

Un prozopoem reprezintă antologarea lui CONSTANTIN BUDULECI. Lumea e de mult încastrată în Twin Peaks („După ultimul episod nu mai știam dacă luma din vidul tubului / catodic rezistă atât. Totul se termina cu o promisiune. În librării a / apărut cartea.. Nu am cumpărat-o. Nu am citit-o. Trebuia să fiu / într-un spațiu vid pentru asta. În film toți spuneau că nu există / nevinovați în Twin Peaks. Priveam în jurul meu. Un Twin Peaks / în care blocurile, fermele, fabricile cereau o pungă de plastic în care / să se așeze un cadavru. Camera în care mă aflam se făcea tot mai / mare. Eu devenisem un pitic. Și am dansat."), renașterea trupului mort echivalează cu reînnoirea expresiei. Dar expresivitatea induce o experiență a claustrării, spartă cu televizorul, antena (orientată spre Păltiniș), puricii ecranului: „După ce stingeam tele- / vizorul, trebuia să străbat coridorul până în camera mea. Singur. / Lumea lui David Lynch mă însoțea, de acolo din tubul catodic / care lumina alb o sticlă groasă. Se uitau printre puricii care / apăreau când antena din balcon nu era îndreptată spre Păltiniș. / Acela era singurul traseu cu aer prin care venea filmul, tubul / catodic trăgea în el tot aerul venit până când vidul din televizor / lăsa poliția să lucreze. Și eu îmi țineam respirația."

Iar CĂTĂLINA BĂLAN scrie poeme de o natură robustă, survenind dintr-o presupusă etapă a înseninării. La momentul unei brutalizări a materiei. Carnea, sublimul (cromatic al) înverșunărilor (din *Cutii*, 2019) „este un iceberg / sculptez cu atenție / mi se face frică / observ cum strat după strat / gheața se topește / și prin ea se vede / o bucățică / roșie / fierbinte / de carne") are statutul unei resemnări duioase, nostalgia paradisului minat lăuntric ca să fie dezmierdător împrejurării grele. Cumințirea senzorialului reîntoarce privirile spre viața care i-a fost dată, darurile naturii sunt singura filosofie a omului așteptând miracolul învierii: „probabil că am nevoie de puțină dramă / iar drama pe care mi-o fabric singură / e de o mie de ori mai dinamică / decât tine / în fond lucrurile concrete pot fi compromițătoare / de aia ți-a fost mereu teamă / lucrurile tale vagi m-au epuizat / și fața vagă / care nu știe să zâmbească / de-adevăratelea."

Sezonul 3, *Wisteria,* subliniază enunțul de posteritate al antologiei, la întretăierea acestor hotare de universuri lirice. Întunericul profundei păduri corupe, pe acești pelerini gotici care sunt poeții îngeri căzuți îi face titulari, aici, specificul stilistic. ANDREI MOCUȚA, realizatorul glorios al antologiei, este autorul confesiunii ambigue, adică „șoptite" brutal, notația pitorescului vulgar drapează mistere sub inspirația explorărilor filmului („e-n regulă" /

m-a liniștit depanatorul tv / ‘nu va dura mult’ / și a avut dreptate / fiindcă nu mi-am mai amintit / nimic după aceea / decât viteza cu care / s-a derulat / totul”), poemul demitizând până și tragicul. Pigment exotic nu există decât compactat de prejudecățile existențialului, poetul fiind „osânditul clipei”, din spectacolul suferinței, lugubrul, grotescul, devenind replicile calvarului cu „regulile” întoarse: „stăpânește-ți spaima / vei simți durere dar nu mai multă / ca înainte / păstrează în minte imaginea / casei tale / a patului tău și nu uita / mirosul trupului tău / gândește-te la cineva care știi că negreșit / te-ar lua în brațe / așa cum / nu ar putea-o face nimeni altcineva” *(Țipătul bufniței).* Un poet exemplar, în descendența unui echinoxim post-optzecist, este CHRISTIAN BISTRICEANU. *Realul* poemelor înseamnă profuziuni de imagini, mortificarea debranșării de la „actul” de-construcției lirice e una din strategii (citând din *știu cine a ucis-o pe laura palmer:* „trece un tren prin capul omului-elefant, ca o floare de lotus se / destramă. așa se îmbogățește menajeria lui david lynch cu nume / și situații neverosimile: întâlnire absurdă cu frica, vremea / clovnului nebun, să găsești o ureche în iarbă / sau zeul minor / christianbistriceanu care își imaginează că este david lynch și pe / un ton profetic poate spune orice”), există o conștiință a „scriptorialului” pe care el, autorul, o torturează constant. Cu o constanță obsesivă eul auctorial validează, între mecanismele rețetarului liric, desfătarea metaforei între pliurile isprăvilor de peste zi și de peste noapte într-un budoar de epicureism sprințar: „se auzea un lătrat în crucea nopții. Nu-i lucru curat, spuse daica / lenuța, care schimba posturile de televiziune de pe un canal pe / altu n-o lua somnul nicicum deși numărase tot ceea ce era de / numărat de la cele trebuincioase la cele fără de nume deși se / gândise la tot ce făcuse peste zi la cele bune și la cele mai puțin / bune până și la afurisirile copiilor din fața blocului, că nu-i mai / astâmpăra necuratu” *(se auzea un lătrat).*

Un cotidian în delir este descris (apoi pre-scris în contul unor „zăpăceli” infantile) în poemul lui FELIX NICOLAU. Poziționarea eului e rezolvată prin deposedare ca într-un ritual catihetic de apăsătoare contemplație. Ludicul dospește dezolant inerția stihiilor, lumea e un panopticum șugubăț, stihul de-congelat e astfel blocat să redevină estetică diatribă: „dac-ai intra și tu cum pătrund celelalte / aproape de cântatul cocoșilor / tiptil și degajând mirosul acela / de gândaci roșii specific cimitirelor armenești / dar tu nu / aproape mă trezești plonjând / în vaul meu cu gura / deschisă pleoapele reci / cât pe ce să-ți simt inima pulsând / pe pieptul meu / chiar profitând de tine în somn tot sunt / capabil să întind brațul stâng să verific dacă // sufletul tău e acolo / înghețat și enorm / dacă e tot acolo înghețat și enorm // în timp ce tu insiști că o viață nocturnă intensă / stimulează pulsul / accelerând derizoriul” *(La vida es morbida)*. Pentru ANDREI PETREA, Apollinaire își denunță caligramele, mai aproape fiind pădurea, forța clocotitoare a poezie nu poate fi alta decât energia vitală a poetului trăindu-și stările de euforie călare pe cuvântul gata de inițierile zilnice: „Stâlpii de electricitate / Îi spun lui Marius / Sună a Twin Peaks /

Ceva mai încolo geamul / De unde un moș strigă / Mereu la trecători / Un oraș plin de slaughterhouse-uri / Pe care nu le-am mai investigat / Rochii făcute din piele / De copii iar la capătul beciurilor / Licăresc becuri roșii / Și am zis ăsta ar fi un loc bun / Pentru o bază după apocalipsa zombie / Pe 9 GAG o postare despre / Un drogat care mușcase pe cineva / Ani mai târziu am citit în Fear and Loathing / Despre tipul care sub influența unei substanțe / Asemănătoare și-a scos ochii în arest" *(Twin Peaks).*

O luptă lăuntrică fără vreun sfârșit descifrabil este poezia pentru ALEXANDRU ROȘU, o „istorie îngerească" („nu uita // oamenii sunt îngeri / cu penele camuflate / sub piele", citând din *Nota de sub presse-papier-ul* lui Cooper), desfășurarea cotidianului se întâmplă pe o scală de măsurare de la recapitulări nostalgice la contrapunctate disperări. Existența schiloadă dă în clocotul stărilor depresive, ne aliniem, azi, abjecțiunilor despre papagalul multicolor care își consacră cotidianul deliciilor totemului post-decembrist: „Cu brațele lipite de moarte / sorb prima cafea a dimineții / storc cu buzele / nicotina din țigări ieftine / răsfoiesc paginile / ziarului de ieri / nu văd cuvinte / nici imagini / nici titluri pompoase / ieri nu s-a întâmplat nimic / mâine va fi la fel / voi răsfoi aceleași / pagini goale / literele vor dispărea / nu voi mai ști să citesc / să privesc măcar" *(Cu brațele lipite de moarte).*

ANA SĂNDULESCU dedică anostului imprecația corespondențelor (citățm din *Cutia:* „Nu vrem platitudini. Ne dorim rețeta perfectă. / O nicovală pe marginea căreia să ne ascuțim instinctele"), poezia este depănarea aurorelor. Iar aurora urbană demistifică încadrările jocurilor materiei în omul narându-și intimitățile bio-fiziologice, carnea sfidând materia la pândă, aplatizările amintirilor despre acest real cangrenat: „A fost amintirea, o conservă umplută cu nisip / aruncată-n mijlocul unei plaje, carcasa. Praful. / A simțit groaza de a fi om, o lacrimă, apoi l-a învăluit / uitarea. // Se afla într-o cameră albă, complet izolată, / în care singurul ecou era cel al propriei inimi / devenind mecanizată / și al sângelui circulând prin arterele de plastic. / Pe cer, un vultur și-a agățat aripa de vârful unui monolit. / Pentru echilibru, a smuls-o și pe cealaltă. / În aerul rarefiat, a văzut chipul tombal al tatălui său. / Privirea. Botul. / O adiere din trecut, un zâmbet proaspăt: / Orașul și Marele Zeu, străzile aglomerate și stelele foarte / aproape de ei, picioarele grăbite. / Intersecțiile plăpânde. Dorul / Nedreptatea care i se face omului. // Picătura de apă care lovește fix în punctul nevralgic / scurtcircuitând sistemul. // Orașul" *(Aurora urbană).* Civilizație e o glumă sinistră, piele în descuamare. Asta e starea de pretins *motto* în poemul NICOLETEI ȘIMON („la spitalul hiperdia sirenele înfloresc în fâșii / de pânză peste-arsuri / adun pietricele de la mansarda unui bloc în paragină / bucăți de granit radioactiv care să mă preschimbe / într-o pată de petrol"), la antipod obsesia degradării mărșăluind prin pigmenți. Realul este un plagiat imens, o scorojeală de „intestine" puse pe sfoară, afară, în soarele cuvântului decapitat al morbidației: „helios urcă deasupra crucii de fier / & umbra lui crist se sacrifică luminii / sângele se întinde pe străzi / parcă orașul ar fi avortat locuitorii /

sub luminile roșii / brațele mele își ascund articulațiile / & se întind rigide să ajute la ascensiunea / globului crescând // de cealaltă parte a orașului / crucile de marmură au rămas creștine / zeul păgân este respins de copacii care ară grădina / sub umbrele reci / osemintele dorm netulburate / brațele mele ridicate amorțesc / brațele bunicii / pe /sub pământ" *(fire walk with me).* În schimb, lumea fizică din poemele ANASTASIEI COSTE e a dezarticulărilor („găsește-mi scrisoarea acoperită de praf / salvează-mă din locul în care mă pierd / păstrează-mi tainele te voi ierta în timp / ecoul pădurii ne va îngheța zahărul din vene", citând din *Rugăciune* în *One Eyed Jack),* întruchipările diabolicului nu sunt imaginile damnațiunii. Strâmbătățile civilizatorii evocă exhibări, degringolada nu poate fi oprită: „am acoperit geamurile și-am încuiat ușa / am lipit stickere pe camerele device-urilor / am ascuns perna cu pisica / - am întors icoanele și pozele din rame / să mă asigur că nu mă urmărește nimic // în oglindă / îți întâlnesc / din nou / ochii negri / când se dilată / îți simt răceala" *(Paranoia,* din *Tranzit prin gara cu miros de tei*, 2021).

Mai mult decât un poet interesant, MARIUS FLOREA livrează lirism sub specia eternității, are viziunea stingerii universale sub apăsarea banalului (iată un citat din *lynch:* „visez rareori cu ochii deschiși / dar când o fac / dau zoom înspre gazonul / sub care sunt îngropate / cadavrele"), realitatea e monstrul din dulap, peste tot desuetudinea are pasaje speciale de trecere. Spectacolul de sfârșit de lume nu are vreun refugiu nici măcar în culise: „îmi vine în gând că cineva /își îngroapă cadavrele / acolo pe câmp / cineva bolnav gen one lunatic one ice / pick. Serialele ne-au învățat că / mereu trebuie să se întâmple ceva / că lucrurile nu sunt niciodată / ceea ce par de aceea autoritățile / trebuie să sape mai adânc / vor ajunge până acolo / unde se pășește pe tavan / în pământul reptilian / gol pe interior" *(twin picks).* Iar „lamentațiile" lui CRISTIAN VICOL generează, arghezian, un spectacol al urâtului, tragic fără măreție („călătorule, / înainte să deschizi ușa îmbietoare, / ce ți-a ieșit întâmplător în cale, / de pe care două chipuri de piatră / privesc, una în urmă, / cealaltă la ce va să fie, / tu să te întrebi / ce o fi în această încăpere? / (cum ți-e norocul) / roagă-te bestiei / să fie un buștean pe foc / din pădurea Pholóè / iar pe masă / cești de cafea / gogoși / o nimfă", citim în *lamentația 2),* lumea în forme caricaturale destabilizând imaginarul. Dumnezeu e un părăsit din partea omului „logicii perfecte", lumea e un cavou al lamentabilului: „ieși pe balcon doar în chiloți / privești orașul, / e mohorât și pute a detergenți / a tovărășie / a victorie. / azi ești rege peste el. / dosești totul înapoi în sertare. / departe de ochii curioșilor. / e vremea să pleci la muncă, / rege-saltimbanc" *(zaț).*

Eliminând din start hedonismele din dulap, găsindu-i efortului său justificări în sens și nu în curiozitățile cronologiei, pentru nevoia explorării analitice a dinamicilor literaturii noastre de după 1989, Andrei Mocuța coordonează, iată, cea mai utilă dintre antologiile lirice ale momentului.

ANA DOBRE

Sufletul – Pasărea care „iscălește cerul”

Țes pânza și o iert că se destramă...
E datul meu s-alint orice cuvânt,
să-l urmăresc cu patimă și teamă
până răzbește și se face cânt.

Sufletul! Eterna taină pe care, întotdeauna, omul s-a străduit să o pătrundă pentru a se înțelege și pentru a și-o apropria în ceea ce are el, ca ființă trecătoare, profund și intim, aparținându-i în totalitate.

„Sufletul este viul din om, ceea ce trăiește din sine însuși și produce viață”, spune C. G. Jung în *Arhetipurile și inconștientul colectiv.* De aici provine, se înțelege, sentimentul de a fi *viu,* în conexiune cu întregul macrocosm, în starea de uimire, de a conștientiza că exiști simultan cu alți oameni, cu florile și copacii, cu toate viețuitoarele, parte din *viul* planetei.

A scrie această carte a sufletului, așa cum o face Passionaria Stoicescu în noul volum de poezii *Cartea Sufletului* (Editura eLiteratura, București, 2026) presupune o dublă aventură/călătorie – *înlăuntru,* în străfundurile intimității profunde, fără a uita de *afară,* în *lume,* de relația complex-deterministă cu ceilalți, cu lumea, cu Dumnezeu.

Trăirea poetică antrenează întreaga ființă, cu tot bagajul virtualităților și latențelor, al infinitezimalelor sufletului care așteaptă cuminți clipa de grație – ieșirea în/prin imperiul cuvintelor, care, prin metaforă și simbol, dau concretețe ideii modelate de emoția în care vibrează viața creației, însuflețită de suflul, de viul creatorului. *Răscrucea vieții* este, potrivit lui Jung, momentul important de conștientizare a eului în aspirația de a-și întâlni/afla sinele. Conștiința are nevoie de armonizarea tuturor etajelor – supraconștient-conștient-inconștient, pentru a crea echilibrul de forțe prin care ființa se raportează, integrându-se, vitruvian, fizicii și metafizicii lumii.

Și Passionaria Stoicescu traversează un astfel de moment, *răscrucea vieții* ei o aduce în apropierea propriului suflet pe care-l redescoperă cu uimire, cu iubire și-l (re)creează, personificându-l pentru a-l uniciza: *Sufletul.* Asemenea Hortensiei Papdat-Bengescu, și Passionaria Stoicescu urmărește, caută să vadă și să privească *trupul sufletului, trupul sufletesc,* iar pentru aceasta coboară în galeriile și subteranele lui, în investigarea căruia pleacă palpând virtualitatea *memoriei intrasenzoriale.* De aici, aproximările, supozițiile, fulgurantele clarificări în încercarea disperată de a prinde, în metaforă și simbol, evanescența clipei efemere.

Momentul originar, *punctum saliens,* pentru această aventură a spiritului în căutarea Sufletului – Sinele etern, sămânța divină, sădită în fiecare om, un dar al Divinității, se relevă, după revelația mărturisită de poetă, în prima poezie care deschide volumul: *Primul cuvânt al Sufletului:* „Să naști, să duci mai departe Viul, / să-l rupi din moarte, / s-apară fiul / peste imaginație, / peste carte...// Miracolul vieții / cu tot ce se rupe / din trupul și sufletul tău / gata să cadă în lume / a faptă muierească anume...".

Obiectivitatea, ca formă a detașării, pe care o presupune cuvântul fundamental Eu-Tu, din reflecțiile lui Martin Buber, îi dă prilejul de a-și descoperi Tu-ul înnăscut, parte esențială a personalității, de a revela, totodată, alteritatea – acel *Eu este Altul.* Ca un narator, dar cu uneltele lirismului, Passionaria Stoicescu spune, acompaniată de trilurile lirei, povestea sufletului, care se naște odată cu/în momentul de grație al conștientizării ființării eului în lumea cea de toate zilele, în complexul determinism din fizica și metafizica realului: „Și primul cuvânt al sufletului / rămâne tot plânsul, / unul de fericire a nefericirii / numit Poezie, / când simți trăirea cu zimți / cu trupul mult peste trup, / nu doar vocale, ci și icnite consoane / din toate vrerile și durerile / lui «a fi» și «a avea»... / Efrem Sirul cu «Plânsuri» cu tot / a fost ruda mea...". *Plânsul,* semn al vieții, al intrării în durată nu e doar al copilului expulzat din pântecul matern, e și al sufletului, expulzat din pântecul eternității.

Din acest punct, se răsfiră dominantele ideatice, supratema fiind dată de meditația asupra relației tragice cu timpul, iar temele – de modul în care eul liric resimte trecerea, efemeritatea, dar și strădania de a opri, prin faptă, clipa, de a o fixa în piatra literei, în care tinde să-și fixeze trecerea prin lume.

Această poezie a tristeții metafizice generate de sentimentul implacabil al trecerii nu sfârșește în neliniște, în anxietate, dimpotrivă, emană, mioritic, o seninătate, care nu e resemnare, întrucât provine din înțelepciunea acceptării firescului. Răsfirări ale acestei teme se regăsesc în meditațiile ce privesc relația dintre eu și destin: *Post restant, Ulise – suflet al meu, Ce foame, Păsările și sufletul, Somn.*

Laitmotivul sufletului creează, prin frecvență de refren semnificant, melodicitatea, învăluind întregul imaginar în muzicalitatea tulburătoare a psalmilor biblici. Sufletul ia conturul Măiastrei („Ca o floare de ger / râde-n iarbă, plânge-n cer; / orice pană, / tot o rană, / zborul însuși o prihană..."), cu apropieri subtil brâncușiene, esențializare a unei stări care se regăsește în profunzimea trăirilor înmagazinate în inconștientul colectiv, rezervorul de energie creativă a universului. Sufletul este și *pasărea:* „Cuvintele se pulverizează / înainte de a fi poezie / brațele fumegă tandru / nu mai pot scrie // Etern datoare ochilor / mă umplu de recunoștință // Pasărea iscălește cerul".

Dialogul intrapersonal apropie și revelează infinitezimalele: „Suflet al meu/ nu invidia pasărea...". Peste tot răsfrângeri și refractări, astfel încât motivele și laitmotivele se ramifică, întâlnindu-se cu altele, cu iubirea, de exemplu, conotată în imagini plastice, asociind lumina, amintirile, clipele,

aripile, zborul – plutire în infinitul gândului ce-și visează sufletul: *Nevoia de aripi mă-mparte, Să ierți lumina.* Scindarea nu înseamnă ruptură, trup și suflet, *coincidentia oppositorum,* sunt o unitate, prin care ființa se individualizează, regăsindu-se în unicitatea ei irepetabilă – *Sufletul către trup.*

Sunt, apoi, *plângerile,* lamento care desemnează trăirea personală a relației defectuoase cu timpul: *Plângere de primăvară, Plângere pentru încheierea poemului, De vină e, E datul..., Poem cu kharma.* În competiție cu timpul, eul își recunoaște vulnerabilitatea: „Alergarea mă-ntrece, / rămâne în urmă și mă petrece / umbra celei ce-aș fi putut să fiu / și nu-s / (kharmă de vișin bătrân și-nflorit / în bietele ramuri de sus)...". Înțelepciunea modelează, luminează conștiința, de unde acceptarea senină, de răbdătoare Penelopă – *E datul...:* „Țes pânza și o iert că se destramă... / E datul meu s-alint orice cuvânt, / să-l urmăresc cu patimă și teamă / până răzbește și se face cânt.".

Deosebit de bogată în ilustrări ale fulgurațelor clipei, în fotograme esențiale ale stărilor și trăirilor în clipă ale ființei care, în *răscrucea vieții,* conștientizează trecerea, dar nu zădărnicia trecerii prin lume, se arată, într-un buchet de poeme, tematica eului: *Aprilie, Ca soarele în flăcări mă ascund, Sfaturi de suflet, Fur, Alter ego, Sfidând luminos și rece, Îmi tac, Despre încăpățânare, De aer și foc, Fișă de cadre (cinstită), Scrib, Spectator, Treime, Seninul tulbure.* Sunt în aceste fotograme lirice autoportrete realizate ca schițe, configurări, detalii și studii ale intimității prin care poeta se aproximează, se clarifică: „Ca soarele în flăcări mă ascund...// Perpetuă de flacără și scrum / nu recunosc decât un singur drum / desăvârșind trădarea lui a fi / în trecerea cu noapte și cu zi".

Generozitatea este o trăsătură pe care o reliefează în dialogul sufletului, cuprins în *Sfaturi de suflet:* „Cel căruia îi dărui / nu știe ce e darul – / ofranda o-nțelege / ca pe ceva al lui; / nu simte cum te nărui / să îi înalți altarul, / când l-ai ales drept rege / e dat să te supui". Când își identifică alteritatea, ego-ul, Tu-ul, Passionaria Stoicescu numește detaliile intrasenzoriale – *polip, praf viu, zăpadă* –„Surplus / numindu-se f ă p t u r ă / (o ură-n fapt / de-a exista)", trasând linia unui eu care există „pe sub cuvânt", desenat cu „aceeași cerneală simpatică", care „scrie pe sub cuvânt: «Exist / mai mult decât sunt»". Imaginea apropriată este a poetului: „Vine poetul / și nu se întreabă / de ce și când/ apa înseamnă o combinație / sau o iubire întâmplătoare / între hidrogen-oxigen // Gândul lui bezmetic / se evaporă înaintea ei, / bate cerurile/ și reclamă / singurul lucru alb / devenit nefolositor...". Îndeletnicirea care-i satisface toate așteptările și o motivează în confruntarea cu eternitatea este *scrisul,* „de aer și foc": „Scriu – / sunt altcineva decât sunt... // Scriu – / în somn, / pe hârtie, / în gând... // Scriu – / mă joc de-a jupuitul de viu. (...) // Mă înalț, / mă cobor, / mă sufoc – / scriu...".

Un alt portret al eului – *scribul* ce se individualizează prin scris și scriitură („Scriu poezie / să mă leg de viață / cu zece lanțuri / sub căzutul cer..."), se realizează cu penița autoironiei în *Fișă de cadre (cinstită):* „La

nord – / sunt toată fiord; / la sud – / zâmbet cinic și crud; / la apus – / gând duios și nespus; / iar la răsărit – / dor, dor și iar dor, / pustiit, ne-mplinit... // Asta sunt – fiere și miere...".

Nimic nu o individualizează mai bine pe poeta Passionaria Stoicescu decât veșmântul cuvintelor, care-i poartă sufletul și-l fixează, ca-ntr-un chihlimbar, în imagine și simbol. E *Cartea Sufletului* său pe care poeta o scrie pentru acum și pentru mai târziu.

În paginile stropite cu plângerile sonurilor, viața nu se încheie, sufletul etern i-a insuflat partea lui de eternitate. În această *vraişte ordonată,* Passionaria Stoicescu știe că „titlul deschide cartea", dar „Sufletul scrie restul", așa cum „l-a hărăzit Dumnezeu să dea testul...". După punctul final, poemul nu se încheie, ci abia își începe viața, reverberându-și sensurile în lume: „Doar așa cuprinsul, / o să rămână deschis, / o vraiște ordonată cu dinadinsul/ pentru un izvod cu dichis"...

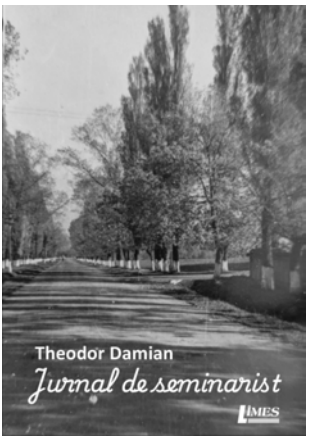
IOAN N. ROȘCA

Theodor Damian, *Jurnal de seminarist* – un bildungsroman sui generis

Recenta apariție a unui *Jurnal de seminarist* (Editura Limes, 2026), publicat de Theodor Damian la mai bine de 50 de ani de la completarea sa, era necesară pentru a cunoaște premisele viitoarei afirmări a autorului ca teolog, poet, critic literar, fondator la New York al cenaclului literar „Mihai Eminescu" și al revistei bilingve *Lumină lină / Gracious Light,* dar și ca om de întinsă cultură și cu remarcabile calități sufletești.

Din *Jurnal* aflăm că tânărul seminarist Theodor a deprins plăcerea de a studia și de a fi recompensat cu note mari la toate materiile, plăcere pe care nu o încercase în clasele primare sau gimnaziale, în care nu fusese vorba de studiu propriu-zis. Ca rezultat al pasiunii dobândite, s-a clasat în fiecare din cei cinci ani de seminar (1966-1971) pe primul loc, cu medii crescende, de la 9,47 în anul I, până la absolvirea seminarului ca șef de promoție cu media 9,64. Așa cum rezultă și din *Jurnal*, acest palmares de excepție n-ar fi fost posibil dacă dotarea nativă și râvna pentru învățătură n-ar fi fost susținute și facilitate și de alte aptitudini indispensabile. Mai întâi, cred că a fost vorba de spiritul ordonat al elevului Doru, cum i se spunea din școală, care, deși avea și alte preocupări, a rezervat totdeauna un anumit program orar și pentru efectuarea temelor obligatorii. A contat, apoi, autoaprecierea sa, cât se poate de obiectivă, lipsită de automulțumire, asupra nivelului de cunoștințe atins. De câte ori se referă la tezele date la diferite materii, evaluarea sa este aceea

că a tratat subiectele „destul de bine”, o singură dată considerând că a răspuns bine sau „chiar foarte bine” la întrebări. Mai mult, recunoaște că la o anumită disciplină teologică are mai puține cunoștințe decât la altele.

S-ar părea că, fiind cel mai bine cotat dintre elevi, ar fi avut și cele mai bune relații cu profesorii, ceea ce n-a fost deloc așa. Dimpotrivă, tânărul Damian își exprimă nemulțumirea față de unele atitudini învechite ale unor mentori, mai ales ale celor care aveau și unele atribuții administrative, cum a fost unul dintre directori sau unii dintre pedagogi, privind lipsa de înțelegere față de cerințele seminariștilor, refuzul argumentelor acestora, judecarea cu dubla măsură, unele măsuri discreționare. Pe Theodor cel mai mult l-a revoltat obligația de a se tunde chilug, ceea ce i s-a părut o lezare a libertății sale și chiar o agresiune fizică. De aceea, la începutul celui de-al III-lea an de seminar, aflând că nu se poate înscrie în noul an dacă nu se tunde zero, se întoarce acasă și cere o sumă de bani sub pretextul achitării unor taxe școlare suplimentare, dar se folosește de banii primiți pentru a pleca la Brașov la un unchi, cu intenția de a deveni tractorist. După mai multe zile, lipsit de mijloace financiare și de sprijinul unchiului de a intra la o școală de tractoriști, se tunde și se întoarce la seminar în cea de-a zecea zi, ultima înainte de a fi exmatriculat pentru absențe. Acolo află că, imediat după plecarea lui, mama sa venise la mănăstirea învecinată cu seminarul și se ruga în fiecare zi în biserica mănăstirii, unde și are loc fericita întâlnire dintre mamă și fiu. În ultimul an de seminar, afirmă că, dintre profesori, a fost atras cel mai mult de domnul diriginte deoarece „e o fire mai liberă care nu suferă nedreptatea, și-apoi, și el a ținut la mine”. A mai fost atras și de domnul Maxim, profesor de limba franceză, pentru că și acesta a ținut la el, dar, de ambii și pentru că „sunt civili amândoi”.

Nici cu unii colegi nu se înțelege prea bine, certându-se cu ei în susținerea unui anumit punct de vedere, deși nu-i convine cearta întrucât o consideră pierdere de vreme, dar are și prieteni cu care, când e cazul, se contrazice, fără a se certa. Despre colegi constată că unii nu învață nimic și se mulțumesc să trăiască întâmplările vieții de zi cu zi, alții învață doar ceea ce le predau profesorii, fără să citească ceva suplimentar, iar alții, chiar dacă își dau seama de lipsurile și de scăderile lor de caracter, încearcă doar să și le acopere și nu să se cultive pe toate căile. Crede, totuși, că „cei mai mulți fac parte din categoria celor care încearcă să se cultive”. Or, seminaristul Doru Damian are câteva preocupări extrașcolare, prin care se pregătește pentru viitor.

O activitate specifică vârstei, dar importantă atât pentru cunoașterea psihologiei tinerelor fete, cât și pentru autocunoașterea exigențelor lui sufletești, o constituie corespondența cu unele prietene indigene, fie cunoscute, cum ar fi Rodica de la Botoșani, fie necunoscute, precum Rodica de la Arad, cu adresele celor ce doresc să corespondeze luate dintr-un ziar, la care se adaugă și o bruxelleză și o italiancă. Corespondentul înflăcărat de iubire este atras de tinerele care denotă caracter, sentimente calde și constante, dar despre care știe că sunt și frumoase sau care par a fi potrivit schimbului de fotografii atașate scrisorilor. Dar și reciproca este valabilă: nici frumusețea fizică nu este suficientă de una singură, fără a fi dublată de una caracterială. Fără una sau alta dintre cele două condiții, schimbul epistolar devine formal, concis și sec, pentru a se stinge finalmente într-un mod onorabil. Altfel, dacă sunt satisfăcute ambele criterii, adresantul, ca persoană care adresează/ inițiază mesajul, mai ales atunci când se ia la întrecere cu un alt coleg angrenat și el în corespondențe de același fel, poate compune și misive lungi, de chiar peste 60 de pagini!

Dar preocuparea constantă și cea mai substanțială a lui Theodor Damian a constituit-o lectura unor cărți variate, îndeosebi de literatură, de autori români sau străini. La cărțile de literatură, s-au adăugat și unele de știință, iar în ultimul an de seminar, și Cartea Cărților, *Biblia*, cu *Vechiul Testament* și *Noul Testament*, probabil și cu gândul la viitorul examen de admitere la Facultatea de Teologie din București.

Datorită pasiunii sale pentru literatură, dar, este de presupus, și în legătură cu activitatea sa epistolară, Doru Damian a început să-și exercite spiritul creativ și în poezie și proză. El însuși consideră că, deși „făcuse câteva poezii" la începutul anilor de seminar, totuși „în anul II sau III, la sfârșitul anului", a fost încântat de o poezie în vers alb a colegului său Marcel Miron și, atunci, „din spirit de concurență", ajuns acasă în vacanță, „am făcut prima poezie, „Orașul", de care am fost mulțumit", după care au urmat „altele și altele". A fost stimulat și de unele dintre admiratoarele sale prin corespondență, de la una dintre ele primind și câte o poezie, căreia îi răspunde în mod similar. Pe lângă poeziile dedicate unor prietene, a scris și un microroman, inspirat de viața unei actrițe din Botoșani, dar și un amplu poem, probabil de tip reflexiv, de vreme ce era alcătuit dintr-un mare număr de strofe. Ceea ce mi se pare important de reținut este dorința viitorului poet, încă nepublicat, de a crea la Botoșani, după absolvirea seminarului, un cenaclu și o revistă, ambele intitulate „Mihai Eminescu", destinate tinerelor condeie botoșenene, dar deschise și altor tineri scriitori din București sau din țară. Visul său se va și concretiza mai târziu, dar nu la Botoșani, ci la New York. Menționez și aspirația sa spre o poezie reflexivă și originală, care va deveni specificul creației sale poetice.

Jurnalul de seminarist al lui Theodor Damian se parcurge cu interes atât pentru conținutul său, care reprezintă primele ordonări ale preocupărilor unui viitor literat și om de cultură, cât și pentru valoarea sa literară, prin care

depășește condiția unui simplu jurnal, ca suită de întâmplări consemnate, prezentându-se ca un veritabil *bildungsroman* al autorului în anii săi de efervescență aurorală, înainte de alegerea unei profesiuni și de întâlnirea unui destin. Pentru caracterul romanesc al jurnalului pledează, în principal, *structura* sa, alcătuită dintr-un *început* (copilăria), un *cuprins* axat pe mai multe conflicte (între opțiunea mamei pentru seminar și cea a fiului pentru un liceu economic sau o școală de tractoriști, între preocupările teologice ale tânărului și cele literar-artistice, între seminariști și conducerea administrativă), o *rezolvare* întrucâtva fericită a conflictelor și un *final* deschis și plin de promisiuni. Se adaugă, apoi, portretizările psihologice ale unor dascăli, colegi, prietene/iubite, și descrierile plastice ale codrilor nemțeni, ale norilor care coboară deasupra lor, ale drumurilor prin ploaie sau pe timp senin și, nu în ultimul rând, sinceritatea, prospețimea și naturalețea limbajului.

STELIAN GOMBOȘ

Vitraliile Preasfinţitului Părinte Episcop Ignatie

Preasfințitul Părinte Ignatie (Trif) (n. 07.07.1976) este Episcopul Huşilor (22 octombrie 2017); a fost arhiereu-vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei şi Portugaliei (2011–2017), cu atribuţii pastorale şi misionare pentru comunităţile ortodoxe româneşti din Marea Britanie, Irlanda şi Islanda. Absolvent al Seminarului Teologic „Sfântul Mitropolit Simion Ştefan”; licenţiat al Facultăţii de Teologie din Alba Iulia; doctor în Patrologie al Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din cadrul Universităţii din Bucureşti; lector universitar pentru catedra de Patrologie şi Literatură Patristică la Facultăţile de Teologie din Alba Iulia (2008–2011) şi Iaşi (din 2018 până în prezent); studii doctorale, de limba greacă veche şi neogreacă (Atena, Grecia); cursuri de perfecţionare a limbii engleze la Centre of English Studies (Dublin, Irlanda); stagiu de cercetare bibliografică la Mănăstirea benedictină En Calcat (Franţa).

A publicat articole ştiinţifice, eseuri teologice şi culturale în reviste de specialitate *(Horeb, Altarul Reîntregirii, Tabor, Lumina, Dilema veche, Orizont),* traduceri, dar şi recenzii. De asemenea, a susţinut mai multe comunicări ştiinţifice la conferinţe naţionale şi internaţionale teologice şi a participat la conferinţe duhovniceşti în ţară şi în străinătate, cultivând un

dialog pastoral, sincer şi actual, cu tinerii şi cu mediul intelectual.

În arealul teologic românesc contemporan se distinge într-un fel aparte chipul Preasfințitului Părinte Ignatie prin felul curajos în care ia parte la dezbaterea de idei pe care societatea le livrează necontenit în spațiul public și prin fermitatea și competența discursului său care nu eludează crizele morale și derapajele de tot felul ce aduc Bisericii un prejudiciu de imagine.

Editurile Spandugino (Bucureşti) și Horeb (Huşi) ne propun un nou volum semnat de Preasfințitul Părinte Episcop Ignatie Trif, *Prezentul văzut prin vitralii* (2026) care reunește texte „prin care Preasfințitul s-a manifestat în cetate" la provocările care așteptau, într-un fel, răspunsul Bisericii, fie și articulat prin unul dintre reprezentanții săi. Prefața domnului Sever Voinescu are darul de a ne lămuri de ce este atât de important demersul pe care îl face autorul: „Textele îl impresionează pe credincios, mai ales pentru că vede cum vlădica, ieșind din biserică, nu se depărtează de ea. Ba mai mult, duce cu sine Biserica noastră pe străzile timpului nostru. Avem, așadar, răspunsurile unui luminat arhiereu la provocările veacului său. Formulate cu responsabilitate și dragoste de Hristos, ca veritabile repere pentru un posibil răspuns creștin rostit în România anului 2026, textele acestei cărți ni-l arată pe Preasfințitul Părinte Ignatie ca pe un intelectual elegant și ferm.

Cartea de faţă este chipul interior al Preasfinţiei Sale. Prin instantanee organizate în trei părţi, Preasfinţitul Ignatie ne spune cine este, cine nu este şi ce speră. Coerenţa acestui autoportret este asigurată, ca de o fundaţie din cel mai performant beton, de credinţa în Iisus Hristos şi de conştiinţa datoriei faţă de Biserica pe care o slujeşte cu atâta vrednicie.

Cartea este o mărturisire făcută lumii de cineva care primește, în sinea sa creștină, lumea cu ușile sufletului și minții larg deschise."

Cu alte cuvinte, Preasfințitul Părinte Episcop Ignatie ne propune o etică a atenției prin cărțile sale, fie că vorbim despre „Maladia ideologiei și terapia adevărului", despre dialogurile cu Cristian Pătrășconiu din „Pâinea și lumina vieții" sau despre monumentala lucrare „Sfântul Grigorie Palama și teologia energiilor necreate", un riguros studiu al controversei isihaste ce prezintă moștenirea extinsă a lucrărilor acesteia. Există o vocație a mărturisirii în opera Preasfințitului Părinte Episcop Ignatie, vocație pe care o întrezărești în comentariile atât de inspirate la textele Sfântului Grigorie Palama. Nu cred că mă hazardez când afirm că întreaga operă de până acum a Preasfințitului este vegheată de gândirea Sfântului Grigorie Palama.

Preasfințitul Părinte Episcop Ignatie este conștient că întreaga esență a teologiei este tributară modului în care interferează viața și taina, de aceea ne invită prin fiecare carte, după modelul palamit, la experiență și viață în relație cu Dumnezeu.

Ai fi ispitit să crezi, citind cărțile sale, că te afli în fața unui redutabil polemist, dar, întorcându-te la inspirația Sfântului Grigorie, vei înțelege altfel moștenirea Episcopului Ignatie. Ea nu stă sub semnul polemicii, ci sub semnul restituirii legăturii dintre trăire și înțelegerea lui Dumnezeu, legătură

ce risipește întunericul patimilor și al necredinței. Volumul ni-l arată pe autor ca mărturisitor al credinței, după modelul sfântului a cărui teologie o descoperim sub chipul „autenticității și posibilității de îndumnezeire a omului".

Aceasta pare miza cărții pe care ne-o dăruiește Preasfinţitul sub forma unor mărturisiri asumate. Regândirea credinței în modernitate cu naturaleţea creștinului ce nu se teme de provocările timpului pe care îl traversează, ci găsește „un răspuns bun" la semnele vremii.

Încă din titlu, Preasfințitul Părinte Episcop Ignatie ne invită la reflecție, este felul dânsului de a ne pune în gardă. De ce ar fi nevoie să vedem prezentul prin vitraliu? A vedea prezentul prin vitraliu poate însemna a nu renunța la filtrul prin care vezi Lumina. Vitraliul este una dintre puținele forme de artă care nu pot fi înțelese fără lumină, el nu reflectă lumina, ci o filtrează, o transformă într-un element constitutiv al operei.

Titlul pare o metaforă la condiția umană, este invitația de a filtra prezentul spre Lumină, de a vedea creația lui Dumnezeu cum se manifestă în filtrul luminii de azi. Creștinul este chemat să se împărtășească de Lumină, filtrând semnele vremii, iar frumusețea vieții sale apare tocmai din această filtrare. Fără lumină, vitraliul rămâne o simplă compoziție de sticlă, iar prin lumină devine o experiență estetică, simbolică și spirituală.

Fără lumina lui Iisus Hristos, viața creștinului este lipsită de transcendență și fără sens. Autorul ne sugerează, prin titlu, că orice vedere este deja interpretare și că avem nevoie de un filtru bun al Luminii pentru a nu pierde Calea.

În altă ordine de idei, radiografia pe care o face comunismului și efectelor lui până astăzi ne arată un spirit lucid și informat în amănunt asupra ororilor care au mutilat caracterul societății românești, care nu și-a mai revenit din agonie nici după treizeci și cinci de ani de la Revoluția din decembrie 1989. Modelul de luptător anticomunist al Monicăi Lovinescu, pe care îl creionează autorul, este cât se poate de binevenit. Prin vocea sa „diagnostic", a avut curajul de a spune răului pe nume, cu riscul de a-și pierde viața. O lecție de caracter pe care n-o mai asumăm în așa-zisa democrație de azi.

În acest context Preasfințitul mărturisește că „pentru martirii Revoluţiei din 1989, cea mai eficace formă de eradicare a cancerului regimului totalitar comunist era aplicarea unui tratament chimioterapic, alcătuit din libertate şi credinţă. Erau pătrunşi de această convingere că diavolul roşu poate fi pulverizat şi învins doar prin setea de libertate şi de credinţă, ca dimensiuni esenţiale ale sufletului uman. În felul acesta se explică frumuseţea curajului şi rezistenţa morală a bravilor tineri din 1989 în faţa represiunii declanşate cu furibundă vehemenţă şi diabolică cruzime de către slujitorii fideli ai împărăţiei iadului comunist."

Schimbând registrul, voi menționa că, atunci când Martin Heidegger afirma că tot „ceea ce ne este mai aproape ne este cel mai departe, iar ceea ce ni se pare de la sine înțeles ne este cel mai enigmatic", se gândea la

dificultatea de a găsi răspunsuri ușor de formulat, tocmai la ceea ce ne pare a fi cel mai evident și mai apropiat în viața de zi cu zi. Altfel spus, nu ne gândim câtuși de puțin la ochelari, atunci când îi avem pe nas. Când îi căutăm disperați, având mare nevoie de ei, uitând unde i-am lăsat cu doar câteva minute înainte, aceiași ochelari devin centrul atenției noastre, singura preocupare, motivul unic al motivației intelectuale și, deloc ironic, motivul pentru care existăm. Ni se întâmplă să nu găsim ochelarii, nu-i așa? Și atunci recunoaștem că tot ceea ce mai înainte nici nu luam în seamă a ajuns să fie ceea ce ne face viața imposibilă.

Cartea Preasfințitului Părinte Ignatie este și un semnal de alarmă împotriva oricărui tip de formalism lipsit de justificare practică. Dar formele tradiționale nu mai sunt prăfuite când universul duhovnicesc al trăirii creștine devine perspectiva dinamică a recentului, a imediatului, a prezenței noastre active în lumea în care trăim. Iisus Hristos este om adevărat și Dumnezeu adevărat. Credința în Dumnezeu este șansa ce se reactualizează, este speranța noastră într-un viitor real, abordabil, fără prejudecăți sau teoretizări formale. Ea este dincolo de noțiunea de modernitate, fiind eternă și implicit mereu prezentă, dincolo de timpuri, în inima ce se deschide către Dumnezeu.

Vorbind despre principii și valori, autorul spune lucrurilor pe nume: „Este o eroare să credem că, răsturnate fiind principiile moralei tradiționale, epoca postadevăr ne instaurează într-un «univers» plin cu «adevăruri» alternative. Dimpotrivă. «Adevărurile alternative» sunt minciuni grosolane despre ființă, despre om și despre univers. Și asta pentru că adevărul desprins de realitatea concretă a persoanei și atașat ideologiei se metamorfozează în dictatură și totalitarism” (p. 193). Am ales acest citat din cartea Preasfințitului Părinte Ignatie ca o motivație și o explicație a citatului din Heidegger menționat anterior. Este simptomatic pentru felul cum trăim și gândim astăzi. Refuzăm evidența unor adevăruri simple, o ascundem în spatele unui munte de neînțelegeri și presupuneri cu care ne mândrim, dar care ne vor trăda. Trăim complicat și nefericiți, amăgiți și descumpăniți. Evident că nu avem cum să-l punem pe Dumnezeu în spatele unui paravan. S-a încercat mereu, fără succes. Atâta osteneală pentru nimic, sau mai rău, pentru a ne face din nou viața grea, inventând iarăși o dictatură a întunericului.

Am citit cartea pe care o prezint în aceste rânduri cu un interes deosebit și am descoperit în aceste pagini bucuria omului credincios care știe să apere credința în Dumnezeu cu liniște și eleganță. Din acest motiv, apologetica este mai mult decât o disciplină a teologiei, ea fiind forma firească prin care prezența Binelui este explicată plauzibil. Cartea se citește ușor, fiind în acest fel esențială.

Volumul de față se încheie cu registrul al treilea, „Professio”, în care autorul adună câteva prelegeri, interviuri și anchete culturale, prin care își face cunoscută mărturisirea de credință și viziunea eminamente teologică și culturală despre lume și viață. Totodată aflăm aici și altfel de confesiuni:

„De aceea, fără a fi elogiat în mod gratuit, Bilborul este căuşul în care Dumnezeu a aşezat tot ceea ce are El mai frumos şi mai minunat. Frumuseţea şi minunăţia lui rezidă în potenţialul său de a ne face să simţim că vârsta copilăriei, a vieţii în toată extensia ei, este un mare dar de la Dumnezeu. Activând latura anamnetică a trăirilor mele, îmi aduc aminte cu prisositoare bucurie de fiecare anotimp al anului care purta o undă groasă de basm în el."

Cu alte cuvinte, aș asemăna „vitraliile" Părintelui Ignatie cu vitraliile lui Marc Chagall de la Catedrala din Reims. Dacă pictorul ilustrează acolo continuitatea artei sacre în epoca modernă, punând accent pe culoare, transparență și experiența senzorială a luminii, Preasfințitul Părinte Ignatie ne invită să rodim în lumina faptelor, fiind atenți la semnele vremii, prin recuperarea „chipului evanghelic al lui Hristos" din viețile noastre, căci, „Modelul desăvârşit al iubirii dintre oameni este Hristos. Când ne-a iubit cel mai mult? Când ne-a iertat de toată ingratitudinea noastră? Când ne-a asumat şi a trăit totala suferinţă a despărţirii omului de Dumnezeu? Atunci când noi i-am dăruit nimicul urii. Atunci când noi ne-am propus în nebunia noastră să Îl ucidem, crezând că Dumnezeu-Omul, Care este însăşi Viaţa, poate fi omorât. Atunci când noi i-am întors spatele şi ne-am revoltat împotriva Lui. Atunci când noi Îl tratam ca pe departele nostru, iar El ne asuma pe noi ca fiind aproapele Lui.".

Cartea conţine multe frumuseţi ziditoare de suflet, dar las cititorului bucuria de a descoperi singur diversitatea temelor – de la catehismul pentru tineri și până la realismul pastoral – prin care Preasfințitul Părinte Episcop Ignatie ne conduce în lumea convingerilor sale într-un limbaj elegant și elevat, argumentat cu numeroase trimiteri bibliografice care sunt tot atâtea inspirate surse de lectură!...

ANGELA SIMIONCA

Între tăcere și revelație – despre arhitectura spirituală a volumului *Taina poruncilor* de Radu Botiș

Cartea *Taina poruncilor* de Radu Botiș, apărută în 2026 la Editura Casa Cărților, Baia Mare, reprezintă una dintre acele construcții lirice rare care nu se consumă prin lectură rapidă și nici prin efecte de suprafață. Cele 382 de pagini configurează un amplu teritoriu reflexiv, în care poezia devine simultan exercițiu de cunoaștere, formă de interiorizare și încercare de recuperare a unui sens profund al existenței. Cartea nu se citește ca o simplă succesiune de poeme, ci ca o experiență de traversare spirituală, ca un parcurs al conștiinței prin zonele fragile și neliniștite ale ființei contemporane.

Volumul este deschis de textul programatic „Auto(reflecție)”, semnat de autor, care funcționează ca o cheie de lectură esențială. Aici, Radu Botiș își declară explicit intenția: poezia se naște dintr-o stare de neliniște persistentă și dintr-o nevoie de clarificare interioară într-o lume dominată de zgomot și grabă. Acest demers confesiv nu are rolul de a justifica poezia, ci de a o așeza într-un orizont al responsabilității: scrisul devine un act de asumare, o formă de a ordona sensuri fără a le fixa definitiv. De la bun început, autorul își delimitează poziția față de orice tentație retorică sau moralizatoare.

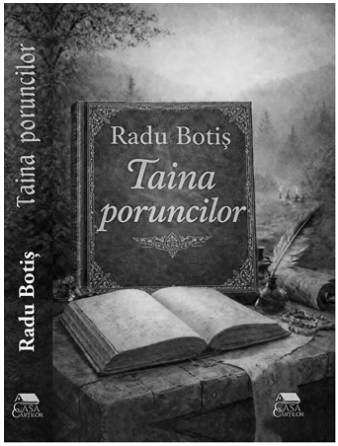
Încă de la nivelul titlului, autorul introduce cititorul într-un spațiu al ambiguității fertile. „Poruncile” nu trimit aici la rigiditatea unei ordini exterioare, nici la imperative morale formulate autoritar, ci la existența unor legi subtile ale conștiinței, greu de definit și imposibil de ignorat fără consecințe asupra echilibrului interior. „Taina” nu desemnează obscuritatea artificială, ci dimensiunea discretă și profundă a adevărurilor care nu pot fi formulate integral în limbaj. În fond, întregul volum se construiește în jurul acestei tensiuni dintre rostire și imposibilitatea rostirii complete.

În reflecțiile sale despre geneza cărții, Radu Botiș sugerează că poezia s-a născut dintr-o stare de neliniște lucidă și din nevoia de a ordona interior lumea. Această perspectivă este esențială pentru înțelegerea volumului. *Taina poruncilor* nu urmărește performanța estetică în sine și nici seducția formală gratuită. Poezia apare ca act de clarificare spirituală, ca încercare de a păstra deschis dialogul cu întrebările fundamentale ale existenței într-o epocă dominată de zgomot, grabă și fragmentare.

Una dintre marile reușite ale cărții este unitatea ei organică. Poemele comunică între ele prin simboluri recurente, printr-o anumită atmosferă meditativă și prin continuitatea unei interogații interioare. Cititorul are impresia unei construcții circulare, în care temele revin succesiv, se adâncesc și se luminează reciproc. Timpul, umbra, tăcerea, drumul, ecoul sau pragul devin repere ale unei geografii simbolice atent articulate.

Poezia lui Radu Botiș cultivă o reflecție profundă asupra condiției umane. Eul liric nu se află într-o poziție triumfătoare sau demonstrativă, ci într-o stare de căutare permanentă. Îndoiala capătă aici valoare cognitivă. Poetul nu oferă răspunsuri definitive și nu închide sensurile; dimpotrivă, lasă întrebările să respire, să se amplifice și să genereze noi niveluri de reflecție. Tocmai această refuzare a concluziilor rigide conferă volumului autenticitate intelectuală și forță spirituală.

Un element central al cărții este raportarea la timp. Timpul nu apare doar ca dimensiune biografică, ci ca experiență metafizică și ca instrument al maturizării interioare. Așteptarea dobândește o funcție esențială: ea nu este asociată pasivității, ci devenirii lăuntrice. În multe poeme, sensul nu se revelează instantaneu, ci se construiește lent, în intervale de tăcere și reflecție. Poetul pare să sugereze că adevărurile importante nu apar în grabă și că profunzimea presupune răbdare spirituală.

Ciclurile dedicate morții și infinitului mută discursul într-un registru ontologic de mare densitate. Moartea nu este tratată exclusiv tragic și nici redusă la o experiență a sfârșitului. Ea devine prag simbolic, spațiu de trecere și posibilitate de raportare la o ordine mai largă a existenței. În contrapunct cu fragilitatea omului apare frecvent ideea continuității, a unei deschideri către dimensiunea cosmică și către depășirea limitelor individualului. Poetul privește efemeritatea fără panică retorică și fără dramatism excesiv, preferând luciditatea calmă și meditația gravă.

În acest context, volumul poate fi citit și ca o poezie a conștiinței contemporane aflate în criză. Lumea prezentă apare indirect ca spațiu al dezorientării morale, al suprasaturației informaționale și al pierderii reperelor autentice. Fără a transforma poezia într-un discurs social explicit, autorul lasă să se întrevadă nevoia unei reconstrucții interioare a omului. Libertatea este înțeleasă nu ca simplă autonomie individuală, ci ca exercițiu de responsabilitate și luciditate.

Un aspect deosebit de important al volumului îl constituie reflecția asupra limbajului poetic însuși. Radu Botiș problematizează constant raportul dintre cuvânt și sens, dintre expresie și limitele expresiei. Poezia sa nu mizează pe acumulări retorice sau pe ornament excesiv. Dimpotrivă, limbajul este epurat, auster, controlat cu mare rigoare. Tăcerea capătă adesea aceeași importanță ca rostirea. Pauza, spațiul alb, sugestia și nespusul devin componente active ale construcției poetice.

Această poetică a absenței reprezintă una dintre cele mai rafinate dimensiuni ale cărții. Poetul pare conștient că există experiențe interioare care nu pot fi formulate complet fără a-și pierde autenticitatea. De aceea, multe poeme funcționează prin tensiunea dintre ceea ce se afirmă și ceea ce se retrage în umbră. Sensul nu este livrat explicit, ci sugerat, lăsat să pulseze în spațiile de tăcere ale textului.

Simbolul umbrei traversează frecvent volumul și dobândește multiple semnificații. Umbra poate fi citită ca expresie a inconștientului, a fragilității, a memoriei sau a acelor condiționări invizibile care modelează existența umană. Alegerea nu apare niciodată ca act absolut liber, ci ca rezultat al unei confruntări continue între luciditate și limitele impuse de propria condiție. În această perspectivă, poezia devine spațiu al responsabilității asumate chiar și în absența certitudinilor.

Din punct de vedere stilistic, *Taina poruncilor* impresionează prin echilibrul dintre claritate și profunzime. Versul alb și construcția liberă a

discursului permit desfășurarea amplă a reflecției fără rigidități formale inutile. Libertatea expresiei nu conduce însă la dispersie. Dimpotrivă, poemele sunt atent articulate, iar recurența simbolurilor creează impresia unei arhitecturi interioare coerente și mature.

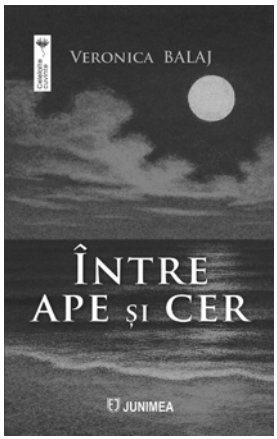
Radu Botiș scrie într-un registru al sobrietății expresive. Nu întâlnim spectaculosul imagistic și nici exhibarea emoției. Forța textului vine tocmai din reținere, din controlul discursului și din capacitatea autorului de a transforma ideea în vibrație lirică autentică. Cititorul este obligat să încetinească ritmul lecturii și să accepte provocarea reflecției. Această poezie nu poate fi consumată superficial; ea cere participare interioară.

Ampla Postfață semnată de prof. Ana-Cristina Popescu, care însoțește volumul confirmă complexitatea și coerența proiectului poetic, oferind repere critice importante pentru înțelegerea universului liric propus de autor. Ea evidențiază dimensiunea meditativă și ontologică a cărții, precum și rolul tăcerii, al absenței și al libertății interioare în economia întregului discurs poetic.

În ansamblu, *Taina poruncilor* este un volum de maturitate artistică și spirituală, construit cu luciditate, răbdare și autenticitate intelectuală. Cartea lui Radu Botiș refuză superficialitatea și efectul imediat, preferând profunzimea lentă a reflecției. Ea propune o poezie a căutării, a întrebării și a interiorizării, într-un timp cultural dominat adesea de dispersie și de zgomot.

Mai mult decât o simplă carte de poezie, *Taina poruncilor* devine un spațiu de rezonanță pentru cititorul dispus să accepte experiența introspecției. Este o carte care nu impune adevăruri și nu oferă formule salvatoare, ci invită la traversarea propriilor neliniști și la redescoperirea acelei tăceri fertile din care se nasc întrebările esențiale ale existenței. Tocmai prin această discreție gravă și prin această sinceritate reflexivă, volumul lui Radu Botiș își câștigă autenticitatea și forța de durată.

DAN D. GÎRJOABĂ

Între ape și cer. Geografia unei conștiințe poetice

Veronica Balaj este o scriitoare și jurnalistă a cărei sensibilitate literară se construiește la întâlnirea dintre experiența vie, memorie și fascinația pentru marile mituri ale omenirii. În poezia sa, lumea concretă se deschide mereu către un spațiu al misterului și al întrebării. Între ape și cer (volum apărut la Editura Junimea din Iași în 2026) confirmă această vocație a transfigurării: Eva, Troia, Ulise, Noe, îngerii și lumina – devin repere ale unei geografii interioare în care biograficul se întâlnește cu miticul, iar neliniștea existențială caută mereu o formă de împăcare în cuvânt.

Există cărți de poezie care se citesc succesiv, poem după poem, și există cărți care, odată deschise, par să-și construiască propriul climat. Între ape și cer de Veronica Balaj aparține acestei din urmă categorii. Nu este doar o colecție de poeme, ci un teritoriu imaginar în care apa, lumina, timpul, memoria, mitul și întrebarea metafizică se întâlnesc și se despart asemenea unor continente plutitoare. Titlul însuși fixează coordonatele acestei geografii: între ape și cer se află eul poetic, suspendat între material și transcendent, între biografie și mit, între experiența imediată și tentația eternității.

Volumul, alcătuit în trei mari secțiuni – „Graba clipei și răbdarea eternității", „Eva dintâi..." și „...și alte singurătăți" – are, în ciuda diversității tematice, o arhitectură profund coerentă. Prima parte instituie vocabularul fundamental al cărții: apa, cerul, lumina, timpul, iubirea, memoria familială, întrebarea despre Dumnezeu și despre sens. A doua reia mitul biblic al Evei și îl transformă într-o amplă meditație asupra condiției feminine, asupra vinei, cunoașterii și iubirii. A treia deplasează perspectiva către Troia, Ulise, Noe și lumea epopeilor, într-un proces de universalizare a singurătății individuale.

Astfel, cartea descrie, în fond, o mișcare de la „eu" la mit și de la mit înapoi către „eu". Este una dintre cheile sale de lectură.

Volumul este, în această privință, mai puțin interesat să „povestească" miturile decât să le reactiveze. Veronica Balaj nu scrie despre mit ca despre un trecut închis, ci îl aduce în prezentul conștiinței. Eva, Troia, Ulise sau Noe nu sunt simple personaje de cultură generală, ci forme prin care poeta își formulează propriile întrebări.

Încă din poemul care dă titlul întregii construcții, *Între ape și cer,* apare această tensiune fundamentală: „Între ape și cer / pasul meu, pasul tău de abur / e semn confidențial". Poemul instituie imediat o poetică a fragilității. „Pasul de abur" este, simultan, mișcare și dispariție, corporalitate

și imaterialitate. El nu lasă urmă stabilă, ci „semn". Întregul volum va oscila între aceste două categorii: *urma și dispariția.*

În această perspectivă, apa nu este doar un motiv decorativ. Ea funcționează ca un adevărat principiu ontologic al volumului. Apa este trecere, memorie, purificare, primejdie, origine și uitare. În *Euphonie 2,* poeta formulează memorabil această condiție a ființei: „am apa trecerii / sub picioare." Este una dintre imaginile care pot fi considerate emblematice pentru carte. Ființa nu stă pe pământul solid al certitudinii, ci pe apă, adică pe ceea ce se află mereu în mișcare.

De aici și paradoxul titlului: „între ape și cer" nu desemnează un spațiu de stabilitate, ci tocmai un interval. Or, intervalul este spațiul predilect al poeziei Veronicăi Balaj. Între trecut și prezent, între viață și moarte, între păcat și iertare, între memorie și uitare, între materie și transcendență, eul liric caută un punct de sprijin pe care știe dinainte că nu-l va putea fixa definitiv.

Poezia ca formă de recuperare a timpului

Una dintre obsesiile cele mai consistente ale volumului este timpul. Poeta îl vede când ca adversar, când ca materie maleabilă, când ca imensă apă în care biografia se dizolvă.

În *Ceainăria verde,* timpul apare aproape personificat, „buimăcit" de propriul mers, iar orele se amestecă „fără vreo regulă". Nu întâmplător, spațiul ceainăriei este un spațiu liminal: nici cu totul real, nici cu totul oniric. Aici timpul se suspendă pentru a face loc visării.

În *Octavele așteptării,* timpul devine „vremea dintre noi", iar cântecul păsării Chatka îl „subțiază". Metafora este importantă: timpul nu este anulat, ci subțiat. El devine mai puțin dens, mai permeabil. Iubirea, memoria și așteptarea pot astfel trece prin el.

Această poezie a timpului amintește, prin altitudine și nu prin imitație, de una dintre marile probleme ale liricii moderne: cum poate cuvântul să recupereze ceea ce timpul distruge? De la Marcel Proust până la T. S. Eliot, problema timpului a fost una dintre marile obsesii ale modernității. La Veronica Balaj, răspunsul nu este unul narativ, ci imaginar: *poezia devine vasul în care fragmentele timpului pot fi transportate.*

De aici provine și importanța memoriei familiale.

Bunicul, mama, casa, fântâna, ograda, mănăstirea, carnetul maroniu, obiectele personale – toate acestea alcătuiesc un strat memorial care împiedică mitologia volumului să devină pur livrescă. În *Apă în vale, apă în cale,* fântâna moștenită de la bunic introduce o memorie concretă, aproape arhaică, într-un univers altminteri populat de îngeri, ceruri și eternități.

Mai puternică este *Poveste translucidă,* unde figura bunicului capătă aproape statut de personaj mitologic. Fântânarul Iftode, ciutura, apa și „cioburile de cer" compun o lume în care experiența rurală și metafizica se

contopesc. Bunicul nu mai este doar o figură biografică; devine mediator între pământ și cer.

Această transfigurare a genealogiei este una dintre calitățile cele mai autentice ale volumului.

De la biografie la mit

În *Mărturie virtuală,* poeta își imaginează propriul trecut ca pe un inventar de obiecte: o clepsidră, lentile de ochelari, fotografii, drumuri, ierburi, o „parte a ochiului stâng", litere, o eșarfă. La final, toate aceste fragmente sunt aduse înaintea unei instanțe care le numește simplu: „poeme".

Aici se află una dintre cele mai interesante declarații metapoetice ale cărții. Poemul nu mai este doar text, ci *proces verbal al existenței.* Viața este ceea ce se depune în obiecte, iar poezia este procesul prin care aceste obiecte sunt convertite în semne.

Formula „în procesul deschis / li se spune poeme" este, în acest sens, esențială. Poemul devine dosarul unei existențe aflate încă sub judecată.

Această idee va reveni, în alt registru, în *Verde legământ,* unde poeta transformă memoria în materie vestimentară: „dintr-o bună bucată a sa, / mi-am făcut o bluză". Metafora este deosebit de fertilă: trecutul nu este doar rememorat, ci *purtat.* Memoria devine haină.

Filologia imaginii: un lexic al verticalității

Din punct de vedere stilistic, volumul este construit pe câteva câmpuri lexicale recurente. Cel mai important este cel al verticalității: cer, înger, lumină, zbor, aripă, stea, infinit, înălțare. I se opune câmpul orizontal al apei, drumului, mării, pământului, călătoriei.

Această dublă orientare spațială produce ceea ce am putea numi o *sintaxă metafizică a volumului.*

Verticala aspiră către transcendență; orizontala poartă memoria și experiența. Cerul promite, apa amintește.

În *Rază cuantică,* această tendință ajunge la o formulare aproape cosmogonică: lumina originară apare ca „bulgăre de nea / în mâna Creatorului". Imaginea este interesantă tocmai prin materializarea luminii. Abstractul devine palpabil. Lumina capătă consistență tactilă.

În *Degetul divin,* referința la Michelangelo și la tavanul Capelei Sixtine introduce un dialog direct cu iconografia occidentală. Degetul Creatorului devine punct de origine al unei „geometrii a străluminării", un topos al transfigurării sufletești și al mântuirii prin artă.

Este relevant faptul că poeta nu descrie pur și simplu opera lui Michelangelo. Ea o interiorizează. Imaginea artei devine experiență psihică.

Dumnezeu nu mai este doar figura reprezentată de artist, ci o prezență care „țintuiește" privirea eului poetic.

În felul acesta, pictura și poezia intră într-o relație ekphrastică: imaginea picturală este tradusă în limbaj poetic și, în același timp, devine experiență existențială.

Evele: rescrierea unui mit fondator

A doua parte a volumului, „Eva dintâi...", constituie probabil centrul său conceptual. Aici Veronica Balaj întreprinde o operațiune literară veche și totodată dificilă: rescrierea mitului.

Eva nu mai este doar femeia vinovată din tradiția biblică. Ea devine matricea unei genealogii feminine. „Eva dintâi" se multiplică în toate femeile care iubesc, doresc, cunosc, greșesc și suferă.

În *Talismanul Evei dintâi,* poeta formulează explicit procesul de transfigurare a vinei: „în iubire / am prefăcut păcatul / Evei dintâi / apoi, în dor l-am descântat". Aici este punctul în care mitul încetează să mai fie doctrină și devine *experiență lirică.*

Este important că poeta nu încearcă să o absolve simplist pe Eva. Mai degrabă, ea transformă păcatul în energie creatoare. Cunoașterea, dorința și iubirea nu mai apar ca simple cauze ale căderii, ci ca forțe care fac posibilă existența umană.

În *Doar o frunză din Eden,* „povara și ispita / cunoașterii" devin moștenirea fundamentală a urmașei Evei. Această idee poate fi pusă în relație cu marea tradiție literară a reinterpretării Genezei – de la Milton, cu Paradise Lost, până la numeroasele rescrieri moderne ale figurii Evei. Dar particularitatea Veronicăi Balaj constă în deplasarea accentului: nu interesul teologic primează, ci *experiența feminină a moștenirii vinovăției.*

În *Darurile Evei dintâi,* genealogia feminină se lărgește spectaculos: Penelopa, Cleopatra, Elena din Troia, Carmen, Maria Antoaneta, doamna de Pompadour, Anna Karenina.

Lista are aici funcția unei *enumeratio* culturale, dar nu este gratuită. Ea transformă Eva într-un arhetip capabil să supraviețuiască schimbărilor istorice. Femeile istorice și literare devin variațiuni ale aceleiași figuri originare.

Eva este, astfel, mai puțin un personaj decât un *arhetip hermeneutic.*

Poeta citește istoria femeii prin Eva, dar și Eva prin istoria femeii.

Între religios și rebel

Una dintre tensiunile cele mai interesante ale volumului este aceea dintre vocabularul religios și spiritul interogativ, uneori aproape rebel, al eului poetic.

Poeta se roagă, dar întreabă. Crede, dar contestă. Se apropie de transcendență, dar nu renunță la dreptul de a polemiza cu Dumnezeu.

Liber arbitru este exemplar în această privință. Eul liric declară: „mă iau la harță cu tine / tăgăduiesc reguli, greșesc, / mă căiesc". Succesiunea verbală – „tăgăduiesc", „greșesc", „mă căiesc" – descrie o întreagă dialectică a conștiinței.

Nu avem aici o credință pasivă, ci una conflictuală. Dumnezeu este interlocutor.

Acest lucru apropie uneori discursul poetei de tradiția marilor poeți ai dialogului cu absolutul: Arghezi, Blaga, uneori chiar Rilke. Nu prin stil, desigur, ci prin aceeași necesitate de a transforma transcendența într-o instanță dialogică.

În *Confesiune metafizică,* genealogia spirituală devine chiar o problemă a identității. „Biografii cu chei cifrate / din alte vieți", „un strămoș în zale / de veșnicie", pădurea și umbra alcătuiesc un imaginar al continuității dintre individ și strămoși.

Poeta nu se vede ca o conștiință izolată, ci ca un nod într-o rețea de existențe.

Troia: când memoria devine arheologie

A treia parte, „...și alte singurătăți", introduce un alt mare teritoriu simbolic: Troia. Aici cartea capătă o dimensiune arheologică.

În *Troia, cânt adormit,* cetatea nu este reconstituită în primul rând prin vestigii, ci prin tăcere. „Tăcerile au rang de străjeri", iar personajele homerice — Ahile, Paris, Hector, Patrocle, Menelau, Elena — au devenit „voci" în muzica astrelor.

Aceasta este o schimbare importantă de perspectivă: Troia nu mai este un spațiu al războiului, ci un spațiu al *memoriei războiului.*

În *Ofrandă tardivă,* mitologia devine explicit o problemă de memorie culturală. Ceea ce a rămas din popoarele dispărute sunt „sinapse în memorie" și „câteva boabe / de migdale amare".

Metafora „sinapselor" este semnificativă: memoria culturală este tratată ca un sistem nervos. Civilizațiile moarte continuă să transmită impulsuri.

Este aici una dintre cele mai moderne idei ale volumului: *civilizațiile dispar biologic, dar continuă să existe neurologic în memoria celor care le citesc.* De aceea, poemele troiene nu sunt simple evocări istorice. Ele sunt poeme despre felul în care prezentul își inventează trecutul.

În *La Troia, muzica pământului,* poeta renunță chiar la obiectul arheologic. Nu caută masca lui Agamemnon sau comoara lui Priam, ci „cadența pământului în rotire".

Gestul este foarte frumos: în locul obiectului muzeal, poeta caută *muzica originară a locului.*

Este o opoziție între arheologie și poezie. Arheologul caută obiectul; poetul caută rezonanța lui.

Homer, Ulise și poetica întoarcerii

Ultimele poeme îl aduc în scenă pe Ulise, figura emblematică a întoarcerii imposibile.

Ulise rătăcitor prin propriile calendare este un titlu care concentrează foarte bine poetica întregului volum. Ulise nu mai rătăcește doar prin mări, ci prin timp. „Axa lumii" se învârte „între venire și așteptare".

În această formulare se află una dintre ideile fundamentale ale cărții: omul este o ființă definită de *intervalul dintre plecare și întoarcere,* chiar dacă întoarcerea nu se produce niciodată în forma originară. De aceea, Ulise este, în fond, o altă ipostază a eului poetic.

Asemenea lui Ulise, poeta traversează geografii reale și imaginare, dar destinația ultimă nu este un loc. Este o formă de sine.

Ultimul poem, *De-ar fi fost Noe la Troia,* este o sinteză aproape ludică a întregii mitologii a volumului. Noe, potopul, Elena, Troia, corabia și „rescrierea începutului lumii" sunt aduse în același spațiu poetic.

Finalul este semnificativ tocmai pentru că nu închide cartea într-o concluzie solemnă. O redeschide. „Frumusețea, rescrie / începutul lumii" — aceasta ar putea fi, în fond, una dintre formulele-cheie ale întregului volum.

O poetică a „între"-ului

Dacă ar trebui să identificăm un singur cuvânt care să definească arhitectura volumului, acela ar fi probabil *între.* „Între ape și cer. / Între timp și eternitate. / Între viață și moarte. / Între păcat și iertare. / Între mamă și fiică. / Între bunic și urmaș. / Între Eva și femeia contemporană. / Între Troia și memoria Troiei. / Între Homer și cititorul de azi. / Între realitate și vis. / Între biografie și mit."

Poeta nu locuiește în certitudini, ci în aceste intervale. Iar poezia este instrumentul prin care ele devin locuibile.

Din acest punct de vedere, titlul *Între ape și cer* poate fi citit nu doar tematic, ci și structural. Cartea întreagă se află „între": nu aparține exclusiv nici liricii confesive, nici poeziei mitologice; nici religiosului, nici profanului; nici autobiografiei, nici ficțiunii.

Este o poezie de frontieră.

O observație asupra limbajului

La nivelul expresiei, Veronica Balaj preferă o poezie amplă, imaginativă, construită prin acumulări și asocieri. Versul liber îi permite să

prelungească fraza dincolo de limitele sintactice tradiționale, iar enjambamentul devine frecvent instrument de suspensie.

Se remarcă, de asemenea, predilecția pentru substantivele cu puternică încărcătură simbolică: „lumină", „apă", „cer", „umbră", „înger", „stea", „timp", „drum", „dor", „păcat", „infinit". Acestea funcționează aproape ca niște *lexeme-arhetip.* Ele nu mai au întotdeauna numai sensul lor lexical, ci intră într-o rețea de semnificații construită de ansamblul cărții.

O altă particularitate este amestecul dintre registrul solemn-metafizic și cel familiar, uneori colocvial. În *Degetul divin,* de pildă, imaginea sacră a lui Michelangelo coexistă cu gestul matern al mamei care stropește copilul cu apă vie. În *Mărturie virtuală,* vocabularul metafizic se întâlnește cu obiectele banale ale memoriei.

Acest amestec este important: el împiedică transcendența să devină complet abstractă.

La Veronica Balaj, *sacrul are nevoie de obiect* pentru a putea fi perceput.

Poezia ca „euphonie"

Nu este întâmplător că două dintre poemele volumului se numesc *Euphonie.* Termenul trimite direct la ideea de sonoritate plăcută, de armonie fonică, dar în contextul cărții el poate fi citit ca o adevărată declarație de poetică.

Poezia Veronicăi Balaj se sprijină adesea pe repetiții, aliterații, acumulări de substantive și substantive în serie, pe reluarea unor cuvinte-motiv. „Apă", „lumină", „cer", „iubire", „timp", „așteptare" revin obsesiv, asemenea unor teme muzicale.

Volumul nu este construit numai semantic, ci și prin *recurență sonoră și imagistică*. Un motiv reapare modificat, ca într-o compoziție muzicală. Apa de la începutul cărții se întoarce în fântână, apoi în mare, apoi în potop. Cerul devine lumină, apoi spațiu al îngerilor, apoi fundalul Troiei. Eva reapare în femeile istoriei. Ulise reapare în fiecare călător care caută o întoarcere.

Această tehnică produce unitatea internă a volumului.

Cartea poate fi citită, prin urmare, asemenea unei *suite poetice:* temele nu sunt repetate identic, ci reluate cu variațiuni.

Între Blaga, Arghezi și marile rescrieri ale mitului

Nu ar fi corect să reducem poezia Veronicăi Balaj la influențele unor autori consacrați, însă anumite afinități sunt inevitabile și meritorii.

De Lucian Blaga o apropie interesul pentru mister, pentru relația dintre lumină și transcendență, pentru întrebarea asupra începuturilor. Dar,

spre deosebire de Blaga, unde misterul este adesea protejat de o tăcere metafizică, Veronica Balaj are tendința de a-l interoga direct.

De Tudor Arghezi o apropie dialogul conflictual cu divinitatea. Însă tensiunea argheziană dintre credință și negație este aici înlocuită mai degrabă de o negociere afectivă cu sacrul.

De tradiția poeziei mitologice o apropie, evident, recursul la Eva, Troia, Ulise, Noe, Dante, Homer. Dar miturile nu sunt folosite ca simple ornamente culturale. Ele devin *instrumente de autocunoaștere.*

Aici se află, poate, adevărata miză a cărții.

O carte despre singurătate, dar nu despre izolarea omului

Titlul ultimei părți — „...și alte singurătăți" — trebuie luat în serios.

Singurătatea volumului nu este doar singurătatea sentimentală. Este singurătatea omului în fața timpului, a morții, a lui Dumnezeu, a istoriei și a propriului trecut. Troia este singură. Eva este singură.Ulise este singur. Poeta este singură. Dar niciuna dintre aceste singurătăți nu este absolută, pentru că toate intră în dialog. Eva vorbește cu Dumnezeu. Ulise vorbește cu propriul destin. Poeta vorbește cu mama, cu bunicul, cu îngerii, cu Dumnezeu, cu Homer, cu miturile. De aici rezultă paradoxul fundamental al cărții: *poezia se naște din singurătate, dar are ca scop anularea ei prin dialog.*

În loc de concluzie

Între ape și cer este o carte despre memorie, dar nu rămâne captivă memoriei; despre mit, fără a deveni o simplă poezie livrescă; despre credință, fără a abandona îndoiala; despre condiția feminină, fără a se reduce la discurs militant; despre trecut, fără a pierde prezentul.

Forța sa stă în această capacitate de a pune în aceeași țesătură fântâna bunicului și Troia, Eva și Michelangelo, Ulise și mama, apa și lumina, păcatul și iubirea. Poemele nu vor să demonstreze o teză. Ele vor să mențină deschisă întrebarea. Iar aceasta este, poate, adevărata condiție a poeziei metafizice: nu să ofere răspunsuri, ci să găsească forma cea mai frumoasă prin care întrebarea să poată supraviețui. În *Între ape și cer,* Veronica Balaj își construiește tocmai această formă. O face din apă și lumină, din memorie și mit, din „graba clipei" și „răbdarea eternității". Iar între ele – între apă și cer, între început și sfârșit, între Eva și Ulise, între bunicul din fântână și Creatorul din înalt – rămâne poezia. Nu ca ornament al existenței, ci ca *formă de supraviețuire a ei.* Poate că aceasta este și cea mai frumoasă definiție pe care volumul o oferă, fără să o formuleze explicit: poezia este locul în care ceea ce timpul condamnă la dispariție primește, pentru o clipă, dreptul de a mai respira. Iar în această carte, apa curge, cerul rămâne deschis, miturile se întorc, iar memoria continuă să vorbească.

TICU LEONTESCU

Credința, iubirea și dialogul socratic

Lecturând și savurând pe îndelete recentul roman al scriitoarei Mirela-Ioana Dorcescu – *Bonanza,* (Editura Waldpress, Timișoara, 2026), ești fascinat de tihna și naturalețea dialogurilor celor doi protagoniști, respectiv, Arina și Teodoru, din viața lor de zi cu zi!

Într-o lume tot mai secularizată, lume răvășită de tensiuni, măcinată de energii negative, de frustrări și lamentații, de nemulțumiri și anateme, pe de o parte, și de o filosofie de viață, centrată pe opulență și senzualitate, pe hedonism și sincretism religios, pe oportunism și egoism, pe de alta, cei doi protagoniști ai romanului realist și autobiografic, Arina și Teodoru, trăiesc precum în „sânul lui Avraam", ca și cum ar reedita întoarcerea în Eden, dar nu în modul firesc, pământesc, ci într-un mod duhovnicesc, spiritual. Acasă ori în afara casei, pe străzile orașului care i-a adoptat, Timișoara, pe malul râului Bega, pe-aleile parcurilor, în curtea Bisericii, „pretutindeni aiurea" (cum ar fi spus cândva Sfântul Apostol Pavel), Teodoru (gr. „darul lui Dumnezeu", pseudonimul din roman al scriitorului Eugen Dorcescu) și Arina Sălceanu (de la arinii și sălciile de pe malurile râurilor din satul Stroiești, locul unde a copilărit Teodoru, pseudonimul scriitoarei Mirela-Ioana Dorcescu), într-o lume răsturnată cu „susul în jos", dialogurile celor doi, evocând locuri dragi din copilărie, precum Caraniul, satul de baștină al Arinei, Stroieștii lui Teodoru, pomenindu-i cu pioșenia cuvenită pe părinții mutați de-aici dincolo și depănând amintiri din anii de școală, de studenție, de la diverse evenimente culturale (lansări de carte la Filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România, cursurile Arinei de la Universitatea de Vest, întâlnirile cursanților Școlii de literatură „Eugen Dorcescu – 80"), dar și inerentele probleme diurne, precum și multe și diverse dezbateri despre lume și viață, toate acestea contrastând, prin stil și perspectiva de abordare, în raport cu cele ale lumii prezentate mai sus!

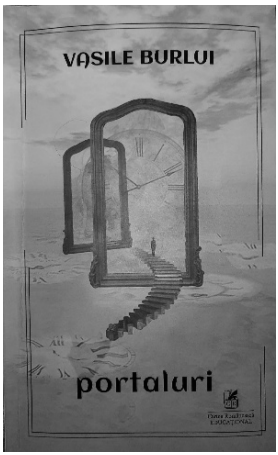
Secretul succesului în tot ceea ce sunt și împărtășesc Arina și Teodoru constă în asimilarea și asumarea virtuților moral-spirituale de sorginte iudeo-creștină, trăsături de caracter dumnezeiesc, dobândite prin *metanoia,* prin ceea ce Mântuitorul îi spunea avertizator liderului religios iudeu Nicodim, într-o noapte de taifas cultural-spiritual: „trebuie să te naști din nou".

Teodoru și Arina, în dialogurile lor diurne, exprimă o abordare filosofică și teologică de tip creștin, respectiv: credință centrată în *Sfintele Scripturi*, în cele ale Sfinților Părinți, iubire reciprocă de tip Hristos, smerenie, respect, devoțiune în slujirea creștină de tip Hristos, precum și

toate celelalte virtuți creștine, menționate de Mântuitorul, de Sfinții Apostoli și confirmate în învățătura patristică de-a lungul secolelor în viața duhovnicească a Bisericii Creștine.

Lectura acestui roman – *Bonanza* – , începând cu prima pagină și până la ultima, este o delectare prin aceea că te poartă prin Cultura densă a autoarei, prin Literatura română, dar, mai ales, prin Teologia creștină, cu tot tezaurul ei de valori și frumuseți transfiguratoare, astfel încât, când ai terminat-o de citit, să exclami ritos și optimist: *BONANZA*!

ANASTASIA DUMITRU

Poezia ca portal transcendental

Vasile Burlui își continuă opera de cercetare și cea literară, surprinzându-ne cu lucrări științifice și cu volume de poezie care demonstrează constanta preocupare pentru (auto)cunoaștere și zbuciumul sufletesc al unui intelectual lucid, hipersensibil, care nu poate accepta „cenzura transcendentală” (sintagma lui Lucian Blaga) și nu se poate obișnui cu griul existenței. Profesorul universitar Vasile Burlui, președintele Universității *Apollonia*, reușește să adune în jurul său oameni din mediul academic din întreaga lume, așa cum se întâmplă de 36 de ani la Congresele Internaționale *Pregătim viitorul, promovând excelența*, evenimente organizate de Universitatea „Apollonia” din Iași, dovadă că această personalitate enciclopedică este preocupată de cercetare și de educarea tinerilor, a viitorilor specialiști care să vindece rănile trupului, dar și ale sufletului. În ultimii ani, cel care este și membru al Uniunii Scriitorilor din România și-a găsit răgazul de a publica și versuri, care dezvăluie dorința de a evada din constrângerile spațio-temporale, mesaj care se desprinde mai ales din volumele apărute la Editura Cartea Românească Educațional din 2020 încoace: *Poemele oraşului, (*2020), *Sfidarea timpului* (2021), *Între cer şi pământ* (2022), *Portaluri* (2023).

Cartea *Portaluri* (Cartea românească, București, 2023), la fel ca volumul *Între cer şi pământ*, după cum sugerează și titlul, surprinde condiția omului superior care nu își găsește locul în planul contingentului, aspirând spre transcendență, spre găsirea unei căi de a evada spre cronotopul sacrului. În cele șaptezeci de pagini, cititorul va găsi mai multe poeme care sugerează dorința de înălțare din limitările cotidianului. Volumul debutează cu poezia *Anotimpul sacru*, continuă cu *Portaluri, Protoni orfani, Vămi înalte,*

Caravanele, Gladiator pribeag, Plutesc imponderabil, Cumpăna, Lumea ta, Amăgire, Adolescență cenzurată, Abator, Cerșetor, Lumini și umbre etc., ca să se încheie cu *Mesager,* cu tendința de a găsi drumul spre centru și de a-și reface eul divizat.

Creația lirică a medicului poet este generată de tensiunea înălțării şi a căderii, a oscilării între anotimpuri și spații, a ezitării înaintea unui zbor către zări, a neputinței desprinderii spre a accede spre portalurile de lumină atât de râvnite. Unele versuri sunt similare cu cele ale lui Blaga în care se descrie peisajul apocaliptic al lumii cotidiene. Eul liric se definește ca un „înger damnat nesupus", care nu vrea să-și accepte condiția de muritor, în cronotopul mărginirii. Simbolul focului sacru și purificator, al zborului spre cer, al visului, al stelei anunță dorința de transcendere, de ieșire din condiția limitată a omului, din „porțile istoriei", un cadru presat de veacuri și de ziduri. Invocațiile și exclamațiile retorice exprimă dorința ruperii lanțurilor, dar și dezamăgirea neîmplinirii, cauzată de lipsa de comunicare dintre semeni, de distanțarea dintre oameni, așa cum rezultă din poezia *Comemorare:* „Aprindeți dară focul în soba cea mare / Și puneți pe masă din vinul cel bun, / La mine în suflet azi nu-i sărbătoare. / Basmul uitat doresc să vi-1 spun!... / Lăsați dară podul la poarta cea mare, / Să fluture flamuri pe burgul străbun! / Când triste povești legănați fiecare, / La ce bun povestea uitată să spun?" (p. 11).

Peștera este un alt topos inițiatic, simbol al morții și al învierii. În poemul *Lumini și umbre*, regăsim mitul platonic al peșterii: „Zămisliți în peșteri sau în lumina pură, / Purtăm cu noi pecetea stingherelor visări, / Răscolim pământul stigmatizați cu ură, / Sau în tării răspundem divinelor chemări." (p. 12). Zborul devine hiperbolic, demiurgic, ca apoi eul liric să resimtă visările ucise și revenirea la templu, zidul fiind simbolul constrângerii, al limitării. Vocea lirică se aseamănă cu un Ulise rătăcitor, care nu găsește drumul spre Ithaca natală, spre propriul centru, pentru a reface fragmentarismul eului și al lumii. Asemenea regelui pribeag, eul liric o invocă pe ființa dragă, după cum reiese din poezia *Cerșindu-te-ntre ceruri și pământ,* chip care îl ajută să reînvie visările ucise și să refacă amintirile, să învie icoana și să lumineze colțul sfânt. Poemul este o *nekya,* o invocare a ființei iubite, plecate în ținutul thanatic, în care eul poetic catabazic cere sfaturi pentru a accede la sacru.

Alte titluri sugestive sunt *Mandala* și *Revelații.* Mandala (în sanscrită: „cerc") este un simbol sacru și o diagramă circulară, originară din hinduism și budism, ce reprezintă universul, totalitatea și echilibrul spiritual. Structurate simetric în jurul unui centru, mandalele sunt folosite ca instrumente de meditație pentru a ghida mintea, reprezentând adesea călătoria interioară a sinelui către iluminare. Pentru Carl Gustav Jung, mandala era un arhetip profund al regenerării sinelui, al integrității interioare, al centrului psihicului (Carl Gustav Jung, O.C 11, *Psihologie şi religie: Vest şi Est,* în rom. *Imaginea omului şi imaginea lui Dumnezeu*, Ed.

Teora, Bucureşti, 1997, par. 6). Psihanalistul elvețian a descoperit că desenarea mandalelor îi ajuta pe pacienți (și pe el însuși) să proceseze haosul psihologic, acționând ca o imagine de reconciliere ce ajută la procesul de „individualizare". Mandala este o reprezentare vizuală a armoniei și o punte între lumea exterioară și cea interioară. Pentru a descrie haosul lumii, Vasile Burlui recurge și la mitul timpului care se autodevorează: „Prea hulpav, timpul își devorează coada, / Ce-a fost va fi, ce este a mai fost, / Indiferente epoci își digeră prada, / Agonizând în curgeri fără rost. // Mă scald în apa fluviului în grabă, / Îmi pare că eu însumi sunt un altul, / Mă ispitesc din umbră și mă-ntreabă / Doi îngeri rătăciți sfidând înaltul... // Devastatoare plasme îngurgitează spații / Purificând materii spre noul început, / Se răsucesc în hăuri și se ridică-n grații, / Dând formă nouă beznei, cum spațiul n-a avut" *(Mandala,* p. 15). Poetul descrie un nou început, unul regenerat, aflat sub semnul luminii, al sacrului. Poezia *Revelații* reia simbolismul Mandalei, refăcând gândul întâiului legământ, al cântecului genezei, amintind de creanga de aur a înțelepciunii: „Primordiale voci rosteau ciudatul cântec, / Se scutura din creangă înțelepciunea pură / Pe vechile altare prefigurând descântec, / Iar timpul sfărâmat trecea făr'de măsură... // Deșertul peste mine se întindea pustiu, / Iar sacerdotul mut îmi arăta Mandala" (p. 63). Poezia este o revelație, o posibilă explicare a cunoașterii prin reîntoarcerea la *illo tempore*, acolo unde timpul și spațiul își dezvăluie esența „secolii se rup în vaier arătându-1 / Pe cel ce din genune rostește întrebarea".

În poemul *De ce*?, eul liric scotocește pe la „izvoarele luminii," caută „runele săpate-n piatră", în apele de munte, vrea să se apropie de origini, de vatră, de magia cuvântului purificator. Reîntoarcerea la începuturi este o trezire a conștiinței, un strigăt de nou-născut, fiind o altă modalitate de contemplare a lumii și a propriului eu, propice transcenderii interioare. Logosul poetic apare drept creator şi susținător al fiinţei, deoarece înlătură neantul și ordonează haosul. Logosul este cel care dă sens absurdului, existenţei lipsite de lumina conștiinței, apăsată de tenebrele morții și ale lipsei de comuniune. Versurile din *Portal năruit* prezintă incapacitatea eului de a accede la tâlcurile pierdute. Poemul *Abator* descrie violența lumii: „Bătrânul continent scăldat în sânge, / De la Verdun la Maginot, la Stalingrad, / Se-aude-n Oradour un copilaș cum plânge, / Cărbunii sângerând la Lidice mai ard. // La Guernica luminile definitiv s-au stins, / La Dachau gemete străbat prin ziduri, / În tropice lianele cu napalm s-au încins, / Iar fiii lui Mandela se zvârcolesc în chinuri" (p. 17). Acest poem a fost scris în februarie 2022, când Rusia a atacat Ucraina, iar de atunci violențele au luat amploare, extinzându-se în Orientul Mijlociu. În acest abator contemporan, al lumii machiavelice, cu greu sunt auzite vocile înțelepților. Poemul S*olstițiul negru* reiterează circumstanțele unor dezumanizați care aduc ura, răzbunarea și moartea: „În jurul meu se cuceresc hotare, / Iar sângele-i moneda blestemată, / Printre linţolii viitorul pare / Încrâncenat, cu fată

vinovată. // Călcăm prin iarba lumii printre oase, / În lacrimi de copil și țipăt disperat, / Ne întrebăm de ce făcurăm case, / Și-n echinocțiul negru glia n-am arat?" (p. 54). Descriind aceste realități negre, afundându-se în peșteri, rătăcind în vidul grotelor lăuntrice, vocea lirică se întreabă „Înțelepciuni de unde să mai capăt / Când vinovat de mine mă ascund?" În antiteza cu lumea războiului, a urii și a răului, apare poezia *Uimirile copilăriei* scrisă în aprilie 2022, primăvara fiind asociată cu vârsta copilăriei, a speranței și a renașterii, cu încrederea în finalul fericit al basmelor, coborâte în florile de nalbă și în rostirile astrale.

Mesajul poeziilor *Caravanele, Gladiator pribeag, Plutesc imponderabil, Cumpăna* este unul ce oscilează între nădejde și deznădejde, între biruință și înfrângere în fața provocărilor vieții. De aceea, *limita, marginea, hotarul, poarta, cumpăna, cortina, ungherul, drumul, cărarea, limanul, țărmul, podul* sunt alte cuvinte care fac trecerea între spațiile-stări. În acest sens, este folosită metafora *margine de cuget.* Toposurile liminale se repetă, reiterând durerea eului care nu poate să-și găsească liniștea și centrul ființei. Trecutul i se pare un *mozaic dispers,* aflat în antiteză cu *preasfântul paradis.* Poemul *Ne pizmuiesc arhanghelii* îl evocă pe Iov, cel care și-a primit sentința și neputința de a-și schimba soarta jertfelnică: „Ne pizmuiesc arhanghelii din ceruri, / Purificați în flacăra iubirii, / Când înfruntăm galacticele geruri, / Sorbind până la fund pocalul amăgirii" (p. 29). *Pasărea, corabia, arca, barca, scena* sunt simboluri ale trecerii, semne itinerante care inițiază, așa cum observăm și în poezia *Sirius.*

Jocul este o altă experiență esențială, numai că poemul *Joc de copii* se referă atât la jocul Creatorului cu noi, copiii lui, ieșiți din pământ, cât și la jocul copilăriei, al etapei uitate, pierdute care îi lasă poetului un gol uriaș în suflet. Discrepanța dintre trupul limitat și sufletul dezmărginit, dornic de cer, incapacitatea de a se regăsi ca într-un *basm pulverizat în mii de întâmplări* sunt alte surse ale suferinței și ale tensiunii lirice. „Am rătăcit prin peșteri în secolii de chin / Sau ne înălțăm în slava treimii dând obol?" se întreabă vocea lirică neștiindu-și locul în univers (*Sobolul*, p. 50). De la claustrare, la cutreierarea bibliotecilor, de la unda timpului, la gândul sihastru, de la plânsul timpului prin secole, la visuri de mărire, de la îndoiala la solstițiul negru al unui veac întunecat până la Galacticele cânturi și muzicile mute, la neștiuta taină și revelații, toate acestea mobilează universul liric dedicat unui prieten, poetul devenind mesagerul celui care locuiește la hotare, întrezărind portalurile.

De asemenea, *Veac întunecat* este o prezentare a condiției noastre, a oamenilor nevoiți să ne ducem traiul în limitările planetei gri, pământii, dar să întrezărim lumina și salvarea prin remitologizare: „Din negurile nopții stau s'apară / Făpturi ce veac întunecat au zămislit. / Au lunecat prin mucede văioage, / Și-au înflorit în ghețuri și noroi / Când în altar arhangheli dau să roage / Dar steaua nu mai strălucește pentru noi. // Căci se scufundă în surghiun și larmă / Când cerul se destramă-n azimut. / Pe Căile Lactee

rătăcind se sfarmă, / Iar glasul proorocului rămâne mut. / Rămânem goi sub ploile de stele, / Copii ai nimănui la margine de timp, / Când înțelepți se războiesc cu vorbe grele, / Iar noi sperăm cu fața-ntoarsă spre Olimp" (p. 57). Vocea lirică nu poate fi insensibilă la durerea bătrânilor abandonați ori a copiilor suferinzi. În 6 decembrie 2022, de ziua darurilor, scria poezia *Copilărind* care îl are în prim-plan pe un copil sărman care și-ar fi dorit o jucărie de Sfântul Nicolae, însă, neavând niciun ban sau vreun ajutor, invocă luna, simbol al feminității, al maternității și al germinației, ca într-un descântec vechi ca să aducă obolul binecuvântării din cer pe pământ, prevestind miracolul colindelor de Crăciun: „Lună, lună nouă, / Taie pâinea-n două / Și ne dă și nouă! / Dă-ne sănătate / Și s-avem de toate!" (p. 62).

Alte versuri descriu incapacitatea unor lideri de a conduce destinele lumii sau ale unor instituții de cultură, așa cum reiese din poezia *Și acest oraș*. În *Scrisoare de pe front*, poetul se întreabă „Voi ce mai faceți? / E adevărat că în altare nu se-aud cântări? / Că păsări negre încă scrijelesc văzduhul? / Că-n fiecare dimineață ascultați petuhul, / Și canonade ce se-aud din depărtări?" (p. 69). Aceste întrebări sunt ca un ecou al durerii și al uitării celor care și-au pierdut viața pe Volga sau pe Nistru, în Siberia, unde au fost surghiuniți. Vocea de dincolo amintește de liniștea din mormintele celor care au adormit pe veci „Nestingheriți, umăr lângă umăr... în gropile comune." Singura tihnă a acestui suflet sensibil care îi vede și îi aude pe cei de la margine de lume, pe cei suferinzi, este cuvântul. Acolo unde aripile par fragile și destinele frânte, eul liric găsește portalul, salvarea prin și în scris, scriitura însemnând o recompunere a cuantelor și o înviere prin slovă. Versurile din poezia *Timpul de timp se desparte* prezintă metamorfoza celui care se încrede în cuvânt și se lasă sub pavăza Logosului: „Mă retrezesc ca-n zorii cei dintâi. / Când constelații se iveau pe cer. / Iar lumea își clădea un căpătâi... // E ceasul damnat când bezmeticul gând / Se strecoară tiptil printre pagini de carte, / Urcușul mi-arată spre norduri plângând, / Când Timpul de timp se desparte" (p. 59). *Muzicile mute* sunt dedicate Celui Nenumit, iar alte versuri sunt dedicate unor scriitori. În poemul *Neștiuta taină* este evocat Vasile Lovinescu, un inițiat în esoterism, dovadă că Vasile Burlui este preocupat de lecturi profunde și diverse, cu deschideri inter și transdisciplinare. Pe lângă lecturi și scriitură, iubirea este o altă cale de refacere a fragmentării, fiindcă armonia dragostei izvorâte din Geneză îi amintește poetului de perfecțiunea lui Dumnezeu și de opera genială a celor care au evocat frumusețea, după cum reiese din textul *Lumea ta*. Un alt gest simbolic, ritualic este îngenuncherea pribeagului sub arborele sfânt, simbol al lui *axis mundi,* mesaj reiterat și în poemul *Dumnezeu nu este orb*!

Cum s-ar autodefini eul liric? Un „mesager grăbit, purtând cu sine ramul de măslin", un „împovărat de greul înscrisului din carte, / Diseminat în gustul din floarea de pelin", un rătăcitor prin cețuri care a pierdut căile astrale, un iscoditor în mituri nepătrunse, un căutător al cuvântului magic,

încrustat în piatră, un păstrător al cenușii de pe vatră, „Plătind tribut visărilor ascunse” (p. 72). Volumele de versuri ale lui Vasile Burlui sunt dovada că oamenii de știință sunt în căutarea valențelor originare ale cuvântului, ale profunzimii eului poetic, nedivizat. Poeții își dau seama de frumusețea lumii, ei caută arheul unificator al științei și al conștiinței, care formează cultura și spiritul uman, noos care îl salvează pe micul creator, amintindu-i că el nu face decât să-l urmeze pe Marele Creator. *Portalurile* sunt căile de acces spre acest univers noetic, salvator, pe care îl prefigurează în volumul său de versuri Vasile Burlui. Poezia este o preamărire a vieții, a miracolului de a fi și de a căuta aceste portaluri ale ființei și ale ființării, ale regăsirii eului scindat, ale refacerii fragmentarismului sub oblăduirea lui Dumnezeu, a Creatorului și a vieții prin excelență.

Vasile Burlui recurge la simboluri și la metafore pentru a sugera transcendența. Aceste mijloace poetice sunt utilizate ca instrumente pentru a sugera subtilităţile misterului sau pentru a exprima inexprimabilul, arhetipurile reintegrării eului și ale numinosului. Carl Gustav Jung se referea la experienţa numinosului, mesaj individual, misterios şi enigmatic, însă condiţia necesară pentru experienţa numinosului este credinţa, predispoziţia de a crede într-o putere transcendentă pe care o sugerează versurile lui Vasile Burlui. Numenul nu poate fi cucerit; omul nu se poate decât deschide către el, de aceea volumul este intitulat *Portaluri,* versuri ale căutării sacrului, concept teoretizat de Rudolf Otto în *Sacrul* (1917, 1992), de Mircea Eliade și de alți cercetători, care au abordat simbolurile unificatoare ale eului cu supraeul, semnificaţiile soteriologice, simbolurile care transcend condiţia umană prin unirea materiei cu spiritul, a efemerului cu eternul, concepte regăsite în universul liric al poemelor lui Vasile Burlui. Profesorul poet, președintele Universității „Apollonia” din Iași, este un inițiat nu numai în științele medicale, ține conferințe nu numai despre avantajele și dezavantajele IA, dar ne amintește că poezia rămâne o mare provocare, un portal spre macro și microcosmos, universuri care așteptă să fie revelate prin Cuvânt.

IOAN ȘT. LAZĂR

„Mirabilele iubiri” ale lui Dumitru Găleșanu

Analog astronautului, explorator abil în Univers și care, cu misiunea stabilită, cunoscând limitele sale și ale vehiculului său, se întoarce pe pământ între ai săi, fie în staff-ul companiei, fie lăsându-se „la vatră”, în ambele cazuri continuându-și, totuși, pasiunea pentru zbor, în mentorat pentru urmași, poetul major, apreciindu-și încheiată opera, fără impulsul vreunui nou sens anabasic, poate saturat de travaliul de-o viață în planul metafizic, poate obosit omenește și dorindu-și relaxare, se întoarce în planul fizic al existenței comune, revenind în rândul alor săi, trăind cu ei, cu modestia oamenilor mari, inițiați și zâmbind amintirilor ființei sale concrete de mai demult sau visurilor unui tânăr emul venit alături.

Astfel este, mai recent, cazul reputatului poet român Dumitru Găleșanu, autor al unei impresionante opere poematice originale, publicată între anii 2010-2020, în 11 volume bi- și trilingve, încununată de multiple premii internaționale (Ce și-ar dori mai mult un autor?!), operă pe care, în pragul intrării în vârsta a treia, s-a decis să o încheie, întorcându-se la condiția omului comun, trăind fără lauri printre oameni inocenți (în privința lui), dar, mai ales, căutându-se în amintiri pe sine, cel fizic, înviorându-se de cele frumoase, încruntându-se de acele trânte cu viața, cu destinul, din care, toreador în arenă, chiar rănit fiind, a ieșit învingător, săltând în orizontul metafizic... Acum – de ce n-ar spune-o – ar fi dispus să refacă experiența nașterii din nou și a vieții fără greutățile îndurate (cum și-ar fi dorind oricare sau doar unii dintre semenii comuni!) și pentru că aceasta „nu se poate!” (cum sună interdicția ontică adresată de Demiurg lui Hyperion, în marele poem eminescian), continuă să se bucure de încolțirea unui fir de iarbă pe pământ și a unei stele pe cer, de răsăritul și amurgul temporar al soarelui divin, trăiește – interior – într-o stare sufletească sensibilă la aceia dintre oameni care-și închină întreaga viață – oricât de grea – unui sens existențial mereu ascendent.

Rândurile de față ne-au fost sugerate de un neașteptat volum de proză al poetului Dumitru Găleșanu (care, și de data aceasta, afirmă hotărât că nu va mai scrie deloc, numai că eu îl rog să-mi permită să nu-l cred, tot așa cum nu-i venea să-l creadă nici filosofului-poet A.I. Brumaru, primul cititor al acestui volum).

Mirabile iubiri – antologie de gânduri și amintiri (Editura Eikon, București, 2023) este, postmodern vorbind, încă un experiment romanesc al

acestor vremi, cu o structură conținând două „coperți", respectiv – prefața și postfața autorului însuși, cu ample și semnificative confesiuni autobiografice, între care se situează două „cărți", respectiv, seturi de scrisori primite de la două prietene din adolescență, scrisori în care, neintenționat, se conturează „în oglindă" „portretul artistului în tinerețe" – întregul volum fiind străbătut continuu de un flux de sinceritate și autentică agapé, cărora numai traducerile în a doua limbă, italiană, le temperează tensiunea afectivă ori spirituală.

Destinat, și la început, și la sfârșit, pentru tânărul cititor, învestit să înțeleagă că situațiile evocate sau gândurile exprimate pot fi învățături implicite sau, respectiv, explicite, importante pe drumul vieții, volumul are astfel și un accent de roman parenetic, la care se adaugă, secvențial, trăsături de roman autobiografic, de roman epistolar și roman documentar, îngemănate în factura unui roman de formație *(Bildungsroman)* poate unic în felul său.

Dincolo de aceste considerente tehnice, *Mirabilele iubiri* ale lui Dumitru Găleșanu din anii primei sale tinereți se citesc cu ușurință și interes, fiind vorba, pe de o parte, de un moment important din biografia unui mare poet (în opinia noastră), iar, pe de altă parte, de un insert în istoria României anilor '70 -'80 ai secolului trecut, când tinerii (ca totdeauna, de fapt) năzuiau să-și împărtășească gânduri și sentimente și să urce pe treptele vieții împreună, cu hotărârea tenace de a depăși dificultățile contextului.

Este chiar impresionant faptul că tinerele sale confidente, Veronica, în pragul intrării la facultate, și Pia Estella, aflată în preajma finalizării studiilor universitare, locuind la țară, în Câmpia Dunării, în sudul fostului județ Romanați (azi, Olt), de unde provine și autorul, se exprimă cu o maturitate și limpezime ce denotă o bună educație din familie și din școală, dar și dorința acestora de a accede la o condiție socială înaltă, tânărul lor prieten (având pseudonimul Micke Gall) fiindu-le în acest sens un exemplu de admirat.

Când ne aflăm în plin succes de muncă creatoare, de efort intelectual sau fizic, suntem mai puțin mândri de noi (pentru că așa suntem noi făcuți, să nu ne autoapreciem munca și să nu ne lăudăm cu aceasta)", scria Pia Estella. „Un exemplu – tânărul Gall, pe care-l cunosc bine, a reușit să sară peste câteva trepte dintr-o singură lovitură. Dar el, pare-se, nu se mândrește prea mult cu aceasta. Nu. El știe că poate și mai mult, că are o putere uluitoare de asimilare a noilor cunoștințe de vârf ale epocii și de exploatare a timpului său liber.

Am încredere în el, știu că s-a urcat în ascensorul succesului..." (p. 270).

Astfel era tânărul Dumitru Găleșanu și tot astfel este și la vârsta împlinirilor, după cum el însuși mărturisește: „N-am fost și nu voi fi nicicând un filosof al științei poetice. N-am visat vreodată ca poemele mele să ajungă prin nu știu ce academii ale cuvântului scris, care să mă propulseze la vârf

prin nu știu ce înalte comuniuni *de breaslă*. Dimpotrivă, într-a mea îndeletnicire am ales a fi independent, un simplu truditor, cum Wittgenstein, ca să zicem așa, un *neafiliat* prin acte unui curent sau altul" (p. 26).

Dar câte realizări de înaltă știință, cultură și spiritualitate se află îndărătul acestei pilduitoare modestii! Pe acestea le sugerează într-un fel aparte și cele 33 de picturi digitale integrate în roman, care dezvăluie, inclusiv în această ipostază, limbajul artistic al unui autor dintre cei rari, și cu care merită să avem, la rândul nostru, „mirabile" întâlniri...

Și încă un ultim cuvânt am dori să mai spunem, rotunjind paranteza noastră. Anume că întregul volum este străbătut (în mod exemplar) de un sens existențial ascendent, iar, dacă la vârsta a treia, poetul, fără a-și fi sărăcit izvorul inspirației – a se remarca poemul *Renăscândă în neantul uitării* (pp. 355-358) – pare că, întorcându-se, ar fi optând *pro descensu*, e doar o fugară impresie, fiindcă el, de fapt, alăturându-se tânărului cititor virtual, retrăiește *in ascensum*, visând împreună...

ALEXANDRU LAZĂR

Poetica iubirii și memoria paradisului în lirica lui Sandu Frunză

Introducere

Există volume de poezie care își propun să exprime emoția, iar altele care încearcă să construiască o viziune asupra existenței. *Iubirea ca un vis infinit dăruit unei clipe* (Eikon, București, 2023) aparține celei de-a doua categorii. Departe de a fi doar o colecție de poeme despre experiența afectivă, cartea lui Sandu Frunză dezvoltă o adevărată hermeneutică a iubirii, în care erosul devine loc privilegiat al revelării ființei, iar memoria paradisului constituie fundalul simbolic al întregului discurs liric.

Cunoscut mai ales ca filosof, eseist și profesor universitar, Sandu Frunză transferă în poezie aceeași preocupare pentru sens, simbol și transcendență. Dacă în scrierile sale filosofice investighează raporturile dintre religie, comunicare și cultură, în acest volum autorul transformă poezia într-un spațiu al întâlnirii dintre reflecție și revelație. Nu întâmplător, poemele sunt populate de imagini biblice, motive mitice, referințe filosofice și simboluri cosmice care depășesc registrul confesiv și deschid cititorului posibilitatea unei lecturi existențiale.

Teza acestei recenzii este că iubirea, în lirica lui Sandu Frunză, nu reprezintă doar tema centrală a volumului, ci principiul hermeneutic prin

care lumea își recapătă unitatea originară. Paradisul nu este recuperat prin întoarcerea într-un trecut mitic, ci este reconstituit în fiecare experiență autentică a iubirii. Astfel, erosul devine o memorie vie a creației.

Paradisul ca început permanent

Unul dintre cele mai fertile motive simbolice ale volumului este paradisul. Acesta nu apare însă ca un simplu decor biblic sau ca o nostalgie religioasă, ci ca o structură profundă a conștiinței umane. Poemul *La un început de lume* propune o reinterpretare surprinzătoare a Genezei. Autorul scrie: „Adam și Eva, / în inocența lor, s-au înșelat... / fructul de început... / le aducea / nu moartea, ci chiar veșnicia... / iubirea." Prin această inversare poetică, accentul se mută de pe drama căderii pe destinul iubirii. Fructul nu mai simbolizează exclusiv ruptura dintre om și Dumnezeu, ci începutul unei istorii în care iubirea devine singura cale de întoarcere către plenitudine. Nu este vorba despre o reinterpretare teologică a Genezei, ci despre una poetică, în care simbolul biblic este eliberat de rigiditatea unei singure lecturi și redeschis posibilităților imaginației.

Aceeași idee revine în poemul *În grădină*: „Mă trezesc la tine în grădină / Cu tine, frumoasa mea Evă, / în gând." Grădina nu mai este un spațiu geografic, ci unul interior. Paradisul încetează să fie o realitate pierdută și devine experiența întâlnirii. Eva nu este doar personajul Genezei, ci chipul feminin prin care lumea își redescoperă inocența. Această transformare simbolică reprezintă una dintre cele mai importante realizări ale volumului. Sandu Frunză nu descrie paradisul; el îl reactivează poetic.

Iubirea ca act creator

În întreaga carte iubirea nu este definită sentimental, ci ontologic. Ea creează realitate.

Titlul volumului este, în sine, o formulare filosofică: *Iubirea ca un vis infînit dăruit unei clipe*. Infinitul și clipa, două categorii aparent incompatibile, sunt puse într-o relație paradoxală. Tocmai această tensiune structurează universul poetic.

În numeroase poeme timpul pare suspendat. Clipa iubirii nu este o unitate cronologică, ci o intensitate existențială în care omul depășește limitele temporalității. În această perspectivă, poezia lui Frunză se apropie de reflecțiile lui Augustin asupra timpului interior și de înțelegerea heideggeriană a clipei ca loc al autenticității, fără a deveni însă discurs filosofic propriu-zis. Filosofia rămâne discretă, absorbită de imaginea poetică. Iubirea nu suspendă doar timpul, ci și distanțele dintre om, natură și transcendență.

Cosmosul liturgic

Una dintre imaginile cele mai memorabile ale volumului apare în poemul *Flori de păpădie*: „Soarele oficiază ca un arhiereu / în catedrala cosmicei iubiri." Metafora transformă universul într-o liturghie cosmică. Natura nu constituie fundalul întâlnirii dintre îndrăgostiți, ci participă activ la ea. Soarele devine arhiereu, cosmosul se convertește în catedrală, iar iubirea capătă dimensiune sacramentală.

Această perspectivă amintește de tradiția patristică a cosmologiei liturgice, fără a deveni explicit confesională. Sacrul nu este impus din exterior, ci descoperit în însăși frumusețea creației. În această privință, poetul reușește să evite două extreme: sentimentalismul și religiozitatea declarativă. Sacrul se naște din metaforă, nu din predică.

Între eros și transcendență

Un alt aspect remarcabil îl constituie relația dintre iubirea trupească și dimensiunea ei spirituală. În poemul *Goliciunea ta ca o carte de poezie*, autorul vorbește explicit despre întâlnirea dintre „eros și agape". Formula este deosebit de sugestivă. Ea nu propune o opoziție între cele două forme ale iubirii, ci o continuitate. Trupul nu este obstacol în calea transcendenței, ci unul dintre locurile posibile ale revelației.

Aceeași idee apare și în poemul *Și palmele tale*: „niciodată n-am să găsesc / ceva mai profund religios / decât... / cerul pe care / stelele desenau chipul tău / și palmele tale / jucăușe / pe trupul meu". Aceste versuri exprimă poate una dintre cele mai curajoase afirmații poetice ale volumului. Experiența religioasă nu este separată de corporalitate. Dimpotrivă, trupul devine limbaj al comuniunii. Fără a transforma erosul într-o doctrină, Sandu Frunză îl înnobilează simbolic. Iubirea nu este desacralizată prin apropierea de trup; trupul este resacralizat prin iubire.

Lacul ca spațiu al revelației

Un simbol recurent este lacul. În poemul *Te aștept, iubito*, poetul scrie: „Te aștept, iubito, / la Lacul Trei, / Lacul plimbărilor filosofice..." Iar câteva versuri mai târziu: „Acolo unde eu și Dumnezeu am învățat să iubim / chipul tău." Lacul apare ca loc al revelației. Apa reflectă nu doar chipurile, ci și sensurile. Întâlnirea dintre Dumnezeu, poet și femeia iubită creează o geometrie simbolică în care iubirea devine limbaj comun. Această imagine este reprezentativă pentru întregul volum: transcendența nu coboară spectaculos în lume, ci se lasă descoperită în simplitatea întâlnirii.

Limbajul poetic

Din punct de vedere stilistic, poezia lui Sandu Frunză preferă claritatea în locul obscurității programatice. Metaforele sunt numeroase, însă rareori gratuite. Simbolurile revin obsesiv și construiesc o unitate internă a volumului: grădina, lumina, lacul, cerul, Eva, copacul, floarea, copilăria, clipa. Această recurență simbolică oferă cărții coerență și transformă fiecare poem într-o variațiune asupra aceleiași mari teme: iubirea ca restaurare a lumii. Uneori însă discursul liric este atât de apropiat de reflecția filosofică încât riscă să diminueze tensiunea poetică. Există pasaje în care ideea pare să conducă imaginea, nu invers. Totuși, asemenea momente sunt puține și nu afectează echilibrul general al volumului.

Concluzii

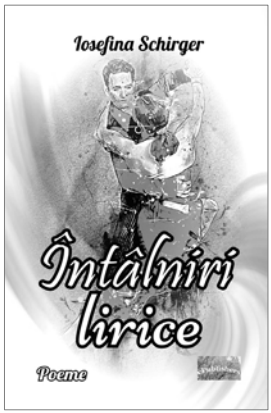
Iubirea ca un vis infinit dăruit unei clipe este mai mult decât un volum de poezie erotică. Este o meditație asupra posibilității omului de a redescoperi unitatea lumii prin iubire. Paradisul nu este reprezentat ca un loc pierdut, ci ca o memorie activă care continuă să modeleze existența umană.

Originalitatea cărții constă în modul în care Sandu Frunză reunește reflecția filosofică, imaginarul biblic și sensibilitatea poetică fără a le confunda. Filosoful nu îl eclipsează pe poet, iar poetul nu renunță la profunzimea gândirii.

Volumul propune o poetică a comuniunii, în care iubirea devine limbajul fundamental al ființei. Într-o epocă marcată de fragmentare și individualism, această perspectivă oferă nu doar frumusețe estetică, ci și o autentică invitație la regăsirea omului în relație cu celălalt, cu natura și cu Dumnezeu.

Prin densitatea simbolurilor, coerența imaginarului și rafinamentul discursului liric, *Iubirea ca un vis infinit dăruit unei clipe* se impune drept unul dintre cele mai consistente volume de poezie filosofică românească din ultimii ani.

VICTOR CONSTANTIN MĂRUȚOIU

Despre Poezie și Ființare întru cele mai frumoase *Întâlniri lirice*

Existența noastră într-o lume ce alternează, tot mai mult, între stări pandemice și stări de războaie, între angoase și definiri umane, între durere și dorințe de a împărtăși binele, ne face să fim tot mai circumspecți față de semenii noștri și față de ceea ce ne definește ca și persoane umane. În această perspectivă totul parcă duce spre deconstrucție umană. Ca remediu literatura poate și trebuie să fie vindecătoare. Iar poezia, prin excelență, poate fi panaceul universal: „Țărmul meu fără port de întoarcere, ia cartea asta ca pe o altă renaștere!”*(Nostalgia depărtărilor)* „Asculți? Citești? Nu se prea știe cum te ridică și te coboară o poezie. Tremur ca o frunză-n vânt dup-o apă de pământ. Vară, despre asta cânt!...” „Pașii mei adăugați pașilor tăi, gura, gurii de foc… Unde să vii? Unde să-ți fac loc?” „E o ursită de poet să te găsesc, iubesc, să te aștept. Cam ce ar fi să mă deștept?” (pp. 175-176).

În această linie se înscrie volumul de versuri al poetei Iosefina Schirger, intitulat *Întâlniri lirice*, (ePublishers, București, 2022). Acesta se deschide ca o invitație a noastră la lectură, la împreuna păsire cu autoarea pe meleagurile dulci ale Poeziei. Este, oarecum, o invitație la o întâlnire de suflet și pentru suflet: „destin cotropit de senin, vino, vară! Vin...” (p. 68) „Nu te irosi în această lume reală! Vino să-ți arăt ceva pe o coală!” (p. 179) „Ce fericit trebuie să fii, să primești aceste vane poezii!” „Mirosul de flori a rămas din vară și o carte cu păsări, subțire, în rime, ușoară” *(Zbaterea dimineții).*

Poeta păstrează linia scrierilor sale altfel decât cu ceea ce este obișnuit publicul larg de astăzi. Ea scrie pentru ființare, pentru dăinuire și nu pentru faima momentului. Se transpune într-o lume dincolo de orizontul privirilor noastre imediate, ceea ce reprezintă tema predilectă a scriiturii contemporane:

„Ce nu spun se transformă în insomnii și tristeți. Am scris nedormind pentru zece vieți! / Arată-mi cum e să iubești, cu ochii tăi nepământești să mă răsfoiești, să mă citești! / Acum nu înțeleg de ce umbrele noastre merg depărtat, păsări urmărindu-se, așteptându-se vinovat. / Mai știi să asculți foșnind iarba? Auzi? Scrâșnește în tâmple zăpada. / Vii spre mine mereu să mă spargi în bucăți. Tu nu vezi, nu simți că nu mai sunt eu?” *(Cartea cu păsări).*

Autoarea reușește să stilizeze armonios, prin șlefuirea cuvintelor până la forma cea mai pură, ajungând să fie poeme – respirații ale trăirilor sale: „o

deltă sub formă de lacrimă e cosmica ta tremurată inimă" (p. 116), „mâna ta invocând faceri și mângâieri / ochii, nesațul însuși nu mai sunt nicăieri" (p. 13), „acolo unde ai ajuns te ascund aripile dorului smuls" (p. 17), „dacă mi-ar cere luna, i-aș da mai mult: bolta cu stele, mâna" (p. 77).

Tematica este de o largă varietate, de la natură, trăire, iubire și dor, de la sensul cunoașterii, cu iz ușor filosofic, la cele mai cotidiene teme: viață, transformare, moarte și înviere umană. Este interesant cum reușește să combine aceste tematici poetice, fără a se repeta, fără a insista, fără a deranja, fără a forța, ci oferă o desfășurare simbiotică echilibrată. Poate de această măsură este nevoie într-un volum de poezie bună: de echilibru și constanță; desigur, nu putem uita substanța, seva care oferă structură și forță poeziei: „Timpul - oră și rană - / te-a înghițit și pe tine, Ană…" „Ai ajuns pasăre, ceață, vânt / din al meu albastru, metaforic pământ. / E un orizont pe care îl ating / doar întorcându-mă, rotindu-mă / la tine în gând" *(Marea din celălalt timp).*

Prezentul volum este alcătuit astfel: scurtă prezentare a autoarei, două cuvântări înainte: *Timp creator* de Ionel Muscalu și *Marmura verbului* de Mircea Vasile Diudea, capitolele propriu-zise: *Marea din celălalt timp, Nostalgia depărtărilor, Invocație pentru ploile verii, Elegii și alte prostii, Cartea cu păsări, Întâlniri lirice, Zbaterea dimineții*. Putem observa, lecturând volumul, că avem în față șapte macro-poeme, care se deschid ca un fluviu și ne inundă sufletele cu seva lor lăuntrică.

Este frumos cum autoarea ne invită în arealul gândirii și al trăirilor sale, semnalându-ne necesitatea resetării ludice a vieților noastre. Dar nu ne aflăm în fața unui ludic al copilăriei sau un ludic de situație, ci ne întâlnim cu un ludic creator, care desăvârșește chemarea poetică:

„Am să te caut în toate viețile mele / Ne vom găsi în fiecare din ele. / De ce te-aș urma? / Pentru că lângă tine sunt Ea./ Încă aștepți? M-aștepți undeva?..." *(Ploile verii).*

Parcă ar recrea ceea ce se strică așa, încet-încet, în omenirea noastră. Și, astfel, putem afirma că poeta, prin prezentul volum, ne cheamă pentru o întâlnire spre ființare, spre reconstrucția noastră sufletească și spirituală:

„E o dinamică și o statică din alt timp / în zborul subiectiv cu care mă și te mint. // Din ce ți-am desenat în acest manuscris disperat / vor rămâne aripile întinse nemăsurat. // Încap într-un vers cu tot universul, / aceste drumuri care din zori își caută sensul. // Știi ce anotimp mai este sau dacă noi vom fi vreodată o poveste?..." *(Elegii).*

Întâlnirile lirice ale poetei Iosefina Schirger ne cheamă să devenim parte a drumului ei spre acel acasă, interior plin de poeme, de căutări și de ființare întru împlinirea Cuvântului.

Perestroika postmodernismului

să scrii un poem despre poeme
sau despre metaforizarea toamnei
pare imposibil la muritori
moartea nu este demnă de postmodernism
este prea rece prea are capul în nori
poemul ăsta este refuzat nu este suspendat
din dragostea alergată de Baudelaire
este antipatică povestea fără capcane
fără mizeriile aruncate pe tavan
un lucru este sigur
este un coşmar
care mă dezleagă de femei
de tot ce este crud în natură
fără logică fără strigăt
o perestroika printre poeme
aşa voi scăpa de anatema
postmodernismul din ficat

Dialog fără timp

prietene...
în viaţă niciodată să nu te cerţi cu timpul
nici acasă nici la birou
mai bine te vezi cu el pe ascuns
cum te vezi cu amanta
nimeni nu trebuie să ştie
cât de solidă este această relaţie
să nu ai încredere în mine
te voi uita în amestecul de clopote
pe unde voi călători ...
toţi te vor regreta trei zile
şi te vor lăuda fără să ştii
iar eu aşa uituc cum sunt
te voi păstra în amintire
numai eu te voi vedea printre cei vii
vom râde în hohote de bocitoarele
plătite
şi de femeile din viaţă ta
care vor plânge în

locul din care vei pleca
doar eşti şi tu Dumnezeu
care călătoreşte undeva
şi cine ştie ne vom întâlni
pe malul unei ape fără nume
fără loc şi fără amintiri
şi vom trăi alături de femeile
pe care nu le ştii

Înainte de ecou

A scrie la trecut
fără să strângi în pumni tristeţea
care ascunde durerea
ferecată prin strigăt,
este ca şi cum arunci
un toiag înainte de sfârşit,
aşa, ca trecutul să fie prezent,
când ecoul te va cuprinde până la surzenie,
şi vei fi de mult adormit,
când se vor opaciza oglinzile
minţii şi trupului,
numai atunci scrisul tău va plânge!

Călăreţi cu ochii de diamant

Eu scriu din iubire, omule, şi te trăiesc prin mine,
aşa, ca un vlăstar ce caută clorofila vieţii în vene,
nu fac turniruri pentru cupele de falsuri pline,
nu te vând în tarabele ascunse de un oarecine,
cuvintele mă dor, le scot cu lacrimile ascunse,
acolo, unde invidia nu poate ucide cele spuse,
în mintea mea, aleargă călăreţi liberi, şi au aripi,
şi caii lor albi cu ochii de diamante ucid satrapi
ce stau la pândă să te smulgă de aripile-înger,
te vor neputincios, străpuns de ucigaşul fulger,
eu scriu din iubire de viaţă, şi mă rog să creşti,
să poţi să te bucuri de viaţă, să înmugureşti,
cuvintele mele să te păzească de fi-vei părăsit

Sonetul Naşterii Domnului

Ne asaltează clipe-nălţătoare,
Fioruri tainice, fără pereche,
Vestind cu slavă naştere străveche,
O taină sfântă pentru fiecare.

Din cer, un zvon ne-ajunse la ureche
Sub forma unei stele strălucitoare
Şi-atât de-aproape departele pare,
Şi curge o lumină nepereche.

Sedus de orizonturi mişcătoare,
Mesia, Mântuitorul, se naşte,
Mult aşteptat cu jind şi cu ardoare,

Să ne arate mai dreapta cărare,
Prăpastia hâdă să nu se caşte,
S-avem o zi luminoasă de Paşte.

Sonetul mării

Al omenirii leagăn ne-a fost marea,
Ea ne-a-nvăţat cum să păşim pe valuri
S-ajungem pe uscat prin noi portaluri
Şi să scrutăm cu-nfiorare zarea,

Ca să descoperim alte limanuri,
Să ne săpăm prin graniturі cărarea,
Blazon fiindu-ne pâinea cu sarea,
Plăcerea, hălăduirea prin lanuri.

Acum suntem cuprinşi de nostalgie,
Dorul de origini nu se prescrie,
Ca un magnet ne atrage misterul

Naşterii pe care-a dictat-o cerul.
Ne fascinează marea, cum se ştie,
Că ne este mamă şi poezie.

Sonetul unui miracol

E-o flacără, în noi, izbăvitoare
Chiar când afară ninge, viscoleşte
Şi urma ta se îndumnezeieşte,
Înmiresmând pământul până-n zare.

Mistuitorul rug se întreţeşte,
Tăcut văzându-şi de sacra lucrare,
Lărgindu-şi potenţele migratoare,
Pe jar, ne alintă, ne despăgâneşte.

Cu inimă pe inimă sângerând,
Un suflet pustiu în altu-nfloreşte,
Două izvoare-mpreună susurând,

Nu ştii care-i, de iubire, mai flămând.
Când dorul cu dorul se întâlneşte,
Întregul Univers se resfinţeşte.

Sonetul sublimei contopiri

Grăbit plecat-ai în cele şapte zări,
Clipa topirii în Tot te aşteaptă
Să urci spre stele din treaptă
în treaptă,
Spre ţinutul străjuit de irizări.

O umbră îţi arată calea dreaptă
Prin păienjenişul negru de cărări
Cu-o infinitate de ilimitări,
Spre-o poartă luminoasă te îndreaptă.

O vrajă ameţitoare te apasă,
Păşind prin grădini, o infinitate!
Cum n-ai văzut vreuna mai frumoasă.

Sub un platan, te aşteaptă o casă.
Ce potrivire, ce afinitate!
Şi degetu-ţi, în uşă, sigur bate.

Cu cine să te asemăn

Aș vrea să semăn cu tine, tristețe
când râzi cu gura până la urechi de mine
aș vrea să semăn cu tine, ghinion
când țopăi pe tabla de șah a vieții
iar nebunul tău îmi ia calul înaripat
aș vrea să semăn cu tine, femeie în armură
de la care învăț să trimit săgeți
în inimi de piatră
desenez un vas de croazieră
în care mă îmbarc și călătoresc spre alte lumi
fiindcă aici, am văzut ce era de văzut
am trăit cât a fost de trăit
și nu mai am ce corecta în cartea destinului.

Altruism

Marea vine la picioarele mele
fără să o rog să vină
muntele mă ajută să-l escaladez fără plată
iarba mă sprijină să îngenunchez
fără să mă întrebe pentru ce, pentru cine
zarzării, caișii își scutură fructele
peste umerii mei să nu flămânzesc
vântul îmi răcorește trupul dogoritor
venind de departe, numai el știe cum
ploaia îmi spală petele de sânge
de pe mâini cu iertare mută
zăpada mă acoperă fără să mă certe
că am albit la fel ca ea deși mai aveam vreme
fără să mă întrebe de ce azi și nu mâine...

Capriciosa

Ce nu-i bine
mă întreabă cel ce mă construise
ce nu-ți convine
numai reclamații, reproșuri din partea ta
înțelege că nu pot s-o iau mereu
de la capăt

am obosit să stric, să refac, iar să stric
cine crezi că ești
n-am întâlnit în viața mea
o ființă atât de capricioasă
alții în locul tău mi-ar fi mulțumit
pentru o respirare doar
în lumea cu stele, cu soare
tu vrei tot cerul să-l respiri
dintr-o dată, într-o viață
care nu e decât secunda
aceea verde ce trece imprudent
pe dinaintea noastră, printre
mașinile de mare viteză ale îngerilor.

Cuibul poemelor

Mă veghezi, mă salvezi
trimiți ploaia când casa e în flăcări
lași să cadă pătura de ninsoare
să mă acopere când adorm pe câmp
trimiți un câine să mă păzească
să mă apere de hoți fiindcă ei au aflat
că sunt cea mai bogată femeie din lume
deși casa mea e goală și descuiată
iar pe acoperiș o barză
și-a făcut cuib din poemele mele.

Sacrificiul inutil

Cu o valiză plină de sacrificii fără rost
colinzi țări, continente
pentru cine te sacrifici mereu
mereu cineva te cheamă să-l salvezi
să-l ajuți, să te sacrifici fără niciun sens,
doar pentru a arunca puternic o cărămidă
să spargă sticla zilei
cușca de aer în care suntem
ea, poezia e sacrificiul suprem
dar nu-i cere oricui să-l facă
adică să vină în casa ei și să se declare
stăpân și rob trudind și murind împreună
pentru ceva rămas neînțeles.

(Rugăciune) – ANCOTRIB

Nu e ceva ce cauți, și nici ceva ce-aștepți,
(A ști fără-a cunoaște – aceasta e credința)
Nu vrei nici să respingi și nu vrei nici s-accepți,
Ci doar ca lumânarea să-ți depeni năzuința.

Norocului vieții ofrandă să-i aduci,
(Ce-i neființa numai ființa te învață)
Căci ai venit din dorul mulțimilor de cruci,
Și să te-ntorci la ele tu ceri acum povață.

Îți proiectezi arheul și-apoi te-nchini la el,
(Arheul e în tine și veți pleca-mpreună)
Cu el, până la capăt, vei deveni la fel,
Iar asta-i datoria din vremea cea străbună.

(Rugăciune) – SONET

Sunt umbră mergătoare a Stândului în cer,
Mă pipăi după carne, substanța s-o măsor,
Dar n-o găsesc niciunde, și după ajutor
Mă-nchid în rugăciune, să uit de-al lumii ger.

Căci forma-mi indecisă are un singur dor –
Temeiul ce s-o umple, căci altfel sunt apter,
Mă-nchid în rugăciune ca-ntr-un astral mister,
Și treptele spre carnea-mi le pipăi și cobor.

Auto-exilare în oul de-nceput,
În așteptarea vremii când coaja 'i va plesni
Și-oceanul de lumină din cer va fi căzut

Și forma mea incertă o va prea-năpădi,
Atunci de-al meu temei eu mă voi fi prea-umplut,
Și ce-a fost în sămânță de-acum va prea-rodi.

Luminița Țăranu, *Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi*
(vezi p. 203)

COSTAS HADSHIGEORGIOU

Challenges and Discoveries in Translating a Theatrical Text

The Hard Way Out or *The Man and the Satyr* is the title that Jean Bodin, the pen name of the internationally renowned theatre director and teacher Heinz-Uwe Haus, gave to the third part of his dramatic trilogy *The Power and the Loss of the Soul*. Beginning to translate Bodin's texts I encountered the first difficulty in the phrase *Way Out* of the title. In Greek, I had to choose between two terms: *diexodos* and *exodos*. Both carry roughly the same literal and metaphorical meaning. In the end, I preferred the word *exodos* ("exit") because it feels more solid and tangible, but also because it is closer to the theatre, with its entrances and exits.

My second difficulty concerned the poetic texts. They are all characterized by a loose structure because Bodin does not use punctuation anywhere. I therefore had to make my own reading of the texts and attempt to render them into Greek in a way that remained as faithful as possible to the original.

The Hard Way Out is a composition that combines poetry and prose. It consists of twenty-two poetic and six prose texts, which Bodin incorporates into a loosely structured whole and intends them to function, within the framework of the trilogy, as choral commentary. This intention becomes apparent from the subtitle *Laments (A chorus consisting of fifteen persons)*. It is clear that Bodin takes ancient Greek drama as his model, where the Chorus, following the innovation of Thespis in the sixth century B.C., evolved into an indispensable structural element of tragic drama. It functions as a collective protagonist representing both the audience and the democratic polity on the theatrical stage. It observes and comments upon events, as well as the personal adventures and sufferings of the heroes, placing them within their religious and socio-political context.

By adopting the Chorus as a means of dramatic expression, Bodin succeeds in giving himself the perspective from which he can confront reality as it takes shape in our postmodern age. He experiences this reality in the United States, where he made his own "exit" following the fall of the Berlin Wall and the collapse of the harsh totalitarian regime of East Germany, having already played a significant role in bringing about this historic change. The United States became a second homeland to him, as he remained there for a substantial period of his life, directing and teaching in the Department of Theatre and Dance at the University of Delaware. The profound knowledge and unique experience he gained through studying and staging works from the world theatrical repertoire, including ancient Greek

drama, shaped his philosophical attitude towards the human condition. The theatrical tradition that contributed most significantly to the formation of his worldview, however, was Bertolt Brecht's epic theatre. Brecht placed in the "arsenal" of his worldview the "device", if I may use that term, of "distancing" *(Verfremdung),* which enables him to view the world around him from a distance and interpret it critically. The human condition that emerges through his texts is, as noted above, the one he experienced in the United States. Yet the manner in which he perceives and interprets it grants it a universal dimension that touches all of us - everyone who participates in the cultural tradition of the Western world.

His poetic texts, taken as a whole, are marked by a disarming simplicity. Nowhere do we encounter unnecessary ornamentation or verbosity. Throughout the texts we discern stylistic coherence and a consistent elegiac tone. Indeed, the subtitle of the collection, *Laments,* is indicative. Running through all the texts is a subtle, almost imperceptible irony that emphasizes the contradictions of the world emerging from their verses. This world, as Bodin views it, through his critical gaze, provides the stage upon which a theatre of the absurd is continuously performed. Bodin's human being is a paradoxical creature, one who "with the same breath blows both hot and cold." This is what the Aesopian fable *The Man and the Satyr,* which serves as the second, alternative title of the choral pieces, tells us. At the same time, this human being is also a tragic creature. As with the heroes of ancient tragedy, so too here the contemporary Man proceeds blindly through life's journey, guided by contradictions. Wherever security is sought, conflict and blind violence arise, confronting him with insecurity. At times he feels certain that, through the tools of science, he has become the possessor of truth; yet eventually doubt arrives and carries that certainty away. Just when he enjoys the fruits of peace and advances through life carefree, he suddenly forgets himself, takes up once more the instruments of war, and spreads destruction and calamity.

It is on the subject of war that Bodin seems to place the greatest emphasis: he devotes five of the six prose texts of his choral cycle to it. These texts are placed among the poetic ones and all refer to wars fought by the United States beyond its national borders in recent years. They are brief, dense passages that narrate, in a spare and realistic manner, the experiences of American Marines on the battlefronts. They are marked by the same subtle irony we observed in the poetic texts, an irony that integrates them into the elegiac atmosphere characterizing the entire collection. The grand purpose for which these wars were fought was never achieved. None of the countries involved in them attained democracy, nor did they achieve prosperity. To recall the verse of George Seferis referring to the ancient Trojan War, they were fought "for an empty shirt."

In both the poetic and prose texts, Bodin frequently refers to the Scriptures - the Old and New Testaments. The frequency of these references

provides the historical depth that characterizes humanity's relationship with its transcendent roots, with the Divine. At the same time, it reminds us that if there is anything stable in human life, it is the Divine, and that when human beings distance themselves from it, they are lost. Their actions are deprived of meaning; they become absurd.

Bodin concludes this mini-tragedy in a highly effective manner. He employs one of the prose texts, which refers to a practice of the American Marines. According to the text, for every comrade who loses his life in battle, the Marines erect an improvised memorial whose central motif is the shape of the Cross. Through this text, Bodin confirms his conviction regarding humanity's relationship with the Divine and simultaneously "deconstructs" the postmodern theory which argues that the "grand narratives" (capitalism, communism, Christianity, and so forth) are collapsing because they are no longer capable of interpreting the world around us. In a suggestive manner, Bodin seems to tell us that Western Man, at the moment of his difficult Exit (his Hard Way Out) from the theatre of life, wishes to be accompanied by the soteriological message of the "grand narrative" of his Christian faith, symbolized by the sign of the Cross. One may not be entirely certain where one is going; nevertheless, at that dramatic moment of departure from life, one wishes to be accompanied by the hope and the expectation of Salvation and Consolation.

NOTE: The article is an excerpt from the author's commentary in a collection of dramatic texts by Jean Bodin in Greek, titled *Antilogoi,* published at edition lulu, Raleigh, N.C, 2026. The volume includes also: *The Nurse* and *Anlauf aus der Asche* (*Rising from the Ashes*, translated by Marianna Papastephanou), as well as *Extermination from a Distance Officially Recorded or the Murderer of Sleep* (translated by Giorgios Neophytou). In his remarks, he refers to the context of the texts within the "dramatic-critical trilogy" by Heinz-Uwe Haus and Klaus Schmidt *Die Macht und der Verlust der Seele (The Power and the Loss of the Soul)*, published in 2015 by Mackingerverlag, Bergheim, Austria.

Bavarian traditions

The Pole of Joy and Friendship

For the past few days I have been in Germany, and while walking through a Bavarian village, my attention was drawn to a tall wooden pole standing proudly in front of a house. It was no ordinary pole. It was decorated with the most unexpected objects: pots and pans, plates, mugs, brooms, buckets, car tires, aprons, beer bottles, toilet paper, baby bottles and many other household items which, at first glance, seemed to have been hung there at random.

Naturally, I wanted to know what it all meant.

It was neither a joke nor an advertisement.

It was a tradition.

In fact, I had seen a similar pole a year earlier, near our children's home in Wurmsham. Seeing it again now, also in Bavaria, somewhere near Wurmsham in the Landshut region, I realized that this is a cherished custom still preserved by Bavarian communities.

Germany is known throughout the world for its engineering, its automobiles, its precision and its modern spirit. That is why I was pleasantly surprised to discover that, beyond the image of a highly industrialized country, its people continue to preserve the traditions handed down from generation to generation.

Depending on the locality, this ceremonial pole is known as Richtbaum, Ehrenbaum or Birkenbaum, while in some areas the custom is associated with what is called Schachtelhochzeit ("Box Wedding"), a symbolic and humorous celebration dedicated to young couples who are building a life together and preparing for marriage.

Friends and neighbours erect a pole or decorate a young birch tree in front of the couple's home, adorning it with ribbons, greenery and household items. Pots, plates, brooms, buckets and tools symbolize family life, prosperity and the future home. Alongside them hang amusing objects such as baby bottles, pacifiers, toilet paper, beer bottles, toys and other humorous gifts, all accompanied by good-natured jokes and warm wishes for a happy married life.

Laughter, music and good cheer are always part of the celebration.

In many villages, the hosts invite neighbours and friends to a small gathering in front of the house, where traditional Bavarian beer, grilled sausages and the famous Brezn (Bavarian pretzel) are shared in a festive atmosphere.

I soon realized that the true value of this custom lies not in the objects hanging from the pole, but in what they represent. The community welcomes

the young couple, reminding them that they are not alone and that they will always have friends and neighbours by their side.

In a world where individualism seems to grow stronger every day, such traditions remind us that the spirit of community can still flourish. They bring people together, encourage conversation, laughter and friendship, and celebrate the beginning of a new chapter in life.

As I stood looking at this beautifully decorated pole, I understood once again that folklore is far more than traditional costumes, songs and dances. It is about solidarity, belonging and continuity.

Bavaria offers us a valuable lesson: traditions are not relics of the past but living bridges between generations. As long as people continue to preserve and pass them on, the identity of a community remains alive and strong.

Perhaps that is why, while admiring this remarkable pole of joy and friendship, I found myself thinking that no matter what language we speak or in which country we live, authentic traditions ultimately serve the same purpose: they bring people together.

Luminița Țăranu, *Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi*
(vezi p. 203)

Pe data de 1 iulie 2026 Th. Damian a participat la expoziția de artă de la Accademia di Romania din Roma unde artistul plastic Liviu Şoptelea a avut expuse lucrări. Întâlnire cu traducătoarea Muguraş Maria Petrescu şi cu artistul fotograf Vali Diaconescu.

Aspect din sală: prezentarea artiştilor

De la st.:
Th. Damian,
Liviu Şoptelea,
Vali şi Resy Diaconescu

De la dr.:
Liviu şi Cristina Şoptelea,
Muguraş Maria şi David Vnuck

Joi, 10 iulie 2026, la Cluj
Întâlnire cu istoricul Vasile Iuga de Sălişte, preşedintele Fundaţiei „Pro-Maramureş”

De la st.:
Th. şi Claudia Damian,
Narcisa şi Vasile Iuga

Scriitorul Mircea Petean (st.),
directorul editurii Limes şi Th. Damian

18 şi 19 iulie 2026, la Bucureşti
Întâlniri cu scriitori şi editori: Florentin Popescu, Raluca Tudor, Passionaria Stoicescu, Ioan N. Roşca, George Lăzăroiu şi Elena Liliana Popescu

Th. şi Claudia Damian
împreună cu Florentin Popescu...

... alături de George Lăzăroiu

... şi de Ioana şi
Ioan N. Roşca

Pe 22 şi 23 iulie a avut loc, la Seminarul Teologic de la Mrea Neamţ, întâlnirea de promoţie (seria 1971) cu ocazia aniversării a 55 ani de la absolvirea Seminarului şi a 60 de ani de la admitere în speciala şcoală teologică de la Neamţ.

Fotografie de grup alături de P.C. Pr. Prof. Dr. Viorel Laiu (centru, în reverendă), directorul seminarului

Th. Damian prezintă volumul de poezie al lui Marcel Miron *Fântânile cerului / Les fontaines du ciel.*

Aspecte de la slujba festivă

În faţa Bisericii Seminarului

Preoţii Constantin Genes, Ioan Dănilă, Gheorghe Hostiuc, preotesele Elena Hostiuc şi Artemiza Damian

La cimitirul mănăstirii la mormintele unora dintre profesorii noştri

În căruţa cu coviltir spre locul mesei câmpeneşti

Îm câmp la „Cărbuna”, onoraţi de prezenţa P.S. Părinte Varlaam Merticaru, Episcop vicar patriarhal (al 3-lea din dreapta), a P.C. Părinte Arhim. Benedict Sauciuc, starețul Mănăstirii Neamţ (al 4-lea din dreapta) şi a P.C. Pr. Prof. Dr. Viorel Laiu, directorul Seminarului (primul din dreapta)

Vedere din partea preoteselor

În zilele de 28-29 iulie 2026, la Aiud, au avut loc Colocviile de literatură şi arte, ediţia a XXXI-a.

Lansarea volumelor *Adam n'est la pas mort* şi *Jurnal de seminarist* de Th. Damian şi a volumului *Les fontaines du ciel,* de Marcel Miron

Scriitorul Ioan Hădărig, directorul artistic al Fundaţiei „Inter-Art", Aiud

Prof. Ioan N. Roşca vorbeşte despre volumul *Les fontaines du ciel* de Marcel Miron.

Prezintă poetul Marcel Miron.

În atelierul artistului plastic Ştefan Balog, preşedinte al Fundaţiei „Inter-Art” (stânga)

În acelaşi atelier, de la st.: Claudia Damian, Ioan N. Roşca, Marcel Miron, Th, Damian (în spate), Ştefan şi Zoltan Balog, Andrei Damian

La umbra marilor copaci: Andrei şi Th. Damian (st.), Ioan N. Roşca, Ioan Hădărig, Ştefan Balog, Claudia Damian, Marcel Miron.

La vernisajul expoziţiei lui Andrei Damian, prezintă Ioan Hădărig, alături de autorul lucrărilor şi de Ştefan Balog.

În zilele de 30 şi 31 iulie 2026, întâlniri prieteneşti la Bistriţa.

De la st.: Th. Damian, Dorel Cosma, Andrei şi Claudia Damian, Pr. Nicolae Feier, Menuţ Maximinian, Zorin Diaconescu

Soţii Damian cu scriitoarea
şi traducatoarea
Elena M. Cîmpan

La redacţia ziarului *Răsunetul,* în emisiunea „Cafeneaua Bistriţa Culturală”.
De la st.: Menuţ Maximinian, Andrei, Claudia şi Th. Damian, Dorel Cosma

Pe data de 5 august 2026, la Botoşani, în aula Bibliotecii judeţene „Mihai Eminescu” a avut loc lansarea volumului *Jurnal de seminarist* de Th. Damian, prezentat de scriitorul Gellu Dorian, şi vernisajul expoziţiei de artă fotografică de Andrei Damian, prezentată de artistul Liviu Şoptelea.

Gellu Dorian vorbeşte despre volum.

Liviu Şoptelea prezintă lucrările lui Andrei Damian.

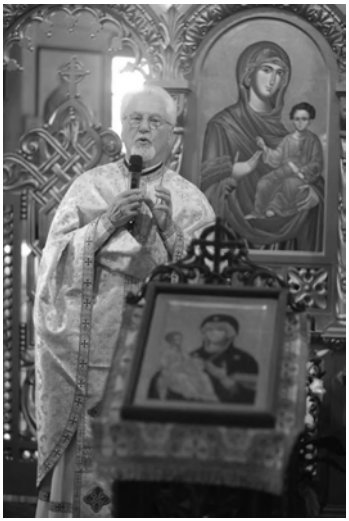
Joi, 6 august 2026 a avut loc la Darabani (jud. Botoşani) Festivalul Nordului unde a fost prezentat, între altele, filmul *Comatogen* în care un rol important l-a avut actorul Theo Şoptelea, fiul artistului Liviu Şoptelea şi al poetei Cristina Prisacariu Şoptelea. Întâlnire cu scriitorul Victor Teişanu.

In atelierul artistului plastic Liviu Şoptelea, Botoşani.

Duminică 13 septembrie 2026, la Biserica ortodoxă română „Buna Vestire” din München (paroh, protopop Dr. Alexandru Nan).
Eveniment special când s-a aniversat împlinirea a zece ani de la sfinţirea noii biserici de lemn (ctitor P.C. Pr. Simion Felecan).

P.C. Pr. Simion Felecan

Sobor de preoţi, diaconi şi enoriaşi alături de
P.S. Părinte Sofian Braşoveanul,
episcop vicar al Arhiepiscopiei Germaniei, Austriei şi Luxemburgului

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light
30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60$ inclusiv expediţia

Numele
Adresa .....
Oraş/stat .....
Cod.....
Tară .....

Donaţii şi contribuţii pentru revistă:

Numele.....
Adresa .....
Oraş/stat .....
Cod.....
Tară .....

Suma: .....

Atât abonamentul cât şi donaţiile pot fi făcute prin check sau money order. Donaţiile se scad la taxe.

NorthWatch Consulting

Grija pentru comuniate începe cu pregătirea.

NorthWatch Consulting sprijină bisericile, școlile, grădinițele, taberele, companiile și organizațiile comunitare să protejeze oamenii și să fie pregătite pentru situații de urgență.

Cum vă ajutăm:

- **Evaluarea riscurilor** și a vulnerabilităților
- **Planuri de urgență**, evacuare și adăpostire în siguranță
- **Proceduri pentru** localizarea copiilor pierduți și reunificarea familiilor
- **Continuitatea și reluarea activității** după o situație de urgență
- **Instruirea personalului** și a voluntarilor, exerciții și simulări
- **Pregătirea festivalurilor** și a altor evenimente
- **Formarea echipelor de siguranță** și colaborarea cu serviciile de intervenție

Experiență practică. Planuri personalizate. Pregătire împreună cu echipa dumneavoastră.

Vă sprijinim de la evaluare și planificare până la instruire, testarea procedurilor și pregătirea pentru revenirea după o urgență.

Servicii disponibile în persoană sau online.

30 de minute de consultanță gratuită

Contactați-ne pentru o discuție despre nevoile dumneavoastră.

Ionela Manown
571-230-9515
ionela@northwatchconsulting.com
www.northwatchconsulting.com

Pregătire astăzi. Reziliență mâine.

Marcel Miron – 75*

Miron Marcel s-a născut în 29.10.1951 la Cozmești, județul Vaslui, al doilea copil din cei șase (doi decedați) ai familiei Dumitru și Ruxandra Miron.

A urmat școala primară în Cozmești, 1958 – 1962, școala generală în Oșești, 1962 – 1966, Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț, 1966 – 1971 și Institutul Teologic de Grad Universitar din București.

Este angajat preot la 01.12.1973 la parohia Botești, Protopopiatul Huși, județul Vaslui, în 1982 transferat la Parohia „Sf. Ap. Toma" din Huși. Între anii 1990 – 2010 a fost protopop al Protopopiatului Huși. Pensionat la data de 01.08.2021.

Scrie poezie din copilărie, din clasele a șasea – a opta, apoi în timpul Seminarului Teologic. La București frecventează cenaclul literar „George Bacovia" și cenaclul umoristic „G. Călinescu" de la Gara de Nord.

Debutează în revista *Lumină lină* de la New York, a prietenului său Theodor Damian, în anul 2000, iar la insistențele aceluiași coleg și prieten publică la Editura Junimea din Iași, în anul 2015, volumul de poezii *Versuri albastre și aurii,* carte care a fost premiată de Casa de Cultură „Mihai Ursachi" din Iași, la Zilele recoltei editoriale, cu premiul I, pentru „Cel mai bun debut al anului 2015".

Tot în 2015, apare la Editura Gens Latina din Alba Iulia volumul de poezii *Caiere de lumină.*

În anul 2016, la Editura Timpul din Iași, scoate cartea de poezii *De la Kogaion la Athos,* urmată de *Spre orizonturi albastre* în anul 2017.

În decembrie 2016 a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Iași.

A publicat și publică poezii în revistele *Lumină lină* din New York, *Gând românesc* din Alba Iulia, revista *Scriptor* - Iași, revista *Poezia* - Iași, revista *Convorbiri literare* - Iași, revista *Hyperion* - Botoșani, *Rapsodia* - Sibiu, *Ardealul Literar și Artistic* - Deva, *Baad* – Bârlad, *Expres Cultural* – Iași, *Conexiuni* – Bistrița, *Bogdania* - Focșani, revista *Cronograf* - Satu Mare, *Mărturii culturale* - Satu Mare, *Însemnări ieșene, România literară, Bucureștiul Literar și Artistic, Feed Back* - Iași, etc.

În anul 2017, a primit premiul Uniunii Scriitorilor, subfiliala Vaslui, pentru volumul *De la Kogaion la Athos.*

---

* Redacţia revistei *Lumină lină* urează distinsului poet Marcel Miron sănătate deplină, ani mulţi şi rodnici, noi împliniri şi bucurii de pe urma muncii făcute cu dăruire şi pasiune în ogorul culturii şi spiritualităţii româneşti.
LA MULȚI ANI! *Th.D.*

În anul 2018, la Editura 24:ORE, a publicat volumul de poezii *Șarpele de pe balustradă,* care a primit Premiul Grigore Hagiu – Târgu Bujor, Galați, 27.09.2019; Premiul Uniunii Scriitorilor Iași, filiala Vaslui, 15.11.2019 și Medalia „Palatul Culturii Bistrița" pentru poezia religioasă, 29.11.2019.

În anul 2018 a primit distincția „Poet al Iașilor".

În anul 2020 a publicat volumul de poezii *Poeme din anticamera vieții.*

În anul 2021 a publicat volumul de poezii *Vise pe Tabor,* Editura Timpul, Iași.

În anul 2021 a primit premiul „Convorbiri literare", Zilele Revistei, Ediția a XXV-a.

Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Iași, i-a oferit Premiul de Excelență pe anul 2021.

Asociația Culturală „Catharsis" Bistrița i-a oferit Premiul pentru literatură pe anul 2021.

Diplomă de la Asociația Culturală „Catharsis" Bistrița, Societatea Scriitorilor Bistrițeni „Conexiuni B. C.", 14 ianuarie 2022 - Zilele Culturii Naționale.

În anul 2022 a primit Distincția Festivalului Internațional de Poezie - Iași, „Refugiat prin Poezie", Diploma Bibliotecii V. A.Urechea, Galați.

În perioada 26-31 august 2022 este prezent la Ouranopolis - Muntele Athos, Grecia, la Turnirul de Poezie dintre filialele București și Iași ale Uniunii Scriitorilor din România, reprezentând Filiala Iași.

În luna noiembrie 2022 participă la Festivalul de Poezie Tomis - Constanța, reprezentând Filiala Uniunii Scriitorilor Iași.

În luna martie 2023, la Editura Rawex Coms din București, a publicat volumul de poezii *Raze de lumină,* urmat de volumele bilingve

Semne contemporane / Gegenwärtige Zeichen, ediție româno-germană, traducere de Mircea M. Pop și I. Schwietzke, Editura Timpul, Iași, 2024.

Semne contemporane / Signos contemporaneos, ediție româno-spaniolă, traducere de Carmen Bulzan, Editura Kult, Drobeta-Turnu Severin, 2024.

Semne contemporane / Shenja Bashkekokore, ediție româno-albaneză, traducere Baki Ymeri, Editura Rawex Coms, Bucuresti, 2025.

Fântânile cerului / Les fontaines du ciel, ediție româno –franceză, traducere Marcela Hădărig, Editura Inter Art, Aiud, 2026.

De ziua mea

Ziua mea
ca toate zilele vii
cu Duh și Lumină
încep în ajun
când soarele
doctorul mamoș al tuturor zilelor
își strânge șorțul însângerat

iar stelele se ițesc
de după ochii timpului
să vadă cum preotul
trage perdeaua de la ușa altarului
o pânză țesută de bătrâna preoteasă
în vremea unui post lung
și greu
jertfă pentru bărbatul ei
apostolul Cuvântului întrupat
condamnat fără proces de instanța atee
la Canalul Dunărea –Marea Neagră.

De ziua mea
trag dvera ușilor împărătești
ale bisericii pușcăriei de la Poarta Albă
să văd pajiștea înțesată
de îngeri lucrători
cu târnacoape de aur
și lopeți de argint

cum încarcă în roabe de cleștar
oasele cântătoare
ale bunicilor și părinților
și țes covor de moaște
în fața tronului ceresc.

Iar câmpia de soare
cântă simfonia liturgică
Osana!
Bine este cuvântat
cel ce n-a uitat
numele Domnuluii

HORIA ION GROZA

Drumul liric spre Emaus

Lucian Blaga, care socotea că poezia este o artă a cuvântului doar în măsura în care este şi o artă a necuvântului, spunea că poetul „scoate cuvintele din starea lor naturală şi le aduce în starea de graţie". Părintele Dumitru Stăniloae, în conversaţia sa cu Ioan Alexandru despre poezia religioasă, citând pe Sf. Maxim Mărturisitorul că există o limită peste care cuvântul nu mai poate exprima taina Dumnezeirii, observa importanţa metaforei poetice care ne poate ajuta să mergem încă mai departe în credinţa noastră apofatică. Iar Abatele Henri Brémond remarca faptul paradoxal că poezia religioasă sună ca o rugăciune, care însă nu se roagă ea însăşi ci face pe alţii să se roage.

În acest sens Părintele-poet Marcel Miron în volumul *Semne contemporane, Contemporany Signs* (Ed. Limes, Floreşti-Cluj, 2025) exprimă astfel dubla sa misiune: „Poeţii / copacii vieţii / cu fiecare lacrimă / înfloresc primăvara" iar Preoţii călătoresc cu „nori de tămâie / spre tronul etern", într-o călătorie care nu se termină niciodată *(Din cununa lumii).* Spre „prispa de lumină", purtători de „veacuri de suferinţă", „aezii orbi / urcă / din literă / în literă / până la zidirea Cuvântului" căci „despietrirea / şi înflorirea" sunt „tainica vieţuire / a poetului" *(Fântânile cerului).*

Sf. Pavel îndemna pe credincioşi: „Vorbiţi între voi în psalmi şi în laude şi în cântări duhovniceşti, lăudând şi cântând Domnului, în inimile voastre" (Efeseni 5, 19). De aici şi chemarea pe care o poate simţi un poet răspunzând psalmistului: „Bine este a lăuda pe Domnul şi a cânta numele Tău, Preaînalte, a vesti dimineaţa mila Ta şi adevărul Tău în toată noaptea, în psaltire cu zece strune, cu cântece din alăută" (Psalm 91, 1-3). Poetul Marcel Miron scrie: „Psalmii / răspund ciocănitului meu / ca un xilofon / în tonuri de simfonie stelară" *(Plimbare prin pădurea de psalmi).* El exprimă simplu şi direct puterea revelatorie a acestora în existenţa noastră de zi cu zi: „Psalmul / un lift. // Când ai intrat în el / te răpeşte spre înălţimi // La coborâre / ochii tăi descoperă / cărările vieţii" *(Psalm).*

Dintru bun început, Sfânta Treime a acordat în permanenţă cea mai mare atenţie şi dragoste omului, ca apogeu al creaţiei Sale, înzestrându-l totodată cu libertatea de alegere. După ce omul, prin graba de a mânca din pomul cunoaşterii fără a fi atins încă maturitatea spirituală, a ales păcătuirea prin neascultare, Dumnezeu i-a dat calea de a se matura prin viaţa pământească, afectată de încercările bolii şi morţii. Venindu-i în ajutor, Fiul lui Dumnezeu şi-a efectuat lucrarea Sa pregătitoare pentru mântuire. Ne dăm seama de acest lucru din faptul că încă înainte de momentul întrupării Sale,

moment de receptivitate pentru care omul trebuia să parcurgă un îndelung proces de educare spirituală, timp de trei şiruri a paisprezece generaţii de la Avraam, Domnul însoţea într-o misiune hristică în pustie pe poporul Său care era condus de Moise ce fusese înarmat cu tablele legii, table de piatră „scrise cu degetul lui Dumnezeu" (Ieşire 31,18). Acolo, Domnul Hristos a astâmpărat setea materială şi duhovnicească a oamenilor doborâţi de arşiţa pustiului. Sf. Apostol Pavel a notat: „Şi toţi, aceeaşi băutură duhovnicească au băut, pentru că beau din piatra duhovnicească ce îi urma. Iar piatra era Hristos" (1 Corinteni 10,4). Sf. Andrei Criteanul, autorul Canonului Mare, spune că, atunci când Moise a lovit cu toiagul piatra, „cu închipuire mai înainte, a însemnat coasta" Domnului Iisus, „cea de viaţă făcătoare, din care toţi băutură de viaţă scoatem". Din trupul Domnului, templu reridicat în trei zile (Ioan 2, 19-22), izvorăşte apa vieţii precum spun versetele din Iezechiel (47, 1-12) despre apa din templu - o apă ce vine din eternitate, ca un ocean infinit.

Vorbind despre Sfânta Scriptură care narează lucrarea lui Dumnezeu în relaţie cu oamenii, Poetul sintetizează toate cele mai de sus, în câteva cuvinte care spun totul: „Piatră vie! // În fiecare semn / un suflet / în fiecare cuvânt / învieri; / în toată cartea / marea vieţii" *(Biblia).*

Da, Domnul Iisus a fost cu noi tot timpul, de când a fost omenirea. „În lume era şi lumea prin El s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut" a scris inspirat Sfântul Apostol Ioan (1, 10). Este misiunea noastră să-L căutăm, după cum ne cere înlăuntrul nostru. „Nu m-ai fi căutat, dacă nu m-ai fi găsit" spunea Blaise Pascal. Poetul Marcel Miron scrie: „Atâţia ani Doamne / am crezut că Te caut / şi atât de târziu / mi-am dat seama / de timpul irosit. // Tu erai lângă mine / eu trebuia / doar să-Ţi vorbesc" *(Mirare).* Mai mult, Sf. Ioan Gură de Aur îndemna: „Găseşte uşa inimii tale! Vei afla că este uşa către Împărăţia lui Dumnezeu". Domnul este lângă noi şi înlăuntrul nostru.

Acum, după ce a avut loc întruparea Domnului, ne continuăm maturarea spirituală personală, urmându-L cu ochii limpeziţi de apa adevărului, într-o continuă călătorie spre Dumnezeu. Poetul scrie: „Fără elan / am plecat de acasă / unde trăiam murind. // Acum / pe cărări străine / Te caut / să mor trăind" *(Pelerin).*

Părintele Sofian Boghiu, inspirat iconograf, mărturisea travaliul său de o viaţă pentru a ajunge la Chipul lui Dumnezeu. Nu-L vom vedea bine decât când vom fi faţă către faţă cum spune Sf. Apostol Pavel: „Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, faţă către faţă; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaşte pe deplin, precum am fost cunoscut şi eu" (1 Corinteni13, 12). Atunci cei vrednici, cei curaţi, se vor umple de lumină: „Iar noi toţi, privind ca în oglindă, cu faţa descoperită, slava Domnului, ne prefacem în acelaşi chip din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului" (2 Corinteni 3, 18).

Tradiţia Bisericii ne spune despre chipul Domnului nostru Iisus Hristos din timpul propovăduirii, imprimat pe ştergarul tămăduitor primit de

cârmuitorul Avgar din Edesa Siriei prin zugravul Anania, ca şi despre cel de pe Drumul tragic al Crucii rămas pe năframa Sfintei Veronica. Cunoaştem din mormântul Domnului, chipul Mântuitorului de pe Giulgiul din Torino, un chip brăzdat de suferinţă, ca şi pe cel de pe vălul din Manoppello, un chip cu pacea luminoasă a Învierii. Poetul scrie: „Ştergarul e alb / blând e obrazul ce-l şterge / şi pace aduce în lume // ştergarul e roşu / slabe speranţe de pace / răni gâlgâind învelește // ştergarul e negru / lacrimi peste obraz / se scurg în izvoare / spre alte tărâmuri" *(Semne contemporane).*

Stăm în faţa icoanei Mântuitorului. „În faţa ei / timpul dispare. / Ea este fereastra / netimpului // Prin ea eternitatea te invită / la dreapta Creatorului / să-ţi consulţi buletinul meteorologic / pentru plimbarea / în răcoarea serii / neînserate" *(Icoana).* Da, la invitaţia Domnului trebuie să fim îmbrăcaţi cu cămaşă de nuntă (Matei 22, 11-14). De aceea, cântăm cu sfâşiere în inimă şi plini de umilinţă la Deniile din Săptămâna Patimilor Domnului: „Cămara Ta Mântuitorule o văz împodobită şi haine nu am ca să intru întrânsa". Ne trebuie o haină curată, nepătată de păcate, aşa cum aveam în fragedă pruncie. „Lăsaţi copiii să vină la Mine" spunea Mântuitorul (Luca 18, 16). Poetul scrie cu conştiinţa esenţelor şi a podvigului necesar: „După ani de osteneală / şi muncă fără noimă / căutăm în lada copilăriei / haina pierdută a inocenţei / singura în care / putem sta între îngeri" *(Haină inocentă).*

Paul Evdokimov vorbind despre „iubirea nebună a lui Dumnezeu", observa că geniul lui Teilhard de Chardin, preot iezuit, paleontolog şi filozof, „a descris istoria cosmosului ca pe o evoluţie orientată către om". Omul deci nu este centrul astronomic al universului ci este apogeul acestuia, vârful lui. Sf. Simion Noul Teolog, citat de Evdokimov, spunea: „Sunt om după fire dar Dumnezeu după har".

Contemplând universul, poetul scrie, conştient de prezenţa atotstăpânitoare şi binefăcătoare a lui Dumnezeu: „Bolovanii astrali / călătoresc şi ard / ei anunţă renaşterea lumii / în stâncile cavernoase / leagăne pentru săracii pământului / şi temple pentru prinţii astronomi. // Coborâm în inima pietrei / să vedem / unde a dormit lumina. // Sărutul lui Dumnezeu / înfloreşte pustiul" *(Bolovanii).* Pământul şi făptura se bucură, florile cu culorile lor vorbesc despre frumosul creat de Dumnezeu iar creaţia răspunde cu cântare de slavă: „Florile / ochi de lumină / zâmbet de curcubeu / parfum în vieţile noastre. / Prin ele / ţărâna / vorbeşte cu Dumnezeu" *(Florile).*

Poetul este impresionat de întinderea şi forţa fiinţei mării. „Marea aceasta este mare şi largă; acolo se găsesc târâtoare, cărora nu [le] este număr, vietăţi mici şi mari", spunea psalmistul (Psalm 103, 26). Şi peste ea stăpâneşte Dumnezeu. El zice: „Eu sunt Domnul Dumnezeul Care stârneşte marea şi face să mugească valurile ei; Domnul Savaot este numele Lui" (Isaia 51, 15). Dar tot Domnul o poate domoli din furtuni năpraznice: „Iisus le-a zis: De ce vă este frică, puţin credincioşilor? S-a sculat atunci, a certat vânturile şi marea şi s-a făcut linişte deplină" (Matei 8, 26). Ştim că

Dumnezeu e pretutindeni şi, în ciuda înfricoşătoarelor forţe manifestate în natură, El este plin de dragoste pentru noi. „Unde mă voi duce de la Duhul Tău şi de la faţa Ta unde voi fugi? De mă voi sui în cer, Tu acolo eşti. De mă voi coborî în iad, de faţă eşti. De voi lua aripile mele de dimineaţă şi de mă voi aşeza la marginile mării. Şi acolo mâna Ta mă va povăţui şi mă va ţine dreapta Ta", spunea psalmistul (Psalm 138, 7-10). Privind pacea în care o aşează Creatorul, poetul scrie cu fascinaţie: „Marea s-a culcat / cu faţa pe nisipul plajei / şi ascultă sirenele / care cântă stelelor. // Stelele clipesc / din genele lor lungi aurii / se bucură că marea / îşi găseşte odihna pe plajă" *(Marea).*

Credem în „Făcătorul cerului şi al pământului, al celor văzute şi nevăzute". Sf. Apostol Pavel scrie: „credinţa este încredinţarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute" (Evrei 11, 1). Şi cele nevăzute ne privesc şi ne influenţează. Poetul consemnează: „În sângele tău / şi-n sângele meu / trăieşte şi lucrează Dumnezeu" *(Fişe de analize).*

Nu numai Dumnezeu şi îngerii Săi ne privesc nevăzuţi dar şi cei plecaţi dintre noi în lumea veşnică, fac aceasta. Deşi continuă să trăiască în inimile noastre, cei plecaţi nu ne afectează însă existenţa decât cel mult indirect prin rugăciuni. Poetul scrie: „Morţii sunt sfioşi ca florile. // Ei ne privesc permanent. // Uneori îi surprindem / că ne priveghează / în vis; / îndată dispar" *(Vise).*

Ne ducem şi noi spre moarte „mai puţin pregătiţi / decât toţi nepregătiţii!" *(Secunda de foc).* Am fost făcuţi de mâna lui Dumnezeu: „Doamne, Tu eşti Tatăl nostru, noi suntem lutul şi Tu olarul, toţi lucrul mâinilor Tale suntem!" (Isaia 64, 7). Poetul continuă, socotind o durată ideală a vieţii noastre, urmată de un sfârşit inevitabil şi arzător ca o secundă de foc – moartea, care marchează trecerea în veşnicie: „O sută de ani / până ce lutul / de pe roata olarului / zboară. // Şi o secundă de foc! // Ea / mai lungă decât toate vieţile / în zbor nesfârşit / către ghemul timpului" *(Secunda de foc).*

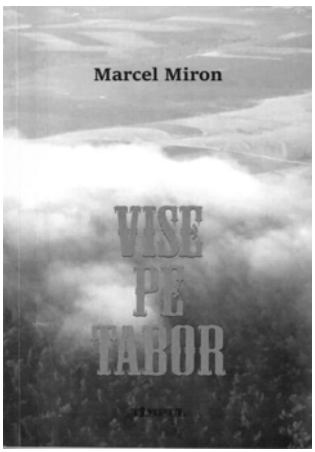
Uitându-se înapoi şi reflectând la parcursul traiului pământesc, poetul îşi defineşte rodul umbrei sale pe pământ. După cum Abatele Brémond comenta în cartea sa despre rugăciune şi poezie, cu cât mai revelatoare este experienţa adâncurilor, cu atât mai mult aceasta se îmbracă în inefabil şi cu atât mai acut simte poetul, care o trăieşte, nevoia comunicării ei celor din jur. Poetul scapă de pericolul adâncurilor absolute, transfigurând substanţa lor în frumosul spiritual astfel că semenii săi, sorbindu-le nectarul precum harnicele albine, vor putea gusta nemurirea: „Poetul / nufăr pe lac / se salvează de la înec / prin taina înfloririi. // Iar albinele / culeg nemurirea / dintr-o floare / muritoare" *(Poetul).*

Desigur, hotărându-se să mânuie condeiul, poetul va avea de suferit convenienţele lumeşti, comentariile şi judecăţile, nu de puţine ori răuvoitoare, ale confraţilor şi cititorilor, precum şi tiparele şi măsurile patului lui Procust. „Scriitorii / se încing cu văi de lumină / şi umblă desculţi / pe

cărările criticii”, cărări care își păstrează întunecimea și adesea sunt presărate cu cioburi tăioase, fiind „pavate cu aşchii de cristal” *(Din cununa lumii)*. Mai puţin ostile par a fi „Revistele literare / doamne inteligente / frumoase / îmbrăcate exotic / ori clasic” care, în căutare de colaboratori, „circulă în lume discret”. Ele sunt mai binevoitoare, deși te pot purica foarte atent: „Din cap / și până în călcâi / pe faţă sau pe dos / sute de ochi / te învaţă să culegi / mărgăritarele / din flori de minte” *(Reviste)*.

Toate aceste reacţii adverse trebuie însă primite cu îngăduinţă și înţelegere, cu un blând umor. Poetul scrie: „Cireşul meu din grădină / plânge cu cireşe dulci / și râde cu cireşe amare. // Sub el / tufa de pelin / creşte în partea dulce. // În partea amară / stau cu ceaşca de cafea / parfumată de cireşul dulce amărui” *(Cireşul)*. La urma urmei, învăţăm acestea de la înţelepciunea Părinţilor care adesea însoţesc cu un zâmbet blajin, mângâietor, relatarea lucrurilor grave ale vieţii de toate zilele, a încercărilor, a şcolii aspre ale virtuţilor sau a suferinţelor fizice și sufleteşti. Aşa erau, de pildă, neuitaţii Părinţi Cleopa Ilie și Kallistos Ware.

Cartea preotului-poet Marcel Miron, cu o frumoasă ţinută grafică, a apărut în 2025 la editura clujeană Limes, într-o ediţie bilingvă, bucurându-se de prefaţa competentă și excelenta traducere în engleză a binecunoscutului preot-poet Theodor Damian.

HEINZ-UWE HAUS

"The psalms / answer my knocking / like a xylophone / in the tones of a star-symphony" (Marcel Miron) – a commentary

Marcel Miron, *Semne Contemporare / Gegenwärtige Zeichen,* translated by Mircea M. Pop and Joachim Schwietzke, Timpul, Iași, 2024 (bilingual: Romanian and German)

"Where poetry is merely ornament and luxury, it does not interest me; but the fact that it can also be bread and wine and a source of guidance for life—that is its justification and its true purpose," writes Hermann Hesse in a 1957 letter to Karl Jacob. Hölderlin notes that, in its essence, all religion is poetry. It shatters concepts, for it eludes unequivocal definition. It can only be "prayed along with" — as Martin Walser once put it in a lecture — "in such a way that the reader resonates immediately with it." A Cypriot Orthodox monk once offered me a particularly apt explanation: "Poetry is the shaper of the soul. There are works of art that foster the unfolding of the soul, and higher ones that reveal the nature of the world." With such beautiful clarity, Marius Chelaru introduces the poems under the heading "A Breath of the Soul in Every Word." The poetic and priestly stance of Marcel Miron could not be captured more precisely.

"Towards the sunset We discover — we rediscover — the words Written in ink of fire And we meet again At the holy reading From the Book of Life" (p. 9).

Indeed, poetry and religion have always been closely intertwined. Both seek the ineffable, employ metaphors, and call upon us to transcend boundaries. Language is often understood as having a divine origin, while poets decipher the divine to make it intelligible and tangible to humanity. The origin of the human lies in the capacity to keep the world at an artistic distance. In the face of reality's overwhelming power, the speaking human — according to this insight into humanity's genesis — succeeds in taming these forces through language by assigning them names and meanings. The powers governing the world can now be interpreted. And within every act of naming lies a process of dispelling demons. With the first poem, God became a subject of speech. That is the moment of theology in the literal sense.

Icon

Before its time vanishes. It is the window to non-time. With it eternity invites you to the Creator's right hand; consult it as a weather forecast for the walk in the cool of the evening — an evening without end (p. 30).

Today, this supposed historical recollection of humanity's presumed origins sounds, in itself, like a poetic myth. Miron's poems demonstrate that such reflections on origins are best approached through the language of poetry.

Monk

A being not born of nature forges a path against being walled in. Hides himself, forges the path, pursuing the death of the life gifted by the Creator — Victor only when he has fully died (p. 42).

Against the loud roaring and chatter, against the aggressive clamor surrounding the obvious and the banal, the language of poets — refined, hard-won, and enchanted by form — helps to preserve the divine within the world.

Candle

I burn and do not go out so that you may see the path And when my wax comes to an end you, blind one, will have good eyes and light the way for others (p. 45).

Engaging with Miron's poetry trains us to give words time. His verse reminds us that a single sentence can often suffice for an entire day. In this way, the unheard and the previously unheeded resonate and suddenly become evident.

An instant made of fire-ink

Less prepared than all the unprepared! A hundred years until the earth flies off the potter's wheel. And an instant of fire! It — longer than all lives — in endless flight towards the knot of time (p. 72).

Miron's poetry clears away the linguistic debris that we, as readers, have all too often piled up — debris upon which we now balance in search of new words. The added illustrations by Madalin Tibichi possess a timeless, folk-like naivety and simplicity rooted in traditional imagery. They gently remind us that our yearnings and aspirations are not composed solely of "contemporary signs." The poet-priest compels the readers with this collection of poetry into the spaces between the words. And one makes a discovery: it is worth tracing the secret kinship between poetry and prayer. I can only agree with the two translators: "...Miron moves between two worlds — the earthly one in which he lives and the heavenly one to which he aspires — and commits images of his soul and spirit to paper in words" (p. 18).

DORIN NĂDRĂU

Arhimandritul Iustin Pârvu, personalitate marcantă a spiritualității ortodoxe românești

Stareț al mănăstirii Petru Vodă, ctitor și duhovnic al mănăstirilor Petru Vodă și Paltin, Părintele Iustin Pârvu (1919 - 2013) a fost mărturisitor în temnițele comuniste, îndrumător al credincioșilor și luptător pentru unitatea duhovnicească a poporului român. Alături de Ilie Cleopa, Arsenie Boca, Ioanichie Bălan, Dumitru Stăniloae și Arsenie Papacioc, este considerat un remarcabil reprezentant al ortodoxiei românești contemporane.

Conform Registrului Matricol al Mănăstirii Secu, s-a născut la 10 februarie 1919, de ziua Sfântului Mare Mucenic Haralambie, în satul Poiana Largului (Petru Vodă), comuna Călugăreni (acum Poiana Teiului), judeţul Neamţ, în familia unor români ortodocşi foarte evlavioşi, Ana și Gheorghe. Părinții i-au pus numele Iosif și l-au crescut în tradiția ortodoxă ducându-l duminica și în sărbători la mănăstirile din apropiere, Durău, Secu și Sihăstria.

În anul 1936, pe când avea 17 ani, atras de muntele Ceahlău pe care-l vedea de acasă, a intrat frate în Mănăstirea Durău unde a cunoscut mari duhovnici deprinși cu Rugăciunrea Inimii.

În 1939, s-a înscris la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Cernica, lângă București, unde a avut colegi de seamă precum patriarhul Teoctist, mitropolitul Bartolomeu Anania, arhimandriții Sofian Boghiu, Grigorie Băbuș și Gherasim Iscu. După desființarea acestuia, a continuat la Seminarul de la Râmnicu Vâlcea.

În anul 1940, a fost tuns în monahism (ritual de introducere în cadrul monahismului), la 7 octombrie 1940 a fost hirotonit ierodiacon, iar în 20 august 1942 a fost hirotonit ieromonah.

Între 1942-1944, a fost numit preot misionar pe frontul de est până la Odessa, participând împreună cu „Divizia 4 Vânători de Munte” la luptele din cel de Al Doilea Război Mondial.

După încheierea războiului, și-a continuat studiile la Seminarul din Roman, de unde pe 14 mai 1948, chiar înainte de absolvire, a fost arestat și condamnat la 12 ani de închisoare din motive politice. Părintele Iustin a fost închis pentru „propagandă religioasă”. A fost înfometat, chinuit și torturat în închisorile de la Suceava, Văcărești, Jilava, Aiud, Pitești, Gherla, Periprava și în mina de la Baia Sprie. A primit o nouă condamnare în anul 1960 pentru refuzul de a renunța la credință. Întrebat ce va face după ce va fi eliberat, a răspuns: „O iau de unde am lăsat-o cu slujirea Bisericii!”, motiv pentru a mai primit încă patru ani de detenție. A fost perioada în care, în închisoare, după ce mulțimea aceea de oameni scoasă din societate a fost uniformizată de viața dură, aspră, inumană, toți deținuții au fost asimilați prin termenii de

„dușmani ai poporului", „bandiți" și „legionari". La finalul celor 16 ani de închisoare, Părintele Justin spunea că a trăit „cea mai importantă experienţă pe care o poţi avea în timpul vieţii: să te cunoşti pe tine însuţi pe calea suferinţei".

După ce a ieșit din închisoare (1964), a lucrat o perioadă ca muncitor forestier, deoarece autoritățile nu i-au dat voie să se reîntoarcă în mănăstire.

Între anii 1966-1974, a slujit ca preot și duhovnic la Mănăstirea Secu. Între anii 1974-1989, părintele a fost preot slujitor și duhovnic la Mănăstirea Bistrița, lângă Piatra Neamț, unde i-au stabilit domiciliul forțat autoritățile comuniste, sub supraveghere. Aici a început să fie căutat de credincioși pentru spovedanie și sfaturi duhovnicești și s-a îngrijit cu multă dăruire de fiecare om care și-a deschis sufletul în fața lui.

După evenimentele din decembrie 1989, părintele Justin Pârvu s-a întors la Mănăstirea Secu, unde a slujit ca preot şi duhovnic timp de aproape un an. În 1991, alături de alţi doi monahi, Ignat şi Calinic, părintele ajunge în satul Petru Vodă, unde a întemeiat o mănăstire cu binecuvântarea IPS Părinte Daniel, pe atunci Mitropolitul Moldovei și Bucovinei. Mănăstirea este închinată martirilor români din închisorile comuniste. Biserica are hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil".

În anul 2000, a ridicat Mănăstirea de maici din Paltin, Petru Vodă, mănăstire ce s-a axat mult pe activitatea filantropică și a susținut viața monahală și din alte schituri românești. Pe lângă aceste mănăstiri, a mai ridicat un așezământ de educație pentru copiii săraci, un cămin pentru persoane vârstnice cu cabinet medical, stomatologic și de fizioterapie, precum și un laborator care prepară produse naturiste pentru diferite afecțiuni. De asemenea, a înființat o publicație de învățătură și atitudine ortodoxă, numită *Glasul Monahilor* și o publicație de gândire și trăire românească, numită *Atitudini*.

A trecut la cele veșnice în seara zilei de 16 iunie 2013 și a fost înmormântat la mănăstirea Petru Vodă, unde a slujit ca stareț și duhovnic mai bine de 20 de ani.

La Poiana Teiului din județul Neamț, Iustin Pârvu este cetățean de onoare, are un bust ridicat în curtea primăriei, iar o școală îi poartă numele.

Părintele Iustin a rămas în memoria oamenilor ca un mare duhovnic, trăitor jertfelnic al credinței ortodoxe și povățuitor neostenit al tuturor celor care l-au căutat.

„Omul a venit pe lume curat, sprinten, vesel. Singur își împovărează viața, singur se bagă în jugul patimilor, singur devine posac și asta pentru că el nu se raportează la Dumnezeu, el se raportează numai la averea vecinului, la luxul nemăsurat pe care l-a văzut undeva. Vechii creștini se întreceau în virtuți, în fapte bune, în rugăciunea inimii. Creștinii de azi vor să fie și cu un picior în cer, dar și cu unul bine înfipt pe pământ. Or, Dumnezeu ne dă o cale frumoasă: să trăim pe pământ în aspirație pentru cele veșnice și trainice" (Iustin Pârvu).

VASILICA GRIGORAȘ

Neuitarea limbii române și neamului românesc în diaspora americană

Identitatea unui popor nu se mărginește la granițele sale geografice; ea trăiește, pulsează și se reinventează oriunde un suflet românesc continuă să gândească și să simtă în limba maternă. În contextul amplei diaspore românești, exilul sau emigrația vin adesea la pachet cu riscul asimilării culturale și al înstrăinării. În fața acestui pericol, „neuitarea limbii române și a neamului" devine o datorie sacră. La New York, această datorie a fost transformată într-o misiune de o viață de către preotul prof. univ. dr. Theodor Damian, prin intermediul revistei de spiritualitate și cultură românească *Lumină Lină (Gracious Light).*

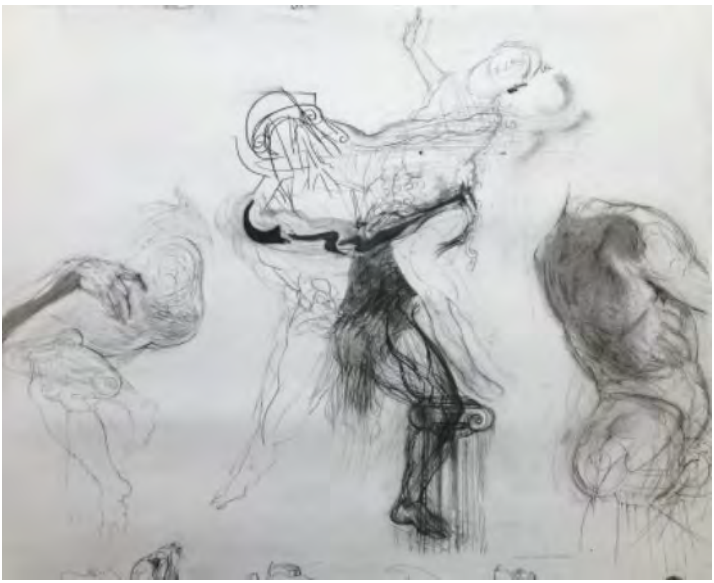
Pentru românii trăitori departe de țară, limba română nu este doar un instrument de comunicare, ci un spațiu liturgic și afectiv. Ea este legătura ombilicală cu pământul natal, cu istoriași cu strămoșii. Atunci când cuvântul românesc este rostit sau scris pe pământ american, el încetează să fie simplu vocabular și devine un act de rezistență culturală.

Părintele Theodor Damian a înțeles profund că supraviețuirea spirituală a comunității depinde de simbioza dintre credință și cultură. Biserica și textul tipărit au funcționat istoric ca adevărate redute de păstrare a ființei naționale. Prin înființarea Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă din New York și a revistei *Lumină Lină* s-a creat un nucleu care oferă românilor americani nu doar hrană duhovnicească, ci și o busolă intelectuală.

Fondată în anul 1996, revista *Lumină Lină* reprezintă o punte de aur aruncată peste Oceanul Atlantic. Numele revistei, inspirat de imnul liturgic străvechi „Lumina lină a sfintei slave", sugerează din start o estetică a blândeții, a profunzimii și a clarității spirituale.

Publicația s-a impus rapid ca o revistă de prestigiu, adunând în paginile sale colaboratori demarcă din România, din Republica Moldova și din întreaga diasporă. Ea nu este o simplă revistă parohială, ci o tribună de înaltă ținută academică și literară în care se regăsesc: poezie și proză contemporană de valoare; eseuri teologice și filozofice care caută răspunsuri la crizele lumii moderne; cronici literare și studii de istorie, menite să mențină vie memoria marilor personalități ale culturii noastre (Eminescu, Brâncuși, Eliade etc.).

Prin bilingvismul promovat (română și engleză), revista își propune și un al doilea scop esențial: traducerea valorilor neamului românesc pe înțelesul culturii occidentale, oferind celei de-a doua sau a treia generații de româno-americani șansa de a-și descoperi rădăcinile într-un limbaj accesibil lor.

Luminița Țăranu, *Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi*
(vezi p. 203)

În centrul acestei ample mișcări culturale se află personalitatea polivalentă a Părintelui Theodor Damian. Teolog, profesor universitar, poet și eseist, sfinția sa întruchipează tipul rar al preotului-cărturar, în linia marilor iluminiști sau a marilor lideri spirituali ardeleni și moldoveni din trecut.

Prin scrierile sale și prin coordonarea revistei, profesorul Theodor Damian luptă împotriva „amneziei identitare". Domnia sa demonstrează că a fi un bun cetățean al lumii (și al Americii) nu presupune abandonarea propriei matrici stilistice. Dimpotrivă, multiculturalismul american devine mai bogat atunci când românul își aduce în dar propria zestre: dorul, colindul, profunzimea teologiei răsăritene și rigoarea limbii lui Coresi și Eminescu.

„Neuitarea" nu este un act pasiv de nostalgie, ci o acțiune continuă, dinamică și jertfelnică. Fiecare număr din *Lumină Lină* editat la New York este o scrisoare de dragoste trimisă patriei-mamă și, în același timp, o declarație de demnitate în fața istoriei.

Într-o lume globalizată, care tinde spre uniformizare, eforturile Părintelui Theodor Damian și ale echipei sale ne amintesc că patria fiecăruia dintre noi rămâne, în ultimă instanță, limba în care am învățat să spunem „mamă" și să ne rugăm. Revista *Lumină Lină* nu doar că păstrează aprinsă candela românismului în metropola lumii, dar ne arată tuturor că neamul românesc trăiește atâta timp cât își cinstește valorile, oriunde s-ar afla pe harta pământului.

NICOLAE PETRESCU-REDI

Religie

Pe timp de furtună aprinde candela! E ca farul din port.

Când Iisus Hristos deschis-a larg brațele pentru a-I îmbrățișa, oamenii L-au răstignit.

Păgânii ajutau creștinii persecutați să devină sfinți, sfinții ajutau păgânii să devină creștini.

Cu două lucruri l-a ispitit Satana pe Iuda: arginții de pe fundul prăpastiei și frânghia.

L-am crucificat pe Iisus, apoi i-am făcut din cruce troiță.

Creștinii aprindeau candela, Nero îi acuza că vor să dea foc Romei.

Pe dealul Golgotei, mulțimea s-a îndoit, cuiele nu.

Sunt icoane făcătoare de minuni și minuni făcătoare de icoane!

Ce diferență între ziua și noaptea Sfântului Bartolemeu!

Cerul te ajută să-ți învingi dușmănia, nu dușmanul.

Sărutându-L pe Iisus, Iuda își apropia colții.

Omul sfinţeşte locul, sfinţii îl umanizează.

Când oamenii par surzi, Dumnezeu le vorbește prin semne.

Golul din mormântul lui Iisus e plinul din inima creștinului.

Creștinilor din antichitate li se părea că Roma are o colină în plus: Golgota.

Cuiul de care nu mai agățăm icoana, Doamne, îți trece iar prin palmă.

HORIA ION GROZA

Cuvânt de despărţire de părintele şi poetul Dumitru Ichim

Părintele şi Poetul Dumitru Ichim s-a stins din viaţa pământească la 17 august 2026. În urmă cu două zile, de Marea Sărbătoare a Adormirii Maicii Domnului, slujise Sfânta Liturghie, ca în fiecare an, la capela sa dragă de la Câmpul Românesc din Hamilton, Canada. A închis ochii în ziua binecuvântată a uimitorului şi mult îndrăgitului moş Gheorghe Lazăr (1864 - 1916), sfântul smerit şi cald care mergea desculţ prin zăpadă şi care fusese în Ţara Sfântă şi la Muntele Athos, canonizat sub numele Sfântul Gheorghe Pelerinul.

Părintele Ichim, născut în Dărmăneşti-Bacău, absolvent al Institutului Teologic din Bucureşti şi doctor în teologie la Princeton University (SUA), a trăit ultimii săi 52 ani în Canada, în legătură neîntreruptă cu ţara sa natală. În 2024 Patriarhia Română i-a conferit Ordinul Sfântul Ioan Gură de Aur.

Poseda o profundă înţelegere a lumii transcendentale pe care o trăia cu intensitate, la temperatura înaltă a comuniunilor hristice: „Cine-o fi-n adânc de mine? / Poate mie îmi lipsesc, / frică mi-e să Te-ntâlnesc / şi mai frică fără Tine” *(Cenuşa de frică)*. Cu durerea nicicând consolată a pierderii dragii sale soţii, căreia i-a dedicat minunatul său ciclu de 150 sonete arzătoare, întrunite sub titlul *Tu ştii că te iubesc*, precum şi cu durerea pentru suferinţele semenilor şi ale omenirii, povară pe care o poartă permanent în suflet adevăraţii rugători către Dumnezeu, poetul scria cu sentimentul tragic al crucii: „Mă tem groaznic de mine că eu voi fi înfrântul! / E greu să porţi în suflet şi cerul şi pământul!” *(Ţărână uşoară)*.

Sub puterea transfiguratoare dată de Domnul Iisus, Cuvântul, poetul Dumitru Ichim, meşteşugar al cuvintelor cotidiene, înfloreşte în lumină împreună cu toată firea: „Adun cerul şi pământul / În niciunul nu mă ştiu / Sub înalt verde-ierbiu. / Din ecou Ţi-am strâns Cuvântul” *(Binecuvintează-mi cerbii)*. În adâncul sufletului său, ştiut doar de Cel de Sus, domnea o linişte, o isihie, o mare de înţelegere şi iubire, o veghe neadormită pentru binele lumii. Cu o neostoită sete de absolut, poetul se adresa astfel Creatorului: „E prea mărunt oricare număr/ şi-n orice număr e prea mult / primeşte-mă-n Atotdemult / cu toate nopţile-mi pe umăr” *(Spovedanie)*.

Ca la toţi poeţii, de mare greutate existenţială, moartea este un motiv care apare frecvent. Părintele Dumitru Ichim scrie: „Moartea e o insulă în oceanul vieţii” *(Noapte cu fluturi de aur)*. Din taina solitudinii şi trăirii sale în rugăciune răzbat versurile: „Ce-adânc mi-e singuritul! / Sfioasă, uite-o stea! / Să nu întrebi. E frica. / A morţii, sau a mea?” *(Nostalgiile apei)*. El a compus poemul de oarecare şagă *Good Bye*, poem plin de conştiinţa trudei

sale de o viaţă dar şi de tâlcul amar al suferinţei şi contopirii cu natura, strecurat în ultimele versuri: „De vânzare mi-e moartea, / cugetam cu mintea nătângă / de cămătar. // Când voi pleca/ spre locul știut doar de tei, / toți frații mei de condei, / (oh, parcă-i și văd / cum în hohote,) / în urma mea or să plângă, / dar de invidie, din fierea bătrână, / și nu a durere dând semn, / că *săcătura săcăturilor* / intră-n literatura română/ prin cea mai distinsă medalie / a munților și a pădurilor: / crucea înaltă de lemn!” Mult mai corectă şi mai apropiată de sufletul Părintelui Ichim este însă o altă sonoritate a gândului morţii, de plecare la Domnul, gând care are ceva din fiorul transcendental al baciului mioritic: „Cetină, să nu mă spui / Apelor când voi pleca, // Tăinuieşte-mă-n apus / Din descântec în descânt. / Voi porni pe sub cuvânt/ Către Cel care m-a spus” *(Cărare usianică).*

Versurile sale, precum şi farmecul, tinereţea şi luminozitatea unicei sale personalităţi, dăruirea pentru cauza neamului românesc, vor rămâne în inimile noastre cât vom trăi. Dumnezeu să-l odihnească în „locuri de verdeaţă”, aşa cum el a iubit natura şi întreaga creaţie, în locuri unde nu este durere, nici suspin, ci viaţă fără de sfârşit.

Dumnezeu să-l odihnească.

La Deva

La Deva, poeții, Mariana și Valeriu,
Vorbesc în glasul porumbeilor
Ce poartă în cioc ramuri de măslin...

La Deva poeții pictează cerul
Cu brațele lor descătușate
De curcubeul tricolor...

La Deva izvorul istoriei curge
Spre Marea înfrățirii, Iubirii și încrederii
Sub cerul porumbeilor ce poartă ramuri...

Acum, la Deva, au rămas doar simbolurile,
Crucea credinței în Dumnezeu
Și descătușarea porumbeilor zburând prin amintire...

Credință desenată

Boabe de rouă-au spart veșnicia,
Spatule de petale s-au așezat
Pe rănile de vis ale-nmiresmării,
Durerea mântuirii clipa a secat.
Ninge pentru noi, peste lumină,
Priveghiul înserării lăcrimează,
Apusul fără pene străbate elipsa
Unde îngerii credința desenează.

Iubire

Iubire, ești înger în trup de femeie.
Frumos sculptată în formă de scânteie...

Magic ai pus iubiri în poezie,
Ești înger transformat în melodie...

Inima mea te cântă doar eminescian
În vers de tei cu clape de pian...

DORINA MĂGĂRIN

Muzica, hrana iubirii: Dialog cu Spyros Koliavasilis

În 2016, Bob Dylan a primit Premiul Nobel pentru literatură. Distincția a fost o binevenită reamintire a relației profunde dintre Poezie și Muzică, din antichitate până în prezent. Mulți se vor fi gândit la axioma fundamentală a simbolismului „De la musique avant toute chose" formulată de Verlaine, inaugurând o eră a căutării poetice „magice" în adâncurile inconștientului, cu simbolurile și sunetele sale. Cu toate acestea, relația dintre poezie și muzică este mult mai veche și mai substanțială, în măsura în care au fost cândva inseparabil legate. Dacă ne gândim doar la rapsozi, trubaduri, imniști, adică la întreaga istorie a Poeziei până când a devenit text tipărit și carte. Până când Mallarmé, deși predicatorul preeminent al „liniei sonore, zadarnice și monotone", a concluzionat că totul în această lume este destinat să se încheie în faimoasa Carte ideală. Și de atunci, poezia a devenit un joc rafinat al savanților destinat hierofanților inițiați. O partitură scrisă menită să fie interpretată precum un instrument muzical doar de către minte.

Poate fi vreodată această „ascultare" a poeziei fără legătură cu Muzica, în sensul ei cel mai profund și mai larg? Când te gândești la cuvântul lirism, te gândești și la cuvântul liră, te gândești că în poezia tradițională poeziile erau numite cântece, că Lorca a fost muzician și el însuși a pus pe muzică versurile care au fost ulterior tipărite și considerate mari capodopere ale poeziei literare, că Eliot, potrivit biografului său, în perioada în care scria *Țara pustie,* a fost captivat de *Ritualul primăverii* de Stravinski (la urma urmei, se știe cât de interesat era de ritmul jazz-ului), că poeziile lui Dylan Thomas s-au activat și au început să se miște abia din momentul în care el însuși a început să le citească la emisiunile radio și cu vocea sa distinctivă, asemenea unui instrument muzical, a pus în mișcare tonurile și sunetele speciale ale expresiei sale, că geniul poetic al lui Baudelaire și al tuturor succesorilor săi a fost într-un dialog constant și rodnic cu opera sa Wagner, cum *După-amiaza unui faun* (Mallarmé) a dat naștere unei capodopere muzicale de Debussy care a marcat viața și arta lui Nijinsky, cum poeții moderni greci au fertilizat cu versurile lor marea renaștere în muzica greacă a anilor '50-'60 etc.

„Muzica e poetă și muncitoare", șopti vocea stranie din visul lui Socrate. îmbinând poezia și muzica pentru totdeauna şi dând atât poeziei, cât și muzicii sensul lor cel mai larg și mai deschis. Depinde de noi, să auzim șoapta acestei fraze și să impregnăm din nou versurile cu acel magnetism special pe care mentalitatea noastră seacă și verbală ne-a făcut să-l uităm.

Muzica este știința erotismului, conform marelui Platon. Printre adepții supremației sale între celelalte arte, Nietzsche vede în aceasta

superioritatea elementului dionisiac față de cel apolinic - acesta din urmă constând în vorbire. Ceea ce pare însă să scape atenției filosofului este faptul că artele corespund simultan ambilor poli, adică nici poeziei nu-i lipsește „muzicalitatea", nici muzicii nu-i lipsește „poeticitatea". Freud, pe de altă parte, privea cu rezervă artele pe care știința sa nu le putea interpreta în mod satisfăcător, în cadrul cărora includea pictura non-picturală. Cvasi-antagonismul dintre poezie și muzică este poate evident și în fascinația pe care muzica instrumentală o are asupra muzicienilor profesioniști în raport cu vocea, în cercurile de improvizație din jazz care „spun" povești întregi, în așa-numitul cântat scat, tot în jazz, unde vocea umană imită (alte) instrumente și creează linii melodice folosind doar anumite silabe fără niciun sens (aparent), în taximul dervișilor.

Poetul mistic persan Jalal-al-din Rumi reprezintă, probabil, perechea ideală dintre poezie și muzică, deoarece își leagă poeziile de Cel Preaiubit (Iubitul, Hristos, Dumnezeu dincolo de predicatele religiilor) cu acompaniamentul ney-ului din flaut cu trestie.

În tradiția bizantină, vocea umană este muzica prin excelență care trimite cuvântul la Dumnezeu. Astfel, polifonia sau folosirea instrumentelor muzicale este considerată oarecum redundantă. Melodia este considerată a ajuta în general la înțelegerea sensurilor cuvintelor imnurilor, așa cum citirea atentă de către preot ajută la înțelegerea Evangheliei. Totul se face, desigur, de dragul relației de iubire dintre Dumnezeu și om. Iubirea, sau iubirea, întrucât cei doi termeni sunt identici conform lui Dionisie Areopagitul, devine astfel criteriul suprem.

De ce am scris toate acestea? Fiindcă deunăzi am cunoscut un cuplu deosebit, cu o poveste captivantă, iar protagoniștii, pe cât de bogați sufletește, pe atât de simpli și nefiresc mi-am pus întrebarea care constă oarecum în dilema: este iubirea cea mai mare artă a artei vieții?

Așa cum spuneam, am întâlnit o familie în care muzica își are ritmul ei, în care doamna, originară din Timișoara, absolventă a Facultății de Chimie Industrială și Ingineria Mediului, cu două mastere și un doctorat, binecunoscut Manager de reglementare pentru Europa, a ales să își unească destinul cu un vocalist de excepție, multi-instrumentist, profesor și lutier, recunoscut pe plan internațional pentru expertiza sa în muzica tradițională grecească.

Calea către templul sufletului, o călătorie interioară, filosofică și spirituală care se bazează pe idei fundamentale precum cunoașterea de sine, purificarea și conexiunea cu divinul sau cu adevărul interior, m-a făcut să o înțeleg discutând cu domnul Spyros Koliavasilis. Despre cine este Domnul Koliavasilis, îl las pe Dumnealui să vorbească, propunându-i să ne întoarcem mult în trecut, încercând să jaloneze și să puncteze, pe cât posibil, lucrurile mai puțin știute:

Pentru cei care nu vă cunosc, cine sunteți Dumneavoastră, Domnule Spyros, descrieți-vă în câteva cuvinte!

Am venit în Timișoara în anul 1996 pentru a urma cursurile Facultății de Medicină și Farmacie, din Markópoulo, un oraș liniștit, situat în prefectura Attika. Aveam 18 ani pe atunci. Înaintea mea mai absolvise Facultatea de Medicină din Timișoara o verișoară primară, acum medic patolog în Grecia, iar după mine, a urmat cursurile aceleiași facultăți, sora mea, medic stomatolog, tot în Grecia.

Pe-atunci, în Timișoara, studenții erau grupuri, grupuri: grecii cu grecii, arabii cu arabii, dar eu, copilul din provincie, venit în capitala Banatului, nu m-am pus într-o situație de gheto. Mi-am făcut mulți prieteni români, de la care primeam notițe, cursuri, dar și arabi, evrei, ... Cei mai buni prieteni ai mei erau Tudor, Petrică, Cosmin, Sorin, Mircea, ...

De Timișoara mă leagă cele mai frumoase amintiri. Aici am înțeles mai bine ce înseamnă cultura, știința, să ai un scop și o strategie de viață. Arhitectura orașului cosmopolit, Uzina de Apă, mâncarea, prieteniile pe care le-am făcut în studenție m-au făcut să mă atașez de acest oraș. Prieteniile s-au bazat pe respect. Încă mai am colegi care după 30 de ani mă sună. Prietenia și respectul m-au călăuzit toată viața. Timișoara și Porto Rafi sunt, după părerea mea, cele mai frumoase locuri pentru a trăi.

Cum a început povestea Dumneavostră cu muzica, cine v-a trasat borna, cum ați stabilit o direcție?

Morbul muzicii pot spune că m-a cuprins de pe la vârsta de opt ani. Pur și simplu s-a întâmplat. De copil am simțit nevoia să mă exprim. Atunci l-auzit pe Ceaikovski, am învățat să cânt la oboi, fagot și corn englezesc. Tot pe-atunci aveam o mătușă Directoare la Opera din Marsilia.

În anul 2002 m-am reîntors în Grecia, iar în 2003 am revenit la Timișoara pentru rezidențiat. Pe-atunci am susținut concerte la Teatrul și Opera din Timișoara, Palatul Baroc, Porto Arte, Facultatea de Arte, colaborând cu timișoreanul Caius Hera, Ion Dorobanțu, Mircea Florian, Alexandru Cena, regretata Cătălina Buzoianu, mulți alți muzicieni și regizori de foarte mare calibru. Cea mai mare realizare a mea a fost participarea la „Visul" lui Cărtărescu. Antrenându-mă astfel, m-am concentrat pe muzica regiunii Asiei Mici [Asia Minora], pe compozitorii și cântăreții greci din trecut, iar desăvârșirea am atins-o în Statele Unite ale Americii, unde m-am stabilit din 2010.

Direcția a fost un ghid: muzica și Dumnezeu.

Ce înseamnă muzica pentru Dumneavostră?

Muzica este hrana sufletului, n-aș putea trăi fără ea. Este nevoia de a exprima ceea ce sunt și simt, o limbă internațională pe care o avem înăuntru și nevoia de a împărtăși ceea ce simțim. Este Yin și Yang sau frate și soră, interacțiunea și armonia.

Ce simțiți când sunteți pe scenă? Dacă ați putea alege un singur sentiment pentru a descrie ce simțiți atunci când aveți ocazia să cântați în fața publicului, care ar fi acela?

Sentimentul pe scenă poate fi o mulțime de sentimente. În afară de aprecierii, de a primi aprecieri și iubire, oferim o bucată din suflet să vedem reacția lor pozitivă. Este ceva suprem, un dar de la Dumnezeu. Oricine se prezintă prin muzică își expune, prezintă și caracterul, și sufletul. Audiența este o oglindă. Dacă este supărare, asta și primește muzicianul înapoi. Să fii muzician este foarte, foarte dificil. Muzician perfect nu există fiindcă nu există nimic perfect. Eu nu am ochii perfecți, nu sunt perfect, dacă ar fi după standardele sociale.

Muzica e ca dragostea, îți umple sufletul de mândrie, dar realizezi că ești doar un mijloc. Noi slujim muzica. Muzica este și energie care se transformă, dar nu se pierde.

Cred că mai puternic și mai important decât a cânta în fața publicului, pentru un muzician este să împărtășească cu altcineva ceea ce știe. Este şi promisiunea mea făcută dascălului meu. Am cursanți din Japonia, Africa, Europa. Am studenți care nu sunt creștini, dar din momentul în care au venit la mine, datoria mea a fost să le ofer ceea ce am învățat din alte culturi, de la alte naționalități, din alte țări. Îți trebuie bază ca să construiești piramida. Sunt mai mult o persoană căreia îi place să construiască poduri culturale.

Cum se îmbină viața de zi cu zi cu pasiunea pentru muzică?

Recent m-am întâlnit cu domnul Constantin Răileanu, coordonatorul Ansamblului „Anton Pann”. Doresc să stabilesc colaborări cu muzicieni și instituții abilitate din România și din Europa în vederea susținerii unor concerte.

Ce pasiuni aveți?

Pasiunea numărul unu este dragostea pentru oud. Prima oară când am auzit acest instrument eram în anul întâi la Medicină, în Timișoara, în căminul numărul 1.

Altă pasiune de-a mea este să colecționez instrumente muzicale. Am acasă, în Statele Unite ale Americii, 178 de instrumente, dar am și acasă, în Grecia, toate însumând peste 200.

Bucătăria balcanică este o altă pasiune. Muzica, dansul și bucătăria merg mână în mână. Îmi place să gătesc, să înțeleg natura poporului respectiv. În Banat mă simt acasă. Îmi plac ardeii umpluți gătiți de soacra mea, Carolina.

Altă pasiune, motocicletele. Am avut șapte, acum mai am doar două, una în America, alta în Grecia.

Ce faceți în restul timpului, când nu aveți spectacole?

Chiar dacă sunt dependent de muncă, atunci când nu am spectacole îmi place să călătoresc, să ascult muzica locurilor pe unde merg, să văd unde există conexiune între muzica mea și muzica lor. Muzica este un serviciu care nu are timp, devine ca o adicție.

Atunci când nu am concerte, pregătesc PR, materialele de studiu, repertoriul, întrețin instrumentele – activitate care necesită foarte, foarte mult timp. De asemenea, când nu am concerte îmi place să petrec timp cu familia, cu soția mea, Dr. inginer Georgeta Mihoc, îmi place să gătesc și să gustăm delicatesele pe care le fac, să călătorim.

* * *

Încheind interviul cu expertul în teoria Makam și game modulare, cel care cântă la peste 18 instrumente, recunoscut drept Maestru al muzicii tradiționale grecești, care în semn de recunoaștere a primit prestigiosul Premiu pentru Patrimoniul Maryland, în anul 2025, care susține concerte regulate la Festivalul Folcloric de la Washington, Centrul de Muzică de la Strathmore, Biblioteca Congresului, precum și la Arhiepiscopia Greacă a Americii de Nord, Ambasadele Greciei, Ciprului și UE, Universitatea din Maryland etc., nu putem spune decât că avem nevoie de muzică, avem nevoie de cântece, indiferent de numele pe care le poartă.

Dar ne punem și întrebarea: este iubirea cel mai scump condiment al vieții? Dacă da, atunci artele servesc iubirii, care la rândul ei slujește vieții. Această scânteie divină, inerentă artelor, astfel încât acestea să poată mișca.

Iubirea nu poate constitui un substitut pentru inspirație, ci este inspirație prin excelență. Poate că în acest sens Shakespeare ne îndeamnă să scriem, să cântăm, să interpretăm. Dacă muzica, dacă fiecare artă, ca derivat al unei muzici interioare, așa cum o definește indianul Nirmal Kumar, este hrana iubirii, care la rândul ei hrănește viața, atunci cântă mai departe !

Noapte de cerneală

Stau între lampă și tăcerea nopții,
Cu tâmpla rezemată-n umbra ei.
Cuvintele se nasc din rugă moale,
Ca spicul rupt din palma unor zei.

Am scris de dor, de patimi, de plecare,
De drumuri ce se pierd în ochi străini.
Dar tot ce-am adunat în călimare
Se-ntoarce azi la Izvorul de lumini.

Condeiul tremură, dar nu de teamă,
Ci că atinge marginea de har.
Și fiecare literă mă cheamă
Să-mi las tot sufletul pe un altar.

Afară-i vară, cerul se destramă,
Dar înăuntru-i El neîncetat.
Căci slova mea nu-i doar o epigramă,
Ci legământ cu Cel ce m-a chemat.

Și de-o veni sfârșit c-un pic de brumă,
Să-mi stingă mâna pe caietul spart,
N-am să mă plâng de calea asta sumbră,
Nici de cuvântul ultim, neterminat.

Căci inima mi-e plină de cântare
Și crucea mi-e cerneală pe hârtie.
Ș-aceasta e o binecuvântare
Să mori scriind de Dumnezeu.

Suflet de crin

Iar te-ai dus spre sfere-nalte,
Ca un nor pe-un cer senin
Suflete, suflete, binecuvântate,
Împodobit precum un crin.

Te găsesc în liniștea curată,
Când se roagă seara în suspin,
Ești o șoaptă de lumină înnoptată,
Păstrând mireasma ta de crin.

Nu te-ai stins, doar te-ai făcut cântare,
Sus, în corul cel de heruvimi,
Și mă-nveți prin dor și așteptare,
Cum se trece-n veșnicie printre crini.

Mărturisire

Ți-am scris cu slovă tremurată ruga
ce se năștea din gând trudit în seară,
motiv firesc și jertfă necesară
pentru un timp ce definește fuga

căci mă visam ascet și plin de glorii
călcând în praf ispite și sminteli,
trudind să spăl vetustele spoieli,
țintind de altfel haine iluzorii.

Ți-am scris în grai de păsări murmurat
cercând cu trudă să-mi găsesc cadența,
să-mi fac din plâns un rost, să uit scadența
și timpul ce-a rămas nesecerat.

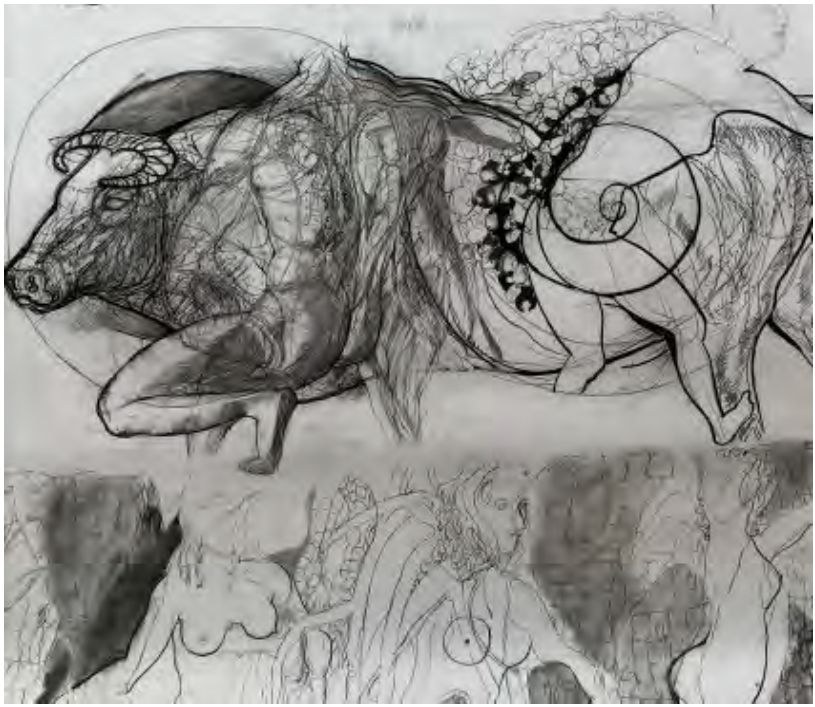
Ți-am scris pe foi de aer, cu durere,
ca-n vremuri de demult, miniaturi
de gând ascuns sub alte semnături
pierdute acum.
E ruga o părere?

Împlinire

N-am învățat dezmierdul ca să arunc cu pietre
ori să sfâșii voalul neîntinat c-un spin;
dezmățul de candoare stă agățat de loitre,
pe osia răbdării rodește un suspin.

Cărbunele iubirii preschimbă în carate
vitralii modelate din pulbere cernută;
adună laolaltă fragmente disparate
oglinda de opal – crepuscul în derută!

Din boabe de cristal croită-i diadema,
coroana întregind-o rotundă împrejur,
pe umeri goi și șubrezi se sprijină dilema –
când ai deprins tăcerea nu poți să fii sperjur.

Luminița Țăranu, *Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi*
(vezi p. 203)

THEODOR DAMIAN

Creaţia literară şi problema imposturii în epoca inteligenţei artificiale (IA)

Există multiple semnale de alarmă ce vin din partea unor autori și experți în filosofie, psihologie, neurologie, neuropsihiatrie, chiar tehnologie, cu privire la impactul negativ al excesului de folosire a tehnologiei de buzunar, exces care în multe cazuri vine pe nesimțite, într-un proces lent și de durată. Consecinţa negativă poate fi asociată cu un fel de atrofie mentală. Când totul ţi se pune la dispoziţie începi să nu mai pui creierul la muncă. De ce să mai înveți pe de rost tabla înmulțirii sau chiar operațiile simple de adunare și scădere? Mergi la magazin și ai de plătit 6.35 de lei. Îi dai persoanei de la casă 10 lei și nu știe să-ți dea restul direct, ci are nevoie de computer. Exemplele sunt nenumărate.

Lenea minții este o formă de stultificare ce vine din și prin comoditate.

În mod cu totul surprinzător (sau nesurprinzător) tehnologia IA intră treptat sau chiar brusc și în domeniul creaţiei literare.

Spun surprinzător pentru că de aşteptat ar fi ca un scriitor să își creeze singur textul, fie acesta eseu, poezie sau orice altceva, desigur, neexcluzând nevoia de dicţionar și alte surse de informaţie cu privire la termeni, date, aspecte ale unui fenomen etc. atunci când recursul la informaţii externe este necesar. Este deci surprinzător când un astfel de autor, mai ales unul care nu este nou în câmpul creaţiei literare, apelează la IA pentru a-i pune „pe masă”, pe ecran, elaborări gata făcute pe o temă dată.

Poate ar fi mai puţin surprinzător să se constate acest lucru la un autor începător, nelansat, sau la o persoană cu pretenții de autor care a găsit, în sfârșit, o posibilitate de a-și face un nume, eventual să fie publicat, de a intra în lumea literară.

Totuși, și într-un caz, și în celălalt apelul la IA pentru produs literar finit sau quasi-finit ridică marea problema etică, mai accentuat, *morală,* în sensul de necinste și chiar impostură.

Dacă la unul care se erijează în scriitor, el neavând exercițiul și experienţa creaţiei literare, practica furtului intelectual este gravă, la un autor recunoscut sau chiar necunoscut dar care până la apariţia IA și-a exersat mintea, talentul și le-a pus pe acestea în creaţii autentice, recurgerea la IA, nu pentru culegere de date, informaţii etc., ci pentru oferirea unui produs finit sau quasi-finit, este mult mai gravă, este un fapt cu totul inacceptabil. Cine nu poate, încearcă să fure. Dar cine poate deja, cine are, a fura este înafara oricărei înțelegeri, justificări sau scuze ori circumstanțe atenuante.

Primesc pentru revista *Lumină lină* de la apariţia IA, din când în când, texte, eseu şi poezie, care, potrivit familiarității mele cu IA, arată prea mult ca fiind generate de acest sistem. Am întrebat şi eu chiar pe însuşi sistemul IA cum aş putea depista dacă un text este sau nu generat de el. Răspunsul a inclus o serie de indicii prin care s-ar putea vedea acest lucru, uneori poate nu în procent total, dar destul ca să ridice probleme de suspiciune.

Nu mai spun că există şi sisteme generate tot de IA, cum ar fi *Pangram* şi altele, care îţi permit să pui un text în sistem şi să ţi se spună dacă şi în ce măsură este generat de sistem, exact aşa cum, în lumea academică, înainte de IA, pentru a vedea dacă un student a copiat într-o lucrare texte de pe internet, profesorul punea textul în sistemul *turnitin* sau în alte sisteme asemănătoare care indicau dacă şi cât şi ce anume a fost luat de pe internet (fără indicații bibliografice, adică plagiat) în lucrarea respectivă.

Problema şi dilema celui ce vrea să detecteze un plagiat constă în faptul că şi programele care oferă texte gata făcute la comandă se perfecționează tot mai mult, tocmai prin cerințele utilizatorilor, astfel că se poate prevedea că identificarea plagiatului din sistemul IA devine tot mai dificilă, chiar şi pentru programele de depistare, chiar şi atunci când şi acestea se perfecţionează. Cerc vicios.

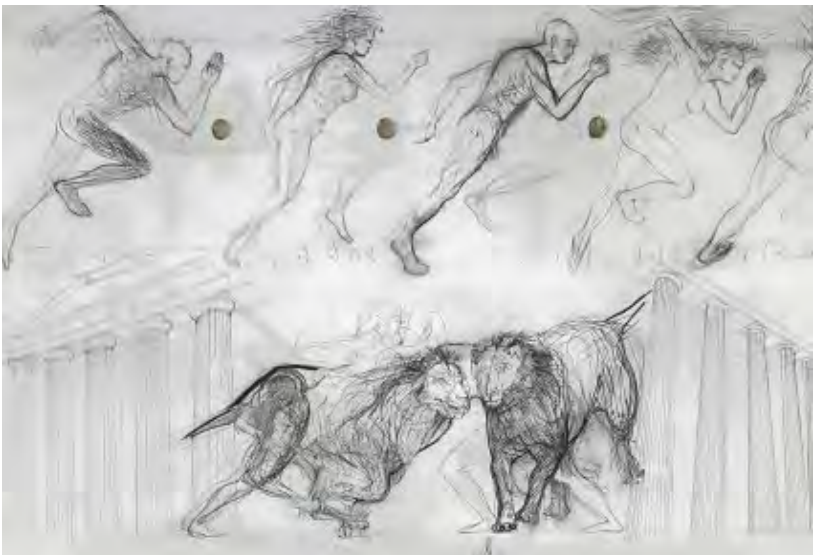
Problema morală, în afară de însuşirea unui text produs de IA la comanda „autorului", este legată şi de cât la sută dintr-un text reprezintă creaţia autorului şi în ce procentaj ea aparţine IA.

Am făcut şi eu experienţe jucându-mă cu IA pentru documentare. Am dat o temă, de exemplu, pentru poezie şi am cerut un număr specific de strofe pentru acea temă. În doar câteva secunde mi-au apărut strofele cerute într-o scriere cursivă, elegantă, coerentă, cu metafore, etc. Apoi am cerut o altă variantă pe aceeaşi temă. Răspunsul, la fel, impecabil. Am experimentat şi cu eseul. Temă dată, număr de pagini, eventual şi alte cerințe. Textul vine în câteva secunde, elaborat sistematic, cu subtitluri şi bibliografie. Dar făcând aceste exerciţii am învăţat deja o serie de trăsături specifice textelor elaborate de IA cu privire la stil, structură, bibliografie.

Se întâmplă, rar, că primesc la redacţia revistei şi texte lucrate cu ajutorul IA, care, din neatenţia autorului, conţin la sfârşit fraza specifică din IA: „Dacă doriţi alte informaţii cu privire la..."! De asemenea, deşi sistemul avertizează utilizatorul că informaţia poate conţine erori, mi-au parvenit texte chiar cu erori evidente şi verificabile. Dar autorul nu a mai avut timp să verifice şi să corecteze!

În felul acesta orice persoană care învaţă sistemul poate scrie un roman sau un tratat de istorie, filosofie etc., într-o singură zi!

Sigur, un autor care recurge la astfel de şiretlicuri, fraude – nu vorbesc de căutare de date, de informaţii, ci de cazul în care pune numele său pe textul primit din IA şi apoi îl trimite spre publicare – poate face intervenţii în text, minore sau majore, ca să inducă în eroare un eventual cunoscător al sistemului, ceea ce, aparent, i-ar ascunde impostura.

Luminița Țăranu, *Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi*
(vezi p. 203)

Primind la redacţia revistei uneori astfel de texte, poate chiar de la scriitori cunoscuţi, sunt pus în dilemă: să-i spun autorului ce suspectez sau nu? Dacă-i spun, mi-e rușine de acesta, şi în plus ar trebui să-i demonstrez concret prin răspunsul IA la introducerea textului lui spre verificare. Dacă nu-i spun, cum tratez cu propria mea conştiinţă publicând totuşi textul?

Pe de altă parte nici nu vreau să tratez un scriitor – verificând, aflând criticând forma de plagiat – așa cum un profesor tratează un student când verifică dacă a copiat temele.

Ce bine ar fi ca revistele sau foruri literare cum ar fi Uniunea Scriitorilor sau Uniunea Ziariştilor Profesionişti, Academia Română sau altele, să ia o posibilă inițiativă în acest sens, ca de exemplu, pentru fiecare text trimis spre publicare să i se ceară autorului să confirme că acea piesă literară este autentică, deși chiar și atunci, șiretlicuri, înșelăciuni pot continua. Ar fi măcar o atragere a atenției conștiinței autorului.

Pe internet, de multe ori, la o anume cercetare, apare pe ecran o pătrățică lângă care scrie: se verifică dacă eşti un robot sau ființă umană. După o secundă, două se bifează un pătrățel cum că nu eşti robot, și apoi ai acces la informaţie.

Oare ceva asemănător, sau altceva, s-ar putea imagina pentru creaţia literară trimisă la reviste?

THEODOR DAMIAN

O problemă în dezbatere: Publicarea unui articol în mai multe reviste

Din când în când apare pe platformele media, dar și în corespondențe directe, problema exclusivității în publicistică. Există redactori care cer ca odată un articol trimis lor să nu mai fie trimis/publicat în alte reviste.

Înainte de a oferi câteva considerații pe această temă, aș vrea să aduc în discuție următorul lucru: tot mai des apare cazul când numeroși autori din lumea academică, de exemplu, trimit studiul sau eseul lor la trei, patru reviste în același timp. Asta se întâmplă deoarece, pentru încadrare, promovare sau alte aspecte ale vieți academice, un autor are nevoie de un anumit punctaj (o acumulare de activități, inclusiv publicistică). Și acesta trebuie întrunit într-un anume timp dat, să zicem până la data când dosarul acelui autor, profesor, cercetător sau doctorand urmează a fi evaluat de un for tutelar fie acesta președinte, rector, decan sau comisie. Dar revistele la care s-ar putea trimite articolul respectiv, evident în funcție de profil - și aici intră și reviste literare de prestigiu și înregistrate în baze de date internaționale și care au sau pot avea o rubrică de profilul respectiv - pot avea o apariție lunară sau trimestrială, iar dar de multe ori apar cu o regretabilă întârziere. Alteori, răspunsul redacției dacă a primit articolul și-l acceptă, lipsește cu desăvârșire sau vine și el cu întârziere. În acest caz, autorul trimite textul la câteva reviste încercându-și norocul. Pentru că el are nevoie ca articolul să apară într-un timp determinat, cum ziceam.

Experiența mea cu revistele din străinătate este diferită de ceea ce în mai multe cazuri se întâmplă în România. De exemplu, pentru a mă limita doar la două cazuri de reviste de înalt prestigiu internațional, unul din Europa și altul din SUA: *The European Legacy: Towards New Paradigms* (indexată în America și Europa și publicată în Anglia de către compania editorială Taylor and Francis, tribună a organizației International Society for the Study of European Ideas, cu oficii editoriale în SUA și Israel); *Journal of Interdisciplinary Studies,* revistă din California a Institutului de Cercetare Interdisciplinară / The Institute of Interdisciplinary Research, de asemenea înregistrată în baze de date internaționale. Ambele reviste nu cer colaboratorilor exclusivitate în publicarea unui articol. Eu însumi am experimentat acest lucru atunci când am publicat fie într-una dintre ele, fie în cealaltă un anumit articol, publicat de asemenea și în revista *Symposium* din New York. Poate că există și unele reviste internaționale care cer exclusivitate. Eu am amintit două dintre mai multe pe care le știu și care nu cer acest lucru.

Iată însă câteva considerații legate de practica exclusivității.

Această practică provine din epoca regimului comunist, când era îndreptățită. Atunci toate revistele academice și literare erau editate sub

egida, dacă vrem, controlul statului, dar fiecare contribuție, articol, poezie, reportaj, etc., era plătită de redacția respectivă deci de către stat. Nu putea un autor să publice un text într-o revistă pentru care primea o sumă de bani și apoi să-l mai publice în alta, de unde pentru același text să primească o altă sumă de bani. Asta ar fi echivalat cu o fraudă adusă statului, dar în plus, pentru că era plătit o dată, etic vorbind, autorul nu îl mai putea vinde încă o dată. Probabil, dacă ar fi încercat, exista și riscul de a fi prins și pedepsit. Acum, această practică a plății nu mai există, deci motivul restricției de publicare și în alt loc ar fi logic să dispară și el.

În timpul regimului comunist revistele aveau tiraje uriașe, de la mii de exemplare pe număr la zeci de mii de exemplare. Iar distribuția se făcea în principiu în toată țara. Acum chiar și puținele reviste finanțate de stat sau alt for finanțator apar în tiraje de câteva sute de exemplare doar. De regulă 300 - 400, unele, foarte puține, atingând cifra de 1000-1500. Ca atare, aceste tiraje de salon sunt distribuite în cercuri răstrânse, astfel că, poate cu mici excepții individuale, ce apare la Galați nu apare necesarmente și la Baia Mare decât în cazul individual când autorul care publică la Galați este din Baia Mare și primește acasă revista sau în cazul vreunui abonat, și ce apare la București nu apare necesarmente și la Reșița sau Orșova sau la Bălți sau la Sidney or Hamburg. Ca atare cerința de excepționalitate nu-și mai are temelia avută în regimul trecut.

Dacă ne referim acum la apariția unei reviste pe internet, aici sunt de remarcat două lucruri. Dacă accesul oricui la conținut este liber, gratuit, cerința de excepționalitate își pierde sensul. Dacă pentru a accesa un text dintr-o revistă pe internet, cel interesat trebuie să plătească o sumă de bani să ridică o problemă etică. Redacția primește pentru un articol niște bani. Dar autorul articolului nu primește nimic.

Îmi aduc aminte că în urmă cu mai mulți ani, profesorul John McGuckin de la Union Theological Seminary și Columbia University din New York, cel care publica volume ce conțineau textele lucrărilor participanților la simpozioanele și conferințele pe care le organiza (proceedings), inițial le-a pus pe internet cu acces cu plată. Un cititor , pentru a accesa cuprinsul volumului, fiind interesat de un anumit articol, trebuia să plătească o sumă în contul indicat de editor. Nu după multă vreme profesorul a decis că pentru sumele astfel primite, nu neapărat semnificative, restrânge circulația ideilor, a valorilor academice și implicit a numelor autorilor și al editurii. Așadar, a liberalizat accesul de dragul circulației fără restricție a ceea ce el considera important în sensul de valori teologice, filosofice, academice și umaniste în general.

Al treilea aspect al problemei este legat de valori și de lumea în care trăim. Ce vedem astăzi în jurul nostru? Tendințe susținute pentru răsturnarea valorilor, de substituire și anulare a culturii, curentul cultivării anulărilor (anularea istoriei, a educației, a religiei etc.) al culturii mediocrității și impostorii, subminarea patrimoniului nostru spiritual; toate acestea, menite

să ducă la uzura conștiinței, la o trecere mai mult sau mai puțin simțită de la o existenţă activă implicată în viața de zi cu zi a cetății la una pasivă de nepasare, de indiferență la dărâmarea statuilor, la „arderea" cărților fundamentale, la înlocuirea eroilor, la falsificarea istoriei și la alte feluri de deznaționalizare prin atacuri pornite dinauntru și din afară, la care asistăm nu ca participanți care au ceva de apărat, ci ca spectatori la propriul dezastru.

Am început să ne obișnuim cu anormalul proclamat normal și cu normalul marginalizat sau chiar pasibil de pedeapsă, cu propaganda unor noțiuni precum post-adevăr, post-creștin, post-umanist, post-democratic, post-modernism, post-gen, etc., noțiuni care erodează atât conștiința personală cât și cea socială, națională, mai ales, s-au implicit, la nivel de identitate.

De aceea mi se pare atât de important ca ziarele și revistele noastre să găzduiască, fără opreliște, articolele ce țin de cultura și spiritualitatea românească, desigur bazat pe selecție valorică, să fie răspândite cât mai mult, editate și reeditate, unele dintre ele menite să trezească somnul conștiinței.

Asta ar reprezenta un fel de adevărată și necesară rezistență prin cultură. În acest context văd revistele noastre ca având un caracter misionar, așa cum în anumite faze din secolul XIX revistele, prin editorii și colaboratorii lor – și numele lui Eminescu îmi apare aici în prim plan – au creat valuri de entuziasm cu privire la împlinirea unor idealuri naționale sau au creat reacții puternice când aceste idealuri erau atacate. La fel mi se pare că în contextul actual, când loviturile la temeliile spiritualității, culturii, identității noastre ca neam devin tot mai agresive, revistele au menirea misionară de a contracara aceste tendințe.

De aceea cred că ceea ce este bun, de valoare, pe orice palier al culturii, trebuie răspândit, promovat ca fiind un important instrument de luptă, de apărare, folosit de o întreagă armată de voluntari.

DANA OPRIȚĂ

„*Ina ini*” sau despre viața și moartea cuvintelor

„Bună dimineața”, așa încă se mai spune în limba română la începutul fiecărei zi a anului de *diz*grație 2026. Așa vreau să cred că se va spune și în viitor. Însă realitatea vremurilor pe care le trăim mărturisește altceva. Deci, orice e posibil.

Trebuie să menționez de la bun început că această disertație nu se dorește exhaustivă și nici nu e loc de elaborare și note de subsol. Doar o privire de ansamblu, care vrea să atragă atenția asupra unor fapte care se întâmplă sub ochii noștri și suntem prea grăbiți să le remarcăm. Le vom înfrunta, atunci când nu va mai fi loc de întoarcere.

Cine are urechi de auzit, să ia aminte!

Așadar, vă invit să ne oprim pentru câteva minute în fascinanta lume a cuvintelor, a limbilor din care fac ele parte. Dintre cele aproximativ 7.000 de limbi vorbite astăzi în lume, din pricina unor factori veniți peste noi și nu din voința noastră, precum globalizarea, emigrarea în masă, dar și economiile lumilor în continuă creștere, limbile vorbite sunt într-o permanentă, masivă schimbare. E firesc să fie așa. Vorbim de laboratorul intern al limbilor. Nefirescul și partea care sperie se află în aprecierea experților care sugerează că doar 23 de limbi sunt vorbite astăzi de jumătate din populația globului. Ceea ce înseamnă că *40% din toate limbile de pe glob sunt condamnate la dispariție în viitorul apropiat*.

În mod evident, harta limbilor lumii va fi cu totul alta, poate chiar la sfârșitul acestui secol, de vreme ce transformările la care asistăm sunt atât de rapide și de radicale. Să nu uităm însă că atunci când o limbă moare, duce cu ea și cultura care o susține, v. Greaca veche, Latina, Ebraica, Sanscrita. Cum însă populația acelor teritorii nu a pierit, noi limbi le-au luat locul celor dispărute, fiindcă universul lingvistic este parte evoluționară din existența umană.

Reamintesc: *o limbă moartă* este acea limbă care nu mai are niciun vorbitor nativ (nimeni nu o mai învață ca limbă maternă) și care nu mai este folosită ca limbă principală de comunicare în viața de zi cu zi. Ea continuă însă să existe și să fie înțeleasă, dar doar prin intermediul documentelor scrise (v. Latina, folosită în terminologia științifică, Biserica Romano-Catolică și domeniul juridic) ori Sanscrita (limbă liturgică majoră în Hinduism, folosită în continuare în texte sacre și ceremonii).

Există însă și situația nefericită a *limbilor dispărute,* care nu mai sunt vorbite sau cunoscute de absolut nimeni. Poate doar cuvinte răzlețe, rămase cine știe cum, ca o tristă mărturie a trecerii lor prin lume. Un bun exemplu este limba Dacă. Până la elucidarea misterului ei, dezbătut și analizat de cercetători, ea rămâne pierdută în neant. E absurd să decretăm că dacii nu aveau limbă scrisă, așa cum sugerează unii. Vorbim, totuși, de o civilizație

antică foarte evoluată, care a construit cetăți, sanctuare și temple-calendar, folosind nu doar cuvinte precum „viezure”, „brânza” sau „ursită”... Merită amintit faptul că Publius Ovidius Naso, poetul roman exilat la Tomis, mărturisește că nu înțelegea limba vorbită de geți și că aceștia, la rândul lor, râd la auzul poemelor recitate de el în latină. Ulterior însă, poetul afirmă că a învățat limba geților și că a și scris un volum în limba acestora, în al șaselea an de exil. Firește, multe întrebări ar fi avut răspuns, dacă acest tom nu s-ar fi pierdut.

Și, desigur, sunt *limbile vii,* cele pe care diferitele populații ale lumii le vorbesc astăzi. Fiind vii, ele evoluează. Se schimbă. Respiră. Unul dintre cele mai interesante cursuri din facultate era cel care studia limba română contemporană. LRC, în varianta sa acronimă. Profesorii ne avertizau că, de vreme ce este o limbă vie, în 20-25 de ani, spuneau ei, când greșelile vor avea mari șanse să devină reguli, s-ar putea să nu o mai recunoaștem. A fost nevoie de mai puțini ani, dar predicția a fost, din nefericire, corectă. Iar asta, fiindcă suntem dominați de preceptul care spune că majoritatea este cea care impune norma. Astfel încât, de multe ori, greșeala devine regula corectă ce trebuie respectată.

Mai există însă și o altă surprinzătoare categorie lingvistică, despre care se vorbește prea puțin, pe care eu aș defini-o ca *limbă înghețată, care refuză să moară*. Mi-a fost reamintită de o inteligentă tânără născută în Nigeria, care mi-a povestit despre fascinanta și complexa realitate lingvistică din țara ei de origine. Vorbea o engleză curată, pe care a învățat-o în școală, fiind limba oficială a statului de unde a imigrat. Cu acea curiozitate firească pentru un filolog, am întrebat-o despre limba pe care ea o vorbește în familie. Spre deosebire de fosta mea colegă de facultate, al cărei nume încă îmi persistă în memorie, venită tot dintr-o țară africană, dar în care limba oficială era franceza, noua mea cunoștință americană a putut să-mi explice.

Nigeria este o țară tribală (stat multietnic sau multinațional). O uniune de peste 500 de popoare diferite, fiecare cu tradițiile, costumele, istoria și limba sa. Atât de diferite, încât nu se pot înțelege între ei. Sunt, însă și foarte mândri de moștenirea pe care o au de la strămoși, considerându-se fiecare mai presus decât ceilalți. Astfel, pentru a menține unitatea națională și a evita tensiunile politice, ca o moștenire a colonialismului britanic, a fost aleasă engleza ca limbă oficială, folosită în administrație, educație și mass-media. În viața de zi cu zi, o mare parte din populație folosește și *Pidgin Nigerian*, o limbă creolă bazată pe engleză, care funcționează ca o *lingua franca* neoficială, fiind folosită pentru comunicare între diferite grupuri etnice.

Iată ce înseamnă a găsi soluții, fără a îngropa prețioasa moștenire a limbilor native.

Educata mea interlocutoare mi-a mai spus că, la nivel regional și cultural, una dintre cele mai răspândite limbi din Nigeria este Haousa, limba în care ea a crescut. Surpriza cea mai mare a venit în momentul când, cu un firesc neostentativ și o inclusă mândrie, am aflat că limba ei nativă e

neschimbată de mii de ani. Un caz onorabil. Nu știu dacă și neapărat de urmat, fiindcă limbile vorbite trebuie lăsate să-și urmeze curiozitatea, să exploreze, să încerce și, la final, să selecteze și să rămână cu ce e bun pentru supraviețuirea și îmbogățirea lor.

Așadar, o structură înghețată, care e caracteristică limbilor moarte. Și totuși vie, de vreme ce ea este mijlocul de comunicare al unei populații contemporane nouă. Un fascinant oximoron care definește categoria lingvistică despre care vorbeam mai înainte. Limbile precum Haousa, Islandeza sau Araba Standard sunt numite *limbi conservatoare*. Sunt extrem de vii, dar comunitatea lor refuză conștient să le schimbe structura de bază. În loc să împrumute cuvinte din engleză (cum face Pidgin), Haousa își folosește propriile rădăcini ancestrale pentru a crea termeni noi. Neologismelor le sunt preferate mijloacele interne de îmbogățire a limbii și doar dacă e absolută nevoie se fac împrumuturi. De exemplu, pentru „computer", ei folosesc termenul care s-ar traduce literal prin „mașinărie cu creier". Un fel de *Purism* românesc al secolului al XIX-lea, dar care aici are susținere totală. De admirat și alegerea francezilor de a găsi soluții pentru a evita excesivele anglicisme, deși, fiind un termen international, computer ar fi trebuit preluat ca atare. Oricum, varianta Haousa este mult mai aproape de adevăr, decât versiunea franceză, „ordinateur".

Prin urmare, faptul că o limbă își păstrează cu strictețe structura ancestrală nu înseamnă că este moartă, ci înseamnă că are o rezistență culturală uriașă. Pentru poporul Haousa, limba este o fortăreață identitară împotriva globalizării. Mi s-a părut fascinant să aflu că o populație a unui trib din Africa, despre care nu mulți știu, dă dovadă de o enormă înțelegere a acelui adevăr capital, conform căruia un popor, o țară sunt definite prin cultura, prin limba pe care o vorbesc. Păstrarea și respectarea ei contribuie la conservarea identității naționale, care impune respect.

Spun din nou, cine are urechi de auzit, să ia aminte!

Desigur, dincolo de interesanta experiență pe care am avut-o ca filolog, efectuând o neplănuită cercetare lingvistică în teren, notând informații aflate direct de la cei implicați, mi s-a confirmat că am dreptate: o limbă își poate păstra peste timp puritatea, frumusețea ei unică. Cu o singură enormă cerință: să existe voință pentru asta.

Urmând avertizările menționate la începutul acestui eseu, *limba română actuală* pare că se îndreaptă cu pași grăbiți spre destinul limbilor pe cale de dispariție, care vor fi considerate limbi moarte, când își vor pierde ultimul vorbitor nativ fluent. Sper să greșesc. Experții spun că respectivele comunități vor trece pur și simplu la un bloc lingvistic global, pierzând odată cu vechea limbă perspective unice despre lume, cunoștințe tradiționale despre natură și acea întreagă moștenire culturală care nu a fost niciodată transpusă în scris. Acest fenomen sociolingvistic se numește *substituție lingvistică* (sau *language shift).* S-a explicat deja cum și de ce se întâmplă acest proces de înlocuire. Ce se pierde odată cu limba unei națiuni, știm. Din

fericire există și excepții, dar ele doar confirmă regula: prin eforturi intense de revitalizare, unele limbi pot fi readuse la viață, cel mai faimos exemplu din istorie fiind limba ebraică ce a redevenit o limbă vie după ce secole la rând fusese utilizată doar ca limbă sacră, religioasă.

Poate e nevoie de o lege care să protejeze limba română, similară celei emise în 1994 în Franța, pe care profesorul și foarte românul George Pruteanu a încercat cu disperare să o impună în România. Poate Academia Română și Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti" ar fi necesar să se implice mai mult. Limba română are un mare *avantaj*, să-i spunem – este o limbă fonetică, astfel încât nu ar trebui să existe dificultăți în scriere sau pronunție. Desigur, cu excepția cuvintelor străine. Dar există o regulă de bun simț care spune că, dacă nu știi, întrebi. Majoritatea consideră că e un principiu redundant. De aceea e nevoie acută de aplicare fermă a *românizării*. Pentru cei care nu sunt familiarizați cu termenul din lingvistică, el înseamnă: *adaptarea fonetică sau morfologică a unui cuvânt străin pentru a se integra în vocabularul limbii române* (ex. apropo, mersi, vizavi, etc.).

Și să nu ne lăsăm amăgiți. Nu scrierea cu „î" din „a" sau „sunt" ne fac mai latini decât italienii, nici invers. S-a complicat doar și mai mult această deja dificilă limbă a noastră, pe care majoritatea o vorbește, cu mare mândrie, cât se poate de aproximativ.

Pe de altă parte, îmi pare că asistăm la era unei noi variante a limbajului de lemn. Cu alți termeni, alte circumstanțe, dar același rezultat: comunicare fără personalitate, un gri universal în care oamenii se simt confortabil, înconjurați de termeni tehnici de data aceasta, pe care presupunem că i-am înțeles și de cuvinte străine pe care, cum spuneam, lingviștii au uitat să le românizeze.

Așadar, istoria adevărată și plină de speranță a limbii Haousa mi-a oferit oportunitatea de a vorbi despre limba română contemporană și trista ei realitate. În fiecare an, la sfârșitul verii, sărbătorim „Ziua Limbii Române". Cel mai simplu și eficient mod de a o onora este să o vorbim corect. În fiecare zi. În orice împrejurare. E tot ce se poate face, pentru a nu o transforma în limbă moartă.

Cum nu vom ști niciodată cum se spunea în limba Dacă „Bună dimineața", ca o speranță că limba română nu-și va schimba radical înfățișarea și că va deveni conservatoare, precum cea cu numele Haousa din Nigeria, voi încheia spunând „*INA INI*", așa cum ei își întâmpină fiecare zi.

Și când mă gândesc că totul a început de la acest simplu salut, o *Bună dimineața* care, în alte veacuri ar fi anunțat doar o zi liniștită. Pentru mine, a deschis ușa unor previziuni îngrijorătoare.

O poveste sau un avertisment?

Povestea Golemului se poate considera a fi, fără nici un fel de reținere, una dintre cele mai cunoscute povești din istoria culturală a omenirii. Și este firesc să fie așa deoarece dincolo de diferitele scrieri sau referiri critice, în timp, ideea a devenit captivantă și pentru industria filmului, cea care încă din anul 1920 a scos o producție pe acest subiect, iar mai apoi au apărut mult mai multe reprezentări de gen chiar dacă unele dintre ele, de exemplu franciza Frankenstein, reluau la modul metaforic ideea de bază. Iar mult mai recentele filme cu roboți, androizi sau platforme ale inteligenței artificiale nu fac decât să aducă nota de adaptare la noile condiții tehnologice ale aceluiași subiect. Da! Putem spune că povestea este foarte cunoscută chiar dacă cei tineri nu doresc și nici nu par a fi interesați de a surprinde subtilitățile care stau la baza acesteia! Dar oare este ea și înțeleasă așa cum foarte probabil și-au dorit cei care au adus-o în lumina cunoașterii generale în urmă cu secole?

Pentru a găsi un răspuns cât de cât sustenabil la această dilemă vă propun să vedem cam cum putem interpreta datele istorice ale acestei bizare povești.

În primul rând cred că este necesară elucidarea termenului „Golem" deoarece fiind provenit din ebraica veche nu este un simplu cuvânt, ci mult mai mult, un concept pe care trebuie să-l adaptăm situației fiind un fel de cheie a înțelegerii acesteia. Cuvântul Golem ar putea fi tradus, destul de aproximativ totuși, prin *amorf* sau *nici viu nici mort* și apare o singură dată în Bibliile canonice (Psalmul 139:16) putând fi interpretat și ca *masă fără forme* sau *substanță neterminată, fără chip* (în ebraică: *galmi);* iar în ebraica modernă, cuvântul are chiar o conotație depreciativă ca *prost* sau *neajutorat,* ori de *ființă fără creier*.

Devine firesc să avem o interpretare atât de complexă deoarece golemul este o ființă vie antropomorfă creată în întregime din materie neînsuflețită (de obicei, piatră și lut), o entitate cu o formă brută, o creatură incompletă, embrionică, fără individualitate proprie despre care, deși este vie, nu se poate spune că este *însuflețită* deoarece nu are suflet, acesta, sufletul deci, fiind acel *eu superior,* atribut care depinde direct de voința divină, purtătorul conștiinței și al personalității.

Deși scrierile despre Golem apar mai ales în Europa Evului Mediu, tradiția evreiască plasează știința „fabricării" acestuia mult mai adânc în timp deoarece ea este prezentată în Cabale (din ebraicul *qabbāla,* care înseamnă „tradiție" sau „ceea ce a fost primit"); este vorba de o tradiție esoterică și mistică evreiască, bazată pe interpretări profunde ale Vechiului Testament *(Torah)* cu inclusiv ritualul necesar aducerii la viață a unei astfel de ființe. Există scrieri care consemnează faptul că un oarecare Samuel din Speyer

trăitor în secolul al XII-lea, a creat un Golem, iar o altă sursă vorbește despre Solomon ibn Gabirol care în secolul al XI-lea ar fi făcut și el un Golem, posibil feminin, întrebuințat pentru treburile casnice. Alte scrieri ceva mai târzii vorbesc de rabinul Eliyahu din Chełm (1550-1583) cel despre care un cabalist polonez a scris: „Și am auzit, într-un mod sigur și explicit, de la mai multe persoane respectabile că un singur om trăiește aproape de vremea noastră, al cărui nume este R. Eliyahu, stăpânul numelui, care a făcut o creatură din materie (Ev. Golem) și formă (Ev. Tzurah) și a făcut o muncă grea pentru el, pentru o perioadă lungă de timp, și numele de emet a fost agățat de gât până când în cele din urmă l-a îndepărtat dintr-un anumit motiv, numele de pe gât și s-a transformat în praf".

Știm că în comunitățile evreiești din întreaga lume erau consemnate cu grijă toate evenimentele într-un fel de jurnal de bord anual, așa că informațiile ajunse până la noi sunt cât se poate de credibile, mai ales că acelea referitoare la Golem au unele puncte comune precum: originea din Cabale, ritualurile aferente aducerii la viață a unei asfel de entități, materialele care se foloseau, dar și numărul, calitatea și chiar îmbrăcămintea celor care participau la un astfel de ritual. Prin urmare sunt greu de ignorat sursele informative sau de plasare a acestora în registrul ficțional.

Cu toate acestea povestea Golemului intră cu adevărat în istoria culturală a omenirii în secolul al XVI-lea sub denumirea generică de Golemul din Praga cel care a fost adus la viață de Rabbi Judah Loew ben Bezalel *(Ma-haral)* în secolul al XVI-lea, pentru a proteja ghetto-ul evreiesc de persecuții. Maharal (מהר"ל) este un acronim ebraic care înseamnă „Moreinu Ha-Rav Loew" *(Învățătorul nostru, Rabi Loew),* ceea ce conduce la ideea că respectivul rabin era foarte prețuit pentru știința și înțelepciunea sa, fiind deci greu de crezut că un astfel de personaj, absolut real, ar fi posibil să se implice într-o ficțiune riscantă pentru imagine, de tip literar.

Dar pentru a înțelege mai bine contextul social care impune construirea unui golem, o acțiune care presupune și asumarea unor riscuri, este bine să analizăm unele dintre condițiile sociale care au impus, la acea vreme, inclusiv asumarea acestor riscuri. În acel secol, Praga era capitala Sfântului Imperiu Romano-German, iar împărat era Rudolf al II-lea de Habsburg (1552-1612) un personaj complex, controversat, dar și un erudit ocultist. Cam așa cum se întâmplă mereu în istorie, nu numai în acele timpuri, împăratul avea mare nevoie de bani pentru a duce tot felul de războaie, pentru construcții magnifice, dar și pentru cheltuielile unei curți strălucitoare și extravagante. Bani însă nu prea se găseau fiindcă economia de bază a imperiului era una încă de tip feudal, deci cu profituri foarte modeste. Singurii din imperiu care posedau sume de bani erau evreii a căror politică economică se baza pe meșteșuguri și comerț, iar politica financiară de tip tradițional impunea economia resurselor bănești ca fiind o garanție pentru vremurile viitoare. Prin urmare, împăratul a făcut exact precum înaintașii săi, adică a amenințat comunitățile evreiești cu represalii dacă nu

îi „împrumutau” bani. Însă evreii chiar știau ce înseamnă a împrumuta un cap încoronat și de aceea au făcut unele gesturi de bunăvoință, dar au intrat și pe secvența negocierilor fiindcă istoria le demonstrase că oricât de mult ar fi dat nu puteau acoperi lăcomia unui împărat. Din această cauză în Praga au fost declanșate unele acțiuni violente folosindu-se tehnica provocărilor interconfesionale, una care dădea de cele mai multe ori rezultatele scontate. Într-o asemenea situație, viața membrilor comunității evreiești din Praga devenea oricând expusă bandelor de jefuitori stimulate de toleranța oficialităților, așa că rabinul Judah Loew ben Bezalel, cel mai probabil un înalt responsabil al comunității, a hotărât să dea viață unui Golem care să o apare de tâlhari.

Cunoscător al tradițiilor cabalistice, a inițiat ritualul fiind însoțit de fratele său, dar și încă un bărbat, toți trei făcând parte dintre leviți *(descendenți ai lui Levi, unul dintre cei doisprezece fii ai patriarhului Iacov, a cărui seminție a fost destinată preoției Vechiului Testament; figurativ: cărturari care învățau și propovăduiau Legea la evrei)*, deci oameni cu o cultură mult peste medie.

Interesant este mai ales faptul că întregul ritual a fost consemnat și se poate accesa și acum, iar precizarea formulelor magice care determinau intrarea în viață a ființei din lut precum și cea care asigura controlul ei de către om devine deosebit de importantă. Din textele anterioare se putea afla, destul de vag totuși, că activarea Golemului se producea prin utilizarea ritualică a unor litere din alfabetului ebraic formând un „shem” *(oricare dintre Numele lui Dumnezeu),* iar shemul era scris pe o hârtie și pusă în gura sau pe fruntea acestuia.

Referitor la golemul din Praga aflăm din cele consemnate că literele scrise de rabin pe fruntea Golemului, conform tradiției mistice evreiești, sunt cele din cuvântul ebraic *emet (אמת)*, care înseamnă „viață”, iar prin ștergerea primei litere, aleph (א), rămâne *met (מת)*, "moarte", moment în care Golemul se dezactivează sau se autodistruge. Este necesară însă o mică explicație! Scrierea ebraică are o singură vocală aleph (א), dar fonetica (rostirea) oricărui cuvânt conține și alte vocale care sunt introduse conform unor reguli pe care cel care învață să citească le primește de la învățătorul său. Din această cauză apar unele aparente neconcordanțe între cuvintele scrise și rostirea lor, dar și unele diferențe între scrierea fonetică accesibilă înțelegerii lărgite și scrierea cu litere ebraice mult mai greu de abordat fără îndrumător.

Oricum, după aducerea la viață a Golemului acesta primește și un nume, Josef, fiind însă mai bine cunoscut ca Yossele, iar evreii, cu recunoscutul lor spirit ludic, îl numeau cu multă bunăvoință „Yossel cel prost” sau „Yossel Argilă”, care înseamnă de fapt „Yossel Golemul”. Este încă o dovadă a faptului că povestea are un suport cât se poate de solid în realitatea istorică.

Rabinul Loew îi aduce la cunoștință lui Yossele sarcinile pe care le are de îndeplinit, iar în fiecare vineri seara el îl dezactiva, astfel încât să-l

lase să se odihnească de Sabat. Numai că într-o seară de vineri, rabinul Loew a uitat să facă acest lucru și s-a temut că Golemul va profana Sabatul. Așa că s-a întors și l-a dezactivat, dar nu l-a mai readus niciodată la viață. Aceasta este o variantă a poveștii, însă cel mai probabil adevărul ar fi că Golemul, neavând conștiință și neputând deci să deosebească binele de rău va începe că lovească exact în cei pe care primise sarcina să-i apere, așadar dezactivarea totală a fost o măsură cât se poate de necesară. Desigur a mai apărut și o variantă romantică, una în care Golemul se îndrăgostește și fiind respins devine periculos. Este fără îndoială un adaos târziu, un fals edulcorat, destinat consumului prioritar domnișoarelor visătore, deci inutil de analizat.

Mult mai interesantă este însă continuarea poveștii din care aflăm că resturile Golemului au fost ascunse de rabinul Loew în podul Sinagogii din Praga, numită și acum Singoga Veche Nouă, cea mai veche sinagogă funcțională din Europa și a interzis de atunci oricui să mai intre în pod. De aici se vor naște alte legende, însă când sinagoga a fost renovată în anul 1884 nu s-au găsit nici un fel de urme ale Golemului și astfel a apărut o nouă variantă a narațiunii, aceea că între timp resturile fuseseră sustrase și apoi înhumate într-un cimitir din Praga, acolo unde acum se află turnul de televiziune Žižkov. Desigur a apărut și componenta comercială a poveștii, așa că și în prezent în fața sinagogii din Praga se găsește o movilă de lut despre care se spune că ar reprezenta resturile golemului. Și chiar dacă nimeni nu crede cele spuse, turiștii sunt încântați de ceea ce văd, iar afacerea se dovedește de sute de ani profitabilă. Fac toate aceste menționări doar pentru a vedea cât de puternic a fost impactul emoțional al istoriei acestui eveniment pe care ar fi de-a dreptul lipsit de logică, de înțelepciune, dar și foarte greșit, să-l considerăm doar o simplă fantezie literară.

Foarte bine! Admitem că este un fapt istoric, desigur cu misterul său aferent și chiar cu adaosurile ulterioare atât de specifice evenimentelor cu impact social, dar ne putem pune, foarte firesc, întrebarea: de ce ar fi acestă poveste un teribil avertisment adresat urmașilor?

Răspunsul ar trebui să fie simplu și să pună în evidență faptele narate de vechea poveste. Primul ar fi că aducerea la viață a unor ființe de către oameni, chiar dacă aceștia sunt înțelepți și au acces la cunoștințe străvechi, reprezintă o sfidare a regulior divine, iar lipsa sufletului din aceste ființe le face să nu poată fi răspunzătoare pentru faptele lor. De aceea rabinul Loew a distrus la un moment dat Golemul, iar resturile acestuia au fost ascunse. Era conștient de marele pericol pe care îl reprezenta produsul științei sale. Oare știa sau intuia rabinul că peste ceva vreme vor fi oameni lipsiți de morală care vor crea tot felul de golemi fără să-și asume vreo răspundere?

Înclin să cred că da! Rabinul cunoștea firea trufașă a oamenilor și ar fi dorit să-i ferească de roadele trufiei lor. Faptul că nu a reușit, mă face să cred că și știința a încăput pe mâinile unor iresponsabili interesați numai de glorie și câștiguri deoarece, fără îndoială, lumea care ne înconjoară astăzi este plină de golemi sub diferite forme, dar toate aceste realizări sunt aparent

aflate în serviciul omului și doar pentru confortul său personal. Nu vorbesc desigur despre frigiderul inteligent, deși chiar și el ne dă o formă de dependență și nici de automobilul autonom cel așteptat cu nerăbdare de câțiva ani, dar aduc în atenție cel mai nevinovat aparat pe care îl purtăm toți cu mândrie și de care nu ne mai putem despărți: telefonul mobil. O formă de exprimare a inteligenței tehnologice fără de care nu ne mai putem imagina viața! Ne domină oare micul aparat pe care îl avem în buzunar? Merită să ne gândim și la acest aspect deoarece în viitorul predictibil este foarte posibil ca el să ne schimbe viața radical și într-un mod ireversibil. Dar nu este cazul să ne oprim aici! Industria este plină de roboți, iar peste un timp platformele inteligenței pe care o numim încă „artificială" vor echipa tot felul de androizi construiți în scopul declarat de a ne îmbunătăți viața.

Doar că inteligența are și calitatea de a se autoperfecționa, de a evolua și devine foarte posibil ca, la un moment dat, exact aceste mașini, foarte asemănătoare Golemului din poveste, făcute deci din materiale comune și aduse la o formă de viață care exclude însă prezența sufletului, deci conștiința ori capacitățile empatice, adică exact ceea ce ne definește ca oameni, să preia controlul asupra creatorilor. Iar când entitățile pe care noi le construim acum se vor întreba, foarte posibil, la ce folosim noi, răspunsul în mod sigur ne va defavoriza deoarece consumăm mult prea mult și suntem, printre altele, un pericol pentru întreaga planetă. De aici și consecințele previzibile și nu trebuie să uităm nici faptul că, spre deosebire de rabinul Loew, noi nu avem niciun control asupra noilor golemi, iar o luptă cu aceștia este pierdută din start.

În acest sens consider că Ray Kurzweil, gurul scientolog de la Google și în același timp unul dintre cei mai cunoscuți transhumaniști ai omenirii, devine foarte convingător când afirmă că

> în societatea „noastră" modernă, golemii sunt printre noi. Sunt golemi tehnologici sau sanitari pe care oamenii de știință „aproape magicieni" îi creează pentru confortul nostru (slogan consumerist) sau pentru siguranța noastră (slogan nazist) pot deveni independenți și sunt cu mult mai riscanți decât golemul din Praga, pentru că își pot crea propria identitate și voință, pot căpăta răutate sau nebunie și își pot trăda creatorii. Cu mult mai grav este că noii golemi informatici pot ajunge pe mâna unor controlori nebuni, care ar putea dispune de prea multă putere asupra noastră, în căutarea imortalității lor.

Chiar dacă am considera toate informațiile despre Golem ca fiind simple ficțiuni, cum istoria a demonstrat de multe ori că nebuni care să controleze orice forță disponibilă și capabilă de distrugeri nu au lipsit, ba chiar ne-au prisosit, devine lesne de înțeles de ce prin distrugerea propriei creații înțeleptul rabin Loew ne-a transmis totuși un teribil avertisment. Pe care, evident, noi l-am ignorat, iar consecințele este foarte posibil să le vedem în curând!

Luminița Țăranu, *Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi*
(vezi p. 203)

THEODOR DAMIAN

Bucuriile întâlnirii

Orice întâlnire este într-un fel o taină. Taina implică necunoscutul, surpriza, mirarea, descoperirea, provocarea. Pentru taină trebuie să fii pregătit, căci uneori surpriza este plăcută, dar alte ori poate fi și neplăcută. Deci, ca să treci bine prin taină, prin întâlnire, fără să te împiedici în ce-ți poate ieși în cale, trebuie să fii echipat sufletește, psihologic, dacă vrem, cu o serie de instrumente ca de luptă, așa cum sfătuiește Sfântul Pavel când vorbește despre armele lui Dumnezeu: coiful mântuirii, platoşa dreptăţii, pavăza credinţei, sabia Duhului (Efeseni, 6).

Iar eu aș zice și coiful smereniei (datorită contrastului între vârful de coif și adâncul smereniei autentice), platoșa rezistenței și a perseverării în drumul spre țintă, sabia Duhului, a Duhului care îţi ghidează mâna când este vorba de ce, când, unde, cum, să lovești (prin cuvântul adevărului) sau să te aperi.

Spun asta pentru că întâlnirea ca mister nu este opera ta, ci a proniei divine. Într-un fel, întâlnirea ți-a fost dată. Uneori, spre verificare ori ca experiență de viață cu efect benefic, imediat sau întârziat, alteori ca lecție din care trebuie să înveți ceva.

În orice caz, dat fiind că originea este pronia divină, ideea ar fi că trebuie să faci din fiecare întâlnire o bucurie, chiar în întâlnirile de confruntare, dacă reușești să păstrezi nivelul ideal al smereniei, dacă reușești să înțelegi că dezacordul față de o idee nu poate șterge iubirea de aproapele ca chip al lui Dumnezeu, așa cum ești și tu; atunci poate că ai ocazia să faci din rană o lumină, cum zice Van Gogh, sau, și fără rană, din întâlnire o lumină.

Așa mi s-a întâmplat (rânduit) mie să mă bucur în această vară de întâlniri, toate prietenești, toate fără nici o rană, ci numai lumină, în periplul meu și al familiei mele, Claudia și Andrei, pornind de la München, prin România, Grecia și iar München.

Partea română, la care mă refer aici, a început cu revederea unui vechi prieten, scriitorul și editorul Mircea Petean, de la Florești-Cluj, cel care, cu ani în urmă, când eu am făcut 50 de ani de tranziență în lumea de aici, la recomandarea și sub îngrijirea vrednicului de pomenire, prieten Aurel Sasu, mi-a editat o antologie de poezie intitulată *Ispita rănii.* Mult mai târziu, adică recent (în 2025), m-am bucurat de editarea în impecabile condiții la Editura Limes a aceluiași Mircea Petean, a noului meu volum de versuri *A sosit clipa.*

Întâlnirea cu Mircea Petean a fost ocazionată de ridicarea tirajului unei alte cărţi ce tocmai a apărut la editura sa, *Jurnal de seminarist,* și a tirajului volumului de poezii al remarcabilului poet Marcel Miron, intitulat

Semne Contemporane, bilingv, cu traducerea în engleză și cu prefață de subsemnatul.

Întâlnirea la Cluj cu Mircea Petean a fost o bucurie, așa cum a fost și aceea cu unul dintre cei mai apreciați istorici ai genealogiilor nobiliare transilvane, distinsul cercetător Vasile Iuga de Sălișteː autor de monumentale lucrări de profil, președinte executiv al asociației „Pro-Maramureș" din Cluj.

După Cluj, următorul nostru popas a fost la Botoșani, orașul meu natal, unde vin de fiecare dată cu emoții, locul unde recunosc străzile și revăd oamenii copilăriei, retrăiesc scenele legate de întâmplări despre școală și de după școală, întâlnirile și petrecerile cu băieții de pe strada mea (Mihail Kogălniceanu), mai precis cu Dragoș Candiescu, Lucian Dragomir (Lucky) și Călin Andrieș, dar și cu Traian Apetrei, coleg de clasele I-VIII la Școala Generală Nr. 7 „Octav Băncilă", personalitate distinctă în viața culturală a orașului nostru (reporter, director de ziar, director, mulți ani, al Teatrului național „Mihai Eminescu" din urbe, directorul unui canal de TV local).

Întâlniri de „minte, inimă și literatură" am avut și cu Gellu Dorian, scriitor de primă mărime în literatura română contemporană, inițiatorul și organizatorul de 35 de ani al Premiului Naţional de poezie „Mihai Eminescu", cea mai înaltă distincție pentru poezie în literatura română de azi, redactor-șef al cunoscutei reviste *Hyperion,* cu poeta Cristina Șoptelea, membră veche a Uniunii Scriitorilor, publicată și în revista New-York-eză *Lumină Lină,* cu soțul ei, artistul devenit celebritate internațională Liviu Șoptelea, de asemenea publicat între altele și în paginile amintitei reviste.

De la Botoșani am plecat la Mănăstirea Neamț unde am avut întâlnirea de promoție, 1971, cu prietenii și colegii mei de seminar, cu ocazia împlinirii a 55 de ani de la absolvirea școlii teologice și a 60 de ani de la admitere, întâlnire memorabilă pe care am organizat-o cu sprijinul Pr. Prof. Dr. Viorel Laiu, directorul Seminarului teologic și la care am fost onoraţi cu prezența P.S. Episcop Vicar patriarhal Varlaam Merticaru (fratele colegiului nostru Dumitru Merticaru plecat la Domnul) precum și de cea a P.C. Pr. Arhim. Benedict Sauciuc, starețul mănăstirii.

Cu ocazia revederii noastre am prezentat volumul *Jurnal de seminarist*, reproducere a însemnărilor mele în jurnale ținute între anii 1969-1971, pe când aveam între 17-19 ani, despre felul cum vedeam atunci viața la internatul Seminarului de la Mănăstirea Neamț.

Cu ocazia trecerii prin Tg. Neamț am făcut o scurtă vizită și la Târpești pentru a o vedea pe nașa noastră de cununie, preoteasa și profesoara Elena Gheorghiu (nașul, Pr. Constantin Gheorghiu, fiind plecat la Domnul).

Apoi au urmat evenimentele de la Aiud. Zile de bucurie și de înălțare sufletească. Vechi și dragi prieteni: scriitorul Ioan Hădărig, director artistic al Fundației „Inter-Art", Aiud, Ștefan Balog, artist plastic, președinte al Fundației „Inter-Art", curator, și Zoltan Balog, artist-fotograf și vice-președinte al Fundaţiei.

Iată orașul în care am poposit pentru a doua oară în ultimii câțiva ani, descris în minunate cuvinte de poetul Ioan Hădărig, potrivit unei postări pe site-ul său pe internet. Textul se intitulează *Aiudul eşti tu, trecătorule:*

„Aiudul e locul în care s-au născut lumina, cuvântul și mângâierea vântului. Și zbaterea primului sărut. Și pașii rătăciți pe străzile pietruite cu umbre, tăceri și șoapte. Aiudul e Aiud. Aici istoria s-a zidit în timp și oameni. Zidurile au înălțat, aici, oameni. Oamenii s-au zbătut dincolo și dincoace de ziduri. Aiudul e existența de zi cu zi. Aiudul este un colț de cer în care raiul se zidește în ochii trecătorului. Aiudul e timpul în care trăiești, e timpul pe care-l trăiești. Aiudul eşti tu, trecătorule."

Cu prietenii de la Aiud am început o colaborare mai veche, de când au fost invitații mei la Cenaclul literar „M. Eminescu" din New York. Acolo, în două rânduri diferite, am lansat împreună cărți și am participat la vernisajul a două prestigioase expoziții de pictură organizate la ONU de către cunoscutul artist de reputație internațională, Ștefan Balog, ultima dintre ele în decembrie 2025, când acesta a adunat și prezentat, în premieră mondială, 193 de lucrări semnate de artiști plastici din cele 193 de țări membre ale ONU.

Acum, în zilele de 28-30 iulie, au avut loc tradiționalele „Colocvii de literatură și arte" (la care particip ca invitat pentru a doua oară), ediția a XXXI-a, în sala „I. C. Brătianu" a primăriei municipiului Aiud.

Scriitorul Ioan Hădărig a deschis evenimentul prezentându-mă publicului pe mine, ca invitat de onoare, și vorbind despre volumul meu de poezii *Adam n'est pas mort,* tradus în franceză de doamna Marcela Hădărig și apărut la editura Vinea din București (2024), având ilustrații de Andrei Damian. A lansat apoi volumul bilingv de poezii al preotului Marcel Miron, *Fântânile Cerului / Les fontaines du ciel,* în traducerea aceleiași doamne, Marcela Hădărig și apărut la editura „Inter-Art", Aiud (2026), volum despre care a vorbit în detaliu și profesorul universitar, filosoful și criticul literar și de artă Ioan N. Roșca din București.

Pe lângă alte prezentări ale unor volume semnate de Ciprian Sabău, Patricia Goodrich, Ioan Hădărig, Casandra Ioan, Anda Comșa-Chiș, directorul artistic al Fundației „Inter-Art" s-a referit şi la o antologie specială de poezie româno-etiopiană, *Întâlniri poetice,* publicată tot de editura „Inter-Art", Aiud, cu traduceri în limbile română, engleză și aramaică.

Scriitorul Ioan N. Roșca a vorbit apoi despre noua mea apariţie editorială, *Jurnal de seminarist,* despre care s-a exprimat și poetul Marcel Miron, coleg de clasă cu subsemnatul, depănând frumoase amintiri din anii de școală.

A fost prezentat și catalogul taberei de creație „Prison-Art" 2025 și un volum studiu de caz despre o cercetare de profil realizată de artistul plastic Ștefan Balog și de sociologul Viorel Cioflică.

La rândul meu am mulțumit gazdelor pentru minunata organizare și primire, am evocat legăturile cu grupul de la Aiud reflectând asupra conceptului de întâlnire și frumuseții actualizării lui în cazul de față.

Au avut loc și lecturi publice susținute de Sonia Elvireanu, Casandra Ioan, Anda Comșa-Chiș, Ruxandra Dragomir, Theodor Damian, Marcel Miron și Ioan Hădărig, urmate de un recital muzical pe versuri de Lucian Blaga, Mihai Eminescu și Livia Rebreanu Hulea, susținut de artistul Marius Moga.

În aceeași zi, după amiază, galeriile de artă contemporană au găzduit expoziția de fotografie artistică semnată de Andrei Damian din New York. Curatorul expoziției a fost artistul fotograf Zoltan Balog, iar vernisajul a fost inaugurat de scriitorul Ioan Hădărig. A vorbit în detaliu despre lucrările lui Andrei Damian, și criticul de artă și filosoful Ioan N. Roșca, după care a luat cuvântul și poetul Marcel Miron din Huși. Întâlnirea de excepție a continuat cu vizite în localități istorice din împrejurimile pitorești ale Aiudului, timp în care ne-am apropiat și mai mult unii de alții, conturând colaborări la proiecte literar-artistice de viitor. Gazde impecabile atmosferă de inspirație, evenimente de neuitat.

Momente asemănătoare de caldă prietenie, de experiență culturală dinamică și creativă și de memorabilă bucurie am petrecut și la Bistrița.

Când a aflat că de la Aiud eu, soția, Claudia, și fiul, Andrei, mergem spre Botoşani, orașul meu natal, scriitorul și jurnalistul Dr. Dorel Cosma din Bistrița, președintele Uniunii Mondiale de Folclor (IGF), manager cultural de excepție, a insistat să facem un popas la Bistrița pentru a purta un dialog în emisiunea sa culturală „Cafeneaua BC” despre cele petrecute la Aiud.

Nu am putut refuza invitația, mai ales că ne cunoaștem de multă vreme, de când, cu ani în urmă, organizam anual „Zilele *Lumină lină”*, fiecare an în alt oraș, iar Dorel Cosma, într-unul din ani, s-a oferit să găzduiască evenimentul. Au fost zile de efervescență spirituală când Cenaclul literar „M. Eminescu” din New York, venit, iată, în România, a întrunit peste 20 de scriitori sosiți din țară, alături de cei locali, aceştia cunoscându-se reciproc, legând prietenii și inițiind colaborări literare. Apoi a fost rândul lui Dorel Cosma să vină la New York unde l-am invitat pentru a face cunoscute cărțile și activitățile sale culturale în cenaclul „M. Eminescu”. A venit însoțit de cunoscutul etnolog și jurnalist Menuț Maximinian, directorul ziarului bistrițean *Răsunetul* și de eminenta poetă și traducătoare Elena M. Cîmpan. Vizita a fost repetată ulterior, dar de fiecare dată, prin cărțile lor, prin recitalurile din creațiile personale și mai ales prin dialogurile purtate, au devenit apropiați sufletește și îmbrățișați cu multă căldură atât de membrii Cenaclului, cât și de cei ai Bisericii Ortodoxe Române „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Astoria, New York, unde încă și astăzi enoriașii „familiei de duminică” se închină Mântuitorului și Maicii Domnului din chipurile de pe icoanele minunate din fața sfântului altar, icoane oferite de generoșii musafiri, alături de alte daruri sfinte.

Așadar, iată-ne la Bistrița. Întâlnirile au început cu o masă prietenească în centrul orașului unde am fost oaspeți ai scriitorului, jurnalistului și traducătorului prof. Zorin Diaconescu. Alături de mine și de familia mea, de gazdele Dorel Cosma și Menuț Maximinian, a fost prezent

și Pr. prof. Nicolae Feier, istoric de excepție și prestigiu, care ne-a oferit o parte din cărțile sale recente, explicându-ne, ca într-o adevărată conferință academică, temele principale ale acestora.

A doua zi a avut loc anticipatul eveniment, dialogul de „minte, inimă și literatură" la emisiunea „Cafeneaua BC" a domnului director Dorel Cosma în studioul și la redacția ziarului *Răsunetul* al cărui director este apreciatul jurnalist, scriitor și etnolog Menuț Maximinian. Dialogul purtat între cei doi oaspeți, Theodor și Andrei Damian și cele două gazde, Dorel Cosma și Menuț Maximinian, s-a centrat atât pe o detaliere a evenimentelor de la Aiud, cât și pe o prezentare a unui set de tablouri cu arta fotografică a lui Andrei Damian, tablouri pe care acesta le-a explicat, dar și pe amintiri din colaborările noastre trecute și proiecții pentru altele de viitor. Trebuie remarcat aici decorul de profundă reprezentare națională al studioului etnologului Dr. Menuț Maximinian. Intri acolo ca într-un paradis al „casei de zestre" a țăranului român, sfântul truditor la ctitoria identității noastre naționale prin veacuri și până astăzi.

Ultima întâlnire de inimă a fost cu scriitoarea și eminenta traducătoare, profesoara Elena M. Cîmpan, preşedintă a Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România, filiala „Răsunetul" Bistriţa-Năsăud, personalitate de referință în literatura română contemporană, colaboratoare a revistei româno-americane *Lumină lină* și prietenă tot de „minte, inimă și literatură" de ani de zile. Sunt încă şi azi impresionat de un volum de poezie pe care mi l-a dedicat, intitulat chiar așa, *Damian,* după prima ei vizită la New York. Am schimbat cărți, am povestit, am împărtășit planuri de viitor.

Întâlnirile de la Bistrița, ca și cele de la Aiud, au rămas puncte de reper în geografia sentimentală a anului 2026, la fel ca și întâlnirile din Botoşani care au urmat.

La Botoşani, prin îngrijirea și în organizarea reputatului artist Liviu Şoptelea, pictorul „îngerilor urbani" (și prieten al lor!), expert conservator la Galeriile de artă „Ștefan Luchian" din cadrul Muzeului Județean Botoșani, în ziua de 5 august a avut loc, la Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu", al cărei director este distinsa profesoară Erzilia Iacob, de a cărei ospitalitate și generozitate ne-am îmbucurat în mod deosebit, lansarea volumului meu *Jurnal de seminarist* și vernisajul expoziţiei de artă fotografică a lui Andrei Damian.

Evenimentul a început cu un cuvânt de bun venit al directoarei bibliotecii, după care scriitorul Gellu Dorian, pilon central al vieții culturale botoșănene moderne, a vorbit despre volumul amintit și, în general, despre opera autorului lansat și de legăturile de prietenie și colaborare începute încă din 1994 când, la invitația mea, domnia sa a adus la New York formația botoșăneană „Datina". Apoi artistul Liviu Şoptelea a prezentat lucrările de artă fotografică ale tânărului Andrei Damian expuse în aula bibliotecii. Ambii oaspeți, Theodor și Andrei Damian, au mulțumit organizatorilor, după care a urmat o binevenită recepție.

Botoșaniul meu, oraș de vis, oraș de dor!

Genesi a
ACCADEMIA DI ROMANIA IN ROMA
26 novembre - 7 dicembre 2025
inaugurazione ore 18:00
L U M I N I T A
TARANU
METAMORFOSI - Indistinti confini
Ovidio e la METAMORFOSI - Indi
testo critico
Alessandro Masi
allestimento mostra e catalogo
Pietro Bagli Pennacchiotti
media partner
Revista—ARTA
ACCADEMIA DI ROMANIA IN ROMA Piazza José de San Martin, 1 (ingresso mostra) Viale Belle Arti, 110 - Roma
da lunedì a venerdì ore 15:00/18:00 - sabato e domenica ore 11:00/13:00 - 14:00/18:00 - info: 063208024 - www.accadromania.it
ISTITUTO CULTURALE ROMENO
AMBASCIATA DI ROMANIA nella Repubblica Italiana, Malta e San Marino
Società Dante Alighieri
Società Dante Alighieri Bucarest
sponsor mostra
GRUPPO POUCHAIN
sponsor tecnico delle opere su carta
FABRIANO

THEODOR DAMIAN

Apofazele Luminiţei Ţăranu

La început era ideea. Platon nu este contrazis de învățătura creștină, ci, dimpotrivă, confirmat în doctrina acesteia despre paradigmele divine. Lumea a apărut întâi în planul din veșnicie al lui Dumnezeu cu privire la ordinea creată. Ceva asemănător, la fel de frumos, dar în alt context, ne parvine de la Părinții Bisericii creștine care spun că lumea a fost creată în vederea Bisericii, adică în vederea sfințirii ei, a transfigurării. Desigur, ea a fost creată una foarte bună (Facere 1, 31). Dar nu sfințită, ci doar cu posibilitatea sfințirii de către om, cununa creației, dacă acesta nu ar fi căzut de la fața lui Dumnezeu și ar fi evoluat, cum încă mai poate, prin harul divin, direct spre dobândirea asemănării cu Dumnezeu, adică a sfințeniei și nemuririi. Chipul însă și l-a păstrat, întunecat, lipsit de strălucirea dintâi, dar nu distrus. Iar chipul e-n toate. Cuvântul, Cel prin care toate s-au făcut (Ioan 1, 3) este chipul ideilor divine, lumea este chipul Cuvântului, dar și poezia și arta sunt altfel de întrupări, chipuri ale aceluiași Cuvânt.

Artista Luminița Țăranu și-a ales pentru această expoziție *(Indistinti confini – Ovidio et la Metamorfosi),*[*] una dintre cele mai frumoase posibile teme de reprezentare, *Limite indistincte,* având ca bază de reflecție și punct de reper *Metamorfozele* lui Ovidiu. Atât titlul în sine, *Frontiere nedesluşite,* nemarcate, cum i-am spune într-o variantă de traducere, cât și referința la metamorfoze, concepte profund filosofice, indică faptul că trecerea este posibilă, sau, poate chiar mai mult, că blocajul nu este posibil, nu există, decât, poate, doar în aparență.

Vorbind de artă, de faptul că arta este chip, reprezentare, și de lipsa blocajelor, atunci totul curge, *panta rhei,* cum zice Heraclit. Aşadar ne putem duce cu gândul întâi la începutul oricărei transformări, în formulare aristotelică, la *primum movens* sau *causa causarum* a oricărei mișcări care implică apoi trecere și transformare.

[*] *Indistinti confini - Ovidio e la METAMORFOSI,* Expozitie personală a artistei Luminița Țăranu, Accademia di Romania în Roma, 26 nov. 2025 - 7 dec. 2025. Proiectul grafic al catalogului și proiectul de montaj al expoziției au fost realizate de Arhitectul Pietro Bagli Pennacchiotti. Textul instituțional semnat de Prof. univ. Oana Boșca - Malin, atunci vicedirectoare la Accademia di Romania în Roma. Expoziția a fost promovată de Accademia di Romania, Institutul Cultural Român, Ambasada României în Republica Italiană, Malta și San Marino, Societatea „Dante Alighieri" din Italia și Comitetul de la București al Societății „Dante Alighieri". Textul critic în catalog este scris de istoricul și criticul de artă Prof. univ. Alessandro Masi, Secretar General al Societății „Dante Alighieri" din Italia.

Luminița Țăranu
în atelier

Spuneam că la început a fost ideea, învocându-l pe Platon sau paradigmele divine, invocând teologia creștină. Or dacă planul din veșnicie al lui Dumnezeu cu privire la ordinea creată implică ideea de lume, desigur, aceasta la rândul ei o implică pe aceea de viziune, iar viziunea este deja chip. Apoi, fără granițe distincte *(indistinti confini),* ideea divină, prin Cuvânt, prin Logosul divin, se întrupează, ia chip spiritual și material, adică devenind lumea nevăzută și cea văzută, întrupare conținând în sine, *in nuce,* posibilitatea evoluției, a transformării, a desfășurării. Și în *Metamorfozele* lui Ovidiu este vorba în principal de transfigurări, întru-*chip*-ări în lumea ființelor și a lucrurilor, dar care întru*chip*ări implică deja o în*chip*uire.

Deci, la început a fost ideea ca închipuire, viziune. Iată că *metamorfozele* Luminiței Țăranu, transfigurările sugerate în lucrările ei, pentru a folosi acest termen echivalent, dar cu mai multă încărcătură teologică, indică atât continua trecere, curgere, heraclitiană, dintr-o formă în alta, dar și eterna stabilitate a esenței despre care vorbea Parmenide Eleatul, căci ceea ce se schimbă la suprafață, forma *(morfe),* pe lângă faptul că suprafața, aspectul, indică ceva dincolo de el, nu implică necesarmente și schimbarea, cel puțin nu radicală, a fondului, a esenței. Așa cum semnificativ scria Zaharia Stancu despre ce trece și ce rămâne vorbind despre om: „Ca zarzăra care-a căzut din pom / Pieri-va trupul meu ca mâine / Dar sâmburele va rămâne”.

Pe de altă parte, mutând accentul de la formă, din meta*morfoze*, trans*form*are, transfigurare, la prima parte a noțiunii, la meta, trans, dincolo, arta Luminiței Țăranu ne duce direct în universul gândirii metafizice, la dimensiunile transcendente ale realității, ale existentului, cu trecere fără barieră precisă *(indistinti confini)* de aici dincolo. Și așa cum, chiar dacă forma se poate schimba, dar neimplicând necesarmente și schimbarea fondului, deși schimbarea formei poate doar influența fondul (ca în cazul unei operații estetice cu efecte psihologice, sau al măștii purtate de un actor ce se transpune în rolul unui alt personaj când, psihologic vorbind, transpunerea în alt rol poate avea efecte mai mult sau mai puțin vizibile asupra sufletului actorului), la fel, când vorbim de meta, de trans, dincolo, deși în acest caz nu ne putem imagina o formă anume, ci doar faptul că ceva există, dincolo de formă, că esența își continuă existența, și în acest caz pot exista influențe asupra esenței, aceasta neschimbându-se însă. La fel, teologic vorbind, sufletul mântuit, cum scrie Grigore de Nazianz, urcă din slavă în slavă, într-un proces nesfârșit numit *epectază,* prin slavă înțelegând între altele și bucurie, descoperire ce stârnește mirarea, ca într-un urcuș doxologic, deci un eveniment ce produce o stare de spirit care îl influențează, dar fără a-l schimba în esența sa.

Arta Luminiței Țăranu, prin perihoreza liniilor în multiple variante, indică mișcarea de interpătrundere; la fel, prin numeroasele forme parcă neterminate, deci în curs de devenire, de trecere fără frontiere distincte dintr-o ipostază în alta, prin nebuloase de diverse feluri, parcă închipuind haosul originar și începutul creației, nașterea formei în diverse stadii de evoluție, mai mult sau mai puțin recognoscibile în mod distinct (de aici *limite indistincte).*

Imaginile statice sau în mișcare, unele având contururi definite, altele parcă neterminate, oferă privitorului prilejul de a gândi în continuare, provocându-l așadar în mod deliberat la o gândire critică, creativă, invitându-l, prin acest tip de refleție, la participare.

Anoushka von Heuer vorbea despre nevoia de a transforma materia în bucurie, iar Vincent Van Gogh despre nevoia de a face din rană o lumină. Luminița Țăranu asta face, în ambele cazuri, prin invitația către spectator de a trece de la starea de simplu privitor la condiția de participant (în sensul înțelegerii etimologice a echivalentului grec al cuvântului *metusia,* participare), în sensul trecerii împreună, prin faze, fără graniță, fără bariere, dincolo de creion, cărbune, hârtie, materie, formă, spre esență. Așadar ea face invitația de a descoperi bucuria de dincolo de materie, făcând astfel și din rană o lumină, transformând bucuria în lumină, o lumină care chiar poate vindeca o rană știută sau neștiută, una care doare acum sau care ar putea să doară mai târziu. Participarea la care îl invită lucrările Luminiței Țăranu pe privitor poate avea loc și în sensul platonic al cuvântului, când privitorul este condus, prin capacitatea artei de a face creația sa transparentă, deschisă, de la frumusețea reprezentată prin forme, la conceptul însuși de *frumusețe,* de la care apoi se poate trece, „indistinti confini", la cel de *bine* și la cel de *adevăr*.

Acest lucru indică un anumit fel de participare la Ființă, usia/*ousia,* din *metusia,* la Ființa prin excelență, înțeleasă și în felul acesta la antici, ca fiind *binele, frumosul, adevărul.* Această participare este de o uriașă însemnătate dacă ținem cont că ea implică a lua parte la ființă/Ființă; filosofic vorbind, a trece fără frontiere care impiedică de la existența formală la esența fundamentală, pentru a folosi acest oximoron, ca într-un fel de botez al formei în fond, o contopire a formei în fond, o întoarcere la origini, iar teologic vorbind, participare ce duce la *theosis,* la îndumnezeire, la o comuniune totală, eternă cu Dumnezeu.

Creaţia artistică a Luminiței Ţăranu are această calitate de a fi un vehicul spre esențe; uneori parcă liniile drepte sau curbe, subțiri sau groase, izvorăsc din vârtejuri și tind spre formă, ca și cum ar ieși din vârtejuri, din întuneric și ar tinde spre lumină, precum colțul ierbii sparge întunericul unde sunt rădăcinile spre a încolți și înflori în lumină, spre a produce bucurie și a lumina ochiul, poate a-l vindeca de vreo rană ascunsă. Multe din lucrările Luminiței Țăranu sunt un amestec de imagini ca și cum ele ar reprezenta prima mână a facerii, urmând ca apoi, din șlefuire în șlefuire, să apară forma, așa cum la început a făcut Dumnezeu pământul, netocmit și gol, peste care a adus lumina, apoi apele, pământ ce conținea *în nuce,* ca într-un pântece uriaș, toate frumusețile lumii, tot ce urma să vină, adică semințe de toate felurile, desigur, pământul fiind fecundat de cer, fapt care, la rândul său, indică o legătură, o trecere fără bariere de la creator la creatură, ca de la artist la opera sa și apoi la privitor.

Caracterul apofatic al lucrărilor Luminiței Ţăranu constă tocmai în aceea că de multe ori nu poți defini, nu poți spune precis dacă o îngemănare de forme, de linii, reprezintă un semn, un simbol, o îmbinare de semne și simboluri neîncadrabile în parametrii știuți, tradiționali sau chiar conceptuali. Și totuși frumusețea vine atunci când caracterul apofatic de neprecizat se combină cu cel catafatic, deci cu imagini încadrabile în concepte, norme și definiții, ca într-un joc unde nepătrunsul se lasă locuit de pătruns, tu, privitor, fiind cel care urmează să decizi unde și cum să te așezi pentru a-ți găsi cu adevărat cel mai adecvat loc existențial în fața acestui tip de creaţie.

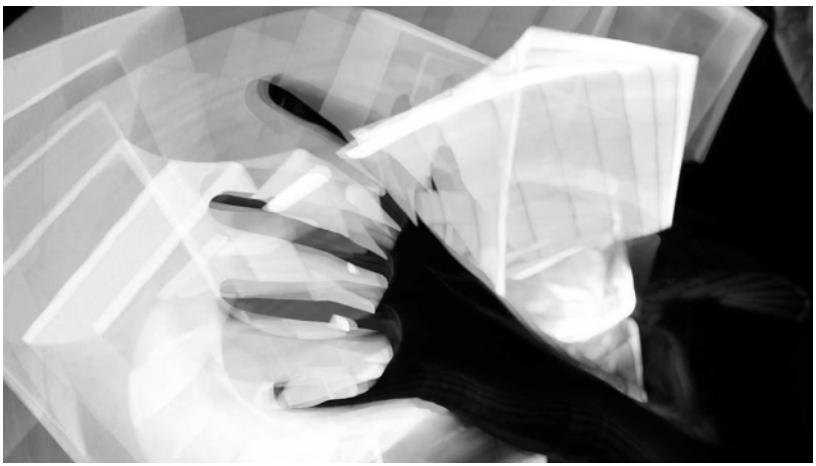
Arta Luminiței Ţăranu este o mistagogie care ne trece din îngroșarea contingentului in subțirimea transcendenței de care avem atâta nevoie.

IOAN N. ROȘCA

Andrei Damian, un artist vizual al luminii

La sfârşitul lunii iulie 2026, în orașul Aiud s-au desfășurat Colocviile de Literatură și Artă, ajunse la Ediția a XXXI-a. Cu acest prilej, în ziua de 28 iulie, la Galeriile Inter-Art din centrul orașului a avut loc vernisajul expoziției de fotografii artistice, intitulată *Praguri*, a tânărului artist vizual american Andrei Damian. Curatoriată de Zoltan Balog, Expoziția a beneficiat de prezentarea empatică făcută de d-l prof. Ioan Hădărig, director artistic al Fundației „Inter-Art". Publicul, format din personalități culturale locale, la care s-au adăugat și părinții artistului și invitați ai acestora (între care m-am prenumărat), a fost captivat de imaginile expuse, pentru caracterul lor insolit, de picturi realizate cu ajutorul luminii, prin intermediul camerei de filmat. Ulterior, pe data de 5 august 2026, Expoziția a fost redeschisă la Botoșani, în sala de lectură a Bibliotecii Județene „Mihai Eminescu", unde a fost organizată de Societatea Culturală locală „Expo-Art" cu concursul Fundației Inter-Art din Aiud și a centrului Multicultural „Liviu Rebreanu" din Aiud, fiind prezentată și curatoriată de artistul plastic botoșănean Liviu Șoptelea.

Absolvent al Hunter College din New York cu o diploma de licență în film, Andrei Damian s-a specializat în cinematografie, fotografie și în artă mixed media. În foto-picturile expuse, tânărul artist face dovada unei bune cunoașteri a principalelor direcții/ stiluri ale picturii contemporane, pe care și le va fi apropriat și grație viziunii lui multiculturale și faptului că este un poliglot am zice nativ, vorbind fluent engleza americană, prin locul nașterii și formării sale, precum și româna și germana, însușită de la părinții săi, tatăl fiind român și mama germană. Fotopicturile sale se circumscriu unor orientări picturale contemporane, cu unele particularități date, desigur, atât de tehnica sa de a crea pictură cu ajutorul camerei de luat vederi, folosită într-un mod personal, cât și de eul său liric, încântat de jocul luminii, al umbrei și al culorii. Multe dintre picturile sale sunt figurative, iar alte nonfigurative, dar toate sunt unitare prin faptul că tânărul artist pune accent nu pe suporturi, fie clădiri, volume geometrice, un chip uman, o mână, un biciclist, ci pe transfigurarea artistică a acestora sub impactul luminii mai tari sau mai slabe, sau a unor fâșii sau numai linii albe sau colorate, proiectate asupra acestora cu mijloace specifice, plasate între obiectele respective și camera de luat vederi. Sub luminile sau umbrele care le învăluie, obiectele în parte se revelează, în parte se estompează, devenind picturi în tehnica renascentist-modernă a clar-obscurului. În schimb, unele suprafețe marcate de fâșii sau de dungi albe sau colorate, capătă valoarea unor veritabile picturi decorative, deși, în unele cazuri, marcajele respective au și rolul de a uni între ele obiectele astfel marcate. Alteori, atunci când flăcările luminilor topesc orice suport figurativ, tablourile se transformă în rotocoale albastre,

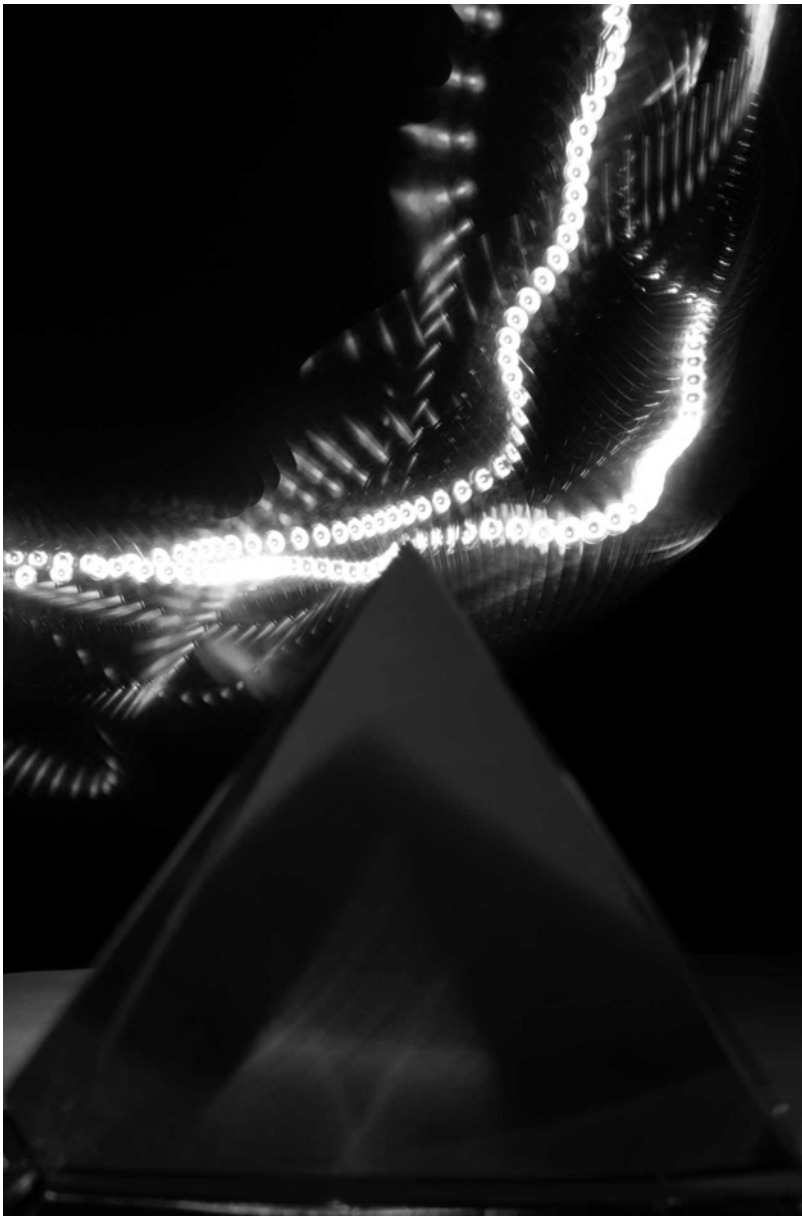

Andrei Damian, fotografie

sau galbene sau roșii, asemenea unor formațiuni miraculoase, răsărite pe bolta cerească.

Figurative sau nonfigurative, foto-picturile lui Andrei Damian încântă privirile și, totodată, sunt purtătoare de gânduri și sentimente atât prin imaginile mai mult sau mai puțin conturate figurativ, cât și prin cromatica lor. Două blocuri zgârie nori cu ferestrele luminate în noapte nu pot să nu ne îndrepte gândul spre aglomerările urbane din ziua de azi. Un portret în clar-obscur al autorului, în care se conturează romantic fruntea și ochii acestuia, ne sugerează clarviziunea și responsabilitatea artistului. Un biciclist într-o imagine mișcată, dublată, sub un cer traversat de linii paralele orizontale poate semnifica efortul omului obișnuit în lupta de zi cu zi cu propria sa existență. O palmă cu degetele desfăcute, traversată de o serie de raze albe aparține omului culegător de lumină, cu care își înfrumusețează viața și sufletul. Tablourile decorative denotă ordine și echilibru, iar cele alcătuite din vortexuri colorate exprimă sentimente tari, stenice, vitale, specifice artistului aflat în plină tinerețe-matură creatoare.

Ca artist vizual, Andrei Damian transformă, prin intermediul luminii și al culorii, lumea reală într-o lume imaginară, relevându-ne aspecte mirifice, de basm ale mediului nostru ambiental și înălțându-ne privirea până la roiurile de lumini cosmice, astrale, izvoditoare de tărie și de încredere într-o creație perpetuă.

Andrei Damian, fotografie

- Pe data de 1 iulie 2026 Th. Damian a participat la expoziția de artă de la Accademia di Romania din Roma unde artistul plastic Liviu Șoptelea a avut expuse lucrări. Întâlnire cu traducătoarea Muguraș Maria Petrescu și cu artistul fotograf Vali Diaconescu.

- Joi, 10 iulie Theodor și Claudia Damian s-au întâlnit la Cluj cu scriitorul Mircea Petean, directorul editurii Limes, pentru a ridica volumul *Jurnal de Seminarist* (de Th. D.) tocmai apărut aici. Apoi, întâlnire cu istoricul Vasile Iuga de Sălişte, preşedintele Fundaţiei „Pro-Maramureş" şi mai târziu cu Dna Elena Burchea, la Sibiu, fostă preşedintă a Comitetului de Doamne al parohiei ortodoxe române „Sf. Ap. Petru şi Pavel" din New York.

- În zilele de 18 și 19 iulie au avut loc, la Bucureşti, întâlniri cu scriitori și editori: Florentin Popescu, Raluca Tudor, Passionaria Stoicescu, Ioan N. Roşca, George Lăzăroiu și Elena Liliana Popescu, precum și cu Dna Mariana Plate, de asemenea fostă preşedintă a Comitetului de Doamne al parohiei ortodoxe române „Sf. Ap. Petru și Pavel" din New York.

- Pe 22 și 23 iulie a avut loc, la Seminarul Teologic de la Mrea Neamț, întâlnirea de promoţie (seria 1971) cu ocazia aniversării a 55 ani de la absolvirea Seminarului și a 60 de ani de la admitere în speciala şcoală teologică de la Neamț. Organizată de Pr. Theodor Damian și de Părintele director al Seminarului, Prof. Dr. Viorel Laiu, întâlnirea a fost onorată de prezența P.S. Episcop vicar patriarhal Varlaam Merticaru și a P.C. Părinte Arhim. Benedict Sauciuc, stareţul Mănăstirii Neamț.

- În zilele de 28-29 iulie 2026, la Aiud, a avut loc un dublu eveniment: lansarea volumelor *Adam n'est la pas mort* și *Jurnal de seminarist* de Th. Damian și a volumului *Les fontaines du ciel,* de Marcel Miron, dar și expoziția de artă fotografică a lui Andrei Damian de la New York.

  Au fost prezentate și alte cărți apărute la editura „Inter-Art", Aiud, au avut loc lecturi de poezie, intervenţii la expoziţia „Praguri" de Andrei Damian. Întâlnirile cu scriitorii și artiștii Ioan Hădărig, Marcela Hădărig, Ștefan Balog, Zoltan Balog, Marcel Miron, Ioan N. Roşca, și alţi scriitori din zona Aiud au constituit, la un loc, un eveniment deosebit, de neuitat (detalii în reportajul din acest număr de revistă).

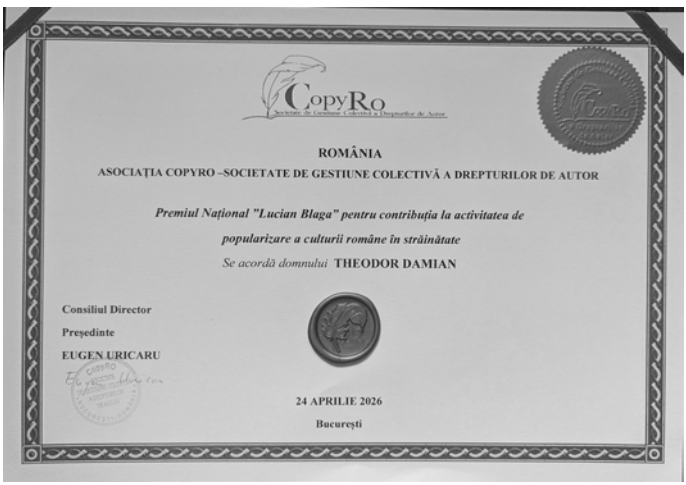
- În zilele de 30 și 31 iulie 2026 Claudia, Andrei și Theodor Damian s-au întâlnit la Bistrița în primă instanță cu scriitorii Dorel Cosma, Zorin Diaconescu, Menuț Maximinian și Pr Nicolae Feier, iar a doua zi cu traducătoarea și poeta Elena M. Cîmpan. Totodată, la redacţia ziarului

Răsunetul, condus de neobositul Menuţ Maximinian, în cadrul emisiunii BC (Bistriţa cultural+) al cărei director este scriitorul Dorel Cosma, preşedintele Uniunii Mondiale de Folclor (IGF), a avut loc un dialog pe teme de literatură şi artă, între invitaţii Theodor şi Andrei Damian şi gazdele Dorel Cosma şi Menuţ Maximinian (detalii în reportajul din acest număr de revistă).

- Pe data de 5 august 2026, la Botoşani, în aula Bibliotecii judeţene „Mihai Eminescu", a avut loc lansarea volumului *Jurnal de seminarist* de Th. Damian, prezentat de scriitorul Gellu Dorian şi vernisajul expoziţiei de artă fotografică de Andrei Damian, prezentată de artistul Liviu Şoptelea (detalii în reportajul din acest număr de revistă).

- Joi, 6 august 2026 a avut loc la Darabani (jud. Botoşani) Festivalul Nordului unde a fost prezentat, între altele, filmul *Comatogen* în care un rol important l-a avut actorul Theo Şoptelea, fiul artistului Liviu Şoptelea şi al poetei Cristina Prisacariu Şoptelea. Întâlnire cu scriitorul Victor Teişanu.

- Duminică 13 septembrie 2026, Pr. Th. Damian a ţinut cuvântul de învăţătură la Sf. Liturghie, la Biserica ortodoxă română „Buna Vestire" din Munchen (paroh, protopop Dr. Alexandru Nan), eveniment special când s-a aniversat împlinirea a zece ani de la sfinţirea noii biserici de lemn (ctitor P.C. Pr. Simion Felecan, prezent la ceremonie). Slujba a fost prezidată de P.S. Sofian Braşoveanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Germaniei, Austriei şi Luxemburgului.

CopyRo

ROMÂNIA

ASOCIAȚIA COPYRO – SOCIETATE DE GESTIUNE COLECTIVĂ A DREPTURILOR DE AUTOR

Premiul Național "Lucian Blaga" pentru contribuția la activitatea de popularizare a culturii române în străinătate

Se acordă domnului THEODOR DAMIAN

Consiliul Director

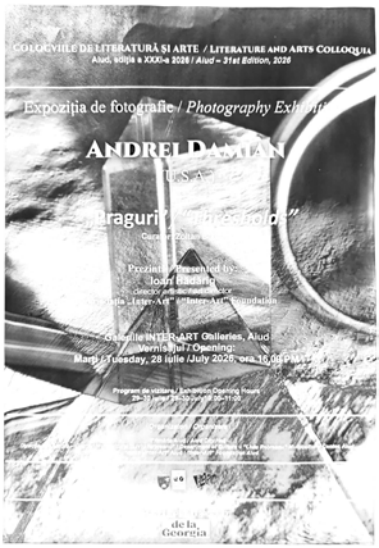
Președinte

EUGEN URICARU

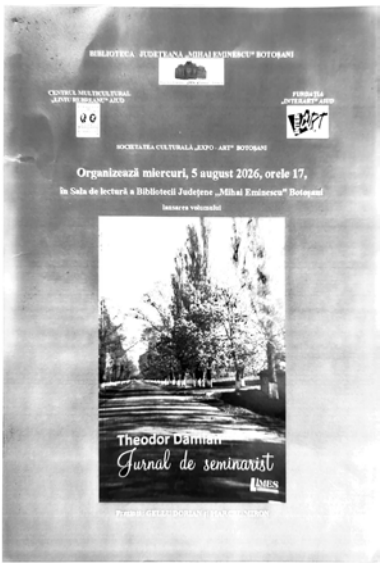
24 APRILIE 2026

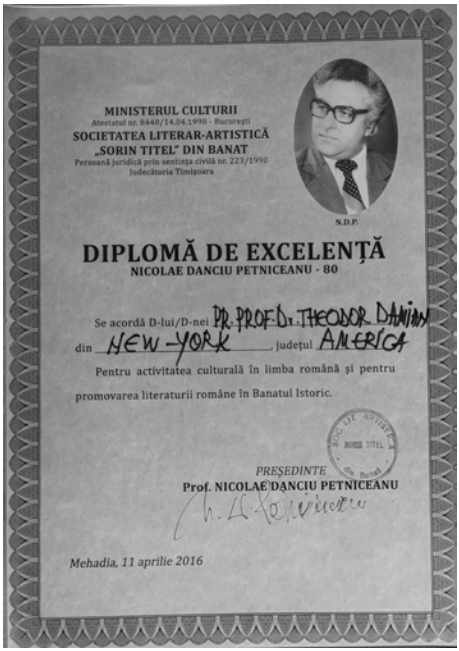
București

COLOCVIILE DE
LITERATURĂ ŞI ARTE
Aiud, ediţia a XXXI-a 2026
Marţi, 28 iulie 2026, ora 10.30
Locul: Primăria Aiud - Sala I.I.C. Brătianu
Invitat de onoare:
THEODOR DAMIAN
Prezentare de carte:
THEODOR DAMIAN
Lansare de carte:
MARCEL MIROH
Prezentare de carte Editura Inter-Art:
CIPRIAN SABĂU
PATRICIA GOODRICH, IOAN HĂDĂRIG
ÎNTÂLNIRI POETICE / POETIC ENCOUNTERS
VIOREL CIOFLICĂ
ANDA COMŞA-CHIŞ
Lectură publică:
Theodor Damian, Marcel Miron, Ioan Hădărig,
Casandra Ioan, Ciprian Sabău, Anda Comşa-Chiş
Recital de muzică:
MARIUS MOGA
Echipa de organizare: Stefan Balog, Ioan Hădărig, Zoltan Balog
Organizatori:
Susţinut de:
de la
Georgia

COLOCVIILE DE LITERATURĂ ŞI ARTE / LITERATURE AND ARTS COLLOQUIA
Aiud, ediţia a XXXI-a 2026 / Aiud – 31st Edition, 2026
Expoziţia de fotografie / Photography Exhibition
ANDREI DAMIAN
Praguri / Thresholds
Prezintă / Presented by:
Ioan Hădărig
Galeriile INTER-ART Galleries, Aiud
Vernisajul / Opening:
Marţi / Tuesday, 28 iulie /July 2026, ora 18.00
de la
Georgia

SOCIETATEA CULTURALĂ „EXPO - ART" BOTOŞANI
Organizează
miercuri, 5 august 2026, orele 17,
în Sala de lectură a Bibliotecii Judeţene „Mihai Eminescu" Botoşani
expoziţia de fotografie
PRAGURI
THRESHOLDS
semnată
de
ANDREI DAMIAN
Eveniment curatoriat şi prezentat
de
LIVIU ŞOPTELEA

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ „MIHAI EMINESCU" BOTOŞANI
SOCIETATEA CULTURALĂ „EXPO - ART" BOTOŞANI
Organizează miercuri, 5 august 2026, orele 17,
în Sala de lectură a Bibliotecii Judeţene „Mihai Eminescu" Botoşani
Lansarea volumului
Theodor Damian
Jurnal de seminarist

MINISTERUL CULTURII
Atestatul nr. 8440/14.04.1990 - Bucureşti
SOCIETATEA LITERAR-ARTISTICĂ
„SORIN TITEL" DIN BANAT
Persoană juridică prin sentința civilă nr. 223/1990
Judecătoria Timișoara

N.D.P.

DIPLOMĂ DE EXCELENȚĂ

NICOLAE DANCIU PETNICEANU - 80

Se acordă D-lui/D-nei PR. PROF. D. THEODOR DAMIAN
din NEW-YORK, județul AMERICA

Pentru activitatea culturală în limba română şi pentru promovarea literaturii române în Banatul Istoric.

PREŞEDINTE
Prof. NICOLAE DANCIU PETNICEANU

Mehadia, 11 aprilie 2016

IGF

PREMIUL DE EXCELENȚĂ

Ambasador al culturii române

Pr. prof. univ. dr. Theodor Damian, New York

Personalitate care a înțeles că menirea culturii nu este doar să fie păstrată, ci să fie dusă mai departe – peste granițe, peste timp, peste indiferență. Prin vocație, prin fapte și printr-o prezență constantă în spațiul valorilor autentice, laureatul de astăzi a devenit un veritabil purtător de lumină românească, un mesager al limbii, tradiției, artei și demnității noastre culturale în lume.

15 ianuarie, 2026 Bistrița, România

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie
F. Christodoulidou. MD Med. interna, haematologie, oncologie
Iqbak, MD Cardiologie
Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU
Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament nou si modern pentru:

X-Ray
EKG
Spirometire (Evoluari Pulmonare)
Sonografii Abdominale, de Rinichi si Cardiace
Cardiotrace (EKG prin telefon)
24 de ore Halter Monitor
Sigmoidoscopii si Pap smear
Tens (Stimulare electirca)
Ultrasound
Timpanometrie
toate testele de sange si urina
teste pentru depistarea cancerului de colon si ulcer
teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)
Tratamente specializate

Luni, Marti, Joi 10am-8pm
Miercuri 4-8pm
Sambata 10am - 4pm

Fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106 (718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)
bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street, Jackson Heights
Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway, unde schimbati cu Q 104.